

شیخ رهزای تالهبانی

ژیانی، پهروه‌رده‌ی، بیروباوه‌پی و شیعری

دهزگای چاپ و بلاوکردنه وهی

زنجیره ی روشنیبری

*

خاوه نی شیمتیا ز: شهوکه ت شیخ یه ز دین

سه رنووسه ر: به دران شه همد هه ییب

ناوونیشان: دهزگای چاپ و بلاوکردنه وهی تاراس، گهره کی راپه رین، هه ولیتر

ژماره ی ته له فون: ۲۲۳۲۰۲۱

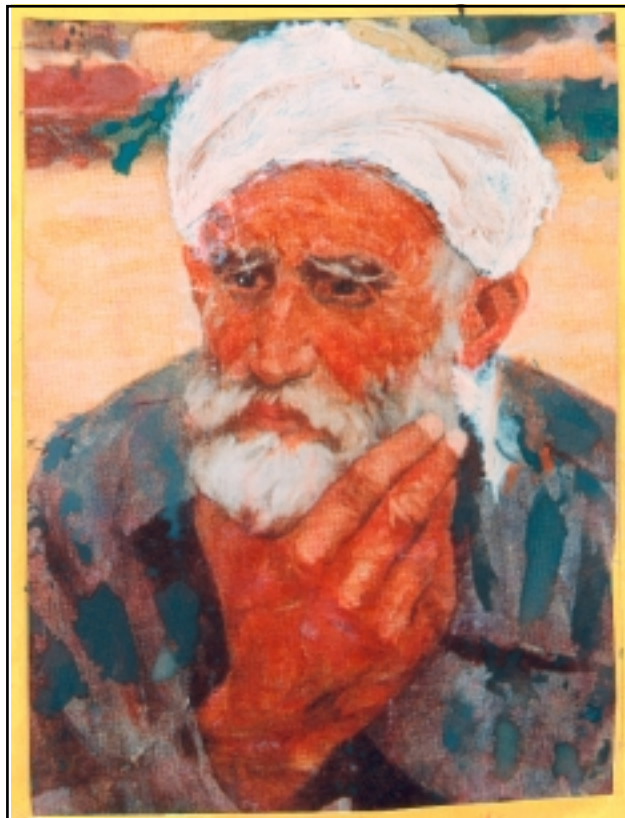
سندووقی پوسته ژماره: ۱

د. موکهرهه تائه بانى

شېخ رهزای تائه بانى

ژيانى، پهروه ردهى، بيروباوه پى و شيعرى

ناوی کتیب: شیخ رهزای تالهبانی "ژیانی، پهروهردهی، بیروباوه‌پری و شیعی" کۆکردنه‌وه و لیکدانه‌وهی: د. موکه‌په‌م تالهبانی
بلاوکراوه‌ی ئاراس - ژماره: ۷۳
ده‌هینانی هونه‌ری: به‌دران ئەحمەد حەبیب
به‌رگ: شکار عه‌فان نه‌قشبه‌ندی
نووسینی سه‌ر به‌رگ: خو‌شنووس محەمه‌د زاده
پیت لیدان: ئەمیر داوود - دلاوهر صادق ئەمین - ره‌هیل ره‌شید
هه‌له‌گری: ئەحمەد تاقانه - شیرزاد فه‌قی ئیسماعیل
سه‌رپه‌رشتیی چاپ: ئاو‌په‌حمان مه‌حمود
چاپی یه‌که‌م - چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روهرده، هه‌ولێر - ۲۰۰۱
له‌ کتیبخانه‌ی به‌رتیوه‌به‌رایه‌تی گشتیی رو‌شنییری و هونه‌ر له‌ هه‌ولێر ژماره (۳۰۴) ی سالی
۲۰۰۱ ی دراوه‌تی

د. موکهره‌م تاله‌بانی کیشاویه‌تی
وینه‌ی شیخ ره‌زای تاله‌بانی

شيعرى كوردى

زوبدهى مه تاعى حيكمه ته ئەم شيعرى كوردىيه
ههزانه، بى موباله غه، ههرفى به گه وههرفى
جامهى ههياتى عارىهت كورته زينههار
ئالووده دامهنى مه كه بو پىچى مپزهرفى

شېخ رهزا

پیشهکی

له سالی ۱۹۴۶، بۆیه کهم جار، له یانهی مهئمووران له کهرکووک، ئیوارهیهک له گه‌ل نووسهر و ئه‌دیبهی کوردی ناسراو شیخ محهمه‌دی خالّ به‌کمان گرت. له کاتی گفتوگۆدا باسی شیخ ره‌زا کرا. شیخ محهمه‌د پیتی وتم؛ ئه‌رکی کۆکردنه‌وه‌ی شیعه‌ره‌کانی شیخ ره‌زا ده‌که‌ویته ئه‌ستووی تۆ. من ئه‌مه‌م له‌خۆمدا رانه‌ده‌بینی، چونکه وام ده‌زانی ئه‌وه‌ی ریگای خه‌باتی سیاسی بگرتیت، نابیت خۆی به ئه‌ده‌ب و شیعه‌وه‌ خه‌ریک بکات. هه‌روا، ئه‌و شیعه‌ره‌هه‌لمه‌لاره‌وه‌کانی شیخ ره‌زا که به‌سه‌ر زویانی خه‌لقه‌وه‌ بوون، له‌گه‌ل بیروباوه‌ری مندا نه‌ده‌گونجان و سیاسی ده‌بیت وه‌ک وشکه‌ سوّفی بیت و سیاسی بۆ سیاسه‌ت و ئه‌دیبه‌ بۆ ئه‌ده‌ب بیت و یه‌گرتنی سیاسه‌ت و ئه‌ده‌ب وه‌کوو دوو کاله‌ک به‌ده‌ستیک هه‌لگرتن وایه، له‌به‌رئه‌وه‌ گفتی ئه‌وه‌م نه‌دایب که ئه‌و ئه‌رکه به‌خه‌مه ئه‌ستووم و که‌وته ئه‌ستووی ئه‌و.

شیخ محهمه‌د قوّلی پیاوانه‌ی لی هه‌لمالی و له‌و باه‌ته ته‌قه‌لایه‌کی زۆری دا به‌لام مه‌رگ ماوه‌ی ئه‌وه‌ی نه‌دا ئه‌و هه‌موو گه‌نجینه‌یه‌ی شیخ ره‌زا له ده‌ستی فه‌وتان پرزگار بکات و بیخاته به‌رده‌ستی رۆشنبیرانی کورد و له پاش کۆچی دوا‌یی ئه‌و، که‌س ئه‌و ئالایه‌ی هه‌لنه‌گرد و ئه‌و ئه‌رکه‌ی نه‌خسته ئه‌ستووی خۆی و منیش ئه‌وه‌ی به‌ بیرما نه‌هاتبێ ئه‌وه‌ بوو که رۆژیک له رۆژان یه‌ک دوو سال له‌دوا سالانی ژبانم ته‌رخان بکه‌م بۆ کۆکردنه‌وه‌ی شیعه‌ره‌کانی شیخ ره‌زا.

سالی ۱۹۹۲ شیعه‌ریکی شیخ ره‌زام ده‌خوینده‌وه‌ که گله‌یی له شیخ غه‌فووری مامی ده‌کات و ده‌لیت:

چورسا له‌به‌رم جوبیه و فیسا له‌سه‌رم فیس

نه‌ فیس له‌سه‌ر نام و نه‌ جوبیه‌ی له‌به‌رم کرد

ویستم وینه‌یه‌کی شیخ ره‌زا به‌ فیس و جوبیه‌وه‌ دروست بکه‌م و گه‌لیک پتیه‌ خه‌ریک بووم. من شیخ ره‌زام نه‌بینیوه، به‌لام رابیه‌هه‌ خانمی کچی و شیخ عه‌بدو‌للا‌ی کوری و هه‌ندیک له‌ کور و کچه‌زاکانیم دیبوو. له‌ خه‌یا‌ل و له‌سه‌ر شیوه‌ی ئه‌واندا ئه‌و وینه‌یه‌م دروست کرد، به‌لام له‌ پاشا بیرم کرده‌وه‌ که که‌س شیخ ره‌زای به‌ فیس‌ه‌وه‌ نه‌بینیوه و به‌ ده‌سکاریه‌ک، فیس‌ه‌که‌یم به‌ میزه‌ر دا‌پۆشی، که به‌رگی ئاسایی شیخ ره‌زا بوو. له‌ چه‌ند ژماره‌یه‌کی گۆفاری ره‌نگیندا ئه‌و وینه‌یه‌ و هه‌ندی له‌ شیعه‌ره‌ سیاسی و

کۆمه لایه تیبیه کانی شیخ ره زام بلا و کرده وه. ئەو داوا یه ی خوالیخۆشبوو شیخ محمه دی خالم بیر که وته وه. به یارمه تیبی برابان و مامۆستایانی به ریز له دیوانه چاپ کراوه کانی شیخ ره زا و له کتیبه ده سنووسه کانی هه و ادارانی شیخ له وانه، کتیبه ده سنووسه که ی به هائه ددین ئەفه ندیی که رکوک و شیخی ئالوسی که له مۆزه خانه ی به غدادایه و له ده سنووسه کانی شیخانی بیاره، به هۆی مامۆستا جه میلی رۆژبه یانی و مامۆستا محمه دی مه لا که ریم و مامۆستا محمه د علی قهره داغییبه وه گه لیک شیعی نایابی شیخ ره زا دۆزرایه وه. ههر که زانرا من خهریکی کۆکردنه وه ی ئەو شیعرانه م له هه موو لایه که وه برابانی به ریز یارمه تیان دام و گه لیک شتی نایابیان بۆ ناردم و له م کتیبه تۆمار کران.

له راستیدا، ئەم به ره مه که ده یخه مه به رده ستی خۆینده واران، ته نها به ره مه ی من نییه، به لکو به ره مه ی ده سه وایه که هه موو ئەو به ریزانه مافی ئەوه یان هه یه بلین به ره مه ی هه مووانه. قه د له منته تی مامۆستا جه میلی رۆژبه یانی دهرناچم که له من پتر ته قه لای دۆزینه وه ی شیعره ون بووه کانی شیخ ره زا ددها و سه راتاپا به نووسینه کاندایه دهاته وه و هه له کانی بۆ راست ده کرده وه. کاک محمه دی مه لا عه بدولکه ریم وهرگێرانی شیعره فارسییه کانی به کوردی خسته ئەستووی خۆی و زۆری پتیه ماندوو بوو و جیی سوپاسمانه. له وانیه یارمه تیبیان دام، مامه شیخ عارف شیخ فاتحی تاله بان، که ئینسکلوییدیای رووداوه کانی شاری که رکوک و به تایبه تی گه ره کی به رته کیسه یه و زۆریه ی ئەو رووداوانه ی بۆ روون کرده وه، سوپاسی بی پایانم بۆ هه مووان.

ئەوه ی شیخ محمه دی خال ده ستی پێ کردبوو له وزه ی مندا نه بوو. به لام وه کو ده لێن "هه رکه سه رۆله ی زه مانه ی خۆیه تی" له بهر ئەوه ی زۆر پتیبست بوو ئەوه بزانیته که شیخ ره زا ئەو شیعرانه ی بۆ چ وتوو و له چ کاتی کدا وتوو به تی ئیمه ئەم ئه رکه مان خسته ئەستووی خۆمان و ئەم کاره ش کاریکی ئاسان نه بوو به لام وه کو ده لێن: به مه نزل گه یشتن له یه که م هه نگاوه وه ده س پێ ته کات.

شیخ ره زا به چوار زوبان شیعی و توه، زۆریه یان به کوردی و فارسی و تورکییه. خۆینده واران ئیستا زوبانی کوردی و عه ره بی ده زانن و شاره زاییبه کی ئەوتۆیان له زوبانی فارسی و تورکیدا نییه، شیعره نایابه کانی شیخ ره زایش زۆریه یان به م دوو زوبانه ن، ئەمه ده بووه هۆی بیه ش بوونیان له و شیعره نایابانه. به وهرگێرانی شیعر له زوبانی که وه بۆ زوبانی ک، ئەو ره ونه قه ی که شاعیر پیتی داوه نامینیت. به لام بلیمه تیبی شیخ ره زا ته نها

له هۆنینهوهی ئه‌و له‌فزه مرواریبانه‌دا نه‌بوو، شیخ ره‌زا پیاوێکی بیهرکراوه و له بارودۆخی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ شاره‌زا و ره‌خنه‌ی له‌ هه‌موو که‌موکورتیی ئه‌و بارودۆخه‌ ده‌گرت، له‌به‌رئه‌وه‌ ، هه‌ر هه‌یج نه‌بیته‌، ده‌بوا یی ئه‌و بیروباوه‌رانه‌ی به‌خرینه‌ به‌رچاوی ره‌وشنبیرانی کورد که‌ بزانه‌ شیخ ره‌زا به‌ بی‌ ترس و په‌روا چ جوهره‌ ره‌خنه‌ی له‌ که‌موکورتی و چه‌وت و چه‌تلی بی بارودۆخی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی گرتوه‌. له‌به‌رئه‌وه‌ ئیمه‌؛ نه‌ ره‌یگای دابه‌ش کردنی شیعه‌کانی به‌ پیتی زوبان که‌ کرابوه‌ سی دیوان به‌ سی زوبان له‌ به‌رگێکدا و نه‌یش شیعه‌کانی به‌ پیتی قافییه‌ و پیتی ئه‌بجه‌دیانه‌ گرت، به‌لکه‌ به‌ جوهریکی تر که‌ بو‌ خوینده‌واران، دۆزینه‌وه‌ی شیعه‌کانی، ئاسانه‌تر بیته‌ وا ره‌یک خزان. بو‌ نمونه‌: ئه‌و شیعه‌رانه‌ی که‌ له‌گه‌ڵ میرانی به‌به‌ و یان میرانی جاف یان ئه‌مین فه‌یزی، به‌ هه‌ر زوبانیکی بو‌بیته‌ له‌ یه‌ک خانه‌دا تو‌مارکران.

شیخ ره‌زا زۆربه‌ی ژبانی له‌ که‌رکووک و به‌غدا برده‌سه‌ر، له‌ هاتوچۆی پایته‌ختی ده‌وله‌تی عوسمانی، ئه‌سته‌مولدا پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ گه‌لیک له‌ پیاوانی سیاسی و ئه‌دیبی کورد و تورک و عه‌ره‌ب په‌یدا کردبوو، له‌و سه‌رده‌مه‌دا کوردستان له‌ نیوان دوو ده‌وله‌ت، ئێران و عوسمانلی دابه‌ش کرابوو. خوینده‌واران و ره‌وشنبیرانی کورد له‌ هاتوچۆی سه‌رانسه‌ری کوردستان سنووری سیاسییان بو‌ نه‌بوو، و به‌ ناچاری پێوه‌ندیان له‌گه‌ڵ هه‌ردوو حکومه‌تدا په‌یدا ده‌کرد، له‌به‌رئه‌وه‌ ، وه‌کو شیخ ره‌زا سالانی ژبانی به‌سه‌ر ئه‌و وولاتانه‌دا دابه‌ش کردبوو، ئیمه‌یش، به‌پیتی ئه‌وه‌، دیوانه‌که‌یمان، وه‌کو ژبانی، به‌سه‌ر ئه‌و شار و ولاته‌نه‌ دابه‌ش کرد. بو‌ ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر هه‌مان زنجیره‌ی میژوویدا برۆین، وه‌کو ده‌رئه‌که‌ویته‌، له‌ یه‌که‌م پله‌ی ژبانی له‌ که‌رکووک بوو و له‌و کاته‌دا کاتی عه‌شیره‌ت ئارایی بوو، به‌لام که‌ هاته‌ به‌غدا لیته‌دا پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ گه‌لیک له‌ بنه‌ماله‌ ناسراوه‌کان و ره‌وشنبیران و کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌ت په‌یدا کرد و وه‌کو ئه‌ستیره‌یه‌کی گه‌ش له‌ ئاسمانی ئه‌ده‌با ده‌دره‌وشایه‌وه‌. سه‌ره‌رای ئه‌مانه‌یش، شیخ ره‌زا ده‌ریایه‌ک نه‌بوو مه‌له‌وانیی تیدا نه‌کات و به‌ره‌می هونه‌ری ئه‌وه‌نده‌ زۆر و ئه‌وه‌نده‌ لقوێوی هه‌بوو، له‌و خانانه‌دا جییان نه‌ده‌بووه‌وه‌، به‌ ناچاری، به‌پیتی مه‌وزووعی شیعه‌کان، وه‌کو مه‌دح، هه‌جو و ستایش و گالته‌ و گه‌پ... هتد، به‌ش به‌ش کرانه‌وه‌ بو‌ ئه‌وه‌ی، به‌پیتی فه‌هره‌ست، به‌ ئاسانی بدۆزینه‌وه‌.

شیخ ره‌زا له‌ بنه‌ماله‌یه‌کی کورده‌ و بنه‌ماله‌ی تاله‌بانی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ سه‌ر ئیله‌ی زه‌نگنه‌ی کورد. هه‌ر له‌ سه‌رده‌می مه‌لا مه‌حموودی زه‌نگنه‌وه‌، دبی (ره‌مه‌زان مامکه‌) به‌جی دێلایته‌

و بو ئیرشادی ئایینی له سه ر پێبازی قادری دیتته ناوچهی سوورداش و له پاشان بئه ماله ی له دیتی (تاله بان) و له ویشه وه دینه شاری که رکوک. له و بئه ماله دا هه ر ته نها شیخ رهزا شاعیر نه بووه، به لکو چه ند شاعیر پێکی ناسراویان تیدا هه لکه و تووه، له وانه شیخ عه بدوله حمانی باوکی و شیخ قادری برای که نازناوی (فائزه) و شیخ محه مه دی کوری که نازناوی (خالصی) یه، به زویانی کوردی و تورکی و فارسی و عه ره بی شیعی نایابیان هه یه.

شیخ رهزا؛ نه ک ته نها شیعه ره فارسی و تورکییه کانی پتوبستی به شه رح کردن و لیکۆلینه وه هه ن، به لکو شیعه ره کوردیه کانی شی ئه وه نده قوول و پرمانان پتوبستییان به شی کردنه وه و لیکۆلینه وه یه کی زۆره، ئه وه یش ئه رکی نووسه ر و ئه دیبه کانی کورده.

شیخ رهزا به شاعیر پێکی هه جوکه ر ناسراوه. له شیعه ره کانییدا ناوی گه لیک له ئیلان و پیاوه ناسراوه کان هاتووه. گه لیکیان هه جو پێکی توند و تیژ کراون. هه ندی له وانه شاعیر بوون و توانیویانه به ره نگاری شیخ رهزا بن و ئه وانیش هه جو ی ئه ویان کردووه، به پتی ده سه که و تنمان له گه ل هه جو هه کانی شیخ رهزا هه جو هه کانی ئه وانیشمان بلا و کرده وه. له مه و پیشیش، ئه و به ر پێزانه ی که به ر په لاری شیخ رهزا که و توون، نه خۆیان و نه یش که سوکاریان دلگیر نه بوون و هه ر له سووچی هونه ر بیه وه ته ماشای ئه و شیعه رانه یان کردووه. دلنیام به ده رچوونی ئه م کتیه یش دلگیر نه بن و پیشه کیش داوای لیوردنیان لی ده که م. هه ر بو ئه م مه به سه ته یش گه لیک راستیمان له بابته ئه و به ر پێزانه بلا و کرده وه ته وه. بو نمونه؛ له گه ل هه جو هه کی (کاکه یی) دا، به پتی زانییمان راستیی بیروباوهر و پێبازی ئایینی و کۆمه لایه تیی کاکه یی که به شیککی له پێبازی تابه فه ی (ئه هلی حه ق) بلا و کرده وه تاک و بزانیته ئه و هه موو بالۆزه یه ی که شیخ رهزا بو یانی ریک خسته وه، ته نها به هۆی دوو به ره کیی نیوان عه شیره تی تاله بان و عه شیره تی کاکه یی بووه و هیچی تر. ئه گه ر ئه و به ر پێزانه ی که شیخ رهزا هه جو کرده ون ته ماشای ئه و هه جوانه ی که بو شیخ غه فووری مامی و شیخ عه لیبی کاک و شیخ محه مه د عه لیبی برازای کرده وه، هیچ دلگیر نابن. له ناوی ئه وانه ی که به توندی هه جو کراون دوو باپیری خۆمی تیدان؛ شیخ محه مه د عه لی باپیرم له بابه وه و مه لا ماری مه لا عه بدوللای خدری زه نگنه ی باپیرم له دایکه وه.

له گه ل ئه م هه موو ته قه لا و یارمه تیی مامۆستا و برابانی به ر پێز بو ئه وه ی ئه و کتیه که موکورتیی له وانی پیشوو که متر بیت، هیچ گومانی تیدا نییه که هیشتا که موکورتی

زۆره و نهك ته نهها داواي لى بوردن، به لكو تكا له خوينده وارانى به پىز و به تايبه تى
نووسهر و ئه دببان ئه كه م هه له كانمان بو راست بكه نه وه بو ئه وهى ئه گهر شتتیک له عومر ما
و توانيمان دووباره كتتیه كه چاپ بكه ينه وه، راستى بكه ينه وه.
ئىتر پىزى بى پايانم بو ئه وه هه موو به پىزانهى كه له م كتتیه دا ناويان به چاكه و به خهراپه
هاتوو و داواي لى بوردن بى لى ئه كه م.

د. موكه رهم تاله بانى

به غدا ۱۹۹۸

شیخ رهزا کییه؟

بنه ماله‌ی تاله بان‌ی:

بنه ماله‌ی تاله بان‌ی خو بان به تیره‌یه کی ئیلی زهنگنه‌ی کورد ده‌زانن، ههر چه‌نده میژووناسی کوردی به ناووبانگ مه‌مه‌ده ئه‌مین زه‌کی بنچینه‌یان ده‌باته‌وه سه‌ر دانیش‌تووانی ههریمی سوورداش، که ده‌که‌ویتیته باکووری رۆژئاوای شاری سوله‌یانی، و دیاره ئه‌م باوه‌ری له‌وه‌وه هاتبێ که مه‌لا مه‌حمودی باپی‌ره گه‌وره‌ی تاله‌بانیه‌کان یه‌کیته بووه له‌ پیشه‌واکانی ریتیازی قادری له‌ ناوچه‌ی سوورداش و ئه‌م به‌هه‌ریه‌ی له‌سه‌ر ده‌ستی شیخ ئه‌حمه‌دی لاهووری دا که به‌یه‌کیته له‌ نه‌وه‌کانی شیخ عه‌بدولقادری گه‌یلانی ناسراوه، وه‌رگرتووه و زۆریه‌ی ژبانی خودا په‌رستی له‌و ناوچه‌یه‌دا رابواردووه.

مه‌لا مه‌حمود به "زهنگنه" ناسراوه. هه‌ندیک هه‌ن ده‌لێن؛ ئه‌م ناو‌بانگه‌ی له‌وه‌وه وه‌رگرتووه که زۆریه‌ی ژبانی مه‌لایه‌تی له‌ ژیر سینه‌ری میر سمایلی زهنگنه‌دا رابواردووه، وه‌کو شیخ ئه‌حمه‌دی کوپی ناو‌بانگی "تاله‌بان"ی له‌ دینی تاله‌بان‌ه‌وه وه‌رگرتووه. به‌لام تاله‌بانیه‌کان بنچینه‌ی په‌سه‌نی خو بان ده‌به‌نه‌وه سه‌ر یوسف ئاغای کوپی رۆسته‌م ئاغای زهنگنه و مه‌لا مه‌حمود ناو‌بانگی مه‌لایی به‌سه‌ر ئاغاییدا زال بووه، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌یشدا ناوی عه‌شیره‌ته‌که‌ی ون نه‌کردووه.

یوسف ئاغای یه‌کیته بووه له‌ پیاوه ده‌مراسته‌کانی ده‌وری میر سمایلی زهنگنه. ههر چه‌نده هه‌ندیک ده‌لێن یوسف ئاغای میر سمایل بووه، باوه‌ریکی تریش هه‌یه که مه‌لا مه‌حمود زاوای میر سمایل بوویته. له‌و سه‌رده‌مه‌دا زۆر که‌م کچیان به‌ بیگانه‌ ده‌دا. له‌و کاته‌دا، میر سمایل په‌نجه‌ی له‌گه‌ڵ میرانی (به‌به) لی ده‌دا، ریتی تی ناچیت کچی خو‌ی بداته پیاو‌یکی بیگانه‌ی ئیل. له‌ لایه‌کی تریشه‌وه باسیکی وا هه‌یه که میر سمایل کچه‌که‌ی شیت بووه، له‌و سه‌رده‌مه‌دا، به‌ پیتی پروای خه‌لق، شیتی ته‌نها له‌ لایه‌ن شیخانی خوا په‌رسته‌وه تیمار ده‌کرا و میر سمایل ئه‌و گه‌ته‌ی داوه‌ته مه‌لا مه‌حمود، ئه‌گه‌ر کچه‌که‌ی چاک بکاته‌وه، لیتی ماره‌ بکات. ئه‌مه‌ش زۆر ریتی تی ناچیت. چونکه‌ میریکی به‌ده‌سته‌لاتی وا، ده‌یتوانی به‌بی ئه‌م گه‌ته‌یش روو له‌ مه‌لا مه‌حمود بنیت و ئه‌میش په‌لپی وای لی نه‌گرتیت. ئه‌وه‌ی زانراوه مه‌لا مه‌حمود له‌ سالی ۱۱۳۰ کۆچی له‌ ناوچه‌ی زهنگنه هاتووه‌ته دونه‌یاوه زۆریه‌ی ته‌مه‌نی له‌ و ناوچه‌یه‌دا، له‌ دینی "ره‌مه‌زان مامکه" که به "ته‌کیه" یش ناو ده‌بریت، برده‌وه‌ته سه‌ر و ههر له‌وتیوه هاتوچۆی ناوچه‌ی سوورداش و شاری

که رکوکی کردووه.

میرنشینی میر سمایلی زهنگه نه، ده که و ته پایینی رۆژئاوای چیای قهره داغ و تا سنووری "داوییه کوردوستان" و دهگه یشته "ئاوه سپی" و له باشووریشه وه تا نزیکه شاری کفری، دهسته لاتی به سهر ئه و ههریمه دا گرتبوو و بو بووه کۆسپیک له بهردهم میرنشینی "به به" دا چونکه، له و ههریمه ههردهیه دا ملی نه به میرانی به به و نه به دهوله تی عوسمانی نه ده دا. له پاش مردنی میر سمایل به هانی دهوله تی عوسمانلی، میرانی به به هیرشیان برده سهر ئه م میرنشینه و خانه دانی میر سمایلیان سه رنگوم کرد و ولاتی زهنگه شیان خسته سهر میرنشینی خۆبان. مه لا مه حموود له کاتی مردنیدا، داوا ده کات ته رمه که ی له گۆرستانی که رکووک بنیژن و شیخ ئه حمه دی کوری دیتی ره مه زان مامکه به جی دیلیت و دیتته دیتی "تاله بان" ی نزیکه گۆرستانی باوکی و له پاش ماوه یه ک بناغه ی ته که یه تاله بان ی که له جیگای ژیر زهوییه که ی ته که یه دا بوو، داده مه زرتینیت و له سهر رپیزی قادری دهس به ئیرشاد ده کات. دیتی تاله بان تا کو ئیستایش به دهسته شیخانی تاله بان ی و به تاییه تی به ره ی شیخ ره زاویه و ههر له شیخ ئه حمه ده وه، ئه م بنه ماله ناوبانگی تاله بان ییان و ههر گرتوو و به وه ناسراون.

وا دیاره دیتی (تاله بان) ئه م ناوه ی له دوو وشه وه و ههر گرتوو "تاله" که له دره ختی "تالک" وه که ئه م ناوچه یه ی دا پۆشیوه و "بان" که دتیبه که له سهر پیلکی بانه بهرز دروست کراوه و بووه ته "تاله-بان" که له کورده واریدا زۆر ناوی وا ههن.

شیخ ئه حمه دی تاله بان (۱۱۹۴ - ۱۲۵۷هـ) یانزه کور و چوار کچی هه بووه. هه موو فامیلیای تاله بان ی له نه وه ی ئه مانه ن. ئه م کورانه: شیخ عه بدولرهمان شیخ عه بدولکه ریم، شیخ عه بدولفه تاح، شیخ محیدین، شیخ مه حمه د سالح، شیخ عارف، شیخ عه زیز، شیخ حوسین، شیخ عه بدولقادر و یانزه مینیان به مندالی مردوو، ئه مانه، جگه له شیخ عه بدولقادر، هه موویان له گۆرستانی ته که یه تاله بان ی نیژراون و زیاره تگاهی ده رویشانن. شیخ عه بدولقادر؛ ههر به ههرزه کاری به ره و باشوور سه ری خۆی هه لده گرت و له ناوچه ی ئه لئه نبار (الانبار) ده گیرسیتته وه و به ناوی فامیلیای (ئه سه د به گ) بنه ماله یه کی داناوه، ئیستایش خۆبان به بنه ماله ی شیخ عه بدولقادی تاله بان ی ده زانن.

له پاش کۆچی دوایی شیخ ئه حمه د، شیخ عه بدولرهمانی کوره گه وه ی، له جیگای

باوکی بوو ته پوښت نشینی ریبازی تالهبانی قادری له کهرکووک. شیخ عهبدولپرهمانی تالهبانی (۱۲۱۲-۱۲۷۵هـ) پیاویتیکی خواپه رست و سوڤی رهوشت و دانایه کی ئایینی ئیسلام بوو. له دهوری هه رزه کاریدا، له سه ر فه رمانی باوکی له لای مه لا داناکانی کوردوستان خویندووویه تی، له پاشان له لای دانای ناسراوی کورد مه لا عهبدولپرهمانی رۆژبه یانی کو تایی پی هیناوه.

رۆژتیکیان شیخ ماری کو سه دپته لای شیخ نه حمه دی تالهبانی. شیخ ماری کوری نه بوو. ده پرسیت، "شیخ نه حمه د چند کورت هه یه؟" له وه لامدا: "قوربان یانزه"، "یا شیخ زه کاتیان ده که وپته سه ر". "قوربان عهبدولپرهمانی لی ده رچیت هه موو له خزمستان". "ناوه لاله من عهبدولپرهمانم ده ویت... هه موو به هره ی خو می ده ده می و به شیخی بو تی ده نیرمه وه". له سه ر نه م گفتوگو به شیخ عهبدولپرهمان به کوری مه عنه وی خو ی دانا وه و به هاوشانی له گه ل کاک نه حمه دی شیخ به هره ی شیخیتی له شیخ ماری کو سه و ده رده گری ت و هه ر له ژبانی خو یدا نیوه ی سامانی خو ی ده به خشیتته شیخ عهبدولپرهمان و به و سامانه دووباره له سالی ۱۲۶۰ی کو چیدا ته کیه ی تالهبانی دروست ده کاته وه.

شیخ عهبدولپرهمان چوار کوری هه بووه؛ شیخ عه لی و شیخ قادر و شیخ رهزا و شیخ عهبدولوا حید. شیخ عهبدولپرهمان شاعیریکی به رز، به زوبانی تورکی و فارسی له مه یدانی عه شقی خوا په رستیدا شیعیریکی زۆری هه یه.

به تورکی له سه ر ریبازی قادری ده لیت:

شاه اقلیم ولایتدر گروه قادری
راه عشقده زولکرامتدر گروه قادری
جمله ارباب طریقت بلبل شوریده در
آنلره باغ مضافتدر گروه قادری

واتا:

شای ئیقلیمی وه لیبیه ته ده سته ی ریبازی قادری
له پتی عه شقدا خاوه ن که راماته ده سته ی قادری
سه ر له بهری خاوه ن ریبازی ده رویشی بولبل هه را هه لگی رسته رن
باخی میوانداری نه وانه ده سته ی قادری.

میژووناسی کورد نه مین زه کی به گ له سه ر شیخ عهبدولپرهمانی تالهبانی ده لیت: چند

کتیبیکی ههیه، ئەمانەى لەچاپ دراون: (دیوانى شیخ عەبدولرەحمانى تالەبانى) و
(شەرحى مثنوى مەولانا جەلالەدین رومى) و (بەهجة الاسرار) بە تورکییه و گەلیک لە
شیعەرەکانى (فضولى بیاتى بەغدادى) ش پینج خشته کردووه.

لە غەزەلیکی فارسیدا دەلیت:

ای که در هر ذرهء تابان بود سیمای تو
در دل هر قطرهء پنهران بود دریای تو
لمعهء از برق حسنت بر رخ لیلی نیافت
برق بر مجنون زد و مجنون شد از سودای تو

واتا:

ئەى كەسێ كە سیمای تۆ لە هەر تۆزقالتیکدا تیشك ئەداتەوه و
لەنا و دلێ هەر دلۆپتیکدا دەریای تۆ شارراوەتەوه
تیشكێکی لە تیشکی جوانیی تۆ بە پرووی لەیلاوه نەدی
تیشکی دا لە مەجنون و لە عەشقی تۆدا شیت بوو

لە دەمه ته قییه كدا له نىوان عهقل و عه شقدا له شیعریکی فارسیدا دەلیت:

عقل میگوید به من همه مم که ترک یارکن
عشق میگوید که هی هی ترک این گفتار کن
عقل میگوید برو باسجده و سجاده باش
عشق میگوید برو تسبیحرا زنا رکن
عقل میگوید بپوش آخر لباس عاقلان
عشق میگوید که ترک جبه و دستار کن
من نمیدانم کدام این نکته را باور کنم
ای خدایا بر دلم تو کشف این اسرارکن

واتا:

ئەقل هەر جار پێم دەلیت دەست لە یار هەلگره
عەشقیش دەلیت: هەى هەى؟ واز لەم قسەیه بێته
ئەقل ئەلیت: برۆ لە گەل بەرماڵ و سوخته بردن بە

عەشقیش ئەلێ برۆ تەسبیح بەکەرە زونناری گاوران
ئەقل ئەلێت: کۆرە بەرگی ئاقلان لە بەرکە
عەشقیش ئەلێ: واز لە جویبە و میتزەر بێنە
من نازانم باوەر بە کام لەم قسانە بەکم
خوایە! رازی ئەم نەهینیانە توو بو دلم دەرخە.

لە پینج خستە ی غەزەلیکی مەغریددا دەلێت:

زشور بادەء عشقت چنان سرمست و حیرانم
شعوری نیست تا دانم که کافر یا مسلمانم
ولی از جلوهء حسن تو جانا این قدر دانم
"گه، از روی تو مجموعم گه، از زلفت پریشانم
وزین در ظلمت کفرم وزان در نور ایمانم

واتا:

لە شۆری بادە ی عەشقددا وا سەرمەست و حەیرانم
هەستیک نییە تا بزاتم کافر یان موسولمانم
لە جیلووی جوانیی تۆدا، ئە ی گیانە ئەو نەندە ئەزانم
کە رووی تۆ دەبینم خۆم کۆدە کە مەو و دیمەو سەرخۆ
کە زولفت دەبینم وەکوو ئەو پەرشان و پرشویلاو ئەبم

لە پینج خستە یەکی تورکیدا، شیخ ئەم پرسپارانە دەکات:

عجبا دهره سالان شور قیامت بومیدر؟
عالمه شعله ویرن عارض و قامت بومیدر؟
مست ایدوب جاذب ارباب کرامت بومیدر؟
عجبا گوکلمی صید ایلین آفت بومیدر؟
بنی مجروح و پریشان ایدن آفت بومیدر؟

واتا:

ئایا ئەو ی هەرای قیامەتی خستوو تە دویاوە ئەمە یە؟
ئەو بە دەن و قامەتی کە بلیسە ی داو تە کەون ئەمە یە؟
ئەو ی خاوەن کەراماتی مەست و راکیشاوە ئەمە یە؟

تایا ئه و په تایه‌ی که دلمی خستووه ته داوه‌وه ئه‌مه‌یه؟
ئو په تایه‌ی منی بریندار و په‌ریشان کردووه ئه‌مه‌یه؟

له‌بابه‌ت ته‌سه‌ووف و خواپه‌رستی‌یه‌وه له‌م شیعره تورکی‌یه‌دا ده‌لایت:
ظن ایدر جا‌ه‌ل اولان‌لر بز‌لری دیوانه‌یز
بز جمالی یاری گورمش بر طاقم مستانه‌یز
اهل ظاهرلر نه‌بیلسون اهل باطن حالنی
عشق میداننده جان ویرمش عجب مردانه‌یز

طالب اسرار حقز کی‌مسه بیلمز بز نه‌یز
شوق محیرنده بو‌یومش لانظیر در دا نه‌یز
بز‌لری طعن ایتمه‌ای واعظ بو‌قیل و قال ایله
فهم قیل احوالز ظن ایتمه بز افسانه‌یز

واتا:

ئو که‌سانه‌ی نه‌زانن وا ده‌زانن ئیمه دیوانه‌ین
ئیمه جوانی‌ی یارمان دیتووه ده‌سته‌یی مه‌ستانه‌ین
ناشکه‌رازان چۆن بزائیت حالی نه‌ینیزان چیبه
له مه‌یدانی عه‌شقدان گیانیان داوه چۆن مه‌ردانه‌ین
داواکه‌ری نه‌ینیی خوداین که‌س نازانیت ئیمه چین
له‌حه‌یرانی شه‌وقیدا گه‌وره بوو دانه دورتیکی بین‌هاوتاین
تیرمان تی‌مه‌گره‌ئی واعیز به‌م قیل و قاله‌وه
له‌حالمان بگه‌وا مه‌زانه‌ئه‌فسانه‌ین.

له‌م بنه‌ماله‌دا، شیخ قادری کوری شیخ عه‌بدول‌په‌حمانیش (۱۲۵۰-۱۳۱۵) ی‌کۆچی
شاعیرتیکی به‌رز و له‌زوبانی عه‌ره‌بی و تورکی و فارسیدا شاره‌زا بووه و پیاویتیکی دیندار
و قانع، له‌شیعرتیکی تورکی‌دا هه‌ستی خۆی ده‌رده‌خات و ده‌لایت:

نه‌کسب مال ایچون سعی و نه‌جاهه رغبت‌م واردر
قناعت چوق یشاسون، سایه‌سندن راحت‌م واردر

یوق ایسه گنج و مال، حکمران ملک عرفانم
سواد اعظم فقرایله گنج وحدتم واردر
شکسته کاسه می خوان شهه ویرمم که کاسمه
طعام امن و آسایش گبی بر نعمتم واردر

واتا:

نه بۆ کۆکردنی سامان عه و دالم و نه بۆ جاه ناره زووم هه یه
هه بۆ قه ناعهت له سایه ییدا حه سانه ودهم هه یه
هه بۆ چه نیک گه نجینه و سامانم نییه، حوکمرانی مۆلکی خواناسیم
له گه ل جه ماوه ری هه ژاراندا گه نجینه ی یه کیتیم هه یه
که یله شکاوه کهم به خوانی شا نادم که له کاسه مدا
نیعمه تی خۆراکی وه کو ئاسوده بی و ئاسایشم هه یه.

شیخ رهزا سی کور و سی کچی هه بوو. کوره کانی: مه حه مه د و مه حه مه دئه مین و
عه بدوللا و کچه کانیشی راضیه و مه رضیه و رابعه. شیخ مه حه مه د له دهوری داگیردنی
کوردستان له لایه ن ئینگلیزه کانه وه، ده کرتته قائمقامی قه زای رانیه و له پاشا قائمقامی
کفری. مه حه مه دئه مین به هه رزه کاری مرد و شیخ عه بدوللا، له پاش کۆچی باوکی، شیخ
عه لیبی مامی کچی خۆی ده داتی و ده یکاته مه وه للی ته کیه ی تاله بانی له به غدا.
راضیه؛ خیزانی شیخ حه بیبی شیخ عه لی تاله بانی بوو، مه رضیه خیزانی شیخ غالیبی
شیخ حه میدی تاله بانی و رابعه یش خیزانی شاعیری تورکی ناسراو مه حه مه د راسیخ
کوری قادر ئه فه ندیبی کوری ئه حمه د ئه فه ندیبی یالا و بوو.

شیخ مه حه مه دی کوری شیخ رهزا، مرۆقیکی رۆشنبیر و شاعیر بوو. که قائمقامی رانیه
ده بیته، شیخ مه حموودی حوکمداری کوردستان فه رمان ده دا و سوپا ده نیتریت رانیه داگیر
ده که ن و مالی شیخ مه حه مه د تالان ده که ن. شیخ مه حه مه د له گله ییدا ئه م شیعه ره ئه نیتریت بۆ
شیخ مه حموود.

له پاش داوین و ده ست ماچ کردن و عه رضی دوعا خوانی
وه رین ده ست پی ده کا به چکه ی گه مالی پیری گه یلانی
ده لئی بۆچی منت ده رکرد؟ ئه گه ر پاست نه کهم به خوا
هه موو چه لتوو که که ت ده خوا به رازی قوطبی ره بانی

یہ کانہ و پہلخ و مالوسی قہوی قولیان گہلن زۆره
 بہری ملیان لہ کوئی دہ گری پشیلہی کانن ناسکانی؟
 لہ رۆژی وا پیاوی چاترہ بۆتۆ لہ پینج صدہ کس
 ہزاری لیبرہیی ناکا دہ پارہ و پوول و تارانن
 ہموویان دوژمنن، نہک دۆستی تۆن ئہ و گیپہ خۆرانہ
 کہ ئیمرو تۆ وہلی نیعمت و ئاغای ہموویانن
 ہموو شییر و پلنگن وہقتی نان خورادن لہ ئہ ترافت
 سمیل بابرو کفن در کەللہ خری، پەرچہم مہریوانن
 دوعات با بۆ بکەن ئہما بہ تەدبیریان نہکەہی زینہار
 مہلا و دەرۆیش و صۆفی و شیخہکانن لوقمہ باطمانن
 ئہمانہ گشت قسەن، با بیتمہ سەر مہ طلب و کورفی
 لہ سەر ئہم مہ طلبہ عہ لادہم بچم بۆ مہ طلبہ عی ثانی
 لہ پاش تالان و عہزل و لانہوازی و خانانہ ویرانن
 حەوالہی خۆت دہکەم قوربان، چلۆن بیتم بۆ سولہیمانن!؟

لیترہدا دیتہ سەر مہ طلبہ عی فارسی و دہلیت:

الا ای خسستہیی پیکان مژگانت دل اخوان
 الا ای گسستہیی ہمراز دوریت پیر کنعانن
 تو یا یاران ہمان کردی کہ باید کرد بادشمن
 تو یا دشمن چونان کردی کہ اورا رنجہ نتوانن
 بہر سوہ بود دلخواہی تور اچشمش برون کردی
 زہر کو دشمننن یابی ورا بر چشم بنشانن
 اگر بر جستجوی تست اینہا وای بر دلہا
 وگری آرزوی تست این نبود حکمرانن

دووبارہ دہگہ پیتہوہ سەر کوردی و دہلیت:

لہ بہر چاوت و کورہک وایہ بی فہرقن لہ خزمہ تتا

شەھىن و حاجى لەقلەق، شىر و رىوى، مورشىد و جانى
 لە كوئىت دۆزىنەو ئەم كوئىر و قۆزىنەى لە خوا ياخى؟*
 چلۆنت كەوتە خاطر مشكە كوئىر و ورچى كوئىستانى؟
 كەر و گا خەرجى بار و جووتە، هيسستر مالى كاروانە
 ئەمانە نابنە كوئىخا و رەئىس و مئىرى ديوانى
 بەيار كىلان و گاي لەر، پىر و كچ خواستى، ژن و تەدبىر
 سەگ و جۆ، ئەسپ و ئىسقان، بۆق و سەردار، جرج و ناوكانى
 عەبا و كەر، فئىس و رىوى، ورچ و شەپقە، مئىزەر و مەيموون
 حەيا و كوئىر، شەرم و دۆم، قەحپە و وەفا، نامووس و سۆزانى؟

لەرئى دووبارە لادەم با بچم بۆ مـــــــطلەعى ثالث
 بلىم هەى پاسەوانى مىللەت و رىگەى موسلمانى
 وجوودت فەخرە بۆ من، چونكە لای من فەخرى كوردانى
 نەوہى كاك ئەحمەدى، نوظفەى حوسىنى، شىرى يەزدانى
 جەنابى تۆ لەحقە من، زۆر لە خۆم موشفىقتى ئەمما
 لە بەختى نەحسى من فەكرت خراپە، زۆر بەنسىانى
 هەتىو چىت وت؟ زوبانت وەرگەرئى خەلپىكى گەوردەت كرد
 لەلای خۆت شاعىرى هیشتا قسەى پىاوانە نازانى؟
 فەلەك مل شۆر ئەكا ئەمپۆ لەبەر پىنى ئەسپى شىخ مەحموود
 مەلەك مەجبوور ئەكا ئەمپۆ ئىطاعەى ئەمر و فەرمانى
 خراپەى چاكەى، زامى شىفاى، حىددەتى حىلمە
 جنىوى فەخرە، تالانى عەطايە، عەفوە عىنوانى
 كەرەم كار و وەفادار و وەلى خولق و عەلى كردار

* كوئىر؛ مەبەستى لە بابەكر ئاغای پشدرە كە چاوتكى كوئىر بوو و (قۆز) یش مەبەستى هەباس ئاغای پشدرە
 كە قۆز بوو.

طه ببعهت چاک و طینهت پاک و دلّ بی باک و نورانی
ئه گهر چی موفلیست کردم له ناو خهلقا حهیات بردم
خوا تو خوش بکا، با مالّ و پرووحم بی به قوریانی
ئه مهنده باری طه عنه ی کهوت به ملدا (خالیمی) ئه مرؤ
دههات بو خزمهتت قوریان، فهقهط زامداره سه رشان ی

زنجیره ی بنه ماله ی تاله بان ی له هه ئه بیه ستیکی شیخ رهزادا:

شیخ رهزا، له شیعرتیکی کوردیدا باسی زنجیره ی باو باپیری خوی دهکات و ده لیت:

خودا و هند چهز بکا وهقتی بهنده یه کی خوی بکا خوشنوود
له ریگه ی دووره وه بوی دی به پیتی خوی قاصیدی مه قصوود
له هیندوستانه وه شهش مانگه ری تا خاکی کوردوستان
خوا شیخ ئه حمه دی هیندی رهوان کرد بو مهلا مه حموود
مهلا مه حموودی زهنگنه یه عنی قوطبی دائیره ی ئیرشاد
له دهوری مه رقه دی هه ر دهنگی یا هو دیت و یا مه عبود
له پاش ئه و ئه رشدی ئه ولادی شیخ ئه حمه له جیتی دانیش
به عهینی وهک سوله یمان جی نشینی چه زهرتی داوود
به لئی بابی وهها ئه لبهت ده بی فرزهندی وا بیتنی
ئیلاهی صه دهزار ره حمهت له قهبری والید و مولود
به ره حمهت چوون ئه وان بابیتینه سه ر باسی ئه وره حمان
فیدات بم ئه ی نه تیجه ی دووده مانی ئه حمه د و مه حموود
نه تیجه م مه قصه ده تالی و موقه دده م شه رتی ته حصیله
ئه وانه ی بویه ئیجاد کرد خودا تا ئه م بی مه وجود
ئه میستاش (شیخ علی) نه جلی که بیری صاحب ئیرشاد
ئه میش وهک باوک و باپیری له زومره ی ئه ولیا مه عدوود
(رهزا) یش له و نه سله یه بیبه خشه یارهب چونکه قه د نابی

گولئی بئ خار و به حری بئ بوخار و ناگری بئ دوود
 شیخ رهزا له شیخ عریقی فارسیدا که باسی شیخ عه بدولر حمانی باوکی دهکات،
 بنچینهی تاله بانی ده باته سهر تیره ی کاکه سووری (گولی)، نه و تیره یه ی که خو بان به
 ساداتی به رزنجه ده زانن، به لام بو نه مه هیج به لنگه یه کی نییه.
 بو نه مه ده لیت:

مشهور جهان بغوث ثانی عبدالرحمن طالبانی
 محمودش جد و احمدش باب، هرسی ولیند قطب اقطاب
 محمود مریدی پیری لاهور هه رچه ند به زنگنه است مشهور
 در اصل ونسب (گولی) است سووی از گلبن باغ کاکه سووری

واتا:

عه بدولر حمانی تاله بانی، به ناوبانگ به غهوسی دووهم
 مه محمود باپیری و نه حمه د باوکیه تی
 هه رسی وهلی و قوتبی نه قتابن
 مه محمود مریدی پیری لاهور، هه رچه ند به زنگنه به ناوبانگه
 له بن و بنچینه دا (گولی) و (سووری) یه، له چه پکه گولی تاخی (کاکه سووری) یه.
 ده لیتن، ده رویشان له شیخ عه لی داوا ده کهن که به قولی له بنچینه ی شیخانی
 تاله بانی بکو لیته وه به لکو ده چنه سهر نه وه ی ئیمام حوسین.
 ده لیت: له به رچی؟ نه گهر بو نه م دونیا بیت، له سایه ی خودا وه له دونیا
 له هیچمان که م نییه و نه گهریش بو نه و دونیا بیت، نه وه له زانینی خودا دایه.
 که واتا: شیخ رهزا کوری شیخ عه بدولر حمانی کوری شیخ نه حمه دی تاله بانه که کوری
 مه لا مه محمودی زه ننگنه یه.

شیوهی ژبانی شیخ رهزا

ته کیه ی تاله بانی له که رکوک

له پیش دروست کردنی ته کیه ی تاله بانی له که رکوک؛ له سهر داوای خو ی، تهرمه که ی
 مه لا مه محمودی زه ننگنه، که باپیره گه وره ی شیخانی تاله بانیه، له جیتگی مه رقه دی

ئیستای به خاک سپیراوه. شیخ ئەحمەدی کوری، بۆ نوێژ کردن، ژورنیک و هه‌یوانیک دروست ده‌کات. ئەم ته‌کیه‌ی ئیستای که‌رکوک، له‌پاش کۆچی شیخ ئەحمەدی تالەبان، شیخ عەبدولرەحمانی کوری که‌ بووه به‌ پۆست نشین له‌ سالی ۱۲۶۰ی کۆچیدا دروستی کردووه. ئەوه‌ی شایانی سه‌رنجه، بۆ گه‌یاندنی ئاو بۆ ته‌کیه، به‌هیزی بازووی ده‌رویشان، یه‌کیک له‌ زنجیره‌کانی چیا‌ی زاگرۆس، به‌ نووکه‌ قولنگ شه‌ق ده‌کن و له‌ رووباری (خاسه) وه‌ ئاو ده‌گه‌بینه‌ هه‌وشی ته‌کیه.

یه‌کیک له‌ شاعیران، میتزووی دروست کردنی ته‌کیه‌ی له‌م شیعره‌ فارسییه‌دا داناوه و ده‌لیت:

تعالی الله چه مسجد قصر گلزار جنان است این
 سروشانرا مطاف کعبهء کروییان است این
 جناب مرشد کل، قطب دوران کرده است انشا
 مفیض خلق عالم مرجع اهل جهانست این
 کمال آینش ز آن رخصت گرفت گفت تاریخش
 مصلی معبد قطب و مطاف قدسیانست این (۱۲۶۰)

سالی ۱۲۸۵ دووباره ده‌ستیکی تریشیان به‌ ته‌کیه‌دا هیناوه‌ته‌وه. ئەم ته‌عمیره له‌ سه‌رده‌می شیخ عه‌لیی کوری شیخ عەبدولرەحمان دەبیت که‌ شیخ ره‌زا به‌ شیعریکی تورکی ده‌لیت:

خیالی ترک ایدوب آلکدم بو تاریخی حقیقتدن
 به‌شته سلسبیله‌ کوثره‌ طویایه‌ بنزرسک
 واتا: وازم له‌ خه‌یال هینا و ئەم تاریخه‌م له‌ راستی وه‌رگرت
 (له‌ به‌هشت، سلسبیل، که‌وثره‌ و طویا ده‌که‌ویت)

به‌پیتی ئەمه‌ ده‌کاته ۱۲۸۵هـ

یارمه‌تیی ده‌رویشان و دانیشتوانی شاری که‌رکوک؛ ئەم ئەرکه‌ قورسه‌ی بۆ شیخ عەبدولرەحمان ئاسان کردووه و شیخ خۆی له‌م باب‌ه‌ته‌وه له‌ شیعریکی فارسیدا ده‌لیت:

گه‌ر بیایی به‌ ته‌ماشاه‌گه‌ ویرانه‌ء ما
 بینی از نیست معمر شده‌ کاشانه‌ء ما

همه عالم کلمات انده بور معنی ء هو
درس این است درین مکتب شاهانه ء ما

واتا:

ئەگەر بیتی بۆ تەماشای وێرانەمان
دەبینی لە نەبوون ئاوەدان کراوە کاشانەمان
هەموو دونیا وشەئە وەوێه کە مانای ناوی خودایە
ئەو دەرسە یە لە قوتابخانەی شاهانەمان

ژیانی شیخ رەزای تالەبانی

شیخ رەزا لە ساڵی ۱۲۵۳ی کۆچیدا لە دێی (قرخ)ی نزیکێ شارۆچکەی چەمچەمال هاتوووە و دنیاووە. باوکی شیخ عەبدولرەحمان و دایکی صافیە خاتوونە. لە سەرەتاوە خۆپندنی لە لای شیخ عەبدولرەحمانی باوکی و لەپاشان لەلای مەلا محەممەدی بلاغ و مەلای دانا حاجی مەلا سەعید زانیاری نەحو و صرف و مەنطیق و بەدیع و بەیان و فێقهی خۆپندوووە. لەپاشان بۆ تەواو کردنی ئەم زانیارییانە، دەچیتە شاری کۆبە و لە خزمەتی مەلای دانا مەلا ئەسەدی جەلیزادە پایان بە خۆپندن دیتیت.

شیخ رەزا جگە لە زمانی کوردی، شارەزاییبەکی زۆری لە زمانی تورکی و فارسی و عەرەبیدا پەیدا کردوووە بەم چوار زمانە شیعی زۆر نایابی و توووە. مامۆستای بەرپۆز مەحموود شوکری ئالوسی ئەلئیت: "شیعەرەکانی شیخ رەزا زۆریەیان بە زوبانی غیر عەرەبی، هەندێکی بە تورکی و هەندێکی بە فارسی و بە کوردین. ئەو بە گوێرە ی رەواجی ئەو زوبانە ی لەو شارەدا شیعر دەلێت. شیعرە عەبیبەکانیشی بی گەردن و هیچ لەنگ نین، بەلکو بە هەموو ئەو زوبانانە شاعیرە. ئەمە خاوەنی ئەدەب و فصاحت و بەیان دەبەسەلێت." (کتیبە دەسنووسەکی ئالوسی... کتیبخانە ی مۆزە ی بەغدا).

شیخ عەبدولرەحمان هەر لە سەرەتاوە؛ شیخ عەلیی کوری بە بیر و زانستی رێبازی ئیسلامی و خواپەرستی، بۆ پۆست نشینی داها تووی تەکیە ی تالەبانی پەرورده ئەکات، شیخ رەزایش، لەکاتی ژبانی باوکیدا؛ ئەوەندە بە تەنگی مایە ی گوزەراندووە نەبوو و بەو گوزەراندە درویشانە ی کە باوکی بۆی ئامادە ئەکرد قاییل و مل کەچ بوو. بەلام هەر لە ماوە ی ژبانی باوکیدا. دەیویست لەو سنوورە تەسکە ی ژبانی تەکیە و درویشی بیتە دەر

و بچیتته جیهانیتکی فراوانتره وه. هر وا، یه کهم چوونی بو پایتتهختی دهولته تی عوسمانی، نهسته مول. له زهمانی شیخ عه بدولر هحمانی باوکیدا بو و له گه پانه ویدئا خه بهری مردنی ده زانیتت. نه وهی جیتی سه رنجه، به رهه مه کانی نه م سه رده مه ی شیخ رهزا، زوری بهی له چوارچیهی، بییری خواپه رستی و دهرویشیدا بوو. چونکه بارودوخی نه و سه رده مه ی ته کیه و دهسته لاتتی شیخیتکی خواپه رستی وه کو باوکی ریگای نه و جو ره و شانیهی نه نه دا که له پاش مردنی باوکی به سه ر زمانیدا ده هات. وه کو زانراوه، سه ره تای هونه ری شیعی شیخ رهزا، به زمانی فارسی له سه ر شیخ عه بدولقادی گه یلانی بووه.

له پاش کوچی دوایی باوکی، شیخ عه لیبی برا گه وره ی بووه ته پوست نشینی ته کیه و له بهر نه وهی مه لایه کی دانا و شیخیتکی خواپه رست بووه به راستی نه و جیتگایه ی پرکردووه ته وه و ته کیه؛ نه ک ته نه ا کووری دهرویشان، به لک و زیاره تگای مه لا و دانا کانبش بوو.

تیر نه و نازهی که شیخ رهزا به سه ر باوکیدا ده یکرد نامینیت و شیوهی ژیانیش ده گوریت و شیخ رهزایش خوئی له چه مه ری دهرویشی رزگار ده کات و ده که ویتته ناو گپژهنکه ی ژیانیتکی فراوانتره وه. هر چه نیک شیخ عه لی له شیخ عه بدولر هحمانی باوکی ده سریشتووتر بوو و نازووقه ی مال و خه رجیبی براکانی له مل گرتووه، به لام نه مه ته نه ا ژیانیتکی دهرویشانه مسوگه ر ده کات و هیچی تر. نه مه یش له گه ل دهرویش ره وشتیتکی وه کو شیخ قادری برای پیتی قایل بیت، هه موو داواکانی شیخ رهزای بو جی به جی ناکریت و شیخ رهزایش نه ده گه رایه وه دوخی دهرویشی جارن، له شیخ عه لی ده تورتیت و ده چیتته لای شیخ غه فووری مامی له کوئی، بو نه وهی هه ندی پاره ی لی وهرگرتیت و بچیتته نهسته مول.

شیخ غه فوور نایه ویت رهزای برازای له ولاتیتکی غه ربی وه کو نهسته مول سه رگه ردان بیت و گفستی ده داتی که کچی خوئی لی ماره بکات و له ته کیه ی کوئی جیتگایه کی ریزداری بداتی. به لام شیخ رهزا نه یده ویست دووباره بگه ریتته وه ژیانیت ته کیه و دهرویشی، له مامی ده که ویتته گله بی و له پاشان هپرش بردنه سه ری و که باسی نه و رووداوه نه کات نه لیت:

نه و روزه که تورام و له که رکوک سه فهرم کرد
مانه ندی عه قارب له نه قارب هه زهرم کرد

گهردوون سینگی گردم و هینامیه کۆتی
میوانی لهکن مامه غهفووری لهجهرم کرد
خواستم که برۆم بۆ سهفهری رۆم به سیاحت
نهیهشت و دوو سهه ئههلی عهمامه ی له سهرم کرد
دانیشی، نهچن، من کچی خۆم ماره دهکه م لئی
ئهو طالبی دونیایه ئهوا موعته بهرم کرد

ئه م ژبانه یشی به دل ناییت و سهفهری ئهسته مولیشی سه ر ناگریت، له وه په شیمان
ئه بیته وه که له گه ل شیخ عه لیبی کاک ی تیکی داوه و ئه لیت:

سه د دهغه وتم وهختی که دیم نهخوه تی قه لیبی
یاره ب که له گه ل شیخ عه لیبی بوچی شه رم کرد
هه ر دهچمه وه لای گه رچی بلتی هاته وه دیسان
ئهو خۆتری بیکاره که من لیره ده رم کرد

به لام واز له سهفهری ئهسته مول نایینیت، چونکه له کاتی ژبانی باوکیدا سهفه رتکی
ئهویی کردبوو و له گه رانه وه دا خه بهری مردنی باوکی بیست. دووباره به هه ر جوړتیک بیت
دهرواته وه ئهسته مول. له وی له گه ل گه لیک له ئه دیب و رۆشنبیران و پیاوه سیاسیه کانی
کورد و تورک ناسیاوی پهیدا ئه کات و له کاروباری سیاسیهی دونیا و دهوله تی عوسمانی
شارهزا ده بیت، وه کو له م شیعه ر فارسییه باسی رووداوه کانی ئه و سهرده مه ی ئه وروپا
دهکات:

به بزم عشق مگر جز حدیث مهروو فا
مرا بکار نیاید قران (ناپلیون)
مرا از ان چه که فیروز گشت (بسمارک)
مرا از ان چه که پامال گشت (ماکماهون)

واتا:

له بهزمی دلداریدا له راز و نیازی (میهر و وهفا) بهولاوه هیچ بهدهردی من نایهت
قرانی (ناپیلون) هیچ به که لکی من نایهت
من له وه مچی که (بسمارک) سه رکهوت؛

من له ودهم چی که (ماکماهۆن) له ژنیر پێدا سوایهوه؟!.

له ئهسته موڵ، میللهت له سوڵتان عهبدوولحه مید که وتبووه تهقه وه و داواى مافی دیموکراسی و دانانی یاسای بنه‌ره‌تی (قانونی اساسی) ده‌کرد. شیخ ره‌زایش له دژی سوڵتان لایه‌نگیری میلله‌تی ده‌کرد، به‌لام له ئیتحادیه‌کانیش به‌داخ بوو. به سوڵتان ده‌لیت:

دوشمنه قارشى کدى، میلله‌ته قارشى اصلان

لعنة الله على حضرة هذا السلطان

واتا:

به‌رامبه‌ر دوژمن پشيله و به‌رامبه‌ر میلله‌ت شیره

له‌عنه‌تی خودا له‌ه‌زه‌تی ئه‌م سوڵتانه‌ی بیت

له‌پاش ئه‌وه‌ی سوڵتان به‌ناچاری مل که‌چ ده‌بیت و قانونی ئه‌ساسی داده‌نیت، خه‌لقى وا ده‌زانن ته‌نها ئه‌م یاسایه‌ی چاره‌سه‌ری هه‌موو گه‌روگه‌رفتی وولات ده‌کات. به‌لام ئه‌م هه‌له (ئیتحادی) یه‌کان ده‌یقۆزنه‌وه و له‌ ره‌گه‌ز په‌رستیدا له‌ جارێ خراپتر ده‌بیت و ئه‌وان وولات ده‌به‌نه‌ رپوه. شیخ ره‌زا نا‌ره‌زایی ده‌رده‌پریت و ده‌لیت:

ملکک اصلاحنه بر میتی ایتمش مامور

آفرین قوهء ادراکنه باب عالی

واتا:

بۆ چاره‌سه‌رکردنی وولات مردوو یه‌کی کردووه‌ته‌ مه‌ئموور

ئافه‌رین بۆ هه‌یزی هه‌ستت ئه‌ی (بابی عالی)

له‌پاش دانانی یاسای بنه‌ره‌تی (قانون اساسی) بارودۆخی وولات خرابتر بوو ئیتحادیه‌کان ئه‌و هه‌له‌یان بۆ خۆیان قۆزته‌وه و ژبانی میلله‌تانی تر خرابتر بوو. شیخ ره‌زا ده‌لیت:

بیچاره عدالت که بیقمشدی بناسی

بردن ایچنه سیچدی بو قانون اساسی

واتا: بیچاره عدالت که بناغهی رووخابوو

به‌جاریک ئه‌م قانون ئه‌ساسیه‌ی گوی تی کرد

ژیانی کۆمه‌لایه‌تی ته‌کیه و گه‌ره‌کی به‌رته‌کیه؛ په‌روه‌ده‌یه‌کی تایبه‌تی شیخ په‌زای کردبوو. له‌سه‌رووی ته‌کیه‌وه، له‌دیواخانی شیخ‌عه‌لیی کاک، مه‌لا و داناکانی کوردستان و پیاوه‌ناسراوه‌کانی ئایینی کۆریان ده‌به‌ست و باسی زانستی ئیسلامی ده‌کرا و له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌کۆری ده‌رویشان ده‌به‌سترا و له‌سه‌ر ده‌نگی ته‌پل و ده‌ف گۆرانیی خواپه‌رستی و خۆشه‌ویستی پیرانی ته‌ریقه‌ت ده‌وترا. له‌سووچیکێ تریشه‌وه‌شیخ قادری برای، له‌به‌ر ده‌ست کورتی خۆی خزانبووه‌ژوو‌ریکی تاریکه‌وه، به‌لام به‌و بی‌ره‌رۆشنه‌ی هه‌موو تاریکیی ژبانی دامالی بوو و ته‌نها گله‌یی حالی خۆی و سکالای دلی له‌گه‌ڵ خوادا به‌نه‌ینی ده‌کرد که له‌شیعریکی تورکیدا ده‌لیت:

بنای عیشمی قهریله‌ویران ایلین معمار

أمیدم وار که دستی لطفیله‌معمور ایدر برگون

واتا: ئەو وه‌ستایه‌ی که له‌کاتی تووره‌بیدا خانه‌ی ژبانی ویران کردوو

هیوادارم که رۆژیک به‌ده‌ستی به‌خشنده‌ی ئاوه‌دانی بکاته‌وه

شیخ‌قادر، عیزه‌تی نه‌فسی زۆر گه‌وره‌بوو، هه‌رچه‌نیک شیخ‌عه‌لی درێغیی هیچی لی نه‌ده‌کرد، به‌لام له‌ژیانی ده‌رویشی به‌ولاره‌چی ده‌کات، شیخ‌قادر به‌وه‌ش شوکرانه‌ی خوای ده‌کرد.

نه‌کسب مال ایچون سعی و نه‌جاهه‌رغبتم واردر

قناعت چوق یشاسون سایه‌سندنه‌راحه‌تم واردر

واتا:

نه‌بو‌سامان کۆکردنه‌وه‌تیده‌کۆشم و نه‌بو‌جاه‌مه‌یلم هه‌یه

هه‌ر بۆی قه‌ناعه‌ت له‌سایه‌بیدا ئاسووده‌بیم هه‌یه.

شیخ‌په‌زا وه‌کوو شیخ‌قادر نه‌بوو. به‌شداری له‌سامانی برا و مامه‌کانی به‌مافیکی په‌وای خۆی و که‌م و کورتی له‌چاوی ئەوانی ده‌زانی وه‌کوو ده‌لیت:

بیگانه‌هه‌موو صاحبی جاه و جه‌به‌رووتن

بیچاره‌برای شیخ‌عه‌لی موفلیس و رووتن

شیخ‌عه‌لی دتی "قرخ" و "تاله‌بان" که له‌شیخ‌عه‌بدولره‌حمانی باوکیانه‌وه‌بو‌یان مابوو، بو‌شیخ‌په‌زای ته‌رخان کردبوو. هه‌ر له‌پایزیشه‌وه‌هه‌موو ئازوو‌قه‌ی وشکه‌ی

زستانی بو برا و برازاکانی دهنارد و نان و چیشتی ئیوارانیان له مهنجه‌لی خۆیه‌وه بۆیان ده‌چوو. به‌لام ژیان بریتی نه‌بوو له‌مه و شیخ په‌زایش به‌مه قایل نه‌ده‌بوو و شیوه‌ی ژیانیش له چوارچێوه‌ی قه‌ناعه‌تی ده‌رویشی چوو‌بووه‌ ده‌ری.

دیواخانی شیخ په‌زا بریتی بوو له‌ژوور و هه‌یوانیک له‌نزبکی دووهم ده‌رگای ته‌کیه که ده‌ینوارپیه مالی خۆی له‌گه‌ره‌کی به‌رته‌کیه. هه‌موو دیواره‌کانی به‌نوکه قه‌له‌م به‌شیعری شیخ په‌ش کرا بوو، یا شیخ خۆی و یا که‌سانستر، بو‌ئوه‌ی له‌بیریان نه‌چیت، لی‌ره‌دا تو‌ماریان ده‌کرد. به‌لام به‌داخه‌وه، نه‌شیخ په‌زا خۆی و نه‌یش که‌سیتر بیرى له‌وه نه‌ئه‌کرده‌وه ئه‌و شیعرانه‌ کۆکاته‌وه و تو‌ماری بکات و زۆری فه‌وتا، شیخ په‌زا ده‌یوت: "دیوانی من له‌ سینه‌ی سه‌دان که‌سدا تو‌مار کراوه" به‌لام ئه‌و سه‌دانه‌ زۆریه‌یان له‌ژێر خاکدان.

گه‌لێک له‌ پیاوانی هاوده‌می، له‌گه‌ره‌کی به‌رته‌کیه و ناوشار له‌م دیوه‌خانه‌دا له‌ شیخ په‌زا گرد ده‌بوونه‌وه و زۆریه‌ی کاتیان به‌ شه‌ره‌ شیعری و نوکه‌بازی را‌ده‌بوارد.

دانیشتوانی گه‌ره‌کی به‌رته‌کیه، له‌په‌سه‌ندا هه‌موو کوردن، به‌لام هه‌ر یه‌که له‌ هه‌ریمیکێ کوردستانه‌وه هاتوون. وه‌کو: قاله‌ ته‌نیایی، ئه‌مین سوورداشی ئه‌مینه‌ رووتی زه‌نگنه، محمه‌د ئه‌فه‌ندی خه‌لیفه، سلیمان چا‌ووش، ساله‌ی چه‌رمه‌ره‌ق، ئه‌حمه‌د مه‌لا ژن، تو‌فیقی بیلال، سه‌ید ئه‌مین هه‌پلوس، سه‌عه‌ به‌شیر، سه‌عه‌ی حه‌مه‌ وریز، فه‌قیبی ئه‌ولا چا‌ووش، حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح، بله‌ منگن، ئه‌حه‌ی سو‌فی عه‌زه‌م ده‌م بۆر، وه‌ستا عه‌بدو‌للای که‌وش دوور، خه‌لیفه ئه‌حمه‌د... هتد.

ئهم هه‌مه‌ چه‌زیه، وه‌کو یه‌ک فامیلیا و یه‌ک ئیڤ له‌ ده‌وری شیخانی تاله‌بانی کۆبوو‌بوونه‌وه و ژیانیان ده‌برده‌ سه‌ر.

کوره‌کانی شیخ عه‌لی، هه‌ربه‌که له‌ حه‌وشی ته‌کیه دیواخانیکی تایبه‌تی بو‌ خۆی دانا‌بوو. شیخ مه‌حمه‌د عه‌لی؛ میوانداری عه‌شایر و نان و خوانی له‌ مل گرتبوو، خه‌لقیکی زۆری لێ کۆده‌بووه‌وه و ئیوارانیش، بو‌ئوه‌ی لاوانی به‌رته‌کیه له‌ناو شاردرا تووشی گیتچه‌ل و فیری په‌وشتی خراپ نه‌بن، شه‌وان به‌یاری (سینی و زه‌رف) و گالته و گه‌پ رایانده‌بوارد و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی شیخ په‌زایان له‌و گالته و گه‌په‌ به‌شدار نه‌ده‌کرد رقی هه‌لده‌سا و هه‌جوی ده‌کردن.

شیخ موحه‌مه‌د په‌ئووفیش ده‌سته‌به‌کی لاوی ئازا و چا‌پوکی له‌خۆ کۆکردبوو ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ر شاردرا کیشابوو.

دهلین؛ لهسه ده می عوسمانی، شیخ ره ئووف ده یه ویست بیته سه رۆکی شاره وانایی که رکوک، به لام موته سه ریفی تورک عه ونوللا (عون الله) ده یه ویت تورکمانیکی هاو زمانی خۆی بکات و له ئه نجامی ته قه لای ئه ودا تورکمانه که ده کریتته سه ره ک شاره وانایی. شیخ ره ئووف ئه مه ی پین ناخۆش ده بیته و چوار لای چه کدار له گه ل خۆی ده بات و سه ره ک شاره وانایی ده ده کات و خۆی له جیبی داده نیشیت. کابرا ده چیتته لای موته سه ریف و بۆی ده گپرتته وه. ئه ویش سه رۆک ژاندارم له گه ل خۆی ده بات، ته ماشا ئه کا شیخ ره ئووف له جیگای سه رۆک دانیشتوه. هه ر له ده رگاوه به تورکی ده پرسیت: "شیخ موحه مه د ره ئووف کئی تووی کرده سه ره ک شاره وانایی؟". شیخ ره ئووف ده ست بۆ ده مانچه که ی پشتی ده بات و ده لیت: "پاشام ئه مه منی کرده سه ره ک شاره وانایی..." "په کی... په کی..." ده لیت و ده گپرتته وه سه رای حکومه ت و بروسکه به ک ده نیریت بۆ والیی مووصل داوا ده کات شیخ ره ئووف بکریتته سه رۆک شاره وانایی و ده لیت: "ئیمه به کی کمان پیوسته ئه و حکومه ت بپارپزیت نه ک حکومه ت ئه و بپارپزیت. شیخ ره ئووف ده کریتته سه ره ک شاره وانایی که رکوک و له پاش ئه ویش شیخ حه بیبی برای و له پاش شیخ حه بیبیش شیخ فاضلی ئامۆزای سه ره ک شاره وانایی که رکوک بیان کردوه.

ژیانی بهرته کیه ییش بریتی بوو له چه ند مانگیککی کار و که سابه ت، ئه وه ی له کاتی مه ر پینه وه دا "کارگه یی" ده کرد و هه ندیکیشیان سالی چه ند کاروانیککی تووتنی قاچاگیان ده هینا بۆ جگه ره فرۆشه کانی ناوشار و هه ندیکیش له بازاری کۆنه فرۆشان «قاریلر بازاری = بازاری پتوپیریزن» دوکانی کۆنه فرۆشیان هه بوو، به مانه ئازووقه ی زستانیان ئاماده ده کرد و ئیتر به دریتی سالی کاریککی وایان نه بوو، له م دیوه خانانه رایانده بوارد.

شیخ ره زا ده وری هه رزه کاری له نیوان ئه م جوژه ژبانه کۆمه لایه تییه دا رابوارد. له لایه که وه زیکر و خواپه رستی ده رویشان و له لایه کی تریشه وه کۆری مه لا و رۆشنییران و پیاو ماقوولانی شار و سه رۆک ئیلان و هه روا مه جلیسی گالته و گه پ، ئیتر زیره ک ئه وه یه ئه م هه موو دژابه تییه و بییری چه شن چه شنانه بقۆزیتته وه، ته نها بلیمه تی شیخ ره زا ئه م هه موو بیرو رایانه ی هه لقه زتسو و بوو بووه ئه نسکلۆپیدیای بیرو رای ته صووف و ده رویشیی خواپه رستی و رۆشنییری و ئه ده ب و شیعر و گالته و گه پ، له م لاوه؛ له سنه و سابلان و کرمانشاوه و له ولاوه تاکو ئه سته مو و له باشووریشه وه تاکو به غدا، زیره کی و بلیمه تی، وه کو "هۆشووچن" گۆل گۆل ده یچنییه وه و "سوواله" یه کی هه مه ره نگه لینی ده هۆنییه وه. هه موو که سیک ئه م ژبانیه ی ده دیت، به لام وه کوو کورده واری ده لیت: "هه موو

چه کمه زهر دیک همزه ناغا نییه".

شیخ عه بدولر حمان، هر له سه ره تاي پوستان نشینییه وه، براكانی بو ریگا پیشاندان به ریباری تاله بانیی قادری، به هر یمه کانی کوردستاندا بلاو کردبو وه. شیخ غه فور بو کوئی و شیخ عزیز بو ناوچهی (گل) و شیخ موحه مه د صالح و شیخ عه بدولکه ریم بو بادهوا و ساله یی و شیخ موحه مه د عارف بو ناوچهی سیروان و شیخ موحیددین بو سه رتاب و جاحیلر... هتد. ئەمانه تاله بانیان له فامیلیایه کی بچوکی ئابین په رسته وه کرده ئیلکی گورهی دهسته لادار. ئەم ئیله که وته شهر و شور و په لاماردانی ئیلانی تری و هر یمتکی زوریان داگیر کرد. شیخ ره زایش دهوایی، به ههق و ناهق پاریزگاری له ئیلی خوی و دژی ئیلانی تری بوه ستیت و ژیان و گوزهرانیسی که وتبووه سه ره ئەوه. وه کوو ده لیت:

جائیزه م طلبو به ئەم مه دحه م به خو رای نییه

هورقمانیش بی (ره زام) گهر هیج نه نیرن یاسه تار

ئیتتر نه شیخ عه لیبی کاکی بهم هه موو دانایی و دل گه ورده یی و نه یش خزمانی و دوستانی و هه تا سولتانی عوسمانی، سولتانیکی به زهر و زوری وه کو عه بدولحه میدیش له زمانی رزگار نه ده بوون که به سولتان ده لیت:

کاشی یک روزم بما بین همایون ره دهند

تا (حمید خان) را بگویم: ای (حمیر المؤمنین)

بعثت تو برخلاف بعثت پیغمبر است

(انت ما ارسلت الا زحمة للعالمین)

واتا:

خۆزگه تاچه رۆژتکم ری دهدهن به مابین هه مایونی

تا به حمید خان بلیم ئەی گوئی دریتی موسلمانان

ناردنی تو به پیچه وانه ی ناردنی پیغه مبه ره

تو بو نازاری خهلق نه بی بو هیچی تر نه نیراوی

چونکه سولتان خوی به "امیر المؤمنین" ناو ده برد و وای جار دابوو که خه لافه تی ئیسلامی بو ئەو ما وه ته وه و له جی پیغه مبه ره دانیشتوو.

له م هه جو هی سولتان شیخ ره زا راده کیشریت بو به پرسباری و له گه رانه وهیدا پرسباری

نه نجامی لى ده كهن. ده لیت "لهت" یكیان پیوه نام، "رهزا" بووم، بووم به رهزالت".
 لهم سه فه رانه ی نهسته مول و به غدا، شیخ رهزا پیوه ندى و دوستایه تی له گهل گه لیک له
 نه دیب و شاعیر و روشنبیرانی كورد و تورک و عه رب په یدا نه كات، له وانه شاعیری
 تورکی به ناوبانگ نامیق كه مال. كه ده چیتته لای نایناسیت و به فیزیكوه ده ست دریتز
 ده كات و ده لیت: "بن كه مال = من كه مال" شیخ رهزایش: "بنده فحولی اهلی كه مال".
 نامیق كه مال ده یناسیت و گورج" شیخ رهزا سكر... بیوركز... بیوركز" پیش وازی لى
 ده كات. ژبانی شیخ رهزا له گهل نه وه شدا چاكتیرین و فراوانترین به رهه می نه ده بی هه بوو،
 وه كو گه رده لولوی گه رمیان تووشی هه رچی ده بوو له گهل خویدا ده پیچایه وه. له لایه كه وه

من سنیم نامم رهزا - کلب امام مرتضی
 درویش عبدالقادر - راهم به مولا میرود

واتا:

من سونیم نامم رهزایه - سه گی نیمامی مورته زام
 ده رویشی عه بدولقادر - ریگام به رهو خوا نه چی

له لایه کی تربیه وه:

نه قیبک نقبینه گیرمش هه زران کیر افغانی
 گوتی وارسه دیانسون نسل پاک غوث گیلانی

واتا:

هه زاران کیری نه فغانی چووه ته کونی نه قیبه وه
 گه ر قنگی هه په به ریگریته نه وه ی پاکى غه وشی (غهوسی) گه یلانی

و له گهل نه وه هه موو پیوه ندیبه ی كه فامیلیای تاله بانى له گهل فامیلیای كاك نه حمه دی
 شیخدا هه بیوو شیخ رهزا به هه موو ریتریکه وه:

مه ریووطه هه یاتم به سوله یمانی و خاکی
 خوژگه م به سه گی قاپییه كه ی نه حمه دی كاکی

كه چی له پاش كوشتنی سه مه دی تاله بانى و له توله یدا كوشتنی شیخ حوسینی
 قه ره چیوار و له شکر نارایی به رزنجه و تاله بانى، شیخ رهزا له سه رچووک بویان ده چیتته
 سه نگره وه و هه جوی وایان ده كات كه موو له جیتی سه وز نه بیت.

وه نه بئ هونه ری شیخ رهزا ته نهها له مه دح و هه جودا بیت، له سیاسه تی ولاتدا شارهزا و لایه نگیری میران و میرنشینانی کوردوستان و نهقدی رژیمی سه لته نه تی عوسمانی و هیرش بردنه سهر حکومت و دهیدیت زور هه بوون له سایه ی سولتانه وه سامان و جاهیان په پیدا ده کرد، به لام زوریه یان که لله بوشن، دهیوت:

عالمه عام اولدیغندن التفات پادشاه
خردهخی بر آد قزانندی سایهء شاهانه دن

واتا:

له بهر نه وهی نیلتیفاتی پادشاه هه موو سووچیکی گرتووه ته وه، که ریش، له سایه ی شاهانه یه وه ناویکی دهسکه وتووه.

نه وهی جیی سهرنجه، شیخ رهزا له هه جودا، خو و ره وشتیک نانیتته یه کیکه وه که نه وهی تیدا بیت. به پیای نا په سه ند نالیت نا په سند، نه گهر و ابیت سهرنجی خه لقی راناکیشیت و هه جو کراوه که یش پیی تووره نابیت.

رژتیک شیخ عه لیبی کاکلی لیبی تووره ده بیت و ده لیت: "رهزا، نه مه چیه که س ما هه جوی نه که بیت و لیمانی نه تورتینی؟" ده لیت: "به لئی... نه وانه ی هه جو هه لئاگرن، خوا و پیغه مبه ر و نیمامی عه لی و شیخی گه یلانی، هه جوی نه مانه م نه کردووه". له بهر نه وه دلنیام نه و نیل و که سه به ریزانه ی که ناویان به خراپه له شیعه رکانی شیخ رهزادا دیت، هیچ دلگیر نابن و ته نهها له سووچی هونه رمه ندیبیه وه ته ماشای شیخ ده کن. خوالیخوش بوو فه تاح ناغای کاکه یی زور جار کوی له شیعه رکانی شیخ رهزا که به سه ر نیلی کاکه پیدا هه لیداوه ده گرد و قاقا پیده که نی. هیچ گومانی نییه، نه وهی نه و که سانه ی که شیخ رهزا هه جوبانی کردووه، له پیش نه وانیتر دیوانه که ی ده قوزنه وه.

پله ی سییه می ژبانی نه ده بی شیخ رهزا له به غدا بوو. شیخ عه لی به هه موو توانایه که وه ته قه لای نه وهی ده دا دللی خه لقی راکیشیتته لای خوی، که چی شیخ رهزا به و هه جوانه خه لقی ده توران. رژتیک حاجی عه لی قه ردار دیتته لای شیخ عه لی و ده لیت: "من پیایویکی حاجی و دیندار و مه خلیصی ته کیه ی تاله بانیم، که چی شیخ رهزا له شیعه ریکدا منی هانیوه ته ریزی میناس گاوور، نه مه چوئن خوا قه بوول نه کا!" شیخ عه لی زوری پیی ناخوش ده بیت و ده نیریتته دووی شیخ رهزا و هه ر له ده رگا که وه: "رهزا... نیمه ته قه لا نه ده بین دللی

دوو مسولمان راکیشین که چی تۆ به دوو قسه ی هیچو پوچ لیمانی ده تۆرینیت... چون مسولمانیکی حاجیی وه کو حاجی عهلی ده به یته ریزی میناس گا ور؟" شیخ رهزا ده لیت: "نازانم من له دهس کئی سه ری خۆم هه لگرم... به یانی زوو میناسیش ده رگای لیم گرتوه و ده لیت؛ من هه رچه نیک گا ورم به لام پیاو یکی به وجدانم، خوا چون هه لئه گریت من ده به یته ریزی حاجی عهلی".

ئیتر شیخ عهلی بییری له وه ده کرده وه که شیخ رهزا له م گیه نگیه ده ربینیت و بیگه ریتیتته وه سه ر دۆخی ده وری ده رویشیی شیخ عه بدولر حمانی باوکیان، له به رئه وه ته کیه ی تاله بانیی به عدا ی پی سپارد و کردیی شیخی ئه وئ و له سالی (۱۳۱۸هـ) وه کو "طیب رعماً عنه" هاته به عدا و له ته کیه ی تاله بان ی له گه ره کی مه یدان جینشین بوو. له به عدا ناشنایی له گه ل گه لیک له پیاو ه ناسرا وه کان و ئه دیب و شاعیری کورد و عه ره ب په یدا کرد. له وانه هه مدی به گی بابان و سه لیم به گی بابان و مفتی زه هاوی و شاعیری ناسرا و جه میل صدقی زه هاوی و سه ید مه حمودی گه یلانی و ئیبراهیم پاچه چی و عیسا ئه فندی جه میل زاده... هتد.

ده گینه وه، شیخ رهزا رۆژتیک له به عدا له گه ل سه ید مه حمودی نه قیبی گه یلانی یاریی شه طره نج ده کن. به ده ستیکی شه طره نج و به وه ده ستیشه وه ته سبیح، ویرد و دؤعا ده خوینیت. له ناکا و هاوار ده کات و ده لیت: "قتلته ورب الکعبه" سه ید مه حمود و ده زانیت شای شه طره نجی کوشت و ده لیت: "وین... وین قتلته؟" .. ده لیت: "ئه مه نا.. مفتی زه هاوی" و هه جو هه ی مفتیی بۆ ده لیت و به عه ره بی تیبی ده گه یینیت. سه ید مه حمود ده لیت: ئه مه چون بلیمه تیکه، به ده ستیک شه طره نج و به ده ستیک ته سبیح، به لیو وورد و دؤعا و به بیر شیعر ریک ده خات!!

پیوسته ئه وه یش بلین شیخ رهزا، له حه قیقته تدا ئه و شیخ رهزایه نییه که له شیعه رکاندا خۆی به گه لیک ره وشتی ناپه سه ند ئیتته مام ده کات که به ته وا وه تی له وه ره وشتانه وه دوور بوو، بۆ نمونه، له ده وری عوسمانیدا که ده ولت سه ری بۆ گه لیک له داواکانی ده ولته ئیستیعماریه کانی ئه وروپا شوړ کردبوو، هه تا بیگانه به پیتی یاسای عوسمانی تاوانبار نه ده کرا، به لکو به پیتی یاسایه ک که "قانونی اغیار" یان پی ده ووت، شیخ رهزا ده یه ویت گالته به و یاسایه بکات. له ستایشی ئه حمه د پاشای باباندا، توهمه تی کوره بولغار که بۆ خۆی دروست ده کات و داوای پاره له ئه حمه د پاشا ده کات که

به پیتی (قانونی اغیار) پارهی کورہ بولغارہ که بدات. هیچ گومانی نییہ ئه مه بی ئه سل و فہ سلہ. ئه یه ویت بلتت کورپکی بولغاری حیزیش به پیتی یاسایه کی تایبه تی مافی هہ یه. وه کو «الشعراء یقولون مالایفعلون».

گه لیک له شاعیرانی کوردستان دانیان به وه ستایی شیخ رها له مه میدانی شیعیری غه زه لدا ناوه، یه کییک له وانه مه لا محمه مد که رمی قازی سه قزییه (۱۸۴۸-۱۹۱۰) له دایک بووه ن، که نازناوی "که وثر" ه. ئه مه یش دهقی نامه که یه که له ماموستای کورد له فارسییه وه کراوه ته کوردی:

"بۆ خزمه تی جه نابی زمانپاراوترینی شاعیران شیخ رها به سه رگه ردی وجودی به خته وه رت بم.

دوای پیشکەش کردنی ئاره زوومه ندیی بی برانه وه، له بییری دره وشاوه ی ئیوه ی پایه به رزدا ئاشکرایت و نادیار نه میتیتته وه. له و رۆژه وه ئه م که مینه یه توانای ئه وه ی بووه مرواریی شایسته ی شیعره کانت و وته ی ته ر و تازهی گه وه هری بییری ده ست بۆ نه براوی ئیوه ی به ریز (خواته مه نتان در پتر بکات)، له سه ده ف ده ره پین و له گوپکه ی دلدا بیکاته گواره و له لاپه رهی دلله ی خه میندا بینه مایه ی سه ردا نه واندن و به خشین و له کوشکی باخی بییری که م و کورتیا بینه حوور و غیلمانی به هشت و خزمه تگوزارانی سه ردارانی تاجدار سه رومپی سال و مانگ و سه عات و رۆژ و شه و، ئاره زووی ئه م چاوه فرمیتسکاوییه، دیتنی روخساری ئه و زاته داوین پاکه یه دلخوازی ئه م سته مدیده یه ی رۆژگار، بۆ هه میشه خویندنه وه ی شیعیری ئه و پیرۆزو تازه یه، که به زمان و گیان و، دیار و نادیار، له پیشگای یه زدانی په روه ردگار، له سینهی پر بلتسه دا مایه ی هیور بوونی کلپه ی ناگری دووری و هاو راز و هاو خه مینه.

به لئ له م ماوه یه دا ئه وه ی توانای له ئه ستوگرتنی باسی ژانی دووری و باری ئاوات و تاسه ی ئه م که مینه یه ی له باردا بوو، له پاله وانی ده وران برای میهره بان مه لا عه بدوللا زیاتر به چاک نه زانرا، بۆیه هه لی له ده ست نه دا و به نارذنی ئه م کورته ئاواتنامه یه، که وته په له و به کلیلی ده روازه ی خسته نه پرووی سکالا و پوخته ی ئه و رازه وه، قفلتی سنووقی ئاواتی میتینه ی خوئی کرده وه و بۆی سی غه زه لی له پالا وته ی بییری خوئی دارپشت و چنی.

سازم مگر سیاهی چشمان خود مداد
تا در لباس نامه ببینم جمال دوست

واتا:

مه‌گهر ره‌شینه‌ی چاوی خۆم بکه‌م به مه‌ره‌که‌ب
تا جوانیی دۆست له به‌رگی نامه‌دا ببینم

هه‌رچه‌نده پێشکه‌شکردنی ئەم غه‌زه‌لانه و ناردنی ئەم دیاریبانه بۆ مه‌لبه‌ند و
هه‌ریمگه‌لی ده‌وله‌تی عوسمانی وه‌ک ناردنی ورده (زیره) و (شاله) بۆ (کرمانی) یان
وه‌ک لافی خه‌تخوشییی لای هونه‌رمه‌ندی (ئه‌سفه‌هانی)، به‌تایبه‌تیش بۆ ولاتی که‌رکوک و
که‌ به‌بوونی ته‌شرفی موباره‌کی ئیوه (خوا ده‌وامی گه‌وره‌بیستان بدات)، وه‌ک زێری قالبی
که‌ میعیاری بێبه‌ره‌وه، که‌ شایسته‌ی به‌کار هیتانی نه‌بێ، به‌لام ره‌نگه‌ له‌ کاتی ناو‌بردنی
ئەم که‌مینه‌یه‌دا بێته‌ مایه‌ی یادگار و له‌کاتی خوتندنه‌وه‌شدا بێته‌ مایه‌ی یادکردنه‌وه‌ به
گوێهری ئایه‌تی «لایکلف الله نفسا الا وسعها» بۆیه ناردمه‌ خزمه‌تتان، چونکه‌ وه‌کو
وتووایه‌:

طاعت ار هیچ نباشد گنه‌ی باید کرد

در دل دوست به‌ر حیله‌ ره‌ی باید کرد

واتا:

ئه‌گه‌ر هیچ تاعه‌تیکی خوات نه‌بێ، ئه‌بێ گوناھی بکه‌ی
چونکه‌ مرۆ ئه‌بێ هه‌ر چۆن بووه‌ رێبه‌ک بکاته‌وه‌ بۆ ناو دلی دۆست

منیش به‌ ناردنی ئەم شیعره‌ نارێکانه، رینگه‌ی دۆستایه‌تیم له‌ دلی ئیوه‌دا کردووه‌ ته‌وه،
جه‌نابیشتان به‌و په‌ری سۆز و ویژدانی خواپیداویی خۆتانه‌وه، له‌ کال و کرچی به‌یته‌کان و
که‌م و کووری پایه‌کانی چاوپۆشی و په‌سه‌ندی چه‌شی گه‌وه‌هه‌ری بفه‌رموون، داخواز و
تکا‌کاریشم چهند لاپه‌ره‌یه‌ک له‌ مرواری شیعی خۆتان که‌ له‌ به‌رده‌ستدان و ئاماده‌ن،
له‌هه‌ر باب‌ه‌تیک بن، چ له‌ باب‌ه‌ت ستایشی خوا و چ پیا‌هه‌لدان و چ قه‌سیده‌ و چ لاقرتیو و
توانج و داشۆرین و داواکاریان ئیجگار زۆره، به‌ تایبه‌تی لای ئەم که‌مینه‌یه‌ وه‌ک گوگردی
سوور وایه‌. به‌ناوی دیاری و خه‌لاته‌وه‌ که‌ لای چا و و دل‌رووناکان دیارییه‌کی بێهاوتایه‌ و
له‌گه‌ڵ وه‌لامنامه‌که‌دا، به‌ مه‌لا عه‌بدوللادا بۆمی په‌وانه‌ بفه‌رموون، تا بۆ بلاو‌کردنه‌وه‌ی و
به‌وه‌پیدا‌نیان که‌سانیتکی زۆر له‌ وێژه‌ی ئیوه‌ی به‌ریتز و ده‌ست ره‌نگینتان ناگادار بکه‌مه‌وه
چونکه‌ خۆت واته‌نی «حه‌یفه‌ برزی تیغی مچه‌وه‌هر له‌ غیلافا».

له‌ کۆتاییدا خوا ته‌مه‌نتان درێژ بکات و هه‌میشه‌ش چاوه‌روانی مژده‌ی سه‌لامه‌تی و

فرمانتانم.

بدون سابقه ابلاغ گفته اند خطا است
ولی بسوی هنرمند و اهل فضل روا است
سوال کردم ازین نکته از وزیر خود
جواب داد که اری جناب شیخ رضا است

واتا:

وتویانه راگه یاندن بی ئه وهی پیشینه بی له نیوانا هه بی، هه له یه
به لام لای مرۆی هونه رمه مند و خاوه ن فه زل ره وایه
له م باره وه له راویژ بی کرای خۆم پرسی
وه لامی دایه وه، وتی: به لئی جه نابی شیخ ره زایه
(با: به لئی، جه نابی شیخ رازییه)

ئیمه ئه و غه زه لانه ی مه لا محه مه دی کریمی قازی که له بنه ماله ی شیخ الاسلامی سه قزه
ده سمان نه که وتوو به لام به پیتی ئه وه ی ئه م کاغه زه ی سه ره وه ی ناردوو به بو که رکووک،
ده بیت له پیش چوونی شیخ ره زا بو پیشه وایی ته کیه ی تاله بانی له به غدا که له سالی
۱۳۱۸ کۆچیدا بووه، بوو بیت. مه لا محه مه د زۆر به ترس و له رزه وه شیعه ره کانی
پیش که شی شیخ ره زا ده کات، ره نگیشه ئه و شیعه ره ی شیخ ره زای دیبیت که بو عه بدولالا
پاشای ره واندزی ناردبوو ده لیت:

شاعیری گنده طبع همچو جعل
شعر او چون شعور او مختل

واتا:

شاعیریکی ته بیعه ت وه ک قالۆنچه بوگه ن
ئه بی شیعه ریشی، وه ک هه ست و شوعووری، شتیواو بی

شیخ ره زا و شاری که رکووک

شیخ ره زا رۆله ی شاری که رکووکه، ژبانی مندالی و هه رزه کاری له که رکووک پابواردوووه
و هه ر له که رکووکیش به هره ی هونه رمه ندی وه رگرتوووه. که رکووک گوپرستانی

باوباییریته تی، خوئی و خیزیانی زۆریه تی ته مه نیان له که رکوک بووه و جوانترین و فراوانترین به ره مه می هونه ری و ئه ده بی لیتره هه لقلو لوه و له ژیر چاوه دیری باوکیکی خواپه رست و زانا و شاعیر په روه رده بووه و ژیانیکی ده رویشانه تی ئاسووده تی رابواردووه . به لام ئه و به هره هونه رمه ندییی ه ئه و نه ده ناگه هان بوو له سنووری شاری که رکوک جیتی نه ده بووه و له گه ل ژیانکی ده رویشانه تی ته کیه دا نه ده گونجا ، ده یه ویست ، نه ک ته نها گه شتی ولاتی عوسمانی و ئیران ، به لکو به جیهاندا بگه ریت و جاری هونه رمه ندیی خوئی پیدایا بلا و بکاته وه .

بیـــــــرون دلده بولمادم آثار کنز راز

جاک درونه عطف عنان ایتمک ایسترم

واتا:

له ده ره وهی دلدا نه مدیت ئاساری گه نجینه تی راز
ده مه ویت سه ریچی له به سستی رووخی دروون بکه م

به لام له پاش کوچی دوایی باوکی ، نه ئه م به و ژیانکی ده رویشانه تی رازی بوو و نه ییش مام و برا وه کوو باوکی نازیان ده کیتشا ، تووشی گیروگرفتی ژیان بوو و دلی له که رکوک و خزمانی خوئی ره نجاووه و چه ند جاریک به توواری که رکوکی به جی هیشتوووه ، به لام چۆله که ی دلی هه ر بو که رکوک باله فری کردوووه و به په شیمانی گه راوه ته وه شاره دلگیره که ی خوئی .

بو موجته هیدان گه رچی جه وازی نییه ته قلید

من موجته هیدم ، هاتم و ته قلیدی که رم کرد

به لام چۆن بچیتته وه که رکوک ، خوئی به به ش خوراو ئه زنیته و خزمانی له گه لیدا باش نین .

به م حاله ئه گه ر ده فعه یی تر بچمه وه که رکوک

مه علومه به مه ردی نه رواوه له سه رم تووک

بوچ بچمه وه که رکوکی قورمساغ که له گه ل من

ئه هلی هه موو ناسازه وه کوو ئاوی هه مامووک

گله یی له که رکوک ناکات ، دلی هه ر بو که رکوک لی ده دات ، به لکو له که سوکاری

خۆی که نه یان توانیوه دلی بیننه جی، له بهرئه وه غه ربیی و سته م ئه چیشیت و سه ر بو
خزمانی دانانوتینیت:

پیم خو شه، له بهر جه وری برا و لومه یی ئه قوام
سه د جار له غه ربیی بکه وم موفلیس و مه هتووک
رۆژی به مرادی منیش ئه لبهت ده گه ری چهرخ
ئه م میچه قه راری نیسه گاهن جگه گه ه بووک*
شهش مانگه زیاتر که له پاش مه رگی بده رم من
مه غدوورم و مه ظلوم و جه فا دیده و مه هتووک
* جگ و بووک دوو باری نیشته وهی "قاپ" ه که یاری پی ده که ن.

له شیعه که ی که ته می شیخ عه لی کاکیی ده کات، ئه وی کردووه به هۆی به جی هیشتنی
که رکووک، چونکه له که رکووکدا هیچ سامانیکی وای نه بووه.

بیگانه هه موو صاحبی جاه و جه به رووتن
بیچاره برای شیخ عه لی موفلیس و روتن

له که رکووکدا ته نها خانویه کی بچوکی هه یه و تیدا ناحه سیته وه:

حوجره ییکم هه یه به قه دهر له پی
رۆژ عیلاجی ئه که م به شه و ئه ته پی

.....

سه ر و ریشم له توژ و قسل و گه چا
وهک په لاسیکه پر له ریشک و سپی

له هه موو ئه مانه دا شیخ عه لیبی کاکیی تاوانبار ده کات و په لاری بو ئه و ده وه شینیت

شیخ عه لی خو تو منت ئاواره کرد و دهریه دره
چاکه هه جویتکت بکه م ئه ما موفید و موخته سه ر
بو حه مه ی وه ستا فه تاح ئیمهت هه موو ئاواره کرد
ئه ی حه مه ی وه ستا فه تاح دایکت به کیری نیره که ر

همه‌ی وهستا فه‌تاج وه‌کیل خه‌رج و جی باوه‌ری شیخ‌عه‌لی بوو .
هه‌ر چه‌نیک خۆشترین رۆژانی ژبانی له‌به‌ر ته‌کیه‌ بوو، به‌لام که له ته‌کیه‌ تۆرا رقی له
هموو شتی‌ک بووه‌ته‌وه و به‌رته‌کیه‌یشی له‌به‌ر چاو که‌وتوووه:

هه‌رام زاده و دایکی خۆگی له‌به‌رته‌کیه‌ زوره
خله و بله و فشه‌گالتته و عه‌زه‌ ده‌مبۆزه

هه‌روا جیتی به‌ هموو که‌رکوویان ده‌دات:

مه‌که‌ن باوه‌ر به‌ قه‌ولی داک‌ی خۆگی‌کانی که‌رکووی
ئه‌گه‌ر خه‌لطن بکه‌ن وایزانه‌ گا قۆرانی و که‌ر کۆکی

دیسانه‌وه ده‌لیت:

که‌بابی گوشتی بز، فاکه‌هی به‌ری خرنووک
له‌من بپرسه‌ سه‌فای شاره‌ حیزه‌که‌ی که‌رکووک

شیخ‌ره‌زا له‌ که‌رکووک سامانیکی وای نه‌بوو که‌ برا و خزم لیتی زه‌وت بکه‌ن، ئه‌وه‌ی له
شیخ‌عه‌بدولره‌حمانی باوکی مابوووه‌ دوو دیتی "قرخ" و "تاله‌بان" بوون که‌ بۆئه‌و
دانرابوون. شیخ‌عه‌لی له‌پاش باوکی، به‌ده‌سته‌لاتی خۆی هه‌ندی دیتی ده‌سکه‌وت کرد بوو،
وه‌کو: قه‌ره‌ سه‌ه‌ن له‌یلان و یه‌حیاوا و زه‌وی و زاری پشت ته‌کیه‌. شیخ‌ره‌زا ده‌یویست
ئه‌مه‌ش له‌گه‌لیدا به‌ش بکریت. له‌ ته‌خمیسی غه‌زه‌لیکی "حافظ" دا ئه‌م گله‌یی ده‌کات و
خزمانی تاوانبار ده‌کات و ده‌لیت:

تعدایی که‌ با من اقرا‌با کرد

ندیدم شم‌ر با آل عبا‌ کرد

مگر از حال من رمزی ادا کرد

(سحر بلبیل حکایت با صبا کرد

که‌ عشق روی گل با ماچه‌ها کرد)

زع‌قرب طینتان عم و خالم

پریشان روزگار و خسته‌ حالم

مه‌ییا از پی تاراج مالم

(من از بیگانگان هرگز ننالَم
 که با من هرچه کرد آن آشنا کرد)
 پراز زاغ و زغن صحن گلسستان
 ز شادی کبک قهاها قاه خندان
 هزارانرا هزاران داغ حـرفـفـان
 (بهر سو بلبیل مسکین در افغان
 تنعم در میان باد صبا کرد)
 (رضا) را نفرت است از خرقه پوشان
 ز عشق و شورما چون دف خروشان
 من و من بعد بمزم باده نوشان
 (بشارت بر بکوی می فروشان
 که (حافظ) توبه از زهدو ریا کرد)

واتا:

تُو ته عددایه‌ی که خزم له منی کرد، شمر به تالی عه‌لی نه‌کردووه،
 ته‌نها توانی تُو هه‌یه نیشانه‌یه‌کی حالی من
 به دست ده‌ستدرتیزی خزمانه‌وه باس بکری،
 سبه‌ینان بلبل رازی خوی بوشنه‌بای به‌یانی گتیرایه‌وه،
 وتی عه‌شقی رووی گول مه‌گهر هر خوا بزانی چیبی به‌ئیمه کرد.
 له دوو‌پشک ره‌وشته‌کانی مام و خالم
 رۆزگارم په‌ریشان و خالم خه‌سته‌یه
 ناماده‌ی به‌ تاراج بردنی مالم
 من هه‌رگیز له دست بیگانه‌کان نانا‌ئیم
 چونکه هه‌رچی له من کرا تاشنا کردی
 هه‌وشی ناوباخ پره له قه‌له‌ره‌ش و قه‌له‌بازه‌که و
 که و له خوشیدا قاقا پیته‌که‌نی
 به‌لام بولبولان هه‌زار داخی
 بی به‌شیبیان پیته‌یه
 تهلّی: له‌م ناوه‌نده‌دا تهُوی

که یفی کرد بای صه بای به یانبان بوو
 (رهزا) بیزاره له وانهی خه رقه له بهر نه کهن
 ئیمه به هوی عه شق و سۆزی عه شقه وه وهک دهف هاتووینه جۆش
 من ئیتر له مه ولا هه ر له گه ل به زمی باده نو شان نه بم
 مژده بهر بو گه رکی مه ی فرۆشان
 کهوا (حافز) تۆیه ی له ریا کردن و خو به درۆ به خواناس دانه قه له م، کردووه
 له گه ل نه م هه موو هه بر شه ی به سه ر که رکووکدا، شیخ رهزا پارێزگاری له خه لقی که رکووک
 دهکات و ده لیت:

گرچه جمعیت کرکووک کم از بغداد است
 قابلیت نه بتعداد به استعداد است

واتا:

هه رچه ند ژماره ی دانیش تووانی که رکووک له هی به غدا که متره،
 توان به ژماره نییه، به لی هاتن و ئاماده بییه.

نه م پارێزگاری به ی له که رکووک، له به غدا ده یکات پی ده لین که رکووک له به غدا که من
 و ده سه لاتیکی وایان نییه، له وه لامدا:

هه رچه نیک که رکووک له غدادا که من
 توانا به ژماره نییه به به ره و زه ره کییه

مالی شیخ رهزا له گه رکی به رته کیه

مالی شیخ رهزا، ده که ویتته به رامبه ری ده رگای دووه می ته کیه (به ره و روژئاوا) بریتیه
 له ده رگایه کی گه وه که به پی نه قشه ی نه و سه رده مه له هه ردوو لاه دوو سه کو ی لییه
 (سه لاملخ). که ده چیتته ژووره وه، ژووریک بچووک بو قاپیبه وان و به ده سه ته راستدا ژوور
 و هه یوانیک ده نواریته سه ر هه وشیک گه وه که مه لا نه وره حمان و خیزانی تیدا ده ژیان.
 له م هه وشه دا دوو هه وشه تری جیا ده بیته وه، یه که میان مالی شیخ واحیدی برای شیخ
 رهزایه و دووه میان مالی شیخ رهزایه.
 مالی شیخ رهزا بریتیه له هه وشیک گه وه و دۆر و خه زنه و دوو ژوور و هه یوانیک.

دۆرۆ خەزەنە جیڭگای ژیانى خېزان بوو و ئەو دوو ژوورو ھەيوانەيش بۆ ميوانى تايبەتى. چونكە ميوانانى تری له تەكبە دەبوون. پەنجەرەكانى ژوورەكان دەنوارپیتە (باغى فەرھاد) و گەرەكى سەى سەرورە قەلای كەرکوک. ئەم خانووە تاك و ئیستا ماوہ. شیخ رەزا ژوورەكەى خۆى كەردووەتە ھۆى ھەجوى و ھەستای دروست كەردنى كە دەلیت:

حوجرەيىكم ھەيە بەقەدەر لە پى
 رۆژ عیلاجى ئەكەم بەشەو ئەتە پى
 مەنفەز و درز و ئاو دزى ھەرچەند
 دەيگرم، دەيكوتم بە دەست و بە پى
 شەو كە ديم، دەم دەكاتەوہ وەكو ھار
 وا ئەزانم صەگە و بەمن ئەحە پى
 سەر و ريشم لەتۆز و قسل و گەچا
 وەك پەلاسيكە پر لە رشك و سپى
 خەمى شاگردەكان زياتر ئەخۆم
 گەورە ھەر چاكە ئاخ لەدس دەس و پى
 ژنى و ھەستاكە بۆچ نەگيم توخوا
 ساق و سمت لووسى، كوز پرى دەرىن

شیخ رەزا و شیخ عەلى

شیخ عەلى تالەبانى كورپى شیخ عەبدولرەحمانى كورپى شیخ ئەحمەدى تالەبانە و برا گەورەى شیخ رەزايە. لەپاش كۆچى دوایى باوكى، بووہ پۆست نشینی تەكبەى تالەبانى لە كەرکوک و شیخی ریبازى قادری. لە دەورى فەقییدایا، بۆ مەبەستى خوتیندن، گەلىن شارانى كوردستان گەراوہ و لەلای داناكانى كوردى ئەو سەردەمە زانستى ریبازى ئایینی ئیسلامى خوتیندوہ.

شیخ عەلى پیاویكى لەسەر خوۆ و زوبان خوۆش و بى فیز و ھەمو و قورئانى پیرۆزى بەلیكدانەوہ (تەفسیر) لەبەر بووہ. لەزانستى پزىشكى و ناسینی گيا و درەختى دار و

دهرمانيش شارهزا بوو و كتيبيكي دهسنووسى لهسهر نهمه داناوه.

شيخ رهزا، لهژير سايهى باوكيدا ژيانىكي دهرويشانه ژياوه. بهلام لهپاش كوچى باوكى، ههر چهنيك شيخ عهلى بو گوزهرانى شيخ رهزا و فاميلياى دريغى لى نهكردووه و دهيوست شيخ رهزايش، لهسهر پيشهسى باوبايري ريگاي تايينپه رستي بگريت، بهلام شيوهى ژيان گوزابوو بليمه تيبى شيخ رهزا له مهيدانى شيعر و نهدهب پالى پيوه دونا كه له چوارچيوه تيكه و دهرويشى ده رچيت و بچيته مهيدانىكي فراوانتر و له ناو كومه لاندنا جيتگاهيه كى رهواى خوئى وهرگريت. كه چى شيخ عهلى نهم جوړه ژبانهاى بو مسوگه ر نه دهكرا و له شيخ عهلى ده توري ده چيته كوئى لاي شيخ غه فوورى مامى، بهلام شيخ غه فووريش دهيوست ژيانىكي ناسوودهى بو ريكخات لايه نگرى نهوه نه بوو بچيته شاران. كه چى شيخ رهزا ده لئيت:

پيم خوشه له بهر جهورى برا و لومه يى نه قوام
صه د جار له غه ريبى بكه وم موفليس و مه فلووك
شه ش مانگه زياتر كه له پاش مهرگى پدهر من
مه غدوورم و مه ظلووم و جه فا ديده و ومه هتووك

.....

به م حاله نه گه ر ده فعه يى تر بچمه وه كه ركووك
مه علوممه به مهردى نه رواوه له سهرم تووك

نايه وئيت نه برا بچووكيى شيخ عهلى بكيشيت و نه يش ژبانى دهرويشانه ي ته كيه.
دهيه وئيت له مه سهرفراز بيت و بچيته دونيايه كى فراوانتر و ده لئيت:

من خواجه ئى نه حرارم و ناميزشى دونيا
هيشتا كه نه ميكردووه ته به نده يى مه ملووك

بهلام وه كووه ده لئين؛ "بهرد له جيى خوئى سه نگينه" و دووباره نارزه زوى نه و ژبانهاى
به رته كيه نه كاته وه و له وه په شيمان ده بيتنه وه كه له گه ل شيخ عهلى كاكيى به شه ر هاتووه.

صه د ده فعه وتم وه ختى كه ديم نه خودتى قه لبي
ياره ب كه له گه ل شيخ عهلى بوچى شه رم كرد؟

شیخ رهزا خوئی له دژایه تییبه کی نه فسی ده بینیت. له لایه که وه شیخ عهلی له جیگای شیخ عه بدولره حمانی باوکی دانیشتوو و نهو جیگایه ی پر کردوو ته وه، به لام به م چی! نه م ژیانیتی تری ده ویت. له لایه که وه ده لیت:

نه میستایش (شیخ عهلی) ی نه جلی که پیری صاحب ئیرشاده
نه میس وهک باوک و باپیری له زومره ی نه ولیا مه عدوود

ههروه ها نه صیحه تی ده کات که له ریگای باوکی لانه دات:

شیخ عهلی نه طواری باوکت تیک مه ده
(قل هو الرحمن ان آمانا به)

که چی لهو کاته ی که شیخ عهلی له حج دپته وه و هه موو جه ماوه ری شاری که رکوک پیشوازی لی ده که ن، ده لیت:

چهنده تیهو خوئی تاسولوس دا چوون به پیری شیخه وه
کاشکی مووی بو مایی من به کییری شیخه وه

که چی له لایه کی تریشه وه ده لیت:

ایها الناس بشارت که ولی من آید
آشنای ازلی شیخ عهلی من آید

واتا:

خهلقینه مژده بی وهلی دیت

شیخ عهلی ئاشنای نه زهلی دیت

شیخ عهلی بو خزم و بیگانه پیاویتی کیسه کراو بوو، به لام شیخ رهزا دهیه ویت هه ر بو برا بیت.

بیگانه هه موو صاحبی جاه و جه به روتن
بیچاره برای (شیخ عهلی) موفلیس و پروتن
نه ی شیخ عهلی چاکه و ثوقت به برا بی
باوه ر مه که به م خهلقه که وهک توله له دووتن
قهومی که له عه هدی پدهرت خهلقه به گوش بوون

ته حقیقی بزانه به خودا جومله عه دووتن
 ره حمیان نییه دهر بارهیی تو خرم و نه قارب
 موشفیکتره بیگانه له مانه که عه مووتن
 نادان و قورم ساغ و نه زانن که نه مانه
 گاهی له سه ما، گاه له سهیری مه له کووتن
 نه ته کیه نوشینانه، چه دهر ویش و چ صوفی
 هر چه نده به دل موشته غیلی ذیکر و قونووتن
 وهک حاجیی مابهینی (صفا) و (مروه) به ته عجیل
 بو لوقمه نه مانیش به مه تل یوونس و حووتن

نیمجا دیته وه سه رخوی و ده لیت:

جومعانه براوه، به خودا موفلیسه (لامع)
 نه پوولی هه مامی هه یه نه پارهیی تووتن

له لایه که وه شیخ عه لیلی کاکای ده با ته ریزی نه ولیا و ناشنای خودا، له لایته که وه که
 ده لیتیش.

لازمه بو شیخ سبه ینان گورگه خه و
 تا بلین شیخ عابده و نانوی به شه و

لالوتیبی شیخ عه لی له گه ل شیخ ره زادا، زوریه ی له بهر دل شکاندنی دوست و ناسیای
 بوو. بو نمونه، له بنه ماله ناسراوه کانی که رکوک که دوستیکی زور نزیکی شیخ عه لی
 بوون، بنه ماله ی (خادم السجاده) و مه لا ماری مه لا عه بدولای خدری و حاجی عه لی
 قهردار... هتد. شیخ عه لی ده یوست شیخ رهزا و از له و وته ناشرینانه بینیت و ریگای با
 و با پیبری بگریت. به لام هونه ری شیخ رهزا له وه دا بوو و شیعه کانی به سه زمانی خه لقه وه
 بوو. هه ره له به ره وه، شیخ عه لی شیخ رهزای کرده نوینه ری خوی و پیشه وایی ته کبه ی
 تاله بانبی به غدای پی سپارد.

له شیعه ریکی تریدا که به شیخ عه لی کاکایی ده لیت، جنیوتیکیش ده داته هه مه ی وه ستا
 فه تاح.

(شیخ عهلی) خو تو منت ئاواره کرد و دهریه دهر
چاکه هه جویتکت بکه م ئه ما موفیدو موخته سه ر
بو حه مه ی وه ستا فه تاح ئیمه ت هه موو ئاواره کرد
ئه ی حه مه ی وه ستا فه تاح دایکت به کتیری نیره کهر

له شیعریکێ تریشدا که باسی ئه و ئازوو قه یه ئه کات که شیخ عهلی وهری ئه گریت
ئه لیت:

ئه م ده غله که ته سلیمی ده کا شیخ به هه جیجی
نوقصانی ئه کات هه ر له ته غاری ده که ویجی
ئه صل و نه سه بت دۆمه له من بووی به هه جیجی
بی مروهت و ئینصاف و حه رامزاده و بیجی

شیخ رهزا و شیخ مهحمهد عهلی برارای

شیخ مهحمهد عهلی، که به "که پره" ناسراوه، کوری گه وره ی شیخ عهلی شیخ
عه بدولر حمانه. له پاش کوچی دوایی باوکی، هه رچه نیک ئه و پۆست نشینی ته کیه بوو،
به لام له بهر گوئی گرانی و زوبان له نگی ئه م کاره ی پی نه ده کرا و هه ر له هه رزه کارییه وه
ئه مه ی سپارده شیخ جه میلی کوری گه وره ی.

شیخ مهحمهد عهلی پیاویکی ئازا و ده س کراوه و میوان گوزار بوو. له و کاته دا
میوانخانه (ئوتیل) نه بوو. زۆریه ی پیاوه ناسراوه کان یان له ته کیه ی تاله بانێ و یان له
خانه قای سه یید ئه حمهد میوان ده بوون و هه میشه سو فره و خوانی شیخ بو میوان ئاماده
بوو. دایکی شیخ مهحمهد عهلی؛ زوبه یده خانمی کچی برام پاشای باجه لانه.

شیخ رهزا، وه کو، تارا ده بیته ک، شه رمی له شیخ عهلی کاکێ ده کرد، سووی له م
نه ده بووه وه، له بهر ئه وه نا کو کبیان له نیواندا هه بوو و له شیعریکدا ده لیت:

سا بی زگی خو ت هه لمه دپه و مه مره له داغا
ئه م قه ومه هه موو مردن و تو مای له وه جاغا
له ولاره په لیکت له زه هاو په ل ده وه شیینی

لهم لاوه ره گيکت له کنی ساوجه بولاغا

مه بهستی له مه، شیخ مه حممه د عه لی دوو ژنی هه بوو، یه کتیکیان زیبا خانمی کچی
عه لی به گی برایم پاشای زه هاو و نه ویتریان فاطمه خانمی شیخ قه سیمی نه هریی سا بلاغه .
شیخ مه حممه د عه لی به سوار چاکی و نیشان شکینتی ناوی دهرهینابوو. شیخ رهزا له م
شیعره ی خواره وه باسی دهست و تفهنگی دهکات و ده لیت:

گهرچی چهند رۆژی بوو ته علیمی تفهنگبازی ته کرد
رۆسته م ئاسا چوو ه پارتیز له یه کی تیتله بیجعا
هه ر که ته نگاوتی، وتم؛ دهک دهس و بازووت نه رزی
هه ر که سی پیت نه لی رۆسته م ته ره سه و قورپرو مساع

شهوانی زستان پیوانی بهرته کیه له دیوه خانمی شیخ مه حممه د عه لی کۆده بوونه وه، به
نوخته بازی (خله که زی) و یاری (سینی و زهرف) شهویان ده برده سه ر. شیخ مه حممه د
عه لی بو ئه وه کۆبانی ده کرده وه نه چنه ناوشار و تووشی گیچه ل بن. شیخ رهزایش تاسوقی
له و کۆبوونه وه یه ده کرد، به لام دانووله ی له گه ل شیخی برازایدا نه ده کولا و گوئیان لی که ر
ده کرد. شهویک ده یه ویت بچیته دیواخانی برازای، به لام ده رگای لی ناکه نه وه.

رووم کرده به زمی خاسی برازا ته زیزه که م
ئه م شهو، به صه د ته وازوع و ئیخلاص و سه رکزی
رووانیم له درزی قاپیه وه خۆی و تابیعان
دانیشتون دوور ریزه له دهوری خله ی که زی
ده تووت ته می کرابوو به مه خصوصی قاپیه وان
خۆی کرد به نیره تورک وتی "کیم یلیر سزی؟"
پیتم وت منم که سه که م مامه شیخ رهزام
«تائزمیسن، خومه بیس ته فهندی، مه گه ر بزی؟»
ئه م سه ددی بابه بو منه ئیزهاری که تا برۆم
یان مه رحه مه ت که حیزه له سه رما گونم ته زی
ئه م جا به کوردی هاته ته که لیم وتی به لی

ئەو شىخە حىلە باز و قومار باز و كەر دزى
وختى كە لەم موعامەلە زانيم غەرەز چىيە
دەرحال گەر پامە پاشەو ئەمما بەعاجزى

شىخ پەزا كە لە شىخ عەلى كاكي لالوت بوو؛ لەگەڵ شىخ مەحمەد عەلى برازاي گۆم
لە نيوانياندا بوو. شىخ عەلى نازى برا بچوو كە كانى دەكيشا بەلام ئەم قسەى سووكى لە
مامى قبول نەدە كرد. شىخ پەزا رۆژنيك بەم هەلبەستەى خوارەو هەجوى شىخ مەحمەد
عەلى دەكات:

نەت و دەرييشى مريدان چو شکر شيرىنى
بەخدا اى پسر شىخ تو هرجا شکرى

واتا:

تۆ تەنھا لە بەردەمى مريدەکاندا وەك شکر شيرىن نیت
بەخوا قەسەم ئەى كورى شىخ تۆ لە هەموو شونیکا شکرى يا تۆ هەر جاشە كەرى!

شىخ مەحمەد عەلى دەگریت و قۆلى با دەدات و هەرەشەى لى دەكات، شىخ پەزا
دەلێت: تۆو بە پێچەوانە تێگەشتوویت، من وتومە:
«تۆ هەر جا شە کریت، نەك هەر جاشە كە ریت»

شىخ پەزا نارەزايى خۆى لى دەربڕیوه و لەم هەلبەستەى خوارەو ئیتر پەردەى لە نيواندا
هەلگر تۆوه.

شىخ كە هام صوحبەتى شامار و نەدىمى حەمە بى
شىخ كە دۆستى مچەريژاوى يو ئەحمەد جەمە بى
شىخ لەبەر جەلبى دلى ئايشە كورانە، ژنەكەى
شير بکيشیت و لە رووى والیدە دەستە و قەمە بى
شىخ كە قودسييهتى پيرانى تەريقەت لە كنى
هەموو ئەفسانەو و ئەفسوون، هەموو گالته و گەمە بى
شىخ كە گەووادى وەكو (خادمى سوججاده) لەلای
سەبيدى حور، لە سولالەى عەلييو فاطمە بى
شىخ كە قەسرى حەرمى گەبييه مەقامى ئەعلا

سه‌ر بلند کات و بلتی شیخ ئەمه، قه‌سری ئەمه بی
شیخ ئەوا گۆی هونه‌ری برده‌وه که‌شکه‌ک سه‌له‌وات
شیخ ئەوا جیی پده‌ری گرت‌ه‌وه ده‌ستی به‌مه بی

شیخ ره‌زا و حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح

حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح یه‌کیک بوو له‌ دانیش‌توانی به‌رته‌کیه‌ی که‌رکووک و وه‌کیلی
خه‌رجی شیخ عه‌لی بوو. شیخ عه‌لی؛ جگه‌ له‌ نان و شو‌ربای ته‌کیه، بو‌ برا و خزمانی
نازوو‌قه و موچه‌ی سالانه‌یشی ده‌دانی و ئیوارانیش له‌مه‌نجه‌لی مائی خو‌به‌وه خۆراکی
شامی بو‌ نه‌ناردن. حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح سه‌ره‌په‌رشتیی ئەمانه‌ی ده‌کرد، له‌به‌ر ئەوه‌ی
حه‌ریص بوو له‌سه‌ر مائی ته‌کیه و شیخ عه‌لی، گوئی به‌هه‌ره‌شه و گو‌ره‌شه‌ی شیخانی
نه‌ده‌دا و هه‌رکه‌سه به‌گو‌یره‌ی موچه‌ی خو‌ی، دابه‌شی ده‌کرد.

شیخ ره‌زا، هه‌ر له‌ بناغه‌وه، به‌م موچه‌یه‌ی کاکی قایل نه‌بوو و ده‌یوبست به‌زۆره‌ ملی
له‌حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح له‌وه پتر بیچ‌رتینیت و ئەویش نه‌یده‌دا. له‌به‌رئه‌وه شیخ ره‌زا له‌سه‌ر
چۆک بۆی دانیش‌توو له‌ پالی ئەوه وه‌ جار‌جار په‌لاری له‌ شیخ عه‌لیی کاکیشی گردوو‌ه.

له‌ یه‌کیک له‌ هه‌جوه‌کانی حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح ده‌لیت:

هه‌زار ئەفسوون و جادووی پی‌وه ئاو‌یزانه ئەم ریشه
عیلاجی گه‌ر بیی یا گووزه یا گو‌یزانه ئەم ریشه
به‌ ته‌حریکی ته‌لیکی سه‌د هه‌زار نه‌فسی به‌ کوشتن دا
ره‌ئییسی حیه‌له‌کاران، شای قوماربا‌زانه ئەم ریشه
به‌بای سه‌ره‌سه‌ر له‌ شو‌ین خو‌ی نا‌جمی ریشی ئەمه‌ند سه‌خته
به‌بی حیکمه‌ت نییه‌ گه‌ر جار به‌جار له‌رزانه ئەم ریشه
به‌ زاهیه‌ر سافه‌ وه‌ک زیوی سپی، ئەما له‌ باطیندا
ره‌ش و پیس و مه‌لووه‌ث، وه‌ک بنی قازانه ئەم ریشه
به‌مه‌کری ئەمه‌رتینێ حه‌ز بکا هه‌رلی‌ره تا (موکری)
په‌ناهم ده‌ی خو‌دایا خوا‌ه‌نی زۆرزانه ئەم ریشه

که سه‌یرم کرد، ده‌زانم شیخ له‌من مه‌سروره یا عاجز
حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح، بۆ حالی من می‌زانه ئەم ریشه
هه‌زار هه‌وسار و ده‌سه‌به‌ند و گوریسی لی دروست ئە‌کری
به‌سه‌د باتمان خوری گهر ده‌س که‌وی هه‌رزانه ئەم ریشه

له یاریی زه‌رفیندا

یاریی زه‌رفین له کوردستاندا با‌بوو. ئەم یارییه بریتیییه له یانزه زه‌رفی له توج
دروست کراو، له‌سه‌ر سینیییه‌ک ریز ده‌کریت و له‌ژێر په‌رده‌وه ئە‌نگوستیله‌یه‌ک له یه‌کیکی‌دا
ده‌شارزێته‌وه. یاریکه‌ران که ده‌بینه دوو ده‌سته‌وه، ده‌سته‌یه‌کیان ده‌یشارنه‌وه و ئە‌ویتریان
ده‌یدۆزنه‌وه. له‌ شاره‌کانی کوردستاندا، له‌ نیوان دوو گه‌رکه‌ک، یان دوو شارد له‌ شه‌وانی
زستان و به‌تاییه‌تی شه‌وانی مانگی په‌مه‌زاندا ده‌کرا. گه‌ره‌یش له‌سه‌ر سینیییه‌که‌ی داتلی
یان پا‌قلاوه‌ بوو. له‌م یارییه‌دا، گه‌لیک زی‌ه‌کی و جار‌جاریش فی‌لبازی ده‌کرا.

شیخ په‌زا با‌سی فی‌لبازی ئەم یارییه ئە‌کات و ئە‌لیت:

ئهی مه‌لا قه‌د تو له زه‌رفیندا وه‌ها خێرا نه‌بووی
یا له‌ حیزی به‌ختی من یا مۆرکه‌ت موی پی‌وه‌ بوو
حال له‌ سی خالی نییه‌ توخوا به‌ راستی پی‌م بلتی
موی سمیلت یا به‌رت یا کلکی یا بووی پی‌وه‌ بوو
وا ده‌زانم مووی رزیوی پی‌ستی ده‌با‌غ‌خانه‌ بوو
چونکه‌ ئاساری که‌ تیره و جه‌وت و مازوی پی‌وه‌ بوو
په‌شمی پاشت بۆ مه‌زه‌نده‌ چونکه‌ وه‌ختی رۆژه‌ه‌لات
دیقه‌تم کرد ده‌ور و پشتی زه‌رفه‌کان گوی پی‌وه‌ بوو
مووی سه‌گی گه‌ریش وه‌ها نابتی، به‌ته‌خمین سه‌د هه‌زار
ریشک و ئە‌سپی و کیچ و که‌له، کرم و که‌رنووی پی‌وه‌بوو
ئه‌لغه‌ره‌ز دولبشکی رووحم چوو له‌ ترسان ئە‌و شه‌وه
هێنده‌ دوپشک و هه‌زار پی و مار و می‌رووی پی‌وه‌بوو

قاوهچی پرووی سینیییه کهی هه رچه ند به نینۆک هه لکړاند
قه لعی ئاساری نه کرد هیشتا به شی تۆی پیوه بوو
زۆر نه مابوو بۆی سهرگیین بکۆژی، وای تیده گهم
تووکی بن کلکی کهر و بارگیری مردووی پیوه بوو
داوه کهی مووینت و گووینت به کاری هیچ نه هات
گهرچی هه ر لایئ دوو صه د ئه فسوون و جادووی پیوه بوو

له گه ل شیخ هۆمه ر

شیخ هۆمه ر له کاتی پینگه یشتنی میوه هاتدا، به قه رتاله قوڅ و تری و هه نجیری
به دیاری ده هینا بۆ شیخ رهزا. به لام جارێک دیت و قوڅی پی نییه و شیخ رهزا وا
پیشوازی لئ ئه کات.

هه ر له ناکا و زرمه یه ک هات کبی کوره (شیخ هۆمه ره)
شیخی چی مردووت مرئ بوچی نه تگوت جاشه که ره
ده ردی لوقووی گرت له ناکا و شیخه توهمه ت که ره که
ئه و قیافه ت حیزه کهی هه یئه ت وه کوو که متاره که
قوڅ وه های لئ کرد، له جیی قوڅ کاشکی پوڅی ده خوارد
شیخه کهی ده م چه وته کهی لچ گیره کهی لئو خواره که
کورده بی نامووسه کهی گۆرانه قورومساغه کهی
حیزه کهی بی دینه کهی که ربا به کهی بی عاره که

زۆرانبازی شیخ رهزا و شیخ ستار

شیخ رهزا پیاویکی بالا به رزی چوارشانه ی به هیز بوو. له مهیدانی گالته و گه پدا، نهک
ته نها هیزی زوبانی، جار جاریش هیزی بازووی به کاره یناوه.
له م گالته و گه پدا، شیخ رهزا و شیخ ستاری تاله بانی زۆران ده گرن و شیخ رهزا شیخ

ستار نه به زینتی و دهیداته زهوی. بهم شیعره فارسییه، باسی ئهم زۆرانبازییه ئەکات:

ستار آنکه هست به نیر و تهمتئا
ایزد نیئا فریده چون او اهریمنئا
دوش از درم در آمد و فرمایدکای رضا
(انت الذی تصارعنی قلتیه انا)
خندید قاه قاه که روباه چون زند
باشیر پنجه تاتو زنی پنجه با منا؟
گفتم بجای خود بنشین اینقدر مناز
باکرهای ساعد و یا میل گردئا
هومان که پهلوان جهاد بود عاقبت
دیدئ چه کونه اش بسر آورد بیژئا
گر تو بزور بازوی خود بیژئا، من آن
غرنده از درم که ببلعید بهمنئا
چون این سخن شنید بر آشفئت از غضب
گردن فراخت زد باکمر عطف دامئا
دستی دراز کرد و گریبان من گرفت
تا افگند بخاک منی شیر او زئا
هرچند سعی کرد تنی من تکان نخورد
از جای خود تکان نخورد کوه آهئا
نیروی او چونیک بمن آشکار شد
جستم زجای و چون پسر کاوه قارئا
مانند پور زال گرفتم کمر کھش
بر بوده مش زخاک چو یک دانه ارزئا
اورا ز روی خشم جنان بر زمین ردم
کز مردنش هنوز دلم نیست ایمنئا

آواز جرت و پرت درونش بلند شد
وز بارگاه مقعدش افتاه شیونا
آهی زدل کشید چو نادم بگاه مرگ
گفتا: (حیاته ذهب، موته دنا)
برقوت و شجاعت (لامع) جنان بدل
اقرارکرد و گفت: تو مردی و من زنا

واتا:

ستار، نهو کهسهی بههتیز تههمهتهتیکه
خوا نههریمهتیکه وهک نهوی دروست نهکردوه
دوینتی لهدهرگای مالهکهوه هاته ژوورهوه و نهواندی؛ رهزایا
تۆی نهوهی لهگهلم به زۆران دیتی؟ وتم؛ منم
قاقا پیتکهنی و وتی؛ رتیوی چۆن پهنجه له پهنجهی شیر نهدا تا تو پهنجه له پهنجهی من بدهی؟
وتم؛ له شوینتی خۆت دانیشسه، نهودنده مهنازه.
بهماسولکهکانی قۆل و میلی گهردنت
(هومان) که پالنهوانی جیهان بوو، سهرنجام
دیت (بیژهن) چی بهسهر هینا؟
نهگهر تو به هیتی بازووی خۆت بیژهنی، منبیش
نهو نهژدهره بهنهرهیم که بههمه قووت دا.
که نهم قسهیهی بیست له رقاندا تووره بوو
ملی ههلبیری چمکی داویننهکی کرد به بهری پشتینهکهیا
دهستیکی دریتژ کرد و یهخهی گرتم،
تا منی شیر رمین له خاکدا بگهوزیتین،
ههرچهنده ههولیدا، لاشهی من له شوینتی خۆی نهبزووت،
کیتوی ئاسن له جیگای خۆیا ناجوولین،
که هیتی نهم باش لهمن ناشکرا بوو،
لهجیتی خۆم ههلسام وهک (قارنا) ی کوری کاوه،
وهک کوری زال (رۆستهمی زال) پشتینهکهیم گرت،
وهک دهنکه گالی له عهرد ههلم بیری و فراندم،
وا بهرقهوه دام به پرووی زهولیدا،

ئېستايىش ھېشتا دلم ئەمىن نىبە لەوھ كە نەمردىن
ئاوازى جرتوفرتى دەروونى بەرز بووھ،
لەبارەگاي قنگىشىھوھ ھاواری شيوھن ھەلسا،
وھك مرۆى پەشىمانى سەرھەرگ ھەناسەپەكى ھەلكىشا،
وتى: زىنى بەسەرچوو، مەرگى نزيك بووھ،
وا بەدل داني بەھيژ و قارھمانى (لامع) دانا،
وتى: توپياوى و من ئافرەتم.

لەسەر جوانىيى كاكە جافى كورى كەرېم ئاغنا

ھەرچىيەك بېت مەبەستى، شىخ رەزا لەباسى جوانىيى سوروشت و ئارەمىزاددا زۆر
وھستايە. لېرەدا باسى شوخ و شەنگىيى ئەم لاوھ دەكات:

شىرىن وھكو خوسرەو پەسەرى ھورمزه جافە
چاو مامزه، لېو قمرزه، ئيمانسزە، جافە
چاوى رەشى فەتتەنى وھكو شەببۆى عەببىار
دېن و دل و ئيمانى دزىوم دزە جافە
بورھانە لەسەر قودرەتى حەق ئايەتى حوسنى
بۆدەعويايى ئىشپاتى خودا موعجىزە جافە
بۆكەشمەكەش و عەرەدە مژگانى سىياھى
وھك لە شكرى (تەيموور) و سوپاي (جەنگز) جافە
تەنبا نە (رەزا) بۆى بووھتە بەندەيى فەرمان
فەرمانى لەسەر شاھ و گەدا نافىذە جافە

كەچى لەگەل ئەم ھەموو باسەى جوانىيى، شىخ رەزا نايەوتت ھاوپىتتى بکات و دەلېت:

بەجى ما كاكە جاف خۆى و كالاوى
دەرى كرد، ئافەرىن، خدرى گالاوى

له بهر دووری قادری وهستا خدر

قادری وهستا خدر له بنه په تدا خه لقی ناوچه ی تاکویان بوو و له بهر ته کیه جینشین بووبوو و زوریش هاوده می شیخ په زان بوو. قادر، وهکو هندی له بهر ته کیه یی، سالی چه ند کاروانیکی تووتن هینانی ده کرد و تووتنی "بیشه مه و شاور و شیتنه" ی ده هینا و ده پفرشته جگه ره فرۆشه کانی بازاری که رکوک. کاروانی نه و سه رده مه له بهر پر گرتنی هه مه وهند و له ترسی پولیسی ریژی، له دزه ریگا کانه وه هاتوچویان ده کرد و زوریان پی ده چوو. شیخ په زان نه م شیعری له دووری قادری وهستا خدری هاوده می وتوه.

بو نه سووتی جگه ر و بوچی نه بی دل به که باب
بوچی نه روا له ته نم رووچی ره وان میثلی غوراب
بو له سه ر چاوه یی چاوه ل نه قولی ره شحه یی خوین
بوچ له فه واره یی مژگان نه چکی قه طریبی تاب
بو له بهر ناله نه بی حه لقه یی حه لقم به سر وود
بوچ له بهر گریه نه بی چه شمه یی چه شمم به سه راب
موونیسی روژ و شهوم، باعشی نارامی دل
رویی بو من له غه می که و تمه نی و به حری عه ذاب
به وقووعی، سه فهری قادری ئوستاد خدر
خانه یی عه یشمی تال کرد فه له کی خانه خراب
چه نگ و نه ی، لی مه ده مو طریب که له بهر فرقتی نه و
په نه کی روچه له گویم نه فخره یی ناوازی په باب
ساغیری مه ی مه ده ساقی که له بهر دوری بی نه و
تاله وهک ژه هری هه لایل له مه ذاقم مه یی ناب
کاری کردن نه بو نه م کاره که گه ردوونی دهنی
کردی، رووی ره ش بی وهکو به ختی من و په ری غوراب
نه ی (په زان) په نگه له بهر فیرقه تی نه و موونیسه تو
قه ت نه بی خالی وهکو کوره له سوژی ته ب و تاب

کهچی له مهیدانی گالتهدا دهلیت:

شدد عدهد بازی ماسی دو
(قادری وهستا خله) ریشته بهگو

نینۆکی شیخ رهزا و کلکی حهسهن ئاغای ههمزه ئاغا

شیخ رهزا و حهسهنی ههمزه ئاغا لهسهر مانای (شهم) دهبیته مشتومریان شیخ رهزا دهلیت نینۆکی شیخه و حهسهن ئاغا دهلیت کلکی شیخه، لهسهر ئهمه گره و ئهکن و سهیری کتیب ئهکن قسهی حهسهن ئاغا دهئهچیت، شیخ رهزا گرهوهکه ئهدهرتیت و لهم شیخهدها و باسی ئهکات.

(حهسهنی ههمزه) لهسهر (شهم) که چیه تهفسیری
دهست به شمشیر لهگهلم صاحبی دهعوا دهچوو
من وتم ناخوینی شیخه ئه و وتی کلکی شیخه
لهسهر ئهم لهفزه بهشی شوپش و دهعوا دهچوو
گروهوم کرد لهگهلی و چووم و کتیبیم هیئا
ناخوینی من نهبوو کلکی حهسهن ئاغا دهچوو

شیخ رهزا له یاریی شهتره نجددا

شیخ رهزا شارهزایییهکی زوری له یاریی شهتره نجددا هه بووه. وهکوو دهیگینهوه جارێک له گهله سهید مهحمودی نهقیب گهیلانی یاریی شهتره نجد ئهکات و تهسبیحیشی به دهسته و بهلێ و ویرد و دوعا ئهخوینیت. له ناکاو هاوار ئهکات: "قتلته ورب الکعبه" سید مهحمود و ئهزانیته شای شهتره نجدی کوشت، ههر ئهپرسیت: "وین... وین... قتلته؟" ئهلیت کوره ئهمه نا، شیخهکی ههجوی موفتی زههویی بوو دهخوینیتوه، سهید مهحمود ئهلیت: ئهمه چ بهلایهکه، بهچاو شهتره نجد بازی ئهکات به دهسته تهسبیح و بهلێ و ویرد و دوعا و بهبیر شیخه رێک ئهکات.

له شیخهکی فارسیدا، له یاریی شهتره نجددا، خۆی ههلهنیت و ئهلیت:

شه ترنج بازیکی وهک (رهزا) نیبه
نه له ناو تورک و نه له رۆم و نه له زهنگیبهکانا

له سهه باسی شه ترنج که له گه ل مسته فا به گی باجه لاندای یاری کردووئه لیت:

له بهگ وا بوو که من ماتم کشی کرد
که من ههستام ئه و داماو و فشی کرد
گه هئ سهیرانی سهه گون بوو گه هئ کیر
حه قیقته مسته فا بهگ گه ردشی کرد
دهبوو باوکی سهه گی ناو نایه ئه م
به گی ناو نا قورمساغ یا غنشی کرد

سویاس بو عوسمان ئه فهندی - کاتبی ته حریراتی که رکوک

عوسمان ئه فهندی کاتبی ته حریراتی که رکوک هه ندیک توتنی شوری بو ندر ئه نیریت
بو شیخ رهزا، شیخیش له م شیعه فارسییه دا سویاسی ئه کات.

ای صورت بسان خلیفه ء ثالث
وی نیکو سیرت و حمیده صفات
نه چو من هست شاعری نه چو تو
کاتبی در فنون تحریرات
عنبرین ساخته دماغمرا
بتماکوی عنبرین نغحات
از کلویم بسینینه هر نفس
چون فرومیرد ممد حیات
وز درون جگر نبسای ککو
چون همی برگشتم مفرح ذات
دوستان زبانیم هسستند
باد یکایک فدای عهد و وفات

این قدر من دعاء میگویم که خالایق همه کنند دعوات

واتا:

ئهی ئهوه به شیوه له خهلیفه‌ی سیبیه‌م ئه‌چن
ئهی ره‌وشت باش و سیف‌ت تاریف کراو
نه شاعیرتکی وه‌کو من هه‌یه و نه وه‌کو تو
نورسه‌رتیک هه‌یه له هونه‌ری نووسیندا
ده‌ماغی منت وه‌ک عه‌ن‌به‌ر بۆن‌خۆش کردووه
به تووتنی عه‌ن‌به‌ر بۆنت
هه‌ر مژتکی که به قورگما ئه‌چیتته خوار
دریژه به‌ژیانم ئه‌دا
که له درونی جگه‌ریشمه‌وه دپته‌وه دهر
بۆ ناوی قامیشی گه‌رووم هه‌لی ئه‌کیشم دلم خۆش ئه‌کا
که‌سانتیک هه‌ن به زوبان دۆستمن
یه‌ک به‌یه‌ک بینه‌ قوریانی عه‌هد و وه‌فات
هه‌ر ئه‌وه‌نده من دۆعا ئه‌که‌م
که خه‌لائقی‌ش هه‌موو دۆعات بۆ بکه‌ن

به‌رخانه‌ی شیخ ره‌زا

شیخانی تاله‌بانی؛ جگه له کاری کشتوکاڵ، زۆربه‌یان مه‌رداریشیان ئه‌کرد. له به‌هاردا، که کاتی مه‌ر زبیه، به‌ره‌شماله‌وه بۆ به‌هاره هه‌وار ده‌چوونه ده‌شتی (حه‌ویجه)، ئه‌م ده‌شته جیبی به‌هاره هه‌واری ئیتلانی تاله‌بانی و داوده‌و کاکه‌یی و سمایل عوزیری و کافرۆشی و رۆژبه‌یانی و جه‌باریی کورد بوو. له پالی دۆستایه‌تیدا، له سالانی وشکه‌ سال، مه‌ردارانی عه‌شیره‌تی (آل عویید)ی عه‌ره‌بیش، له (شوبیچه‌ی) لاپالی چپای حه‌مرینه‌وه ده‌هاتنه خوار و تیکه‌لی عه‌شایه‌ری کورد ئه‌بوون. له پاشان، کابرایه‌کی رۆژبه‌یانی ئاغایه‌کی سمایل عوزیری ئه‌کوشیت، ئیتر ئیتلانی سمایل عوزیری نایین و ئیتلانی تریشی کورد، هه‌ندیکیان به‌دائیمی هه‌ندی دپهاتیان له‌و ناچه‌یه ئاوه‌دان کرده‌وه و خه‌ریکی کشتوکاڵ بوون. به‌لام له‌ سالی ۱۹۳۷-۱۹۳۸، حکومه‌تی عیراق، ناوی له‌ پروباری زبیه

بچووکوه (الزباب الصغیر) هینایه ئەم هەریمه و عەشایری عەرەبی تیدا جینشین کرد.
 شیخانێ تالەبانی؛ بۆ ئەوەی دەمی شیخ رەزا لەیەک بنین، هەریەکە سالی بەرخیکیان
 بۆ دەنارد و ئەمە بوو باجی (بەرخانە) ی شیخ رەزا.

قەومەکان، بەو ذاته واکوکی لەسەر بەحر و بەرە
 بەرخە نیڕی گەر نەنیڕی هەر کەسی خاوەن مەرە
 دیم بە گژیا ئەیدریم گەر (فی المثل) شییری نەرە
 با نە قەومیت و نەزانن ئەم هەموو شوۆر و شەرە
 گشت لەسەر بەرخێ شەل و کاورێ لەر و بزنی گەرە

ماینه‌که‌ی کویخا‌عه‌لی

کویخا‌عه‌لی ماینیکی کویتی دابوو شیخ رەزا. ئەوەی شتی بدابایه‌ته شیخ رەزا،
 بەقیمەت یان بەهیممەت، ئەبوایه «نەمر» بیت. هەر شتیکی لێ هات، ئیتر شیخ رەزا
 بەسەر و پۆتەلاکیدا ئەچیت. ماینی کویخا‌عه‌لی دەکەوێ بەلادا و شیخ رەزایش ئەمە ی بۆ
 ئەلێت:

کێ چوزانی کووچەلە ی سمیتی شکاوه یا ملی
 واکه‌ حالی‌ هەلوه‌لادا ماینه‌که‌ی (کویخا‌عه‌لی)
 چووم بزانی ماوه یا خ و مردوووه، وەختی کەدیم
 شا دەماری سست، نا بزوی رەگی قاج و قولی
 دام بەسەر خۆمدا گوتم: واکه‌سەرته‌تا بۆ ماینه‌ کویت
 دەک بە میراتم کەوێ دەسبەند و هەوسار و جلی
 نابزوی قاروورە ی ئەگەر صد جار تەماشاکا‌ه‌کیم
 دەردی نازانی چیه‌ تاکو‌نەکا‌بێنی سلی
 گەر ئیمامی عەسکەری نوێزی لەسەر کا‌لایقه
 چونکه‌ موشتاقه‌، بە وەصلی نالەکانی چوار پەلی

کهسری ئەنفی دوژمنان و جەبری کهسری دۆستان
هەر بیتی چاکە بەخوا شیخ (پەزا) و کیری زلی

شیخ پەزا و شیخ صالحی مامی

شیخ صالح کوری شیخ ئەحمەدی تالەبانە و مامی شیخ پەزایە. ئەم وەکو شیخ
غەفووری مامی دەولەمەند نەبوو کە پیتی بلیت "دەولەتی شەددادی هەیه" پۆژتیک دەچیتە
مالیان. ئەویش هەر ئەوەندە بۆ دەکریت کە نان و کەری دەرخوارد بەدات. شیخ پەزا وای
باس دەکات:

گەرچی فەقیر و موفلیسە "شیخ مامە صالحم"
نەمدی کەسی وەکو ئەو صاحبی کەرەم
میوانی بووم نان و کەرەیی نایە بەردەم
ئێستایش بەبێ موداهەنە مەمنوونی ئەو کەرەم
شیخ پەزا دەزانێ مەبەستی لە «مەمنوونی ئەو کەرەم» چیبە. فەرمون لە جیگایەکی
تریدا چی پێ دەلێت!

تو کە خۆت مەیلی جنیو بازی دەکەیت "شیخ صالح"
بۆ دەکەیت سەرزنشی من کە "پەزا" هەججاو
غایەتی بەندە، جنیوم بە دوو سی کەس دابی
تو هەتا ئێستە بە قوریان، بە هەزارت داو!

جەنگی مەحموود بەگی شیروانە و جوکل

شەرپێک لە نیوانی مەحموود بەگی شیروانە و جوکل روو دەدا. لایەنگیرانی مەحموود
بەگ باسی ئازایی ئەم ئەکەن. شیخ پەزا؛ بە بەکارهێنانی وشەیی «شیروانە» بەسی
چەشن، باسی ئەم شەرپە روون دەکاتەو و دەلێت:

جەنگ گاهی جوکل و «مەحموود بەگ»، شیروانە بوو
ئافەرین "مەحموود بەگ؛ لەم جەنگەدا شێر وانە بوو

وهقتى قاصيد هات و ليم پرسی: چلۆن بوو ئەم شەپە
ورده ورده بوى بهيان كردم، كه چى شىپر وانه بوو

ئەولادى ئەم عەصرە

پۆژىك شىخ رەزا لە محەمەدى كورپى، كه منداڵ بووه، توورە ئەبىت و ئەكاتە
گوچانىكدا و راوى ئەنيت. محەمەد خۆى دەخاتە پشتى "سەيد ئەمىنى حەپلوس" كه
خەلقى گەرەكى بەرتەكەيه بوو. ئەویش لەتكادا:

«يا شىخ صەلهوات دە ئەولادته» و بەردەمى ئەگرىتهوه. شىخ رەزايىش بەكسەر:

تېرى ئەولادى ئەم عەصرە بە كىرم
كه من مردم مەگەر گوو بكن بە خىرم
بەم جووته گونەوه كه دەلئى عەنتەرى نىرم
خۆت لادە نەوهك بتخەمه بەر حەملەبى كىرم

هەندىك دەلئىن؛ لەو كاتەدا دوكتور حوسىن باباجان لەوى بووه و دووا بەپتەكه ئەو
وتووېه تى.

لەگەڵ عىزەتى تەل

عىزەت مەئموورى تەل (برىد و برق)ى سولەپمانى بووه. پىاوئىكى زىرەك و نوكتەباز و
خاوەنى قسەى نەستەق بوو. بى گومان لەم نوكتەبازىيەدا لەگەڵ شىخ رەزادا دەمه تەقپيان
بووه. لەوانە شىخ رەزا ئەلئىت:

پىر كه كۆكى و نەتېرى دووره لە مردن هيشتا
ورده ئاهەنگى دوای كۆكه نيشانەى ئەجەله
پىر كه كۆكى و تېرى، دەنگى وەكو بارەزەله
شاهىدى موعتەبەرم عىزەتى مأمورى تەله

هەروا لە شىعەركى توركىشدا پىتى دەلئىت:

عزت یوزنی تیغ زبانه تراش ایت
آب دهنکله دهنی گوتنی یاش ایت
آندن صوره یات خرقه می آلتنده فراش ایت
پارهم واريسه آل، یوقسه سویله بلاش ایت
گوت سلمک ایچون تاش آرامه خایه می تاش ایت
اوردقچه دیان دیمه امان شیخم یواش ایت

واتا:

عیزهت به تیغی زوبانم پرووت تهراش که
به ناوی دهمت کونی قنگت تهر که
له پاش ئه وه پال که وه خه رقه کهم له ژیرت راخته
پارهم هه بوو وهرگره، یان بلتی به لاش بیکه
بۆ قنگ سرین بۆ بهرد مه که پئی گونم بکه ره بهرد
تا ده توانی خۆت بگره مه لئی ئه مان شیخم ئیواش که

غزه لی هه لماراوی شیخ رهزا

چوومه خزمهت یاری مومتازم وتی لاچۆ دزی
پیم نیشان دا ئه سللی مه قصه د نایه بهردهستم کوزی
چهند هاوارم له کیترم کرد؛ نه که ی فیله نه که ی
گوتی نه دامی خۆی هه وادا که وته ناو قه عری کوزی

غزه لیکی هه لماراوی تری:

وتم: ئه ی شوخی پهری چههره ئه مهت پیوه ده چی؟
وتی: یاره ب جه وایم نییه خۆت ئه یزانی
وتم: هه ر تیی ئه خه م و لیتی ئه برم هه رچی بلتی
وتی: هه ر ئه زیه تی گیانم مه ده، خۆت ئه یزانی

سوکه گالتهی شیخ رهزا

جاران فهقی و سوخته‌کانی (حوجره) شه‌ویان به شه‌ره شیعی ریائه‌وارد. یه‌کپک به‌یتیکی شیعی شاعیریکی دهوت و دوا پیتی چی بوایی ئه‌ویتر بهو به‌یتیه که بهو پیتیه دهس لی پی ئه‌کا. ئه‌وهی ده‌هینایه‌وه. بی‌گومان دیواخانی شیخ رهزا جیگای ئه‌م رابواردنه بووه. به‌لام شیخ رهزا هیچ کاتیک بو شیعر دانه‌ماوه و گورج شیعیکی به یه‌کپک لهو دانیشتونانه هه‌لده‌دا. زۆریه‌ی تاکه شیعه‌کانی له‌م بابه‌ته بوون. فه‌رموون له‌گه‌ل هه‌ندیکیان:

عومرم گه‌یی به هه‌شتا، کیرم به‌کاره هیشتا
ته‌صدیق ئه‌گه‌ر نافه‌رمووی هه‌ستم به‌رم به‌ره‌شتا

دوا پیتی شیعه‌که (أ) ه‌ده‌بیت ئه‌ویتر به (أ) ده‌س پی بکات:

ئه‌حمه‌ق بووم نه‌مکرد هه‌تا ریشم نه‌بو گانی بده‌م
(مسته‌فا به‌گ) چاکی کرد تا ریشی هات هه‌ر گانی دا

مه‌به‌ستی له‌مسته‌فا به‌گی باجه‌لانه. ئه‌میش به (أ) دوایی هات.

ئه‌سپه‌که‌ت ده‌رکرد له‌ده‌ستم وا درتخ بو ئه‌سپه‌کویت
سنگه‌که‌ی ماوه (که‌ریم خان) پیم بلتی بیکومه‌کویت!

تۆه‌ته تیغی ده‌بان و من هه‌مه تیغی زوبان
فه‌رقی ئه‌م دوو تیغه هه‌ر وه‌ک ئاسمان و ریسمان

نان و دۆشاوی ئه‌مان دابوو به یاپراغ و پلاو
بووی به‌گه‌وره‌ی ئه‌هلی (نۆدئی) کاکه‌لاو

که‌حکومه‌ت مه‌عاشی سه‌یده‌کانی جه‌باریش ده‌بریت شیخ رهزا ئه‌لایت:

وام ئه‌زانی ئیوه ساداتن مه‌عاشتان نابرن
داخی داخانم (جه‌باری) خو له ئیوه‌یشیان بری

بۆم ده‌نیری نیسک و نۆک و سووته‌نی و خاکه و خه‌لووز

لازمه بوکوری حاجی هەر بخوینم (قل أعوذ)
حاته‌میش، راستت ده‌وی، ناگاته حاجی بو سه‌خا
ماهی ئه‌نوه‌ر که‌ی ده‌بیتته نه‌بیری عاله‌م فروز

له‌سه‌ر ئاو هه‌وای قه‌لادزه ده‌لێت:

به‌ده‌ آب و هه‌وای "قه‌لعه‌ دزه"
که سه‌گیشی له‌ عومری خو‌ی و ده‌رزه
ملی ئه‌هللی له‌به‌ر له‌پری و چرچی
هه‌ر وه‌کو کی‌یری پشت له‌ کوزه

له‌گالته‌یه‌ک له‌گه‌ل شیخ صالحی مامی ده‌لێت:

تۆ که خۆت مه‌یلی جنیو بازی ده‌که‌ی «شیخ صالح»
بو ده‌که‌ی سه‌رزه‌نشی من که (ره‌زا) هه‌ججاوه
غایه‌تی به‌نده، جنیوم به‌دوو سی که‌سه‌ی دابی
تو هه‌تا ئیستا، به‌قوربان، به‌هه‌زارت داوه

له‌گه‌ل مه‌لایه‌کی کوپیر:

نا به‌کاری وه‌کو ئه‌م جووته له‌عینه لێره
نه‌بو قه‌ت ئه‌مه موودده‌ییکی مه‌دید و دێره
ئه‌و به‌ تر گوپز ئه‌شکینیت و ئه‌میش قنگ ئه‌دری
هه‌ردو عاصین له‌ خودا کی‌یری من و ئه‌م کوپیره

هه‌ر که‌سه‌ی ناوی مه‌لا ئه‌زیزه
دایم له‌بن گونی هه‌ر گیزه گیزه
به‌خو‌ی گه‌واد و ژنه‌که‌ی حییزه
خواردنی گووه و شه‌ربه‌تی مییزه

به هوودی به چه یی کم گرت و لیم برد و تیا خووسا
که تیم نا چاوی نووسا بانگی کرد: یا هه زره تی مووسا

ئهم قه حچه فه له ک له داخی مردم
موحتا جی رهشی رهشییدی کردم

مودده تی نیر بازی یو ئیستا که مه یلی می نه که م
ناره زووی گانی کچیکی کوز پری ده پری نه که م

ماری ره شه خنکاوه له گی ژاوی خه لادا
کیترمه له قنگی کاکه هه مه ی حاجی مه لادا

ناخ له دهس شوژیای سلیمان جاوش و قاوه ی خله
ئهو ده لیتی ئاوی گه پراوه، ئهم ده لیتی نه وتی گله

سلیمان چاوش شوژیای ته کیه ی نه کرد و خله یش قاوه چی بوو. شیخ رهزا باسی نه وتی
گل نه کات که له زه مانی عوسمانی و حوکی عیراق نه وتی دیتی (کوورومۆری ناوچه ی
(گل) شیخ هه مید و له پاشان شیخ تالیبی کوری له حکومت به (التزام) ده بانگرت
به جوژیکی بیدائی نه وتیکی زه ردیان لی ده رده کرد و له دبییه کانی کوردستاندا بو (چرا)
به کار ده هینرا.

هه تیوی لووس و بی توو کم له عومری خو م گه لی گاوه
له سه متی سمتی (حمادی) م نه برد ئهم هه سره ته م ماوه

هه تیوی خو پوو و مه حبووی ساده
که ده ستت کهوت سواری به و پیاده

هەر له دهنگی کهرنا و شه‌پووری جه‌نگیزخان نه‌کا
ورده ئاهه‌نگی دوایی پیر که وه‌ختی گان نه‌کا

دیی تاله‌بان له هه‌رمیکی ده‌یمه‌کاله به‌ره‌می کشتوکالی له‌سه‌ر بارانه. هه‌ندی جار
وشکه سال ده‌بیت ئاغا و جوتیار وه‌کو یه‌ک بی وله‌ت و ده‌سکورت ده‌بن. جوتیاران
له‌سه‌ر ئه‌م به‌رز و نزمیی سروشت و که‌م بارانییه‌ رۆژنامه‌ی خویان هه‌یه. ده‌لین: "ئیمرو
ئاغا و قه‌ره‌یه" گوایه له‌پیش ئه‌مه‌دا که وشکه ساله، جوتیار ئاغا به‌جی دیلتیت و
به‌شوینی گوزه‌راندا ده‌روات. که باران ده‌بارت په‌شیمان ده‌بیته‌وه و له دووره‌وه
ده‌رده‌که‌ویت و دیته‌وه.

میکائیل جوتیاری شیخ ره‌زا ده‌بیت. په‌یمانی ده‌داتیت که وه‌رزه‌که‌ی به‌جی نه‌یلتیت
به‌لام عهد و په‌یمان نایینیتته جی و ده‌که‌ویتته به‌ر په‌لاری شیخ ره‌زا:

جاشک ترپن میکائیل عه‌هدی به‌سه‌ر نه‌هینا
عومری گه‌یشته هه‌شتا وازی له که‌ر نه‌هینا
ئه‌مبازی بوو تراندی، ئیستا گوتی به‌هاره
تا ریخی ده‌رنه‌هینا تاریخی ده‌رنه‌هینا

گویند اگر و طء کنی عرش بلرزد
عرشی که بیک و طء بلرزد بچه‌ ارزد
ماییم و یکی حجره‌ء بی باک نشستم
صد بچه‌ بگاییم و یکی خشت نلرزد

واتا:

ئه‌لین ئه‌گه‌ر هه‌تیوی بگی عرش دیتته له‌رزین
عرشی به‌گانی به‌رزنی چی دینی؟
ئیمه‌ین و ژووریکی که بی باک لیتی داده‌نیشم
صد هه‌تیو ئه‌گین و خستی ناله‌قی.

بخرنر برسد شیخ (رضا) می‌کندش

هر کرا یافت بزور و برضا میکنندش
گر چه درجوف جرم دست دهد مغبچه
از خدا شرم ندارد بخدا میکنندش

واتا:

شیخ رها نیره کهری دهس کهوئ ئه یگئ
تووشی ههر کهسئ بی، به زور بی یا به رها، ئه یکا لئی
له ناوه راستی ههره میشا هه تیویکی لووسی دهس گیر بی
شهرمی له خوا نیبه، به خوا قه سه م، ئه یکا لئی (یا: پئی دائه که نئ)

گیرم که سر زلف کند چون جیمی
وقتی که دهان تنگ کند چون جیمی
ای کییر هزار عشوه و صد ناز کنی
از کس چه کنی مگر بدوزی نیمی

بدستم گرفتند مه طلعتی در موقعی خالی
دو پایشرا بگردن در فرازم چون زن والی
هنرمندش نخوانند انکه عالی را کند سافل
هنرمند آن کسی باشد که سافلرا کند عالی

واتا:

ئه گهر جوانیکی روو وهک مانگم دهس کهوئ له شوئینیکی خالی
ههر دوو لاقی ئه نیتمه سهر شان وهک ژنی والی
هونه رهنه ند ئه و کهسه نیبه شتی بهرز نزم کاته وه
هونه رهنه ند که سیکه نزم بهرز کاته وه

شنیدم که عرب صدر سینه را گویند
رسیدم بدیاری که صدرشان پشت است

واتا:

بیستوومه عه ره ب به سنگ ئه لئین (صدر)
گه یشته ولاتئ (صدر) هکانیان پوست و حیزن

برای (چرخى) ای در زیر این چرخ
بسان چرخ دائم میزنم چرخ

واتا:

له ژیر ئەم ئاسمانه‌دا هه‌میشه وه‌ک چه‌رخ
ئه‌خولیمه‌وه بو (چه‌رخى) به‌ک (چه‌رخى پاره‌به‌کى ئی‌ران بو)

طرد کن از در خـــــــود این ناپاک
(لا تری الکلب ولا الکلب یراک)

واتا:

ئەم ناپاکه له‌به ده‌رگای خۆت ده‌رکه
نه سه‌گ ببینه و نه سه‌گ بتبینی

غم ســـــــبق داش ازل درد و آلم، یاروندیم
علت و زلت، وقلت رفیقان قدیم

واتا:

خەم هاوړتی کۆنمه، دهرد و نازار یارو هاوډه‌مه
هه‌روا نه‌خۆشى و زه‌لیلی و ده‌سکورتی هاوړتی کۆنم

له‌سایه‌ی ده‌هری دون په‌روه‌ر ئە‌میسته له‌ک له‌ک ئە‌دوئ
به‌کۆلئ کلکه‌وه رێوی له‌گه‌ل‌که‌ولئ ده‌ل‌ه‌ک ئە‌دوئ

عومه‌رم دی، عومه‌ری پیشووتریش گه‌ر وای
گه‌ردنی شیعه دو‌سه‌د ده‌فعه له‌سه‌ب نازا بئ
ره‌گی کێر ها له‌گونا هه‌رگونه ئە‌بیزوینئ
مه‌سه‌له‌یه‌ی کۆنه سه‌گ ئیسقان به‌کلک ئە‌شکینئ

ئە‌مێن بۆقه خه‌لکی به‌رته‌کیه و پیاوێکی خراب بوو به‌لام عه‌بدوللا و کورپی زۆر کورپی
چاک بوو.

سهیری که زبل ئەصلی گووه و گولّ ئەروینی
باوکی وهک (ئەمین بۆقه) کوری وهک عه به دینی

ئەمین نانهوا و هه مین ئاش—په ز بی
یا به له گه لمان وا به غه ره ز بی

به تیه بی به صره بی یو میتزه ری هیندی من و تو
وه کو رخت و شه قه به ندی که له گا جووتی بدهی

ناندان و میوانداری حاجی حه بیبی قه ردار

بنه ماله ی قه ردار له که رکوک؛ له ره سه ندا له عه شیره تی (بلباس) ی کوردن به لام هه ر
له سه رده می عوسمانییه وه خو بان به تورکمان داناوه و له که رکوک جیگایه کی
کو مه لایه تی تاییه تی و خاوه ن سامان بوون. حاجی حه بیب یه کی که له و بنه ماله یه و
سامانیکی زۆری هه بوو. شیخ ره زا گالته به وه ئەکات که ده وله مه ندیک وه کوو حاجی
حه بیب له سی مانگی زستانا ته نها ده عوه تیک ده کات و له شیعریکی تورکیدا ئەلایت:

موسم قی ششده اوچ ایلق بر بریانی
قیزاروب عارض خو بان گبی هه ر بر یانی
بو یله بریره ء نازک بو گبی موسمه
جانب اربعه سنده یگک الوانی
اولدق بارکشی منت انفاسی مسیح
صانکه ایتمش بریه مائده ء ربانی
ایلمزمی بو گبی اطعمه احیای وجود
بلکه هر بر لقمه سی گوزدن دوشورور لقمانی
خارج حوصله بر دعوت ایدوب حاجی حبیب
نیجه تعریف ایدهیم نعمت بی پایانی

واتا:

له مهوسمی زستاندا له سڼ مانگدا بریانییبهک
سوور دهکه نه وه وهکوو له شی جوانان هه موو لایه کی
گوپلکیتیکی نازکی وا له م فهصله دا
له هه چوار لایه وه به خوارده مه نیی رهنگا ورهنگ
بووینه هه لگریمت نه نفاسی مه سیح
وهکوو خوانی ره بانی گوپلکیتیکی لی دانا بی.
نه م جوړه خواردانه مروّف زیندوو ناکاته وه؟
به لکو هه لوقمه یه کی لوقمان له بهر چا و نه خات
له هه وصله به ده ر، حاجی هه بیب ده عوتیتیکی دا
نیعمه تی بی پایانی چوّن تاریف بکه م

مه دحی عه بدوللا پاشای ره واندز

عه بدوللا پاشای ره واندز له ده وری حوکمی عوسمانیدا قائمه قامی هه ولیر بوو. شیخ
ره زا له م شیعه فارسییبه کی مه دحی ده کات، به ده مه ته قتیبه ک له نیوان شاعیری کی گهن
و پزیشکیک ده س پی ده کات. له نه نجامدا ده لیت شیعی ناپوخته وهکوو ره وانی
دهرمانی پزیشکه:

شاعیری گنده طبع همچو جعل
شعر او چون شعور او مختل
رفت پیش حکیم تا دهدش
شـریتی از برای دفع علل
مسـهلی داد گفت کاین دارد
هفت بارت در آورد بعـمل
چون بخورد و چهاربار برید
تاخت پیش حکیم و ساخت جدل
طعنه زد کای حکیم بی تمیز

فرق ناکرده ناقه را ز جمل
سخن از هفت و هشت میراندی
هفت اکنون بچار شد مبدل
گفت البت مخالفی خوردی
که بدارو ازان رسیده خلل
گفت چیزی نخورده ام لاکن
بودم اندر خیال شعر و غزل

واتا:

شاعیریکی ته بیعهت بۆگهن وهک قالۆنچه
شيعری وهک ههست و شعوری شیواوه
چووه لای پزیشک تا شهربه تیکی بداتی
دهرمانیکی رهوانیی دایی و تی:
حهوت جارت رهوان دهکا
که خواری چوار جار ریا
پای کردهوه بۆ لای پزیشکه که و کردی به ههرا
تانهی لی دا؛ و تی: نهی پزیشکی نهفام
که وشتری می له وشتری نیره ناکه بتهوه
قسهی حهوت و ههشتت نه کرد
نېستا حهوت ته کهت بوو به چوار
وتی ههلهت شتیکی خراپت خواردووه
دهرمانه که لهو شته خراپهوه زیانیکی تورش بووه
وتی؛ هیچم نه خواردووه به لام
له خه یالی دانانی شيعر و غزه لیات بووم

گفت از شعر ساختی چیزی
گفت آری سه شعر مستعجل
گفت برخوان چو شعرها برخواند
گفت خندان حکیم کای اجهل

تو عمل هفت کردهء اما
 سهر زیبالا چهار از اسفل
 شاعری چند هست می زبند
 کادری این حدیشان بمثل
 نیک و بدرا ز غرفهء شعرا
 شناسد بغیر میر اجل
 انکه قائمقام ارییل است
 ماه ملک است و آفتاب ملل
 دم تیغش لهیب نار جحیم
 کف جودش سحاب کشت امل
 با منش لطف گربود چه عجب
 رغبت است آفتابرا بحمل
 وصف او در سخن نمی گنجد
 به که وصفش ادا کنم بجمل
 تا ابد انجنابرا یارب
 دستگیری کند لطف ازل

واتا:

وتی: هیچ شیعیرتکت داناوه
 وتی: به لئی، سنی شیعی به پله
 وتی: بیانخوئینه وه، که خوئندیانیا نییه وه
 به پیکه نینه وه وتی: هه ی لهه مووکه س نه زانتر
 تو هه ر هوت جاره که ره وان بووی، به لام
 سبانیان له سه ره وه و چواریان له خواره وه
 چه ند شاعیری هه ن بوئوه ئه شین
 ئه م باسه یان به نمونه بو بهینیتیه وه
 چاک و خراپی ده سته ی شاعیران
 نانا سیتیه وه مه گهر میری بالآ

ئەو دەی که قائیمه قامی هه ولپیره
 مانگی مولکه و خۆری میلله ته
 دەمی تیغی گری ناگری دۆزه خه
 دەستی به خششی هه وری چاندنی هیوایه
 ئەگەر لوتتفی له گهڵ من هه بی سهیر نییه
 خۆر هه زی له بورجی (حه مهل) هه به
 به قسه وه صفی ئەو ناگری و تیدا جتی نابیتته وه
 باشتر وایه به کورتی وه سفی بکه م
 خوایه هه میسه دهستی جه نابی ئەو
 بگره له لوتفی ئەزه لی خۆت

هه جوی قاضیی که رکوک

زۆریه ی کاربه دهستان، له ده وری داگیرکه رانی عوسمانیدا، تورک بوون، قاضیی
 که رکوک له میلله تی (لاز) ئەبیت که له بناری قافقاس جیگیرن و هه ندیکیشیان وان
 له سنووری تورکیا، به لام شیخ رهزا به (ئه رنائوت) ی ئەزانیت. له م شیعره تورکییه دا
 ده لیت:

گوردک می؟ کیمی؟ نایی گوردم. نیجه برذات؟
 اوصافی نه در، شکلی نه در؟ بزه اکالات
 ایتمش می تاهل، حرمی ورمی؟ وار اما
 آرایش آغوش حریفان خرابات
 بزده بیلورز اول جهتی، حوکمی ناصلدر؟
 حکم قره قوش یعنی، بلا شاهد واثبات
 ادراکی نه اندازیه، بر جاهاهل ابتر
 نه شرعی بیلور (ارناؤوط) اوغلی نه نظامات

واتا:

دیت؟ کن؟ ناییم دی. چۆن پیاویکه؟
 ئەوسافی چییه، دیمه نی چۆنه؟ تیمان گه بیته

ژنی هیناوه، حهره می ههیه؟ ههیه بهلام،
لهوانهیه که نهگه ریت بۆ هاوړتی مهیخانه
ئیمه ییش ئه مه نه زانین، حوکمی چونه؟
حوکمی قهره قوش، یانی، به بی شایه د و ئیسپات
تیگه یشتنی له چ نه ندازه دایه؟، نه زانیکه کلک پراو
نه شهره نه زانیت ئه م (نه رنائوت) باوکه، نه نیزام

نه ندامی صاری، گوزلری گوک چهره سی ابرش
شوم اولدیغنی اورته یه قویمش بو علامات
یاشی نه قدر؟ اللی دن اکسک، نیجه بیلدن؟
باقدم دیشنه، دقت ایله حین ماقات
عزل اولدی؟ اوته، واسیطه ء عزلی کیم اولدی
انفاس مسیحانه ء اصحاب کرامات
سیاح اوله رق مملکت رومی گیزدم
قاضی ا و زمان امرد ایدی گوزلری آفات
ثعلب صاته رق گیچدی تصادف یناشمدن
ایتدی بکا برگوشه ء چشم ایله مبالات
اسلوب حکیمانه ایله بنده گوز ایتدم
خیلی ارامزده جریان ایتدی اشارات

واتا:

نه ندامی زهره، چاوی شین، پرووی نه برهش
ئه م نیشانانه ئه وه ده گه بیئتیت که شوومه
ته مهنی چهنده؟ له په نجا که متر. چونت زانی؟
که تووشی بووم به وردی سهیری دانه کانیم کرد
عزل کرا؟ به لئی. کئی بووه هوی عزلی؟
ئه نفاسی مه سیحانه ی خاوه ن کهرامات
له ولاتی رومدا که به سیاحت ده گه پام
قازی له و کاته دا مووی لئی نه هاتبوو و چاوی عه بیار

(ثعلب)ی ده فرۆشت، به ته صادف له لاهمهوه تپپه ری
به سووچی چاو خوژی له قهره م دا
منیش به جوژیکی هه کیمانه چاو یکم لی هه لته کان
گه لیک ئیشارات له نیوانماندا پرووی دا

ابخامی دیدم اول برینی قاچه ساتارسن؟
بازار ایده رک چقدی ایلی لیره یه فئات
ویردم پاره یی نزد فقیرانه مه گلدی
بیچاره چابوق اوقچورینی چزدی دیدم یات
معهودی دیماقله فغانی گوگه چیقدی
حتی ایشیدوب صیحه سنی اهل سماوات
بالواری، امان یاگری ال پاره ئی یاخود
توکره کله انک بر ازه جک باشنی ایصلات
سوردم آقی دیکله مدم آه و انینی
(لیالی) آلان قاضی یه بسدر بومکافات

واتا:

له نه نجامدا وتم نه ویتریان به چه ند نه فرۆشی؟
هه راجی کرد و نرخی گه یشته دوو لیره.
پاره که مداو هاتینه کۆلیتی هه ژاریم
بیچاره به په له به نه خوینی دامالی و وتم پال که وه
له بهرگه گرتنی نه وه دا هاواری چووه ناسمان
تا وه کو خه لقی سه سماوات هاواریان بیست
پارایه وه، توخوا یان پاره که ت وەرگروه یان،
سه ره که ی نه رم که به تف ته ری که
ئه سپم لی خویری گویم نه دایه آهو و نووزه ی
ئه و قازییه که (له یلانی) برد ئه م به خششه به سیه تی.

له پاش ئه م هه موو قسه پیسانه، جه نابی قازی و توویه تی: شیخ رهزا منی به
(ئه رناتوت) زانیوه، به لام من (لازم). ئه مجا شیخ رهزا له شیعریکی تری تورکیدا

ئه لیت:

نائبی بن (ارناؤوط) صاندم مگرسه لاز ایش
ابتدیگم هجویه لر (لاز) اولدیغیچون از ایش
شکلی بنزه ر لازه ئەمما ارمنییدن بوزمدر
الغـرز، لاز یا ایواز یا پاپاز ایش

واتا:

قازی که من به ئەرنائوتم دەزانی کهچی (لاز) بووه.
له بهرئوه ی لاز بووه ئەم هه موو هه جوانه م کهم بووه
شپوهی له لاز ئەچیت، به لام له ئەرمه نی چاککراوه
به کورتی ده بیت یا لاز یا ایواز یا پاپاز بیت*
* نیواز: به پیاوی ئایینی ئەرتو دوکسی بولغارستان ده لاین و پاپاز: به قه شهی ئەرمه نی ده لاین.

هه جوی حوسنی پاشای فه رمانده ی سوپای عوسمانی له که رکووک

حوسنی پاشا فه رمانده یه کی به دپه وشت و به دخوو بووه و زۆر تازاری دانیشتونانی شاری
که رکووکی داوه. شیخ رهزا به م شیعره هه جوی ئەکا:

به سه گم وت عه جه با خزمته حوسنی پاشا؟
توو ره بوو، کللی له قانده و وتی؛ حاشا حاشا
راستی گهرچی سه گیشم به خودا خوّم ده کوژم
ناوی من بینی له گه ل ئیسمی خه بیسی پاشا

له شیعره هه لئه لراوه کانی شیخ رهزا

وه کوو زانراوه، شیخ رهزا، یه کیتک له و ده رگای شیعرانه ی که لیتی داوه، ده رگای شیعره ی
هه لئه لراوه و ده ستیکی بالای تیدا هه یه. شیخ رهزا خو ی له شیعره یکی فارسیدا که
مه دحی ناظم پاشا ئەکات ئە لیت:

عشق باساده روخان ازپی سمت است و سرین

نه رخ و زلف خم اندر خم و چین در چین است
آن دروخت که من شیفتهء خال و خطم
شیخ را هم غرض از ساده پرستی این است

واتا:

عشق له گهل ساده پروان بو پووز و كه فه له
نهك بو روو و زولفی لوول و چین له سهه چینه
ئهوه درۆیه كه ئه لئی من شیت و شهیدای خهت و خالم
شیخیش ههه ئهه مه بهستهی ههیه له ساده پرستی
فهرموون له گهل ئهه چه ند شیعهه هه لمالراوانهی:
له شیعرتیکی کوردیدا ده لیت:

کیر که ههستا، نه له بیگانه ده پرسه و نه له خویش
گورزی خوئی ههه دهه شین، چه له پاش و چه له پیش
هه مه کیرتیکی قهوی، هیند به کونی تهنگا چوو
سهه و چاوی هه موو زامدار، په راسوی هه موو ریش
تا ملی غه رقه له چه رما، وه کو سیواکی مه لا
پرچی ئه فشانه له سهه پشتی ملی وهک ده رویش
پاله وانیکی قهوی و قوله له میل بازیشدا
مه حکه مه ریشه و بنجی وه کو شاخی گامیش
له شیعرتیکی تری کوردیدا ده لیت:

ههه وه کو ئه شکم به پهنگی سووری خوئی خوینینه کوز
داستانی شاهنامهی خوسرهه و شیرینه کوز
ئینشیاقی ههه وه کو کالهک له بهه شیرینییه
ههه که سهی نه یچه شتی نازانی چه شیرینه کوز

واقه واقی دل

هەر واقه واقی دلّمه به دهستی فیراقه وه
وهک ریتی که ههردوو گونی ببی به فاقه وه
ئیمان له تهوقی سهرمه وه وهک واشه ده رپه پری
سمتی که ده رپه راند و سهری نا به تاقه وه
موطرب له عه شقی عیراقی به سه سه ره تم
بۆم ههسته ورده ورده له په رده ی (عیراقه وه)

به سه ر بۆ ده فعی نه عدا چاوه کهم قه لغانی سیمینت
هه زار مارتین به قوریانی تفهنگی لوله چه رمینت

کیتر نه گه ر مه یلی کونی کرد سه ره که ی بگره له مشت
همه جا خانه ء عشق است، چه مسجد، چه کنشت

مودده تی نیر بازی و ئیستا که مه یلی می نه کهم
ئاره زووی گانی کچیکی کوز پری ده رپی نه کهم

ئه م قه چه چه فه له ک له داخی مردم
موحتاجی ره شی ره شیدی کردم

گه لی سمتی سپیم دهس که وت نه متوانی پییاکیشم
دریغ بۆ مه تراقی کیتره که ی چند سال له مه و پییشم

هینده به ته عریف و کینایهت له بنی سینگت به م
به گ نه فه ندی به سه راحهت له کونی قنگت به م

... ئەفەندی خەلقى بەسەرە دەبیت و لە کەرکووک مەئمووری حکومەت بوو. هەندی
قسەى ناشرینیان نایە ژنەکەیهووە و لەبەرئەووە گەرایەووە بۆ بەسەرە و شیخ رەزا دەلیت:

لێرە گایان ژنەکەى... ئەفەندی بەسەرە
ایستە بۆ (بەصرە) دەچن (بعد خراب البصرە)
هیند گەووادە گەر ئەولادی لەپیش چاوی بگیتی
ریشی رادەگرئ کەها کپیر و گونی پئ بسەرە
عەینی بەغدایه بە خۆی چونکە لەبەر ئاوی مەنى
مەقەدی بەحرە، گونی قایغە، کپیری جسەرە

بە مۆتەسەریفی کەرکووک ئەلیت:

مۆتەلەووین میـزاجی گـوونا گـون
مۆتەسەریف کە دیدە بۆ قەلەمـوون
مۆتەسەریف جیگەرەکەى لە دەما
دئ و دەچن وەک مـریشکی چیلکە بە قـوون

ماینه کویت

کوردستان بریتییە لە چیا و هەرده و دەشت. کورد هەر لە کۆنەووە، بۆ هاتوچۆ و
گوێزانەووەی دەغل و دان و کووتال بەرزە و لاغی بەکار هیناوە. بەرزە و لاغ بریتییە لە ماین
و هیستر. هیستر لە چیاکان و ماین لە هەرده و دەشتدا. ماین بە پیتی رەسەن و رەنگ
ناو دەبریت. ئەووەی بۆ سواری بیت لە رەسەندا لە ماینی عەرەبە و ئەووەی بۆ بار هەلگرتن
بیت پیتی دەلین (بەرگیر). ناوی ماین بە پیتی رەنگ؛ رەش، کویت، شئ و بۆرە... هتد.

شیخ رەزا لەم شیعەرەدا باسی ماینە کویتی خۆی ئەکات و ئەلیت:

ماینه کویت جارن دەتوت رەوتی رەوتی ئاهوو
ئیسـتە هەستـانی لەسەر ئاخوـر بە یاھوو یاھوو
قەت لە یەک قسناغ کەمی جو نادەمی هیشتا لەرە
سال دوانزە مانگ سواری نابم هەر ماندوو

عومقی چالی مه قعه دی بی شک مه سافه ی قه سر نه بی
 درزی دهر وازه ی کوزی لوچ لوچ به سهر به کدا چووه
 گهر به ناوزه نگی په راسوی نه م سه روسه ر هه لدرم
 هینده نابزوی بزانه ماوه یاخو مردووه
 خاوه نی پیشووشی نازانی که ته ئریخ و سه نه ی
 چهنده نه ما من له پیرانی قه دیم بیستووه
 وهختی نادر شا هجوومی کرده سه ئیقلیمی روم
 تازه، گویا، نهو له کوز دایکی خرووجی کردووه

ههوال پرسینیک

ناسیاویکی شیخ رهزا دهستی ده شکیت و بهم شیعه فارسییه ههوالی نه پرسیت:

شکسته باد دو دست فلک ازین کردار
 برید باد دو پای سپهر ازین رفتار
 دلوری کسه دری آهینن زجا کندی
 ببازوان قوی همچو حیدر کرار
 بچشم زخم حسودان شکسته شد دستش
 بلی زمانه عجب روبهی است شیر شکار
 ولی تو هیچ مخور غم شکسته بسته شود
 بشاهراه حقیقت شکسته کیست بکار

واتا:

یاخوا ههردوو دهستی چه رخی گهردوون بشکن که نه م کاره ی کرد
 ههردوو پیتی ئاسمان بیرینه وه که نه م پهفتاره ی کرد
 قارهمانی که دهرگای ئاسنین له شوتینی خوی هه لته که ند
 به بازووه به هیزه کانی وهک چه زرده تی عهلی
 به چاوی پیسی هه سوودان دهستی شکا
 به لئی، زه مانه رتیویه کی سهیره که نه توانی راوی شیر بکا

به لام تو هیچ خه فته مه خو، شکسته نه گپرتته وه
له شاپتی راستیدا شکان که لکی هه یه

براه عشق که از ما و من پیر هیزند
زیای دست بششوی و زدست دست بدار
نه آخر آن فلک است، این فلک که روز (أحد)
شکست گوهر دندان (احمد مختار)
نه آخر آن فلک است این فلک که روز (صهفین)
خراب کرد جهانرا بشکتن عمار

واتا:

له پتی عیشقدا که له من و ئیمه ریز نه گرن
دهست له پی داشوره و دهس له دهست هه لگره
نم گهر دوونه هه هه مان گهر دوون نیبه که له رۆژی (ئوحد) دا
گه وهری ددانی پیغه مبهری شکاند؟!
نم گهر دوونه هه نه و گهر دوونه نیبه که له رۆژی (سه ففین) دا
به کوشتنی (عمار کوری یاسر) دنیای ویران کرد؟

دۆستایه ئینی شیخ رهزا و نه مین فهیزی

زور ئاشکه رایه، له ژیانی شیخ رهزادا، کهس نه وهندهی نه مین فهیزی خوشه ویست و جی
ریز نه بووه. شیخ رهزا خۆی له بابته پتوه ندیی له گه ل نه مین فهیزییا ده لیت:

نسبت من با آمین فیضی ازلی است
همچو سنی بعمر، نه چو روافض بعلی است

واتا:

پتوه ندیی من و نه مین فهیزی هه له رۆژی نه زه له وه یه
وهک هیی سوننییا نه له گه ل عومه ر، نهک وهک هیی رافزییا نه له گه ل عه لی.

هه روا ده لیت:

در حضر ممتاز و ممتاز از سفر آمدی

اول و آخر (امین فیضی) تو ممتاز آمدی

واتا:

تۆ له مالا ههلا وێرددی و، به ههلا وێردهیبیش له سه فەر گه راپته وه
له سه ره تا و له دواییدا، ئەمێن فه یزی، تۆ به ههلا وێردهیبی هاتوی

له لایه کی تریش له شیعریکی تورکیدا باسی خوۆش گوفتاری و ره وشت جوانی ده کات و
ده لیت:

استاذ سخن، میر سخن سک
خلاق معالی دینلان واریسه سن سک
ای کان کمالات (امین فیضی) افندی
مجموعهء خلق (حسن)، خلق (حسین) سک

واتا:

مامۆستای قسه و میری قسه تۆی
ئه گهر دروست که ری مه عانی هه بی وه کوو ده لێن تۆی
ئه ی کانی که مال ئاغای ئەمێن فه یزی
ده سه ته یی ره وشتی (حه سه ن) و ره وشتی (حوسین) تۆی.

ئه مین فیضی به گ له سالی ۱۸۶۰ له شاری سوله یمانی هاتوه ته دونیا وه. له پاش
ته واو کردنی قوتابخانه کانی ئه وێ، چوه ته شاری به غدا و له وێ له قوتابخانه ی سه ربازی
ده رچوه و چوه ته ئه سه ته مول له کۆلیجی سه ربازی خوێندویه تی و به روتبه ی مولازم
ده رچوه و له سوپای عوسمانیدا گه یشتوه ته روتبه ی میر ئالای تۆچی و له م روتبه یه دا
خانه نشین کراوه.

سالانی شه ری به که می جیهانی له شام و حه له ب رابواردوه و له پاشا گه راوه ته وه
ئه سه ته مول، و له پاش نه خووشییکی دوور و درێژ له سالی ۱۹۲۸ له ئه سه ته مول کۆچی
دوایی کردوه.

ئه مین فه یضی به گ سه ره رای شاره زایی زۆر له زانستی ریازیات، ئەدیب و شاعیر بوو،
به که م دیوانی به تورکیبه ناوی (شعاعات) له چاپ داوه. له زانستی ریازیاتدا کتیبی
(ئیحمالی نه تایج) ی له چاپ داوه و له زانستی فیزیک کتیبی (هه وای نه سیمی)
بلاو کردوه ته وه و له زانستی (جبر) کتیبی (ته فره قه ی ریاضیه) چاپ کراوه. ئەمێن

فهیضی ئەندامی لیژنە‌ی زانستی ئەکادیمیای پارێس بوو. زۆریش دروست و جۆ ریزی
شیخ پەزای تالەبانی بوو و لە کتیبی (ئەنجومەنی ئەدەبیانی کورد) گەلیک لە شیعرەکانی
شیخ پەزای تیدا بلاوکردوووە.‌

شیخ پەزا لەم شیعرانە‌ی خوارە‌وەدا غە‌مباریی خۆی، لەبەر دووری ئەمین فە‌یضی
دە‌ردە‌پریت و سکالای تە‌ندروستی و تە‌مەن درێژی بۆ دە‌کات

انچنانم زه‌جر کاکه‌ آمین
که‌ندانم یسار را زمین
آن کند بخت قط نبینم یار
تازم خنده‌ بر زمان و زمین
چند ریزم بیاد روی تو اشک
چند باشم ز دوریت غمگین
تا غمیرا بحیله‌ چاره‌ کنم
دیگری سر بر آورد ز کمین
مستم از جام باده‌ء فیضت
چو مسیحا ز روح فیض آمین
سالهای دراز باقی باد
بسلامت امین ما آمین

واتا:

لەبەر دووری کاکه‌ ئەمین فە‌یزی لە حالیکام
راست و چه‌پ لێک جوئ ناکه‌مه‌وه
به‌خت هەر ئەوه‌نده‌م بۆ بکا دۆست ببینم
تا (له‌ به‌خته‌وه‌ریی خۆما) به‌ عەرز و عاسمان پێبکه‌نم
چەند لە یادی رووی تۆدا فرمێسک بپێژم
چەند لە دووری تۆ خەفە‌تبار بم

تا به فروفیل چاری خه می نه کم
 خه میکی تر له په ناگاوه سهرده ردینی
 له جامی بادهی بهر که تی لیشاو کردوی تو مه ستم
 وهک مه سیح له (روح الامین) ی پر بهر کهت که جویره ئیله
 خوا بکا نه مینی ئیمه به سه لاهه تی بمینی
 ساله هایه کی دوور و دریش. نامین

نه مین فیضی چند نامه به کی هونراوهی جوانی بو شیخ رهزا ناردووه، نه م شیعرانهی
 نه مین فیضی، به شیوه به کی زور نازک و دلسوژانه. له وه لاهه کانی شیخ رهزا
 ده رده که ویت، که چند پیاوکی خوش مه شره ب و ره وشت بهرز بووه. له بهر نه وه شیخ
 رهزا، نه وهک ته نها هیچ هه جوکی به رامبه ر نه و نه و تووه، به لکو به نه و په ری ریز و
 دلسوژی نه م دوستایه تی به ی له گه لیدا بردووه ته سه ر. له وه لاهه می به کیک له و نامه
 هونراوانه، شیخ رهزا نه مه ده لیت:

مشریت خوب و لهجه شیرین است
 دهننت درج گـوهر آکین است
 فکر بکر تو بیننی بین الله
 نغز دوشییزه نگارین است
 عرش بلقیس و فرش براقش
 در حقیقت کمینه کابین است
 این نه شعر است، رشته ء شهرت
 این نه نظم است عقـد پروین است

واتا:

ره وشتت باش و زمانت شیرینه
 دهمت قوتوی پر له گه وه ره
 فیکری به خه یالی که سا نه ها تووی تو، به بینی بهینه لالا
 کچیکی جوانی ره نگینه
 عهرشی به لقیس و فهرشه بریقه داره که ی
 له راستیدا که مترین ماره بییه (بو نه و کچه)

ئەممەى تۆ شىعەر نىبىيە، ھۆنراوھى ناو و بانگە
ئەممە ھۆنراوھ نىبىيە، ملوانكەى ئەستىرەى سورەىبىيايە

مـصـرـعـى از قـرـيـحـه ء عـطـار
كـه عـجـب آبدارو رەنگين است
گـر بـتـضـمـين بـياورم چە عـجـب
يـكى از فن شـعـر تـضـمـين آست
بـمـعـانـى گـران، بـنـظـم سـبـك
گـر بـود سـهـل مـمـتـنـع، اين است
تـا بـضـرـب المـثـل هـمـى گـوـينـد
كـه دـعـا از بـراى آمـين است

واتا:

نىبو بەيتى بەرھەمى شىعەرى فەرەيدوددینى عەتتا
كە زۆر ئاودار و پەنگينە
ئەگەر بىخەمە ناو شىعەرى خۆم سەير نىبىيە
چونكە يەكێ لە ھونەرەكانى شىعەر ئەوھتە شىعەرى كەسێكى تری بخەيتە ناو
بە واتا گران و بە سەنگ سووكە
ئەگەر (ئاسانى كەس پى نەوتراو) ھەبێ ئەوھتە
ئەوھتا مەسەلە دىننەوھ و ئەلین
دوعا لەبەر خاترى ئامبىنەكە بەتە

خاطرت شاد باد (آمىن فىضى)
زان كـه درىاى دانش و دىن است
دوشمـنـت خـاـكـسـار و زىر و زىر
زان كـه در خورد و لعن نفرين است
فـضـلـرا داند از خـدـاى (رضـا)
نە از آن شاعران خود بين است

واتا:

دلّت ھەر شاد بىن ئەمىن فەيزى!

چونکه دلت دهریای زانست و ثابینه
دوژمنت له خۆلا بگهوزی و سه ره و ژیر بی
چونکه شایانی نه وه یه له عنه تی لی بکری
رهزا هه موو گه وره بیبی له خوداوه نه زانی
له و شاعیره خۆپه رستانه نییه .

له وهلامی نامه یه کی نه مین فه یضی دۆستی ، شیخ رهزا نه م شیعره فارسییه ی بو
ده نیریت .

ز رشحه ء قلمت در مشیمه ء قرطاس
نتیجه هاست بقیمت گرانترا از الماس
رسیده کار بجای ترا امین فیضی
که جبرئیل امین خوانمت ز روی قیاس
صحیفه معجزه پیراست بسکه چون مریم
بیر گرفته موالید عیسوی انفاس
هزار سال بمانی و این عجب نبود
شرافتت به مثل خضر زبنده و الیاس
در این دیار (رضا) را بهره عمر گزشت
بجان رسیده گنا هاش بگردن افلاس

واتا :

له نوکی قه له مته وه له ناو منالدانی کاغهزا
نه نجامی وا زۆر هه یه به نرخ له نه لماس گرانترا
کار گه بشتوو ته راده یه ک نه مین فه یزی
به قیاس به جویره ئیلی نه مینت نه خوینمه وه
ته نها موعجیزه ی پیر کاغهزه ، که منالی به هه ناسه ی عیسا
له دایکبووی زۆری گرتوو به به رسنگیه وه وه ک مریم که عیسای به موعجیزه بوو
یاخوا هه زار سال بمینی و نه مه سه یر نییه
چونکه شه رف و گه وره بیبی تو وه ک هینی خدری زبنده و ئیلیاسه
عومری (رهزا) له م ولاته دا به هیچ و پووچ به سه رچوو

ئەو تا کردوونە گیانەلا، گوناھی بەگەردنی بی پوولیبه

له وهلامی نامه به کی تریدا، شیخ رهزا، دووباره ئەو پەری پیتی به رامبەری دەرده خات

که ده لیت:

الا ای هنرمند یار قـدی
توی خـسـروانرا سـزای ندیی
ز حکمت بپـرداختی نامـهـء ت و
بدادی درآن نامـهـداد حکیمی
هوای نسیمی از ان گشته نامش
که جان پروراند هوای نسیمی
بدانش ترا هیچ همتا ندیدم
مگر جوهر فرد و دریتیمی
تو خواهی سفر ازین دورتر کن
امین فیضیا در دل من مقیمی

واتا:

ئەوی یاری هونەرمنندی دیرینه

تۆی شایانی هاوده می پادشایانی

له ویل و که مالتی خۆتەوه نامه کهی خۆت رازانده وه

جاری خاوهن حکمه تیبی خۆت له و نامه به تدا دا

بۆیه ناوی تراوه (هوای نسیمی)

چونکه هوای شنه بای به یانیان (هوای نسیمی) گیان پهروه ده ئەکا

له زاناییدا که سم به هاوتای تۆ نه دی

مه گەر تۆ جه وه هری فرد و دورپی یه تیم (تاقانه گه وه هر)

حه زت لیبه سه فەر بۆ له یه مهن به ول او هیش بکه

ئەمین فه بزی تۆ له هەر کوی بی، له دلێ منا جیت گرتووه

که داوا له شیخ رهزا ده کرتیت بچیت بۆ به غدا و بیته شیخی ته کیهی تاله بانی، ئەم

ئەرکه له گه ل بیری کراوهی شیخ رهزادا نه ده گونجا. ناتوانیت، وه کو شیخانی ته ریهت

ئیدعای "که رامهت" بکات. ئامادهیه بچیت به غدا، به لام به م مه رجه:

مشرېم مشرب امین فیضی است
هر دوو از هر د و عـالم نازاده
ای (رضـا) تا بمرگ رندی کن
این بود دولت خـدا داده

واتا:

پهوشتی من پرووشی ئەمین فەیزیه
هەردووک لە هەردوو دونیا نازادین و کارمان پێ نییه
(پەزا)، تا رۆژی مردن هەر بێ موبالات به و گۆی به هیچ مهده
دهوله تی خوا داده ئەمهیه

که باسی یهکیه تی بیر و باوه پری خۆی و ئەمین فەیزی دهکات ده لیت:

ز ارباب دانش امین فیضی یا
ترا امتیازست کز فن ضیارا
نشانها ست بر اتحاد من تو
زیک مایه گویی سرشتند مارا
زیاد و کم از نام نامیت نبود
برسم جمل گر شماری (رضا) را

واتا:

ئە ی ئەمین فەیزی، تۆ هەلاوتێردەبیبه کت لە زانایانی تر ههیه وهک
زۆر نیشانه بۆ یه کیتی من و تۆ ههیه
وهک بلتی من و تۆ بان له یهک مایه دروست کردین
ئەگەر ناوی (رضا) به حەرفی ئەبجەد بژمیری
زیاد و کمی له ناوی ناوداری تۆ نابن

چونکه ژماره ی ناوی هەردوو یان به پیتی (ابجدی) (۱۰۰۱) ه.

ئەگەر ئەمین فەیزی بچیتته میوانیی شیخ پەزا، چۆن چاکه ی بداته وه؟
که ته شریفی شهرفی هات (ئەمین فەیزی) به میوانی
له عوهده ی شوکری ده رناچم مه گەر خۆم کهم به قوربانی

کۆچی دووایی شیخ رهزا

هه‌ندی له نووسه‌ره‌کان سالی کۆچی دوایی شیخ رهزای تاله‌بانیان به ۱۹۰۹ میلادی داناوه. به‌لام به‌پێزان د. که‌مال مه‌زه‌هر و حه‌مه بۆر و ئه‌حمه‌د تاقانه، له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که له کێله‌قه‌به‌که‌ نوسراوه، به‌شهو‌ی هه‌ینی مانگی موحه‌ره‌می سالی ۱۳۲۸ی کۆچی دایانناوه. مامۆستای به‌رێز د. که‌مال، له ژماره‌ی یه‌کی گۆفاری کۆری زانیاری سالی ۱۹۷۳ ده‌لێت ئه‌مه به‌رامبه‌ری ۱۹۱۰ میلادییه و به‌پێی بۆچوونی محه‌مه‌د ئه‌مین زه‌کی به‌گ که له کتێبی (ناودارانی کورد) دا ده‌لێت؛ رۆژی مردنی به‌یه‌که‌م رۆژی مانگی موحه‌ره‌م داناوه که به‌رامبه‌ر ئیواره‌ی پینج شه‌مه‌ی ۱۳ی کانوونی دووه‌می ۱۹۹۰. به‌لام مامۆستا عه‌بدوڵه‌زه‌زاق بېمار له رۆژنامه‌ی (الرقیب) که عه‌بدوڵه‌تیف شه‌بیان له به‌غدا به‌زوبانی عه‌ره‌بی ده‌ری ده‌هێنا، وای بېنیوه که له ژماره‌ی ۸۲ که له ۹ موحه‌ره‌می سالی ۱۳۲۸ی کۆچی بلاوکراوه‌ته‌وه و ده‌لێ:

«لقد اسفنا كل الاسف، لما بلغنا من مرض جناب الفاضل الاديب الذي سارت يذكر فضائله ورسالة اشعاره الركبان، الشيخ رضا افندي الطالباني، مرضاً اصاب رجله فاقعده وآلمه، فنسأل الله له من صميم القلب سرعة الشفاء».

به‌لام له ژماره‌ی ۸۳ له ۱۰ی موحه‌ره‌م ۱۳۲۸ کۆچیدا ده‌لێت:

«لقد استأثرت رحمه الله بالفاضل والشاعر اللبيب، الذي كان يعد وجوده فلتة من فلتات الزمن الذي عقلت عن مثله الايام منذ زمن، الشيخ رضا افندي الطالباني، عصر الخميس عند قول المؤذن "الله اكبر" توفاه الله عن عمر ناهز السبعين قضاء في التحصيل والادب. اما نظمه في اللغات الاربع عربية وتركيبه وفارسية وكردية، فهو الذي قد سارت به الركبان وتناقلته الألسن لسلامته ورقته، حتى اني اذكر اعتراضه عليه رحمه الله في عدم تدوينه اياه، فاجاب بالواقع بان (دبوانه صدور الرجال لا بطون الدفاتر) وقد احتفل العموم احتفالاً يليق بنعش الفقيه، وواروه جدتد في مقبرة الشيخ عبدالقادر الكيلاني قدس سره، واقيمت له تعزية حافلة في زاويته (تكيه) الواقعة في الميدان. فنسأل الله له العفو والمغفرة والرضوان، ولحضرة كل من اخوانه وانجاله وعائلته الصبر لينالوا الأجر».

که‌وابوو شیخ رهزا له ۹ موحه‌ره‌می ۱۳۲۸ کۆچی که به‌رامبه‌ری ۲۱ کانوونی دووه‌می ۱۹۱۰ی میلادی ده‌کا کۆچی دوایی کرد و ئه‌و بولبوله‌ خو‌ش ئاوازه بێ ده‌نگ بوو.

دوا قوناعی شیخ رەزا

شیخ رەزا لە رۆژی هەینی ۱۰ موحو رەم ۱۳۲۸ھ که دهکاته ۲۱ کانونی دووهمی ۱۹۱۰م، له گۆرستانی شیخ عبدالقادری گهیلانی، به هاتنی جه ماوه ریکی زۆر، به خاک سپیتررا و له ته کبهی تاله بانی له گه ریکی (مهیدان) ماته مینی بو دانرا و له سه ر کپله قه بره کهی ئەم شیعره فارسییه نوسراوه:

يا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب كهف
داخلي جنت شوم در زمرهء اصحاب تو
او رود در جنت من در جهنم کی رواست
او سگ اصحاب كهف من سگ اصحاب تو

واتا:

يا (رسول الله) چه دهبيت وهك سه گي (اصحاب كهف)
بجمه به ههشت له گه ل زومره هاو ريباني تو
ئهو ده چيته به ههشت كهی ره وایه من بو جهه نه م
ئهو سه گي اصحاب كه هفه، من سه گي ئەصحابی تو

شینى شیخ رەزا

رۆژنامهی (الرقیب) که له به غدا به زویانی عه ره بی دهرده چوو دوو شینی بلاو کرده وه که دوو شاعیری عه ره ب بۆیان وتوووه. به که میان «عطاء الله خطیب زاده» که ده لیت:

اترضی المعالي ان تناح سواها
وقد علمت ان الفقييد رضاها
ام الصبر هل يقضي بحسن اصطبارنا
وانفاس محياء الرضاء قضاها
قضى نحببه والمكرمات تحفه
وتبكيه، لكن ما افاد بكاهها
وكم بكت العلياء ترجو
وهيهات ان يعطي البكاء منهاها

قضى نحبه ايام عشر محرم
غريباً وحيداً مثل أهل عباها
فلا ابن يبيعه الشراب، ولا اخاً
ولا بنت تجلو هممه بعداها
فتباً لدنيا لا ثبات لها، ولا
وفاء، ولا يرجى البقاء. بحماها
وطوبى لأرض قد حوت منه اعظما
بها طالما الدهر الخؤون تباهى
وطوبى لقبر قد حوى العلم والتقى
واصناف فضل لم تكن تتناهى
وطوبى لقبر حل منزلة الرضا
اخو العلم من للمكرمات حواها
لطيف، رقيق القلب، شفاف طبعه
لقد كان من عين الكمال جلاها
فكم عاجلت يمناه مرضى ضلالة
فما مسها الا استرد هداها
وكم مدنف اشفت من الجهل نفسه
فرد بآيات القريض شفاهها
وكم كبد حرى شكت من اوارها
رواها بابيات اليه رواها
فلو رقوموا يوماً على الطور نظمه
لكنت ترى الطور استحال مباحا
فصيح ترى الحر البليغ امامه
كمعدوم نطق لايلم شفاهها
كليم، واقلام المعاني عصية
متى هزها تلف الرجال شباهها
كأن القوافي كن في اسر نطقه
تدحرج انى شاء حيث اتاها

فل و لطمت عشر العقول بعشرها
 على مثله حزنأً يحق أساها
 ول و رأة الخنساء بعض فعاله
 لما ادكرت من بعد ذاك أخاها
 فلا كل مفقود من الحر مؤلم
 ولاكل نار بهتتدي بسناها
 ولاكل مغمور بجفن مهندأً
 ولا كل غضب للكمأة وقاها
 ولاكل ذى جاه عريض بسيد
 ولا كل من ساد الرجال حماها
 ولا كل مفقود ينح لفقده
 ولا كل ذات تفتدي بسواها
 لمثل الرضا تجري الجفون بخيعها
 لمثل الرضا تفني العيون ضياها
 لمثل الرضا تغري الخوادر جيبها
 لمثل الرضا تدمي الاسود جباها
 لمثل الرضا في الكون تجرى مآتم
 لمثل الرضا تهوى النفوس أذاها
 لمثل الرضا يستصعب الحر صبرة
 لمثل الرضا تجفوا الكرام كراها
 حبابه اله العالمين جنانه
 ولا زال مسروراً بضحية طه

ههروا سيد مهدي البغدادى له شارى (نهجف) ئەم شيعره عرهبييهى له ژماره ٩٣ رۆژى
 ٢١ شباطى ١٣٢٥ رومى له رۆژنامهى (الرقيب)، له مهتتهمى شيخ رهزادا
 بلاوكردووهتهوه.

قولوا لاطناب العلوم قسوزي
 هذا الرضا وهو العماد قسوزا

من للعلوم الغر يبيدي ماخفي
 منها بفكر يسبق السيف مضا
 من للقفوافي اللؤلؤيات التي
 كانت نجوم جبهة الدهر وضا
 اصبح وجه الدهر وهو اسود
 وكان وجه الدهر فيه ابيضا
 جوهرة لم يحتملها الدهر ان
 تبدو، فضمها لقلبه القضا
 فللقضا اجاب في رواحه
 "ارخ لربه وفساه برضا"

به پیتی ژمارهی ابجدی دهکاته ۱۳۲۸ هـ

شیخ رەزا و بنه‌ماله‌ی (خادم السجاده)

بنه‌ماله‌ی (خادم السجاده)، له پیتشا نیشته‌جیتی شاری کۆیه و له پاشان هاتوونه‌ته شاری که‌رکوک. هەر له کۆنه‌وه به‌رمالیتیکی پیتغه‌مبهر، سه‌لامی خوای لی بیت، که‌وتووته لایان و پشتا و پشت پاراستووایانه و مالیان بووته زیاره‌تگای موسلمانان. هەرچه‌نیک له سالانی دواییدا، عه‌لی ئەفه‌ندی خادیمی سوججاده، له نووسینیکیدا له رۆژنامه‌کان بلای کۆرده‌وه ئیددیعیای ئەوه‌ی کرد که ئەم بنه‌ماله‌یه، له‌په‌سه‌ندا، له بنه‌ماله‌ی (ئه‌مه‌وی)ن، له‌به‌رئه‌وه ئەم یادگاره که‌وتووته لایان. به‌لام هیچ به‌لگه‌یه‌ک بۆ ئەم بۆچوونه نه‌بوو.

هەر وه‌کوو ئەو قورئانه پیرۆزه‌ی که خه‌لیفه (عثمان کۆری عفان) کۆی کۆرده‌وه و له سالانی شه‌ری روس و تورکدا که‌وته ده‌ستی ئەفسه‌ریکی روس و ناردی بۆ مۆزه‌خانه‌ی (پتروسبرگ) و له پاشان نیررایه (تاشقه‌ند)ی پایته‌ختی کۆماری ئۆزبه‌کستانی سوڤیاتی، هه‌روایش، له هه‌لیکیدا ئەم یادگاره که‌وتووته لای ئەم بنه‌ماله‌ کۆرده، که کورد له میژووی ده‌وله‌تانی ئیسلامدا رۆلێکی گه‌وره‌یان بووه.

له‌کاتی حوکمی عوسمانی و له سه‌رده‌می حاجی ئەمینی خادیم سوججاده، که پیاویکی

مهلا و زانا و ناودار بوو، سولتان عبدالرحمه مید فرمانی داوه ئەم زیاره تگایه ی ئیستا که له کهرکوکه، له سالی ۱۳۲۳ کۆچی دروست کراوه.

له م بنه ماله یه، ره فیه ئه فیه ندی خادیم سوججاده، له کاتی دامه زانندی حکومه تی عیراقدا له گه ل شیخ حه بیبی تاله بانی و عه بدوللا صافی، بوونه به نوینه ری شاری کهرکووک و له (مه جلیسی ته ئسیسی) به شدار بیان کردووه. وه له پاش ئەو عه لی ئه فندی کوری له په رله مانی عیراقدا نوینه ری شاری کهرکووک بووه.

ئەم بنه ماله یه، پشتا و پشت دۆستایه تیبه کی قوول و خزما یه تیسیان له گه ل شیخانی تاله بانیدا هه یه. حاجی ئەمین له گه ل شیخ عه لی و ره فیه ئه فیه ندی له گه ل شیخ محمه د عه لی و عه لی ئه فیه ندی له گه ل شیخ جه میل. له مه به ولاره هیه هۆیه ک نییه که شیخ ره زا ریزی به رامبه ر به رمالی پیغه مبه ر (س) و هیرشی توند به سه ر نوکه رانی به رمال بینیت.

شیخ ره زا له گه ل ئەو هه موو هه جوو نا ره وایه ی حاجی ئەمینی خادیم سوججاده، ریزی خوشه ویستی به رامبه ر ئەم یادگار پیروزی پیغه مبه ر (س) ده رده خات و له چه ند شیعرێکدا سوپاسی سولتان عه بدولحه مید ده کات که جیگایه کی لایق به م یادگاره ی دروست کردووه. له شیعرێکی تورکیدا ده لیت:

سجاده شریفه یه تقبیل ایدنلره
بی شهبه در شفاعت سجاده صاحبی
زحمت ویردی زائرینه ضیقت مکان
دگمزدی ذیل پاکنه هر عاشقک لبی
تا استلام شهر اول انشا بیوردیلر
عه بدولحه مید خان بو مقامی مرتبی
وارد سمای هفتمه تاریخکز (رضا)
بتدی طواف خانه سجاده نبی

واتا:

ئەوانه ی ماچی سوججاده ی شریف ئەکن
هیچ گومانی نییه که بهر شه فاعه تی خاوه ن سوججاده ئەکون
تهنگی جیگا سخله تی ده دایه زیاره تکه ران
له پی هه ر عاشقیک نه ده گه بشته داوینی پاکی.

تاكو له مانگی به کدا فه رمانی دروست کردنی درا
نهم مه قامه ی دا عه بدولحه مید خان
میژووت گه یشته ئاسمانی هه فته م ئه ی (ره زا)
کو تایی هات زیاره تخانه ی سو ججاده ی پیغه مبه ر
۱۳۲۳ کۆچی.

له هۆنراویکی تریدا میژووی دروست کردنی نهم ئابیده یه دوویات ده کاته وه و ده لیت:

دولسون همیشه جیب همایون پادشاه
کیم جود (معنی) (حاتمی) افسانه یاپدیلر
سجاده ـ شریفه یه عبدالحمید خان
پک منتظم عمارت شاهانه یاپدیلر
مرکز جهانگلمدی مانندی بر ملک
هر کاری یاپدیلر سه ملوکانه یاپدیلر
تاریخی مطابق واقع دیدی (رضا)
(سجاده ـ پیمبر ایچون خانه یاپدیلر)

۱۳۲۳ کۆچی

واتا: هه همیشه پر بیت گیرفانی هه مایوون پادشاه
نوه کتیه به خشنده ی (مه عن) و (خاتمه) ی کرده ئه فسانه
بۆ سو ججاده ی شریف، عه بدولحه مید خان
کۆشکیکی زۆر ریکی شاهانه ی کرد.
نه هاتووه ته جیهان شاهیکی وه کو ئه و
هر کاریکی کرد بیت شاهانه کردوویه تی

به پیتی ژماره ی نه بجه دی، میژووی دروست کردنی نهم کۆشکه ده کاته ۱۳۲۳ . هه ر

له بابته نهم کرده وه یه دا دیسان ده لیت:

پادشاه آل عثمان یعنی خان (عبدالحمید)
قابل انکار دگل احسان فوق العاده سی
پادشاه؛ انبیایی مس ایدهن سجاده یه

گور مدی لائق، زیارتخانهء معتادهسی.
بر زیارتخانهء شاهانه انشا قیلدیلر
آسمان دورنجه دورسون شاه ایله شهزادهسی
پک کوزل دوشمش رضا جوهرلی تاریخکر
(امجد پیغبه رک موقف سجادهسی)

واتا:

پادشای آل عوسمان یانی خان عه بدولحه مید
قده ئینکار ناکریت چاکه ی فو قه لعاده ی
بؤ ئه وانه ی زیاره تی به رمالی پادشای پیغهمبه ران ده کهن
ئو زیاره تخانه یه ی به لایق نه زانی.
زیاره تخانه یه کی شاهانه ی دروست کرد
تاکو ئاسمان وه ستاوه بوهستی شاه و شازاده ی
زور جان که وتووه (رهزا) میژووی جه وه ردارت
(جنگای به رمالی پیغهمبه ر خاوه نی مه جد)

شیخ رهزا له گه ل ئه م هه موو ریزه ی به رامبه ر زیاره تگای به رمالی پیغهمبه ر، له هه موو
ده رفه تیکدا هه جوی حاجی ئه مینی کردووه و هه تا له هه جوی شیخ محهمده عه لی برازای
ئو جنیوه به حاجی ئه مین ده دات:

شیخ که گه ووادی وه کوو (خادمی سورججاده) له لای
سه یدی حور له سولاله ی عه لی و فاطمه بی

له شیعیکی تریدا که باسی نان و خوانی حاجی ئه مین ئه کات ئه لیت:

خادم سجاده بی پیغمبری
کشتی جود و سخارا له نگه ری
اغنییا خواهند از انعام تو
سینییی شه گرا و پلاو دوو له نگه ری
ئو که سه ی خوانی له بو دی صویح و شام
چی له ئیمه زیاتره غه یره ز که ری؟

واتا:

ئەى نۆكەرى بەرمالى پېغەمبەر
تۆلەنگەرى كەشتىبى سەخا و بەخششى
دەولەمەندان لەنان و نىعمەتى تۆ
سىنىبى شەكراو و دوو لەنگەرى پلاويان ئەوى
ئەو كەسەى سىنى بۆ دى بەيانى و ئىوارە
چى لە ئىتمە زىادە غىرەز كەرى يا كەرى و
مەبەستى شىخ محەمەد على كەرىيە.

وا ديارە ئەم بگرەوبەردەى نىوان شىخ رەزا و خادىمى سوججاده تەنىبەتەو و شىخ رەزا
لە شىعەرىكى فارسىدا ئەم هەجە توندى كەردوو.

مىخوارەنىم من كە مرا بادە بيارىد
من سادە پرستم، پسرى سادە بيارىد
چندان خوشم از بچەء كون دادە نىاىد
گرهست يكى بچەء ناگادە بيارىد

واتا:

من مەىخۆر نىم مەىم بۆ بىن
من بى تووك پەرستم، هەتىوتىكى بى تووكم بۆ بىن
من ئەوئەندەم حەز لە هەتىوى قنگ داو نىبە
ئەگەر هەىه هەتىوتىكى نەگاويام بۆ بىن

نىنى غلطم بچەء ناگادە در اين شهر
پىدا نشود گادەو، ناگادە بيارىد
بايك كفىلى گرد قناعت نتوان كرد
كونرا بترمواى و بەعرا دە بيارىد

واتا:

نەنە، هەلە بووم، هەتىوى نەگاويما و لەم شارە
دەست ناكەوى، گاويماو نە گاويماو (هەرچى دەس كەوت) بەىن
پىما ناتوانى بەتەنھا كەفەلىكى خى داكەوى
قنگى وا زل بىن بە ترامواى و عەرەبانە بگوتىرتەو

زان مکتب حریبه که سرچمشه ء کون است
چندین نفر و ضابط و بگزاده بیارید
آن صبر ندارم که ز پایش کنم ایزار
دامن بکمر بر زده آماده بیارید

واتا:

له و قوتابخانه‌ی جه‌نگیبه که سه‌رچاوه‌ی قنگه
چند نفر و ئه‌فسهر و به‌گزاده بیین
ئه‌ونده خۆم پین ناگیری تا ده‌رینکه‌ی له‌پین دانه‌مالم
یه‌کیتکم بو بیین حازر و ناماده‌پین داوینی دیزدشه‌که‌ی کردپین به‌بهر پشتینده‌که‌یا
مقصود همین آتش شهوت بنشانم
گر پیر و جوان، گر نر و گر ماده بیارید
گر زانکه فرستاده فرستیده نیارود
از بهر مجازات فرستاده بیاریده

واتا:

مه‌به‌ست ئه‌ویه ئه‌م ناگری شه‌هوه‌ته‌م دامرکینمه‌وه
پیر بپ و جوان بپ، نیر بپ و می بپ، هرچی هه‌به بۆم بیین
ئه‌گه‌ر ئه‌و که‌سه‌ی ئه‌ینیرن هه‌تیوه‌که به‌پینی نه‌به‌پینا،
له سزادا خۆی به‌پین

از طالع نحسم اگر آن هم ندهد دست
یک پیر نود ساله ء افتاده بیارید
گر پیر نود ساله میسر نشود نیز
فرتوت شده (خادم سجاده) بیارید

واتا:

ئه‌گه‌ر له‌چاره‌ی ره‌شم ئه‌وه‌بیش ده‌ست نه‌که‌وت
پیریکی نه‌وه‌د ساله‌ی لیکه‌وتوو بیین،
ئه‌گه‌ر پیری نه‌وه‌د ساله‌بیش ده‌ست نه‌که‌وت
(خادیم‌وسجاده)‌ی فرتوت و په‌ک که‌وتووم بو بیین

شیخ رەزا لە مەیدانی عەشیرەت ئارابیدا

بنەمالە ی تالەبانی، لە پاش بلاو بوونەوێ یانزە کورێ شیخ ئەحمەد، لە شیخانێ تەریقەوێ بوونە عەشیرەتییکی گەورە ی شەرەنگیز، لە سەرتاب و حاجیلەری قەزای خانەقینەوێ تاوێ کو نزیکێ ناوچە ی «دوووز» لە سەر (زێی بچووک) دەستیان بەسەر زەوی و زاری هەرمییکی فراوان داگرت. لەمەدا لووتیان تەقییە لووتی هەندی لە عەشیرەتانی ئەو هەرمە. لە قەزانی خانەقین لەگەڵ ئیلی باجەلان و جموور، لە قەزای کفری لەگەڵ بەگزادانی جاف و لە ناحیە ی کۆشک (گل) لەگەڵ عەشیرەتی داوودە و جەباری و بەگەکانی گل و شیخانێ بەرنجە. لە قەزای داقوق لەگەڵ عەشیرەتی کاکەیی و داوودە و لە تەینال لەگەڵ شیخانێ بەرنجە و عەشیرەتی هەمەوێند. . هتد.

لەم گێرە و کیشە یە، کە بو داگیرکردنی زەوی و ئاو بوو، گەلیک شەر و شوێ لە نیوانی تالەبانییەکان و ئەم عەشیرەتانی رۆوی داوێ. شیخ رەزایش و کۆو یەکیک لە تالەبانی، بە زمانە تیژەکە ی، بەهەق و ناهەق، لایەنگیری عەشیرەتی خوێ کردووە و هەجوی عەشیرەتانی تریشی کردووە. ئەوانە ی لەو هە جوانەدا و توویەتی، هەرچە نیک زۆرە بیان راست نین، بەلام لەبابەت هونەراییەوێ بەهایەکی زۆریان هە یە و دەبیت تەنھا لەم سووچەوێ تەماشای بکرتن و نەبیتە هوێ دلگیری ئەو کەسانە ی کە بە خراپە ناویان هاتووە. لەسەر ئازایی عەشیرەتی تالەبانی دەلیت:

بارە کە ئالا ئافەربین ئە ی عەشیرەتی نەصرەت شیعار
مەردی مەیدان شییری جەنگ ئاوێر هوزەبری کارزار
چوار عەشیرەت، کاکەیی و هەمەوێند و جەباری و داوودە
ئیتتیفاقیان کرد و هاتن چوار صەد و پەنجای سوار
هەر بە ئەووەل حەملە چەنتان کوشت و چەندتان سەربری
چەند لەشیان لی بەجی ما، بوون بە طوعمە ی مور و مار
ئیسستە کەش لەو دەشتە شەریانە لەسەر لاشە ی رزبو
کەرگەس و شاهین و گورگ و مامە رتیوی و کەمتیار
بەینی بەینە ئالا (عوبید) ی فیله تەن کاریکی کرد
هیچ کەسی نایکا مەگەر حەیدەر بە زەبری ذولفیقار

هەر سواری فیرقه ییکی پارفاند و دایه پیتش
 که و ته سهر کویتخا مه خۆل (عه بدولوه هاب) ی نامدار
 لیتی خوری وهک شییری غوړپران: سامه پوړاوه سته بۆم
 ئەی تلایشی (دایه ریزوار) ت به ریشی (یادگار)
 چه کمه یی سووری له پیدابوو به جاری زهردی کرد
 تس له ملیۆن تیپه پری کرد، تر گه یشته صد ههزار
 یهک له یهک نازاترن ته عریفی کامیکتان بکه م
 دهک فیدای دهست و تفهنگت بم سولاله ی شیخ ستار
 شه هسواریکی وهکو توۆمان هه بی باکمان چیه
 تویش له حه قیقته تدا سواریکی وهکو ئه سفه ندیار

لیره دا شیخ رهزا خۆی دهیسه لیتیت که ئەم مه دحه هه موو مه جازه. به لام ئه وهی راست
 بیت له شه ره دا تاله بانیه کان شکستیان نه هیناوه.

ئەم قسانه گشت مه جازن گهر حه قیقته تان دهوی
 به ذلی نان و هیممه تی پیرانه بوۆتان که و ته کار

بیگومان شیخ رهزا ئەم هه موو هه لئانه ی به به لاش نییه:

جائیزه م مه طلوه به ئەم مه دحه م به خۆرای نییه
 هورتمانیش بی (رضا) م گهر هیچ نه نیرن یا ستار

له م شیعه ره شیدا دووباره باسی ئەم شه ره دهکات و ده لیت:

سی عه شیردت بوون به یهک تا ریشه مان ده رکهن به یه کجاری
 جه باری و داووده و کاکه ییکانی (دایه ریزواری)
 قه سه میان خوارد به رووحی سه یید براهه و گوړی خان ئه حمه د
 به که لله ی خووک و شاخی گاوه حۆل و گوشتی مرداری
 ده بی ئیمرو به جاری قه طعی نه سلی (تاله بانیه) که این
 ته قوتوۆقیان که هه ستا گولله ههر وهک ته رزه دباری
 سواری تاله بانیه ده ره پین، وهک پوۆسته می دهستان

فیراریان اختیار کرد سەیدەکانی باوہ یادگاری
فیراری کاکەیی ھەرنەیسە ئەما گویتی فەلەک کەر بوو
لە جرت و فرتی ئاغای داوودە و ساداتی جەبباری

لەشکری تالەبانی بۆ سەر داوودە

لەبەر سەرنەکەوتنی لەشکری داوودە و ئیڵە سوێنخوارانی بەسەر تالەبانیدا شیخ
حەمیدی تالەبانی کە زانی داوودە خەریکی کۆکردنەوێ لەشکرێکی تریبە بۆ تۆلە
سەندنەوێ شەری شکستی پێشوو، دەس پێشکەری کرد و لەشکرێکی لە تالەبانی و
گل و زەنگنە و رۆغزایی جاف کۆکردەوێ و داوودە سەر دێهاتی (تاوێر و تالا و نەیحول)ی
داوودە. ئەوێ سەیرە، شیخانێ تالەبانی لەگەڵ زۆربەیی ئاگانێ داوودە، لە ڕینگای ژن
و ژنخووزەوێ زاوا و غەزوور و خالۆزا و پوورزان. لەگەڵ ئەم ھەموو خزمایەتیییەش ئەم
ھەموو شەرە خۆیناویبە لە نیوانیاندا رووی داوێ.

لەم شەرەدا گەلیک پیاوی ئازا لە ھەردوو لا بەشدارییان کردووە. وەکو شیخ حەمید کە
پیاویکی کەلەمێرد و نەترس بوو شیخ رەزا بەم شیعەرەدا باسی لەشکر ئارایی شیخ حەمید
ئەکات و وەکو لەشکری نێزانی بۆ شەر پێکی دەخات. لە زەنگنەکان باسی ئازایی ئەمێن
قادر زلیخا ئەکات. لەم بنەمالە قادر زلیخا و ئەمینی کوری و پۆستەم کوری ئەمێن بە
یەکە سوار و کەلەمێردی ناویان دەرھێنابوو. ھەروا باسی ئازایی و نەترسی جافەکان
ئەکات و بە گیان پۆلا ناویان دەبات. لە داوودەکانیش پیاوانی ئازا وەکو مەمەد و ئینجە
بەگ عەباس ئاغا بە ئازایی ناویان دەرھێنا بوو.

لەم شەرەدا داوودەکان شکست دێن و خۆیان لە قەلاکانیان قاییم دەکەن. شیخ حەمید
ھەلەتی قەلاکان دەدات و ژنە تالەبانییەکانی ئاگیانی داوودە ھەلەلە بۆ خزمانی
تالەبانییان ھەلەدەن و: «حیزانە خۆتان بگرن لە بەردەم حەمید» تانە لە مێردەکانیان
دەدەن. یەکیک لە ئاگیانی داوودە بە برینداری بەجۆ دەمیتیت. و شیخ تەھای شیخ
سەمەدی پوورزایی خۆی دەداتە سەری بۆ پاراستنی، سوارێکی رۆغزایی سوێنی لێ
دەخوات: «بە کەلامی خوا چەکەمی زەردی لە پێداپە ھەر ئەیکوژم و تەقەبەک ئەکات و
ھەردووکیان ئەکوژیت».

داووده‌یش له‌م شه‌رده‌دا ئازایییه‌کی زۆریان نواندووہ شیخ ره‌زایش دانی پی‌ ده‌نیت به‌لام
ده‌لایت:

عه‌ش‌ره‌ت ئازایش پی. که ناموس نه‌بی بی‌ فه‌یده‌یه
عه‌ش‌ره‌تی بی‌ غیره‌ت نه‌م‌روّ عه‌ش‌ره‌تی (داووده‌)یه

فه‌رموون له‌گه‌لّ باسی نه‌م شه‌رده‌دا وه‌کو شیخ ره‌زا ده‌یگی‌په‌ته‌وه:

ازان سوچ و (داووده) له‌شکرکشید
ازین سو بجنبید (عبدالحمید)
بفرمود تا (تالبانی) گروه
نستند برخانه‌ء زین چوکوه
برانگیخت آن اشق‌ر دیوزاد
چو پوستم یکی سان لشکر بداد
جناح ازچپ و راست برپای کرد
بقلب اندرون خویشرا جای کرد
گروهی فرستاد بر میمنه
ز گردان گردن‌کشی (زنگنه)
به رنج اندرون دریکن مصاف
گروهی ز فولاذ جانان (جاف)
پی چرخ‌گردون گروهی دیگر
ز چابک سواران سه‌تا بسر
به‌مستی دگر رزم جوینان (گل)
زیر دست زور آورد شیی‌دل
نخستین از (گل) علم بر فراخت
ب (تاویر) و (تالا) و (نیجول) تاخت
زان دوده‌جای (داووده) بود
مردان جنگی بر آمده بود

(محمد نام سالار آن انجمن
که گفتم کسی نیست همتای من

واتا:

که (داودده) له و لاوه له شکریان هیتا
عه بدولحه مید لهم لاوه بزوت
فهرمووی که دهستهی (تاله بانئی)
وه کو کیتو له سه ر پشتی زین دانیشتن
ئه و ئه رزننگه بیچوه دتیوه راپه ری
یه کیکیش وه ک روسته م له شکرئی ریز کرد
قۆلئی له راست و قۆلئی له چه پ دانا
جیبی خۆی له ناو جه رگه ی له شکر دا کرده وه
دهسته یه کی نارد بۆ لای راست
له که له میتردانی مل دانه نه وانی (زه ننگه)
بۆ شه ری چه رخی گه ردوون دهسته یه ک تری
تاماده کرد له چابوک سوارانی سی تا بسه ر
له لایه کی تریشه وه شه رهنگیزانی (گل)
زه به رده ست زۆر هاورد و شیر دل
یه که م کهس له گلان ئالای هه لگرت
هیتیشی برده سه رن (تاویر) و (تالا) و نه یجول
جیبی داووده له و دوو دتیبه دا بوو
پر بوون له که له میتردانی شه رکه ر
گه وره ی ئه و کۆره (مه مه د) ناوی بوو
ئه بیوت که سی نیبه هاوتای من

منم وارث تخت (اسکندری)
جهانرا سزاوار سر عسکری
نژادم ز (خورشید خاور) زمین
منم تس خاقان و سالار چین
من راست شد پشت (داوودی) یان

زین بر کنم بیخ (محمودیان)
 بگفت این دو لشکر بینجول مانند
 خدا صد سواری بتعجیل نارد
 رسیدند سرره گرفتند تنگ
 بر انگیخت دهمان آمد بجنگ
 برادرش مدحت پس پشت او
 تفنگ سییه لوله درمشت او
 بر آورد چند آتش کسارزار
 بسی برنیامد که برگشت کار
 جوانی ز خویشانی او گنجه نام
 همی راند برتوسن بتزگام
 زنندش یکی گله برتوسنا
 بغلطیید برخاک لرزان تنا
 دلیران گرفتند پیراهنش
 کفن گشت بر گنجه پیراهنش
 بر آن خاک شد پیکرجان چاک
 یکی گنجه را کرد باید بخاک
 تنی چند که بودند خویشان او
 دران حمله گشتند قریان او

واتا:

منم میرانگری تهختی نه سکه ندهری
 شایانی سهر له شگری جیهانم
 له په گزی خورشید زه مینم
 منم نه وهی خاقان و سالاری چین
 به من پشتی داووده راست بووده ته وه
 له بن پیشه ی مه محمودیان دهر دینم

وتی ئەم دوو لەشکرە لە نەبجول بمینن
 خوا سەد سواری بەپەلە نارد
 گەیشتن و سەرە پێگەیان تون گرت
 «دەهمان» پاپەری و هاتە کۆری شەر
 (مەدحەت) ی برای لەپشت سەریبەوه
 تەفەنگێکی سێ لۆلەیی لەمشتیا بوو
 چەند تەقەبەکی کرد و شەر هەلگبەرسا
 ئەوئەندە پێنەچوو بارودۆخ گۆرا
 لاویکی گەنجە ناو لە خزمەکانی
 بەپشتی ئەسپە سەرکێشە کەبەوه تاوی ئەدا
 گۆللەبەکیان نا بە ئەسپە کەبەوه
 بە لاشەیی پەلەقاژە کەریبەوه لەناو خاکا گەوزا
 قارەمانان جەلەکانی ژێریان گرت
 گەنجە ئەو جالانەیی بوون بە کفن
 لاشەیی بەسەر ئەو خاکەوه لەت لەت بوو
 دەبوا یەکیک لەخاکدا بیشاریتەوه
 چەند کەسی کە خزم و کەسی بوون
 لەو هێرشەدا بوون بە قوریانی

چو (داوودە) دیداتش تیزخیز
 هەمان گە گەرفتند راه گریز
 بطاس اندرون مەهره انداختند
 تکا در سوی قلعه‌ها تاختند
 دبیری کە خوانند اورا امین
 بر آغا حمد حمله پرداز کمین
 بر او بانگ یزد کە سرعسکرا
 مرو تا بدانی نشان مرا
 منم پور قادر زلیخای شیر
 چه قادر زلیخا و چه (اردشیر)

شنیدم که آغا دران گیروار
 همی راند مرکب سرا سیمه‌دار
 فرومانده گفستی بدست اجل
 چو مسهل خورانش عمل بر عمل
 عنانش زکف رفته لرزان چو بید
 امین درپسش همچو دیوسفید
 دراین بود کار و سرشرا ببند
 چو جاد و گرانرا کنند حیل‌ه بند
 بزیر زمین کشت‌ه شد باذپا
 بتم‌شال آن مرد جنگ آزما
 به اسب دیگر تا امین شد سوار
 بزد خیمه آغا بصرح حصار
 چو پوشیده رویان بی آبرو
 بکنجی در آن قلعه بنهفت رو

واتا:

که (داووده) بلیسه‌ی ناگریان دی
 ریگای هه‌لاتنیان گرت‌ه بهر
 موربان خسته تاس و ناوژوره‌وه
 هه‌ر به‌غار به‌ره و قه‌لاکان تاویان دا
 بنوسی که پییان نه‌وت نه‌مین بوو
 له که‌مین‌ه‌وه هیرشی برده سهر ناغا مه‌مه‌د
 لیتی خوری وتی: نه‌ی سهرله‌شکر
 مهرۆ تا ناو‌نیشانی من بزانی
 منم رۆله‌ی قادر زوله‌یخای شیر
 چه قادر زوله‌یخا و چه نه‌رده‌شیر
 بیستم ناغا له‌و بگره و به‌رده‌یه‌دا
 به‌سهر سیمه‌یی نه‌سپه‌که‌ی تا و نه‌دا

ئەتوت بە دەستی ئەجەلەوہ داماوہ
 وەک دەرمانی رەوانی خواردی جار
 لە دوای جار عەمەلی ئەکرد
 جڵەوی ئەسپەکەمی لە دەس دەرچوو بوو
 وەک بی ئەلەرزى ئەمینیش وەک دێو
 سپی ھەر بەدوایەوہ بوو
 لەم حالەدابوو ئەو بەم جۆرە کەوتە داوہوہی
 وەک جادووگەر بە فیتل بێستەوہ
 ئەو تییژ رەوہ لەژێر زەویدا کەوت
 وەک ئەو مەردە شەر تاقی کەرەوہ
 تا ئەمەین سواری ئەسپێکی تر بوو
 ئاغا لە حەوشەى حەسارەکەدا دەواری ھەلدا
 وەک ئەو بێ ئابروویانەى کە روویان ئەشارنەوہ
 لە گۆشەبەکی ئەو قەلایەدا رووی خۆی شار دەوہ

دریدە شـشـدش پردهء نام و ننگ
 زنام آوری ییاد مـانـدش بچنگ
 بـسـر برد آن روز باصد ھراس
 در آن قلعه تا رفت از شب دوپاس
 شبی تیرە فرصت غنیمت شمرد
 بیرون رفت راه دراجی سپرد
 بدراجی آمد جگر خستہ باز
 چو دراج بر جستہ از چنگ باز
 جنان ملک و مالش بتاراج شد
 بیک بازیء چرخ دراج شـسـد
 کسی را کہ برداشت پاشای جاف
 تواند کند بر نظر کـوہ قـاف
 چو محمود پاشا دراین ملک نیست

دراجی کدامست داووده کیست
 سگ کیست (داووده) دودکی
 زند په نجه با جعفر برمکی
 عشاير همه بندگان دیند
 بر آورده دودمان ویند
 پس این دودمان واجب الحرمتند
 اگر راست خواهی ولی نعمتند
 یکی از دوعا گوی ایشان (رضا) است
 (رضا) را که گرخشم گیرد قضا است

واتا:

به لّام په ردهی ناو و شوره تی دریا
 تهنها بیره و ریبه کی به ده سته و ما
 نه و روزهی به صهد ترس و لهرز برده سهر
 تا دوو پاس له شه و تیپه ری
 شه وی تاریکی به فرصت زانی
 هاته دهره وه و پتی دراجی گرت به ر
 به دلی ماندووه هاته وه دراجی
 وه ک پوری له چنگ باز هه لاتی
 مال و مولکی وا به تالان ری
 به تاقه یاریبه کی بازی گه ردوون بوو به پور
 که سی که پشای جاف هه لیبری
 نه توانی به روانینی کیوی قاف له بن هه لکه نی
 وه کوو مه حموود پاشا له م نارادا نه بی
 دراجی کامه یه و داووده کیبه ؟
 داووده ی حیز سه گی کیبه
 تا په نجه له په نجه ی جه عفه ری به رمه کی بدات
 عه شیردتان هموو به نده بی نه ون
 بهرز کراوه ی بنه ماله ی نه ون

له بهرئوه ئه م بنه ماله به پتوبسته قه دريان بگيرئ
ئه گهر راستت ئه وئ وهلى نيعمه تن
(رهزا) يه كتيكه له دؤعا گويانى ئه وان
ئو رهزايه ي ئه گهر رقى هه ستن ئه بيتته به لاي خوا

شيخ رهزا زؤر شانازى به نازايى شيخ هه ميدي ئاموزايه وه كردوه و ده لئيت:

هه يدهرى كه ر راه يا خو خاليدى ئيبنى وه ليد
رؤسته ميكه رؤژى ده عوا به ينى به ينه لالا (هه ميدي)

هه روا ده لئيت:

(شيخ هه ميدي) گهرچى له قه بيله ي ئيمه يه
(ئه حمه د ئاغاي يه عقووب ئوغلى) ئيمه يه

كه چى له دؤى ئاغاي جه بارى دلى سارد نابيتته وه و ده لئيت:

له سووره ي سه ر خپرم ئاگر ده بارى
كو تامه ژير گونى ئاغاي (جه بارى)

هه جوى كاكه يى

هه چ گومانى تيدا نيبه كه شيخ رهزا له بهر ناكؤكيى نيوان عه شيره تى تاله بانى و
كاكه ييبه كان ئه م هه جوه ي خواره وه ي كاكه يى كردوه. به لام كه ته ماشاي ئه م هه جوه
ده كه ين، له گه ل هه جوى عه شيره تى داووده و جه بارى جياوازه و به جوړتيكى وا باسى،
نه ينييه كانى ريبازى كاكه يى ده كات، پتوبسته هه نديك له بنچينه ي سياسى و
كؤمه لايه تيبى كاكه يى قوول ببينه وه، چونكه هه موو ريبازتيكى سياسى و ئايينى نوئ
كه ليك ناتوره ي بؤ هه لبه ستراوه، به تايبه ت ئه گهر ئه و ريبازه به جوړتيكى نه ينى بوويت.

كاكه يى چين و بؤچ ريبازيان نه ينى بووه؟

له كوردستانى خواروودا ناوى كاكه يى به و تايه فه ئايينيه ده لئين كه له رؤژئاواى ئيران
به (عه لى ئيلاهى) ناوده برين. به لام پياوه ئايينيه كانى خو بان ناوى «ئه هلى حه ق»
له خو بان ده نين. ده بيتت ئه وه يش بزائين كه هه نديك ريبازى مه ذه به ي تريس هه ن ئه م ناوه

له خوډه نین، که هه مووی؛ ریز و خوښه ویستی ئه م ریبازانه به بهرامبهری یه کیتک له ههره که له په هبه رانی ئیسلام، عه لی کوری ئه بی طالب ده گه یینیت. ده بیته ئه وه پش بزاین که خاوه نی ئه م بیرو و باوه رانه ناتوانن به بی باکی راستی بیروباوه ریان بخه نه ژیر دهستی ئه وانیه که باسیان ده که ن، چونکه ئه م بیروباوه رانه وه نه بیته ته نها به ده رکه وتنی ئیسلام و په هبه ریکه وه کو عه لی کوری ئه بی طالب ده رکه وتبی، به لکو بنو بنچینه بیان تیکه لی گه لیک له بیرو کونی کورددا بووه و به چه شنیکه جوړا و جوړ ده رکه وتون.

ئه هلی حه ق؛ تایه فه بیکن زوړبه یان له کوردستانی رۆژهلالات و کوردستانی خواروودا، له یه که م پله دا له نیوان کوردانی کوچه ری په شمال نشین و صه نعه تکارانی شاراندا بلاو بووه وه.

جیتگا و بنچینه ی بلاو بوونه وه ی ریبازی ئه هلی حه ق، به پیتی ده سنووسه کانی خو یان، تاوه کو صه ده ی هه فته می کوچی، لوړستان بووه و له وپوه به ره و رۆژئاوای کوردستان؛ کرماشان و سنه بلاو بووه ته وه و ئیستا زوړبه ی کوردانی گوزان و هه موو ئیلتی قه لغانی و سنجای و به شیک له که لهور و زهنگه و عوسمانه وه ند و جه لاله وه ند و له شاره کانی قه سری شیرین و کړند و سه رپیتلی زهاو له سه ر ریبازی ئه هلی حه قن. له کوردستانی خواروودا؛ له ناوچه کانی سوله یانی و که رکوک و خانه قین و ده ورره ی مووصل و هندی له کوردستانی ژوورو له تورکیا له سه ر ئه م ریبازهن.

بو زانینی راستی بیروباوه ری ئه هلی حه ق، له ژیر ته ئسیری کو مه لایه تی، که له میژووی سیاسی و کو مه لایه تی کوردستان جیا نابنه وه، که بیگومان که پاشماوه ی بیروباوه ری زور کونی کورد له نیوان باوه ری ئه هلی حه ق به شپوه ی شهر له نیوان لایه نگیرانی «عه لی» و لایه نگیرانی «معاویه» دا خو ی ده رته خات. له به رته وه ناتوانن بل پین ئه م بیروباوه ره ئایینیکی کونی کورده تیکه لی ئایینی ئیسلام بووه یان ریبازیکی ئیسلامیه هندی باوه ری کونی کوردی تیدا ماوه ته وه.

له کتیبیکه پیروزی خو باندا به زوبانی کوردی گورانی ده لیت:

یارســــــــــــان وراه، رای هه ق راسین، برانان و راه

پاکی و راستی، نیستی ورده ئا قه ده م و قه ده م تامنزلگا

کتیبی پیروزی ئه هلی حه ق، وه کوو گورانی سوژی ده رویشان، له عیباده تدا به ئاههنگیکه تایبه تی له گه ل سازی (ته موره) ده وتریت.

ئههلی حهق باوه‌ریان به‌وه‌یه که ههفت فریشته هه‌ن، له ده‌ورانی جیاواز به‌ناوی جیا‌جیا، له‌گیانی هه‌ندی پیاو‌چا‌کاندا ده‌رده‌که‌ون، وه‌کوو له‌کتی‌بی پیرۆزیان له (شانامه‌ی حه‌قیقه‌ت) دا‌ده‌لیت:

که‌ عدل خدا این بود درفنون
هر انکی بمی‌برد بدوران برون
هر آن بودش به‌دونی‌سا‌مکان
بیاید به‌عقبی بود آن چنان
چو موزون بگردد حسابش بکار
دو باره بیاید بدون ش‌مار
چنین تا کند طی همه آن هزار
در آن آخر روز از ام‌ریار
وگر دون بدون در زمان نیست راست
خدا در کجا عدل او کجاست

نیشانه‌ی ناشکه‌رای ئه‌هلی حهق هیشتنه‌وه‌ی سمیله‌ که ده‌بیت لیتی سه‌روو دا‌پۆشیت، له‌سه‌ر ئه‌و باوه‌ره‌ که ئیمامی‌ عه‌لی قه‌یچی سمیله‌ نه‌ده‌پری.

هه‌روا له‌ بیرو و باوه‌ریاندا پاراستنی‌ سپ‌ (نه‌پینی) که بنا‌غه‌یه‌کی می‌ژوویی و کۆمه‌لایه‌تی‌ هه‌یه. «دشت پیر و دلیل، جم و جم‌خانه، خانه‌دانانی حه‌قیقه‌ت، روزه‌ء سه‌ روزدا نام برد».

ئه‌وه‌ی جیتی سه‌رنجه؛ له‌ سه‌ده‌ی هه‌فته‌می‌ کۆچیدا، به‌ ده‌رکه‌وتنی‌ نوی‌ که‌ره‌وه‌ی ئه‌م ریبازه، که هه‌ندی‌ک به‌دامه‌زرتنه‌ری‌ داده‌نین، که «سولتان سوهاک» شی‌وه‌یه‌کی تری وه‌رگرت، که می‌لله‌تی‌ کوردی‌ بۆ‌رۆژی‌ ته‌نگانه‌ ئاماده‌ ده‌کرد. وه‌کو ده‌سنیشان کردنی‌ خانه‌دانانی حه‌قیقه‌ت و سپ‌ پاراستن و سزای سپ‌ ده‌رخستان و هه‌لبژاردنی (پیر و ده‌لیل) و دامه‌زراندنی‌ کۆری‌ ئایینی (جم‌خانه) و ئادابی‌ تاییه‌تی «رۆژی‌ سپ‌ رۆژه» و یاسای تری که سولتان ئیسحاق (سان سه‌اک) به‌ بنه‌ره‌تی حه‌قیقه‌ت دا‌یناوه، هه‌ر له‌سه‌ر هه‌مان ریباز ده‌رۆن.

هیچ گومانی نییه‌ که هۆی‌ دارشتنی‌ هاوکاری و یه‌ک گرتنی‌ ده‌سته‌کانی ئه‌هلی حهق

له لایه‌ن سولتان سوهاکه‌وه دوو شت بووه، یه‌که‌میان؛ هه‌ره‌شه و مه‌ترسی سوپای (مه‌غول) که له و کاته‌دا، ناوچه‌کانی کوردستانی رۆژه‌هللات و کوردستانی خوارو بوون و دووه‌میان؛ بو پاراستنی ریباز و ئادابی میلله‌تی کورد که له ژیر پالنه‌په‌ستوی ریباز و ئادابی میلله‌تانی تره‌وه بوو.

سولتان سهاک، له‌پاش داگیرکردنی به‌غدا و پامال کردنی خیلافه‌تی عه‌بباسی له‌لایه‌ن (هۆلاکو) وه. بو به‌ره‌هه‌لستی مه‌غوله‌کان، باره‌گایه‌کی تایبه‌تی، به‌شیه‌یه‌کی ریبازی ئایینی داده‌م‌زینیت، بو یه‌ک‌گرتن و هاوکاری له‌نیوان هه‌مو و تایه‌فه‌کانی ئه‌هلی حه‌ق و هه‌مو ئه‌هلی حه‌ق له‌ژیر سه‌رکرده‌ی حه‌وت خانه‌داندا ده‌به‌ستیتته یه‌که‌وه. ئه‌مانه‌یش؛ خانه‌دانی شا ئیبراهیم، خانه‌دانی عالی قه‌له‌نده‌ر، خانه‌دانی باوه‌یادگار و خانه‌دانی سه‌ید ئه‌بوله‌فا، خانه‌دانی میره‌ سوور، خانه‌دانی سه‌ید مسته‌فا و خانه‌دانی بابو عیسا. ئه‌م خانه‌دانانه به «هه‌فته‌وانه» ناو ده‌برین. له‌پاشاندا به‌پیتی پیتیستی، خانه‌دانانی ذولنوور و ئاته‌ش به‌گ و شاهه‌یاس و بابا حه‌یده‌ریش خرانه‌ پالیان.

ئه‌م بنه‌مالانه، که به سه‌ید ناسراون، تاکو ئیستایش له‌نیوان میلله‌تی کورد جیتی رین. له‌به‌ره‌وه، ئه‌گه‌ر شیخ ره‌زا له‌و شیعه‌یدا که به سه‌ر کاکه‌یییه‌کاندا هه‌لیداوه، به‌هۆی دوو به‌ره‌کیی نیوان ئه‌وان و عه‌شیره‌تی تاله‌بانیه‌وه و له‌به‌ره‌وه‌ی ئاداب و ریبازی کاکه‌یییه‌کان تاکو ئیستا زۆریه‌ی نه‌ینین، له‌به‌ر نه‌زانینی راستیی ئه‌و ریبازه، گه‌لێک بالۆریه‌یان بو ریک خستوون.

هه‌ر له‌به‌ر ده‌رخستنی هه‌ندێ له‌راستی ریبازی ئه‌هلی حه‌ق، که کاکه‌یی به‌شیکن له‌وان، به‌پیتی زانیمان ئه‌مه‌مان روون کرده‌وه. که ئه‌وه‌ی شیخ ره‌زا، له‌بابه‌ت ئادابی کاکه‌یییه‌وه ده‌لێت راست نییه. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا شیعه‌کانی شیخ ره‌زا، له‌گه‌ل هه‌موو ئه‌و بالۆریه‌ی که بو کاکه‌یییه‌کانی ریکی خستوه، په‌نه‌قی هونه‌ری هه‌ر هه‌یه. خوالیخۆش بوو، سید فه‌تاح ئاغای سه‌ید خه‌لیل که یه‌کیک بوو له‌ پیاوه‌ ناسراوه‌کانی کاکه‌یی، گوئی بو شیعه‌کانی شیخ ره‌زا شل ده‌کرد و هیچ دلگیر نه‌ده‌بوو. به‌و هیوایه‌وه که برا کاکه‌یییه‌کان وه‌کوو هه‌موو ئه‌وه‌که‌سانه‌ی به‌ر په‌لاری هونه‌ری شیخ ره‌زا که‌وتوون و دلگیر نه‌بوون ئه‌وانیش دلگیر نابن.

تاله‌بانی، له‌ناوچه‌ی لیوای که‌رکووک، له‌سه‌ر حیسابی عه‌شیره‌تانی ئه‌و ناوچه‌یه ته‌نینه‌وه و روو به‌روویان بوونه‌وه. له‌وانه‌ کاکه‌یی و داووده و جه‌باری و هه‌مه‌وه‌ند. هتد.

شیخ رهزا دهلیت:

چوار عه شیرهت، کاکهیی و هه مه وهند و جه باری و داووده
ئیتیفاقیان کرد و هاتن چوار سهه و په نجا سوار
شیخ رهزا لایه نگیری عه شرتی خوئی و هه جوی ئه وانیتری کردووه له م هه جوهی کاکه بییدا
دهلیت:

بابان باشنده بر باطمان یشیل وار*
امام القوم فی تقسیم شه لوار
هه تانه هه ر وه کو بیستوومه به زمی
له سالتیکا شهوئی یارانئ دیندار
دهبهستن حه لقهیی وهک عیقدی په روین
له جیگایه کی خالی لیس فیه ده بیبار
به چوکا دئی قوتهی مل نیرکه کاردو
وه کو و بولبول ئه خوینئی وه عضی گوفتار
ده خوینئی مرثیهی مالوسی مه رحوم
یه کانهی گون رهش و گا حوولی شاخدار
وه کوو باران به کلکی پیره سه گدا
به ریشی داده چوئی ئه شکی خون بار
له پاش ئیکمالی رهسم و ماتهم و شین
وه پین دهس پیده کا وهک که لبی هه وشار
مه عاذه لالا دهلیت (یا ایها القوم)
درؤیه حه شر و نه شر و جه ننهت و نار
له گوئی مه گرن قسهی ئاخوونی شیعه
به ئاشوین مه لای سه ر لنگه ده ستار
غه رهز له م چرت و پرت و فاک و فیکه

* بابان.. جه معی بابا، بیان باوهیه. که به سهید ناسراون.

ئىطاعەى ئەشقىيائە و دەفعى ئەشرار
 حلولى مەذھەبىكە بى گرى و قورت
 تەناسوخ رىگەيەكە راست و ھەموار
 بىحەمدىللا نەما (كاك ئەحمەدى شىخ)
 زەھاوى مرد و گورى گوم بوو (چاومار)
 ئەگەر بى (شىخ ەلى) ش دەفعولبەلا بى
 ئىتر دونيا دەبىتتە ەينى گولزار
 بىنى يا نەمىنى چى لە دەس دى
 بە تەنھا (شىخ رەزا) كەى ھەرزە گوفتار
 ئەگەر مئشتە و مئشارىش بى زمانى
 عىلاج دەكرى بە مئشتى پر لە دىنار
 بە دىنارى عىلاج كەن يان بە سمى
 بلوورىنى كورپىكى سادە روخسار
 ئەزىزان مەذھەبى يارانى جەم جەم
 لەسەر سى پروكنە، ئەووەل: تەركى ئازار
 دووہم ئىكرامى ضەيف و شەرتى ثالث،
 لە ھەردوو عومدەتر كىتمانى ئەسرار
 ئەمانەش جوملە پەشمن ئەصلى مەقصەد
 چوارە پىت بلپىم ئەى پىرى ھوشيار
 شكستەى جەوز و تولى سەوز و كەلبەى
 بەرازى بۆز و كەللەى خوگى مردار
 ئەگەر دەرچى لەسەر ئەم دىنە رووحت
 دەچىتتە قالىبىكى شوخ و نازدار
 ضەيف بى خوانەخواستە ئىعتىقادت
 بە ئابىن و بە ئەركان و بە ئەطوار

نه که ی تهرسیک بهریشی خه لفه باپیر
 نه دهی گانی له ریگهی (باوه یادگار)
 شیاکه ی کاوه حوول نه گری له ریشت
 نه چیتته ژیر کولینی (دایه ریزوار)
 قه پوزت دانه پووشی بهر سمیلت
 به سهر ملتا نه یی وهک یال که متار
 له قیبله ی (مسته فا) روو وهرنه گپری
 له ریگهی شه رعدا نه مری گوناهاکار
 له په شمی ریخناکی بهر سمیلت
 نه ریسن سهر که له و ده سبه ند و هه وسار
 که مردی روو حی ناپاکت به چوستی
 له ئینسانی ئه چیتته شه کلی سه گسار
 وهرن یاران شه وی میعاده ئه مشه و
 له پی ده ری پی فری دهن یار و ئه غیار
 شه والی زهر د و سوور وهک خه رمه نی گول
 له سهر مافووری زهر رووی که ن به خه روو
 شه والی خامه ک و زهر به فت و خارا
 له سهر یه ک دایبنین وهک مائی توججار
 که نیز و خانم و خاتون و خادیم،
 فه قیر و موعیم و ده رویش و سالار
 نه دیم و نوکهر و ئاغا و ئه فه ندی
 له دهوری دانیشن وهک خه تتی په رگار
 له نه زمی به زمی جه م ساقی بگی پری
 شه راب و لی بدا مو طریب له مزمار
 نه بیذ و شه ریته و نو قل و مه زه و مه ی

دهف و ته مـبـوور و ساز و بریط و تار
 ده بی ئەم بەزمە هەر بەم نەزمە پروا
 هەتا دوو حیصصە رابووڕی لە شەوگار
 کە دونیا بوو بە پرووی قەیماس زەنگی
 سەردی بەشکردنی شەلوارە ئەمجار
 بە قورعی مەعدەلەت یەک یەک بەشی کەن
 مەپرسن ئەقرەبا و قەوم و کەس و کار
 مەپرسن دایک و پوور و خوشک و خوارزا
 لەژێر کورکە ی بەرن بی قەول و گوفتار
 مثالی قەولی باوہ باوہ و میرە میرە
 میثالی کێر و کوز هەر وەک کون و مار
 بەشەرعی مەزەدەک و ئایینی بابەک
 دخوولی جائیزە ئیسمی کونادار
 (فھیما سادتی للواطء والنیک
 لقد علمتکم تقسیم شلوار)
 چرا پف لی کەن و شـیـرانە هەستن
 شەقی هەل دەن لە پەردە ی عیصمەت و عار
 سەرو دەریی بەرن بی فەرق و تەمییز
 مەپرسن ئەقربیا و قەوم و کەس و کار
 شەوالی هەرکەسی بەر هەرکەسی کەوت
 ئیتر فەرقی نەکا، بیگرتتە بەر کار
 کە ئەم وەعظە ی تەواو کرد پیرە ئاخوون
 ئیتر هەر پف لە شەمع و تف لە حەتیار
 ئیتر هەر ئەتکی دین و کەسری نامووس
 ئیتر هەر تەرکی شەرم و عففەت و عار

ئیتر ھەر لنگ ئەبیتە لام ئەلف لا
 ئیتر ھەر کیتر دەبیتە باسکی ھەوجار
 ئیتر ھەر گومەزەى سمتە دەسوورئ
 بە سوورەى سەرخرا وەک چەرخى دەوار
 ئیتر ھەر لئى بەرینە و لئى خوڕینە
 بەرەو ژوور و بەرەو ژئىرو بەرەو خووار
 ئیتر ھەر دایکە پیرە و ھەلئەنیشئى
 بە کەللەى کیترەو وەک ورچى سەردار
 ئیتر ھەر پاوئەنەى زیوہ و زپەى دئى
 لەبەر کوت پئوئەدان ئەخشئى لە دیوار
 ئیتر ھەر خەپلەى وەک چاوى گازەر
 بەمەترەق دەیکوتن ساداتئى ئەبرار
 ئیتر ھەر ناوگەلئى خووبانئى بیکرە
 لە خوئین سوور دەبئى وەک بەرگى گولنار
 ئیتر ھەر کیترە وەک پەیکانئى گۆشتئین
 بەژئیر بنیا دەچئى وەک پەرى سوفار
 ئیتر یاخوئا نەصیبئى دوژمنت بئى
 برینئى نئىزە و نووزەى بریندار
 لە وەصفئى (کاکەبئى) گەر صەرفئى عومرم
 بکەم، ناکەم بەیانئى عوشرى مئعشار
 عەموودئىکم ھەبە وەک توولئى داوود
 کوتامە ژئىرى کورکەى دایە رئیزوار
 تسیئىکئى کەند بەرپشئى سەى براکە
 ترئىکئى دا بە یادئى باوہ یادگار

شەرى زەنگنە و ھەمەوھەند

زەنگنە و ھەمەوھەند دوو عەشیرەتی کوردن، بەکەمیان لە دێبەکانی داوینی چپای قەرەداغەووە تاکو نزیکى شاری کفرى، لە لىواری رووبارى (ئاوہ سپى) و رىگای سولەیمانى - کفرى جى نشینن. دوو ھەمیشیان لە دێھاتی نىوان بازیان و چەمچەمال لە ھەردوولای رىگای سولەیمانى - چەمچەمال خەرىكى کشتوکال و مەردارین.

لەبەر ئەوئەوئەو ناوچەى زەنگنە دەکەوتتە سەررەپى ھاتوچۆى کاروانى بازرگانى لە نىوان سولەیمانى و بەغدا و ئەم رىگایە، ھەر لە (گەلى سەگرمە) وە تاکو نزیکى کفرى بەناوى ئەم عەشیرەتەدا تىدەپەریت، ئاگاكانى ئەم عەشیرەتە سوودیان لەو وەردەگرت و چەند کاروان سەرايەکیان دروست کردبوو بۆ وچان دانەوئەوئەو ئەم کاروانى بازرگانىیە و ھەروا بۆ پاراستنى ئەم کاروانانە دەستەبەھى چاپوک سواری پرچەکیان رىک خستبوو و باجیان لە بازرگانان وەردەگرت و دەیانپاراستن.

ھەمەوھەندەکانیش، بۆ وەرگرتنى باج رىگىریان لەم کاروانانە دەکرد و زۆر جاریش تالانىان دەکرد لەمەدا لووتیان دەتەقیبە لووتى سوارانى زەنگنە و زۆر جاریش لە نىوان ئەم دوو عەشیرەتە شەرەنگیز و ئازایە شەرى گەورە رووى دەدا و لەشکریان لەیەکتەر دەکرد و شىخ رەزای تالەبانى کە بنچىنەیان دەچىتە سەر مەلا مەحمودى زەنگنە لایەنگىرى ئەمانى دەکرد.

شاعىر و ئەدیبى ناسراوى کورد (بىرەمىرد) لە شىعەرىکدا بەناوى (ولائى ھەمەوھەند) باسى ژيانى ئەم کاروانانە دەکات و مەترسىبى جەردە و باجى ئاغانان، کە دەلەیت:

ھەر سواریک دەرکەوئ ئەلئى ئای جەردەبە ئەو

باج و پىتاکى زەنگنە، گىروگرفتى جاف

ھەچىش کە ھاتە رپى ھەمەوھەند بردى ساف و لەساف

لەشىعەرەکانى شىخ رەزا ناوى چەند ئازایەكى ناودارانى زەنگنە و ھەمەوھەند ھاتووە. لەمانە؛ برايم خانچى و فرود ئاغا و غەفوور ئاغا و جاسم ئاغا و کەرىم ئاغا و ئەو رەحمان شەشە لە عەشیرەتى زەنگنە و لەناوى ھەمەوھەندەکانیش، فەتاح و عەزە موسم، «جەوامىر» کە پىشەوایى عەشیرەتى ھەمەوھەندى کرد، کە حکومەتى عوسمانى دووربانى خستەو بۆ (بەن غازى) لە لىبىيا، لەوئێوە بە شەر و تالان دژى حکومەت و عەشایەرانى

عهره ب، به مال و منداله وه گه یشتنه وه ولاتی خویمان.

باسی زیره کیی برایم خانچی ده کریت که جاریک یه کییک له میرزاکانی ندرده لان بو زیاره تی کهره لا و نه جعف دیت و ریگای ده که ویتنه خانی برایم خانچی و زور له خزمه تگوزاری مهنون ده بیت و که ده که ویتنه رتی، ده سته یه که له شور سوارانی کور و برازی سوار ده کات که له خزمه تی میرزادا تا سنووری ولاتی زهنگنه بچن. میرزا ده پرسیت: «برایم خانچی، تو بهم گهر و بچو و کییه که چی کوره کانت له شازاده ده چن، ئیمه می میرزاده کوره کانتان وا به شان و شه وکت نین؟!» برایم خانچی له وه لامدا، «جه نابی میرزاده، ئیمه لیره همیشه خهریکی خزمه تگوزاری میرزاکانی وه کو جه نابتانین و ناگامان له خیزانمان ده پریت. ئیوهی به ریزتانیش هر خهریکی له شکر نارایی و ئیش و کاری ده ولته تین و ناگاتان له خیزانتان نییه. وه کوو خیزانی ئیمه رهنگه بو میرزاکان بخرچین، خیزانی ئیوهیش بو نوکهرانتان ده خرچین له بهرئه وه کورانی ئیمه وه کوو شازاده به شان و شه وکت و کورانی ئیوهیش وه کوو نوکهرانتان نابوود ده بن». میرزا سه ری له زیره کیی برایم خانچی سوور ده میتنی و خه لاتی ده کات.

شیخ رهزا که باسی ئه م شه ره ی نیوان زهنگنه و هممه وه ند ئه کات، وه کوو فیرده وه سی له شاهنامه دا باسی شایان و پاله وانان ده کات ئه ویش وای ده گه ییتیت و ده لیت:

(هماوه ند) از بهر سازان و خان
شبیخون نمودند از بازیان
تکا پوی جولان بسرحد جنگ
در انجا بهم برزدند چون پلنگ

واتا:

هممه وه ند سه ره بهر شه به یخونیان کرد
له بازیانه وه به شه و په لاماری سالاران و خانیان دا و
هاتوچوو هه لمه ت گه یشته سنووری شه و
وه ک پلنگ له یه ک به ربوون

پس از حرب و جنگ و جدال کشیر
ز خانچی بر آمد یکی نره شیر
فرود آمد از اسب فرزند زال

غفور دلاور تهمتن مثال
تفنگی بکمدار از کَشاسپ
بر آورد و بنهاد بر زین اسپ
بسورخ جاسوس بر دوخت چشم
بابرو گره برزد از روی خشم

واتا:

پاش جهنگ و ههرا و تیک رشانیکی زور
نهره شتیریک له خانچیبه وه هات
کوری زال له نسهپه که ی دابه زی
که غه فوری قاره مانی وه ک توهمتن بوو
تفه نگیکی وه ک بروسکه به په له دهرهیتناو
له سهر زینی نسهپه که ی داینا
چاوی خوی دوو به کوی جاسوسه که یا و
له رق گری خسته برزکانی

چوانگشت برپای چقمماق زد
تو گفتی که آتش در افاق زد
چو زد گولله برسینه فتاحرا
بدست اجل داد مافتتاحرا
بخاک اندر آورد سرچنگنه
نه خوب است پرخاش بازننگنه
چو دیدند ان گگونه زحم درشت
سپاه مخالف نهادند پشت

واتا:

که په نجه ی نایه سهر چه غماغه ی تفهنگ
ئه توت ناگری بهردایه ناسو.
گولله یه کی نایه سینگی فه تاحه وه
کلیلی دهرگای ژیانی دایه دهستی ئه جهل

سهری له خاکدا گهوزاندهوه
ههرا له گه‌ل زه‌نگنه شتیکی باش نییه
که سویای ناحهز ئه‌م برینه گه‌وره‌یان دی
پشتیان یه‌ له دوژمن هه‌ل‌گرده

گـریزان زبیم سـواران خان
تپش درلب و لرزه در استـخوان
زجنگ آوران روی بر تافـستند
بزی چند باخـویش پرداشـتند
تلف شد اگر گوسفندی دویست
بسی دیده برگشته ها خون گریست
اگر گله‌ء چند تاراج شـد
بس کله بر تیـزها تاج شـد

واتا:

له ترسی سوارانی خان هه‌لات
تا میسک له‌سه‌ر لئو له‌رز له ئیسقاند
پوویان له‌شه‌ر که‌ران وه‌چه‌رخان
چهند بزنیکیان له‌گه‌ل خویان برد
ئه‌گه‌ر دوو سه‌د سهری مه‌ر فه‌وتایه‌
چاویکی زۆر خوینی بو کوزراوه‌کان رشت
ئه‌گه‌ر چهند گه‌له مه‌ری به‌تالان برابیه‌
که‌لله سهری زۆر به‌سه‌ر نووکی نیه‌زه‌وه بوو به‌تاج

دلییری شش آتش در آن کارزار
شنیدم فرومانده اسپدش زکار
پیاده بر آویخت باسر کشان
تفنگی به‌کف داشت آتش فشان
امین حاجی آن برگزیده سوار
نهان شد ز پیچش بتاریک غار

دوید درپی او بغـار اندرون
ر بوده چو گرگ گشیدش بیرون
بضربی سر شرا زتن دور کرد
بسی چشم بدخواهرا کور کرد
گـرو برده از بهلوانان پیش
بمردی (ششه) روستم عصر خویش
در انجا که جولانگه (جاسم) است
چه جانی (فتاح) و (عزه موسم) است

واتا:

قاره‌مانی شس تیر (نورحمان ششه) لهومه‌یدانی جه‌نگه‌دا
بیستم نه‌سپه‌ک‌ه‌ی له کار که‌وتیوو
به پیاده له‌گه‌ل سه‌رکیشه‌کاندا
تفه‌نگیتی ناگر پرژینی به‌ده‌سته‌وه بوو
نه‌مینی حاجی نه‌و شوره سواره هه‌ل‌بژارده‌یه
له‌بهر پیچی سکی خوی له نه‌شکه‌وتیکی تاریک‌دا شارده‌بووه
به دوایا رای کرده نا و نه‌شکه‌وته‌که
وه‌ک گورگ فراندی و رایکیشایه ده‌روه
به‌یه‌ک شیر لیدان سه‌ری له له‌شی کرده‌وه
زور چاوی به‌دخوای کویر کرد
(ششه) که روسته‌می سه‌رده‌می خویی بوو
گره‌وی له قاره‌مانی پیشووان برده‌وه

هد آنکه ببیند جهان بخشرا
فراموش کند رستم و رخشرا

واتا:

له‌و شوتینه‌ی که‌مه‌یدانی جوولانی (جاسم) بوو که‌ی جیگای (فتاح) و (عزه موسم) ه
نه‌ودی له‌وت‌دا جهان به‌خش ببینی
روسته‌م و ره‌خشه‌ک‌ه‌ی له‌بیر نه‌چیتته‌وه

سپر بر سر آورد آغا (کریم)

بقلب سپه تاخت بی ترس و بیم
بس پشت او تارسییده پسر
شنیدم همین کففت با او پدر
تو که آیدت از دهان بوی شیر
که کفتد بیای بجنگ دلیر
چنان پاسخش داد آن شیرزاد
که فرزند چنین را ز مادر مباد

واتا:

کریم ناغا سهری له سپیر دهرهینا
بی ترس و لهرز هیرشی برد بو ناو جهرگی سوپا
تا کوره گه یشته پشت سهری
گویم لی بوو باوکی پیتی وت
تو که هیشتا بوئی شیر له دهمتا دی
کی وتی وهره ناو جهنگی قارهمانان
نهو بیچوه شیریش وا وهلامی باوکی دابهوه:

منالی که پشتی باوکی بهره‌للا کا بو دوزمن با هرگیز له‌دایک نه‌بین
که پشت پدر را بدشمن دهد
همان یه‌که خود را بکشتن دهد
تو گوی فرامرز من بی‌ر نم
بهر جنگ پشت و پناهت منم

واتا:

ده‌بیت کور خوی به‌کوشت بدات
توو وه‌کوو (فلامه‌رز) و من (بیژن)م
له‌هر جه‌نگیکا من پشت و په‌ناتم

وه‌کوو ده‌یگیر نه‌وه، همه‌وه‌ند له‌شکر نه‌که‌ن که تالانی عه‌شیره‌تی زه‌نگنه بکه‌ن.
له‌بازیان به‌شه‌و خویان ناماده نه‌که‌ن و بهره‌و هریمی زه‌نگنه دین. له‌م شه‌رده‌دا گه‌لیک له
پیاوه که‌له‌می‌رده‌کانی هه‌ردوو عه‌شیره‌ت به‌شدارای و نازایی ده‌نویتن.

هممه وهند چاوه پروانی دهرچوونی ئازهلێ زهنگنه ئهكهن و له گهل دهرچوونیان بۆ له وه راندن چهند ميگه له مهر و بزن و تالان ئهكهن. سوار و پيادهی زهنگنه ئهكهنه شويتيان. غه فووری جاسم ئاغا بۆيان داده نيشی و به گولله يهك فه تاح ئاغای هممه وهند ئه پيکی و ئيتر له شكري هممه وهند تالانی خۆيان ئه بهن و چهند كه سيکیان لێ ده كوژریت. ئه وره حمان شه شه، كه به کيک له كه له ميگردانی زهنگنه بوو ئه سپی نايیت و به پا ديته كۆری شه ره وه. ئه ميني حاجی هممه وهند خۆی ئه کوتيته ناو ئه شكه وتيک و ئه وره حمان شه شه، به خه نجه ريکه وه بۆی ئه چيته ژووری و ههرچه نيک ئه ميني حاجی چهند ده مانچه يه کی پييه ده نيته به لام ناييکيت و له وی ئه ميني حاجی ده كوژریت و به مه شه ر کوتايی ديته.

شیخ رهزا و ئیلى جاف

ئیلی جاف: ئیلی جاف ئیلیکی زۆر گه وه ره يه، ههرچه نيک ئیستا زۆريان له ناو سنوری عیراق و ئيراندا نيشته جي و به کشتوکاله وه خه ريکن، به لام ههر نيو سه ده له مه و پيش زۆريهان کۆچهر و له نيوان قزره بات (سعدیه) و تا ده گاته سنه و سابلاخ گه رميان و کويستانيان کردوه و ئازهلێکی زۆريان بۆ له وه ری نوێ له م نيوانه دا له وه راندوه.

له يه که م جاردا كه له په يماني نيو ده وله تيدا ناوی ئه م ئیله هاتبي له په يماني شاه سه فيوددینی سه فه وی كه له گهل سولتان مورادی چواره می عوسمانی، له ۱۱ ی موچه ره م ۱۰۴۹ ی کۆچيدا به ستراوه. باسی ئیلی جاف ده کات. جاف له ريگای کۆچه ريدا تووشی گيچه ليکی زۆر ده بوون و گيچه ليکی زۆر بيشيان به ئيلانی گه رميان و کويستانى کوردستانى رۆژهه لات و باشوور ده کرد. ئه و وته يه به ناويانگه كه ده لێن: «من ميی خۆم ليتره ئه له وه رينم تو ده غلی خۆت بگويزه ره وه» له به ره وه حکومه تانی ئيران و عوسمانی له م گه رميان و کويستانه ی جافدا تووشی سه ر ئيشه يه کی زۆر ده بوون.

وا ده رده که ويت وشه ی «جاف» له ناوی ئیلی (جاوان = جافان) وه هاتبيته ههرچه نيک له شه ری نيوان ئيران و عوسمانيدا كه به دابه ش کردنی کوردستان کوتايی هات، ئیلی جاف لايه نگیری عوسمانی گرتوه، به لام له کاتی ميیری كه يخه سره و به گه وه به تايبه تی له ده وری حه مه پاشاوه ئه م لايه نگیریه، بۆ مسۆگه ر کردنی هاتوچۆی نيوان هه ردوو حکومه ت، کز بووه، ئه مه يش بووه ته هۆی کوشتنی حه مه پاشا له لايه ن تيره ی

میروہیسیبیه وه که له هاندانی عوسمانییه کانه وه دوور نییه . له پاش کوشتنی همه پاشا ، هه رچه نیک سولتانی عوسمانی دهسته لات و سه رۆکی مه حمود پاشا و وه سمان پاشای به سه ر ئیلدا سه لماندووه ، به لام وه کو میرنشینانی تری کوردستان ، عوسمانی بو له ناو بردنی دهسته لاتنی ئه مانیش دریغی نه کردووه ، هه تا جارێک مه حمود پاشا له ئهسته مول ههست به وه دهکات ، به نهیینی بهرگی دهرویشی دهپوشییت و هه ل دیتو له ریگای «باکو» وه ده گه ریته وه کوردستان .

به گزادهی جاف خویمان به نه وهی پیر خدر شاهو دهزانن . وه نه بی ته نها ئه م تیره یه ناوی به گزاده یان لئ نرابییت ، تیره ی تریش هه ن که به گزاده یان پی ده لئین ، وه کو بارام به گی و وه له د به گی و که یخه سه ره و به گی .

تیره کانی جافی ناو سنووری عیراق ئه مانه ن : ته رخانی ، شاتری ، میکائیلی ، که ماله بی ، رۆغزایی ، عیسایی ، هاروونی ، ده داخی ، تیله کو ، یه زدان به خشی گاکولی ، سادانی ، صوفی وه ن ، زردوویی ، تاوه گۆزی ، نه جمه ددینی ، گه لکه نی ، میر ناصری ، شیخ سمایی ، جنکنی .. هتد . جافانی ناوچه ی زه هاویش ، جواترۆیی ، باوه جانی ، قبادی ، ئیناخی ، وه له د به گی ، میروه یسی و یار ئه حمه دی .. هتد .

شیخ رهزا دۆستییه کی قوولی له گه ل میرانی جافدا و به تاییه تی له گه ل وه سمان پاشا و مه حمود پاشادا هه بووه . هه مو و سالییک چه ند جارێک سه ردانیانی کردووه و ماوه ییک له کۆشک و دیواخانیاندا له گه ل به گزاده ی جافدا رایبواردووه . ئه وه ی شایانی سر نهجه ، شیخ رهزا ، له مه یدانی گالته و گه پدا نه بییت ، هه یج هه جوی به گزاده ی جافی نه کردووه .

مه حمود پاشا ههست دهکات که شیخ رهزا وه سمان پاشای له هه موو پتر خو ش ئه ویت و رۆژییک پیی ده لئیت ؛ ئه گه ره هه جوئیکی وه سمان پاشا بکه یت یه کییک له دئییه کانی خو مت پی ده به خشم . شیخ رهزا له وه لامدا به به ییتیکی فارسی ده لئیت :

من حقوق نعم دولت عوسمانی را

نفروشم بهمه حشمت سلطان محمود

لیته دا مه بهستی له «عوسمانی» و «سلطان محمود» ، عوسمان پاشا و مه حمود پاشای جافه .

واتا :

من حقی نیعمه تی ده وله تی عوسمانی

نافرۆشم به هه موو جا هو حیشمه تی سولتان مه محمود

میرانی جاف بهرامبه ری شیخ رهزا دهس کراوه بوون. شیخ رهزا باسی به خششیان له
شیعریکی فارسیدا دهکات و دهلیت:

حق شناسم ندهد از کف دامن و صافرا
آل برمک یافتم بگ زادهایی جافرا
خواستم در مدح ایشان قطعهء انشا کنم
خامه گفتا کهی توانم شرح این اوصافرا
گر قیاسی جودشان با (حاتم طائی) کنی
فرق بس باشد ازینجا تابه کوی قافرا

واتا:

به گزادهی جافم وهک ئالی بهرمهک هاته بهرچاو
ویستم پارچه شیعی له تاریفیانا دانیم
قه لهم وتی: کهی نه توانی باسی ئهم وهسفانه لیک بدهمه وه!
نه گهر بتهوئ قیاسی سه خاوه تیان له گه ل حاتمه می تهی بکهی
فهرقیان زوره لییره و تا کیتی قاف

که چی له لایه کی تریشه وه له دهسکاری کردنی شیعریکی فارسی (حافظی شیرازی) دا
باسی رهزیلیبی مه محمود پاشا دهکات و دهلیت:

مگر یزدان کند کشف کف (محمود پاشا) را
که کس نگشود و نگشاید به حکمت این معمارا
به دهست کونه و لقی گهر ببیند صورتی جلقی
(چنان بریاید از دستش که ترکان خوان یغمارا)

واتا:

مه گهر خوا خوئی ناوله پی مه محمود پاشا هه لیبینی چیبی تیا به
نه گینا کهس ئهم مه ته لهی هه لنه هینا وه و هه لی ناهیننی
نه گهر وینهی جلقی له دهستی کونه
وای له دهست نه فریننی وهک تورک خوانی تالانی نه فرینن
ههر که تورهیشی دهکهن؛ دهلیت:

جاف و جیف و جاتره صهگ له جافان چاتره

وهكو وتمان ئیلتی جاف له كوچی گهرمیان و کویتستاندا لووتیان ته قایه لووتی ههندیک به ئیله کانی کوردی ناوچهی مهربوان و موکریدا و هندی جاریش تووشی شهری گهوره دهبوون. جاف له شهرا نه دا، له مال و مندال و ئاژهل به ولاره هیجیان نه بوو که پارێزگاری بکهن، له شهرا نه دا خیزان و ئاژهلیان ده ریاژ نه کردو دهستی خوین نه وه شاندا ده گهرا نه وه. یه کیتک له شهرا نه شهری نیوان جاف و ئیلتی فیزوللا به گیی ناوچهی موکریا نه، که شیخ رهزا له شیعریکیدا باسی دهکات و لایه نگیری ئیلتی جاف دهگرت و ده لیت:

خزمینه مه ده ن په نجه له گهل عه شه ته تی جافا
میرووله نه چی چاکه به گژ قولله بی قافا
کتی بی له دلیرانی عه شایر که نه چوو بی
وهک تیری نه جهل نوو کهر می جافی به نافا
خوینریتز و شه ره نگیز و عه دوه بند ته نومه ند
کامیان که گه نه، شیره له مه یدان می سافا
چونکه ره سه نی وردو درشتیان هه موو جه نگین
مه ی ساریه نه شته ی چه له دوردا چه له سافا
وا بی غه م و په روا ده چنه عرصه ئی هه یجا
تو ناچییه سه ر دۆشه کی بوو کتی له زه فافا
(یبغون الی الامر صغارا و کبار
یسعون الی الحرب ثقالا و خفافا)
وه سمان به گیان ئامیره وه ختی که بلتی: ده ی
دینه جه وه لان هه ر وه کو حاجی له ته وفا
خواهم زخدا آنکه شود دشمن جاهت
کو تی له ده سا دهس له ملا مل له ته نافا
لوتفی بکه با (شیخ رهزا) بیته وه گو فتار

حه یفه برزی تیغی موجه وهر له غیلافا

ئیلی فه یزوللا به گیش گه لیک پیای ئازا و که له میردی به ناویانگیان تیدا هه لکه وتوه. کاتی ئه دوو ئیله گه وهره یه ی کورد، جاف و فه یزوللا به گی، له دیهاتی سه قز و بۆکاندا به یه کدا چون، له هه ردوولا کوشتار و دیل بووه. جاف دهستی خۆی وه شان دووه و له و ناوچه یه دوور که وتوه ته وه و خۆی به سه رکه وتوو داناوه و فه یزوللا به گیش توانویانه جافی کۆچهر له دیهاتی خۆیان دهر په رین و ئه مه یان به سه رکه وتن داناوه، هه رچه نیک له نیوان کوردستانی بن دهستی حکومه تی قاجاری و کوردستانی بن دهستی حکومه تی عوسمانی سنووری ده ولته تی هه بووه، به لام کورد ئه م سنووری نه سه لمان دووه و نه بووه ته به ریه ست کردنی ها توچۆیان. سه رۆکی ئه و سه رده مه ی فه یزوللا به گی (حاجی سه لیم خان) دهستی شاعیری بووه، له سه ر هه مان کیش و قافییه و هه ر به وشه کانی شیخ ره زا ولامی ده داته وه و ده لیت:

(شیخ) نه یبستوو ه چند سالی له مه و به ر له مه سه فا
هه ر جافه چوو ه نووکی رمی موکری به نافا
تیپی عه دوو وه ک پۆلی قولنگ ئه و وه کو شه مقار
تیکی ده شکانده یه ک یه ک و ئه یخست له مه سافا
(شیخ) بیخه به ره له م قسه مه شه ووره له ئافاق
حه ریه و رمی ئه و بوو به جی ما له غیلافا
هه ر ئه و کو ره جافه بوو له به ر چودبی دلیران
نالینی ده هات هه ر وه کو بوو کیک له زه فافا
زۆر که س له جه وانانی ئه وان بوو به ئه سیر هات
ده ست به سه ته وو ته نی خه سه ته وو گه ردن له ته نافا
چاک وایه نه کات مه دحی ئه وان نه ک بلتی مونسیف
ئه م مه دحه که فه رموو به تی (شیخ) لاف و گه زافا
بو مه دحه بیان کافییه (شیخ) بیت و نه زه ر کات
مه علومه که مه عنای له لوغه تدا چیه (جافا)

بیگومان وه کو حکومه تی عوسمانی له شه ری برا کوژی دوو ئیلی گه وهری کورد وه کو

جاف و فهیزوللا بهگی دەس خوۆشی له ئییلی جاف کردوو، ناسره‌دین شای قاجاریش سویاس و دەسخوۆشی له ئییلی فهیزوللا بهگی کردوو به‌رامبەر ئەو سەرکه‌وتنە‌ی به‌سەر ئییلی جافا. ئەم سویاسنامە‌یه له سالی ۱۸۶۵ی زایینه. (نامە‌یه‌کی میژوویی بو شیخ رەزای تالە‌بانی و هه‌والی تازه - محەمه‌د حەمه باقی - گوڤاری مامۆستای کورد ۱۹۹۵ - سوید)

پۆرتیکیان شیخ رەزا به‌میوانداری ده‌چیتە لای وه‌سمان پاشا. پاشا فه‌رمان ده‌دات که کەس بو کار و باری عە‌شیرەت نه‌ییتە لای چونکه شیخ رەزا لی‌ره‌یه و ئی‌مشه‌و به‌زمان بو ده‌گی‌پێ. شیخ رەزا مو‌تریب نییه به‌زم به‌گی‌پێت و ده‌لیت:

ئە‌سبایی طه‌ره‌ب زیل و به‌مه ئە‌ی به‌گی جافان
به‌زمی به‌گی‌پێن چاکه له‌من زیل و له‌تو به‌م
زیل و به‌م دوو تالە‌تی موسیقان، له‌وته‌ی (له‌من زیل و له‌تو به‌م) دوو مه‌عنا
ده‌گریته‌وه. یان من (زیل) لی‌ ده‌ده‌م و تو (به‌م) لی‌ده، یان «له‌توو به‌م» به‌و مه‌عناکه‌ی
تریبه‌وه دیت.

عادیلە خانمی خیزانی وه‌سمان پاشای جاف

عادیلە خانمی خیزانی وه‌سمان پاشا له‌ میرزاکانی ئه‌رده‌لانه. خانمیککی زبره‌ک و به‌هۆش و بیرو‌را ورد و به‌رپه‌به‌ری کاروباری عە‌شیرەت بوو. له‌پاش کۆچی دوایی وه‌سمان پاشا، به‌عه‌قل و ده‌سته‌لات، له‌ناوچه‌ی هه‌له‌بجه و شاره‌زوردا سه‌رۆکی عە‌شیرەتی جافی وه‌گرته ده‌ستی خو‌ی و به‌رامبەر ئە‌وه حکومه‌تی به‌ریتانیا، که هه‌یشتا حوکمداری ئە‌و ناوچه‌یه بوو، له‌قه‌بی (خان به‌هادور) که ده‌درایه راجاکانی هیندوستان و هاوتای له‌قه‌بی (سیر) ئینگلیزییه، پیتی به‌خشی. خانم هه‌میشه دیواخانی یانه‌ی پۆشنییران و شاعیران و ئە‌دیبان بوو. له‌پاش مردنی وه‌سمان پاشا ئە‌و دوستانه‌تییه‌ی له‌گه‌ڵ شیخ رەزادا هه‌ر پاراست و شیخ رەزایش ئە‌و ریزه‌ی به‌رامبەری هه‌ر به‌رده‌وام بوو.

جاری خانم گه‌فت ده‌داته شیخ رەزا که هه‌سترتیکی بو بنی‌رت. به‌لام هه‌سترت له‌پیش ناردنی ده‌تو‌پیت. ده‌یه‌و‌پیت سه‌ر بنیته سه‌ر شیخ رەزا و لی‌ ده‌پرسیت، ئایا هه‌سترتی زیندووی ده‌و‌پیت یان هه‌سترت مردووه‌که. شیخ رەزا به‌م شیعره وه‌لامی ده‌داته‌وه:

ئیستری زیندوو بلیم، بۆم چاکه، یا مردووم دهوی*
 ئیحتیاجیم زۆره خانم با بلیم ههردووم دهوی
 بیچوو هکانم سهه له سوچه یینی هه موو دهووم دهدهن
 ئەو ئەللی پوولم نه مـاوه ئەم دەللی بی چووم دهوی
 با و جوودی ئەم هه موو ته کلیفه گـیژیان کردووم
 کوپ خه یاللی ژن ئەکات و کچ دەللی من شووم ئەوی

* «ههردووم دهوی» دوو مانای ههیه، یان به مانای ههردوو هیستر، زیندوو و مردوو، بهلام شیخ رهزا هیستری مردووی بۆچییه؟! لیته مه بهستی ههردووی خانمه. خانمیش وهکو وهسمان پاشا به چاوی هونهرمه ندانه گوئی له شیعه کانی شیخ رهزا دهگرت.

ماموستا شیخ محهمه دی خال دهیگی پیتته وه دهلیت: خانمی خیزانی وهسمان پاشا هه موو سالیک دیاری و خه لاتیک زۆری ناردوووه بۆ شیخ رهزا. وا ده رته کهوی ئەو ساله دیارییه که دیواکه وتوووه. له بهر ئەوه شیخ رهزا ئەیهوی په لاریک بهاوی به لام ریزی بهرام بهر عادیله خانم رپی نادات بیگریته ئەو ناچار په لاره که ئەگریته نووسه ری خانم که مه لا محهمه دی سنه بی بووه و ئەم شیعه فارسییه بی بۆ ئە نیریت:

کجا شد آن کرامتهای دیرین
 کچاشد آن عناتههای پیشین
 نه گاهی پرسدم پاشا نه خانم
 نه یادم میکند خسرو نه شیرین
 از این جانب نمیدانم سبب چیست
 از این جانب مگر ملای بی دین
 نترسد از زبان اتشینم
 جعلناها رجوما للشیاطین

واتا:

بۆ کوئی چوو پیاوه تییه کانی جاران
 کوا به ته نگه وه بووه کانی پیشوو
 نه جاری پاشا لیم ئە پرسی و نه خانم
 نه جاری خوسره و یاده ئەکاو نه شیرین

هیچ هۆیهک نابینم له لای پاشاوه و خانم
مهگهر هۆ ههر له لای مه لای بی دین بی
بۆ ناترسی له زوبانی ناگرینم
که دام ناوه بۆ په جمی پیاو خراپان

که سیک نابیت وه لای شیخ رهزا بداته وه. له وکاته دا حاجی توفیقی مه محمود ئاغا که
ته حسیلدار ئه بیت په پیدایه بیت. شیعره کانی شیخ رهزای بۆ دینن که وه لای بداته وه.
پیره میتردیش ئه م شیعره ی بۆ ئه نووسیت:

رضای تلخ کامت خواند شیرین
ده هانش ریش باد آن مردی کچ بین
که کی خسرو به کی خسرو شبیه است
کجا شیرین بود چون حوری عین
تو آن جوری که از پاداش نیکی
ملا محمل کش و نادر ندیم است
رضا نبود که خواندش شیاطین

واتا:

په زای دهم بۆگهن (ئه ی خانم) تۆی کرد به شیرین
دهمی داوه شی ئه و مهرد وومه که چ بینه که وا ناوی خانم به شیرین ئه بات
له کوی خوسره وی په رویت ئه بی به که یخوسره وی که یانی،
له کوی شیرینی دلداری خوسره و ئه بی به حۆری عین.
تو ئه و حوریه ییت، که له پاداشی چاکیدا، له به هه شته وه هاتوویت
ملای نووسه ری خانم که زاوه پاکیش و هاوده میتکی نایاب و یه کتایه
پازی نبیه که پیتی بلین شهیتان
(شیخ محهمه دی خال - گوڤاری کۆری زانیاری - ۱۹۸۷)

شیخ رهزا له شاری کۆیی

مه لای عهبدو ئالی جهلی زاده: شیخ رهزا شاری کۆیی خوش و بیستووه. له سه رده می

فه قییه تیدا به شتیکی ژیانی له کۆبێ له لای مامۆستای دانا مه لا ئه سعه دی جه لی زاده خویندووویه تی و ریزیکی زۆری به رامبه ر ئه و بنه ماله یه هه یه . له پاشان بۆ جاریکی تری له که رکووکه وه به توراوی هاتوو ته کۆبێ، به لام له گه ل شیخ غه فووری مامی و شیخ ره شیدی نامۆزای نه گونجاوه و به په شیمانی گه راوه ته وه که رکووک. دلگیری له خزمانی خۆی له کۆبێ بووه ته هۆی بیزاری و هه ندی جیتیوبش به کۆبیه کان بدات. به لام ریزی به رامبه ر مامۆستایانی جه لی زاده هه ر ماوه و به تایبه ت به رامبه ر مه لا عه بدوللا.

مه لا عه بدوللا کوری حاجی مه لا ئه سعه دی حاجی مه لا عه بدوللا جه لیه .

له سالی ۱۲۶۰ له دایک بووه و له ده وری هه رزه کاریدا له لای باوکی و له پاشان له لای مه لا موحه مه دی خه تی خویندووویه تی. زۆریه ی ژیانی به مامۆستایی رابواردوووه و له سالی ۱۲۹۲ چوه ته به غدا و زۆر جیی ریزی موفتی زه هاوی و زۆریه ی داناکان بووه. له یه کتیک له گه فتوگو دیبلۆماسییه کانی نیوان ده ولته تی عوسمانی و ده ولته تی ئیران؛ نوینه ری عوسمانی بووه و له کاره که دا سه رکه وتوووه. شیخ ره زا له شیعرتیکی فارسیدا ریزی خۆی ده رده پریت و ده لیت:

عیب در ذرات تو ای کان کرم معدوم است
مگر این عیب که لحم علما مسموم است
شعر من در همه سواز همه کشور ساری
علم تو در همه جا بر همه کس معلوم است
می رود شعر من و علم جهانگیر شما
هر دو بی فائده، تا جای اقامت روم است
نامه بنویس بهر طرز دلت می خواهد
همه سحر است، اگر نشر و اگر منظوم است

واتا :

ئهی کاتی به خشش خه وش له شه خسی تۆدا نییه
ته نها ئه وه نه بی که گوشتی زانایان ژاراوییه
شیعری من به هه موو لایه کی هه موو ولاتی کدا رۆییوه
زانستی تۆیش له لای هه موو که س دیارییه
شیعری من و زانستی جیهانگیری ئیوه

هەردوو بێ سوودن تا شوێنی دانیشتمانی ولاتی رۆم بێ
به هەر جۆری دلت ئاره‌زوی لیبه‌ نامه بنووسه
هه‌مووی هەر جادوووه ئه‌وه‌ی ئه‌ینووسی؛ چ شیعەر و چ په‌خشان

دانیشتمانی کۆبی به‌ زیره‌کی و قسه‌زانی ناوبانگیان ده‌رچوو. ئه‌وه‌ی له‌ ناویاندا بژیت
ده‌بی له‌وان زیره‌کتر بیت ئه‌گینا ده‌ری ده‌په‌رین. شیخ ره‌زا ده‌لیت:

حاجی عه‌بدوللا له‌ ئاده‌م فیلتیره
باوجودی مه‌رته‌به‌ی پیغه‌مبه‌ری
ئه‌م به‌صه‌د شه‌یتان له‌ کۆبی ده‌ر نه‌چوو
ئه‌و به‌شه‌یتانیک له‌ جه‌ننه‌ت ده‌ر په‌ری

شیخ ره‌زا و قاضی کۆبی

له‌ کرده‌وه‌یه‌کی قازی کۆبی، شیخ ره‌زا وای پێ گه‌یشتوووه‌ که‌ غه‌دری له‌ (لامیع
ئه‌فه‌ندی)ی دۆستی کردوو. له‌ به‌رئه‌وه‌ هه‌جوی قازی کۆبی ده‌کات و ده‌لیت:

شیخ (ره‌زا) بیت و له‌سه‌ر تو هه‌جوی قازی کۆبی بکا
سه‌یری که‌ چیی پێ بکا دۆم بێ و کلاشی بو‌خوی بکا
چونکه‌ غه‌دری کرد له‌ (لامیع) شه‌رت بێ قازی وا بگیم
هه‌ر گهن و گوپی له‌ زگیایه‌ به‌ جاری رۆی بکا

شیخ ره‌زا که‌ باسی دل به‌رانی شاری کۆبی ده‌کات ده‌لیت:

شاری کۆبی که‌ له‌ باله‌ب له‌ بۆنی غونچه‌ له‌ به
گه‌ر فه‌له‌ک لیبی بگه‌رێ، مه‌نبه‌عی عه‌یش و ته‌ره‌به
دل به‌رانی به‌ مه‌سه‌ل هه‌ر وه‌کو ئه‌شعاری من
کامی لیبی ئه‌گری ئه‌بیژی ئه‌مه‌یان مونتسه‌خه‌به

که‌چی که‌ رقی له‌ کۆبییه‌کان هه‌لده‌ستێ ئه‌لیت:

ده‌وری وه‌سمان به‌گ له‌ کۆبی ژن نه‌ما نه‌یگین به‌به
نسه‌ته‌تی کۆبی له‌ گه‌ل من نسه‌ته‌تی ئیبین و ئه‌به

ئەلغەرەز سۆزانی یوزانی لە کۆبۆی چاترە
موختەسەر چاکە قسە، کوونی ببە کۆبۆ مەبە
کە پتر رقی ھەلدەستیت ئەلئیت:

ھەرکەسێ ئەصل و میزاجی فیتنەیی و بەد گۆبییە
دەستی حیزیشی ھەبێ ئەمجا بەتەحقیق کۆبییە
وادیارە داندۆکی لەگەڵ موفتی کۆبەش نەکولاو و ئەلئیت:
موخبیر خەبەری داوہ لەسەر موفتی کۆبە
حەسەرەت کەشی شیرێ صەگ بۆ کەوچکە دۆبە

لەگەڵ سمایی مەلا خالد

گەلێک تەقەللام دا تا بزانی ئەم سمایی مەلا خالیدە کێبە، نە خەلقى کەرکووک و نە
خەلقى سولەیمانییە. ئەوێ کە گومانی تێدا بیت، دەبیت خەلقى کۆبە بیت و شیخ پەزا
ئەمە ی پێ دەلئیت:

ھاتەوہ ئاشووبی دەوران مەردی مەیدان ھاتەوہ
شیرێ یەزدان، لەندەھۆری ئیبنی سەعدان ھاتەوہ
بۆ قیرانی لەشکری ئەعدا لەناکاو میثلی بەرق
ئەصغەری صاحبقران و لەعلی خەفتان، ھاتەوہ
ھەوری میحنەت بارەشی غەم سەیلی ماتەم بۆ نەفام
بەرقی تابان، میھری پەخشان، پەعدی غورپان، ھاتەوہ
پالەوانی پایی تەختی صەفدەری شیرزاد خان
تاج بەخشی، کیشووری، مەغریب آلۆب خان ھاتەوہ
سەعدی صەفدەر، مالکی ئەژدەر، ھوزەبری پەھونەر
بیتژەن و گیوو، طوس و نەوزەر، پوری دەستان ھاتەوہ
حەمدولیللا باز لە بۆقەتلی سەری تۆرانییان
رۆستەمی مازەندەران، سامی نەریمان ھاتەوہ

ژیر دهستی ئه سعه د ئاغا بووین وه کو مووری زه عیف
 بو خه لاسیمان سمایل وه ک سوله میان هاته وه
 دۆستان له ب تشنه بوون ناگاه له فه یزی لوطفی حه ق
 جوئی (نیل) ده ریایی (قیلزهم) ، به حری (عه مان) هاته وه
 (لامعی) شاعیر به هه ر مه جلیس بچن ، خه لکی ده لئین
 بولبولی ده ستان سه را ، مورغی غه زه ل خوان هاته وه

شیخ رهزا و فه تحوئلا که یفی جوانرۆبی

فه تحوئلا که یفی جوانرۆبی ها وده می شیخ رهزا و حاجی قادری کۆبی بووه و له لای مه لا
 ئه سعه دی جه لی زاده خویندوو یانه . که یفیش شاعیر بوو و له گه ل شیخ رهزا دا هه جوی
 به کترین کردوو ه . له شیعره کانی که یفی ئه مه ئه خه ینه پێش چاوی خوینده وارانێ رێزدار:
 له غه زه لیکدا ده لئیت:

ئهم دل ره قی بی ره حمه فه ره نگیکی ته وا وه
 عه ینی شه ره ، جی فی تنه یه قوربان بالی چا وه
 قه وسی به سو په ر کردوو ه گرتوو یه ته ده ستی
 سه د خه نه جهری خوینرێژ و دوو سه د تیری سوا وه

ئهو هی زانرا وه ، که یفی نه یه توانیوه وه کوو شوکری په نه جه له گه ل شیخ رهزا بدات و
 مامۆستا مه لا ئه سعه دی جه لی زاده ییش رێگای به که یفی نه دا وه جینۆ و به شیخ رهزا بدات
 و له سه ر ئه وه که یفی ده رکردوو ه .

شیخ رهزا له به یته یکی فارسیدا ئه مه به که یفی ئه لئیت:

شاعیر چو توی بلب لبانت ریدم
 واز فرق سهرت تا بدهانت ریدم

واتا:

شاعیر که تو بی بریم به قه راغی لێوه کانتا
 له ته وقی سه رته وه تا دهمت پیا دا بریم

که یفیش له وهلامدا ده لیت:

فرقی نبود بمیان فرق و کیرم

ای ریدی به کیرم کوزت بکیرم

واتا:

جیاوازی نبیه له نیتوان تهوقی سهرم و کیرما

ئه ی ئه وهی ربای به کیرما ترپت به کیرم

شیخ رهزا و شیخ غه فووری مامی

شیخ غه فووری کوری شیخ ئه حمه دی تاله بان کوری مه لا مه حمودی زهنگنه یه. له کورانی شیخ ئه حمه د ته نهها شیخ عه بدولر ه حمان، له که رکوک بووه پوست نشینی ته کیه ی تاله بان ی، ئه وانیترا بلا وه یان لی کرد و شیخ غه فوور، له کوزی لقیکی ته کیه ی تاله بان یی کرده وه و به هوی ئه م ته کیه وه، سولتانی عوسمانی چهند دتیه کی به ناوی «ئیطعامی فوقه راء» دایه و توانی سامانیککی باش بنیتنه یه که وه.

شیخ رهزا، له پاش کوزچی دوابی شیخ عه بدولر ه حمانی باوکی، له سه ر پیویستی گوزه ران، له گه ل شیخ عه لیبی کاکی تیک چون و به تو راوی چووه لای شیخ غه فووری مامی، بو ئه وهی هه ندی پاره ی لی وه رگریت و بچیت بو ئه سه موول. شیخ غه فوور نه یویستووه، برازا که ی، به سه رگه ردانی بکه ویتنه ولاتانی غه ربیبی! و له کوزی گلی ده داته وه و شه ش مانگ میوانداری ده کات و گفتی ئه وهی ده داتی که کچی خوی لی ماره کات و پیویستی گوزه رانی بو جی به جی بکات. شیخ رهزا ئه مه ی پی خوش ده بیت و بریار ده دات ئیترا نه چیتنه وه که رکوک.

به م حاله ئه گه ر ده فعه یی تر بچمه وه که رکوک
معلوومه به مه ردی نه رواوه له سه رم تووک
بوچ بچمه وه که رکوکی قورم ساغ که له گه ل من
ئه هلی هه موو ناسازه وه کو ئاوی هه ماموک
پیم خوشه له بهر جه وری براو لومه یی ئه قوام
سه د جار له غه ربیبی بکه وم موفلیس و مه فلوک

پوڙي به مرادي منيش نه لبهت ده گهري چهرخ
 نه م ميچه قهراري نيه گاهي جگه گهه بووک*
 شاهي كه نه بي، راده بو تيرين به فه قيرى
 بو نه هلى قه ناعهت له پالا و خوشتره دانوووك
 شهش مانگه زياتر كه له پاش مهرگي پدهر، من
 مه غدوورم و مه ظلوم و جه فاديدوو مه هتوووك
 تا ساكنى كو مى مامه غه فوورم، وه كو فه غفوور
 كي سسه م پره دايم له زهرو ليره يى مه سكووك
 پابه ندى خه لايق نيه طه بعم وه كو خه لكى
 بي كولفه تم و رندم و سه يياحم و سالوك
 من خواجه يى نه حرارم و ناميزشى دونيا
 هيشتاكه نه ميكردوو ته به نده يى مه ملووك
 وهك (لاميع) ي شاعر نيه ئيستى له جيهاندا
 شيرين سوخن و قابل و خوش طهبع و (رهزا) سووك

* ميچ قاپه كه له نه ژنوى مهر ده بيت و يارى بي ده كهن. كه هه لدرت گاهي له سه ر پشت
 (جگ) ده وه ستيت و ياربكه ر ده يدور تينيت و گاه (بووك) له سه ر تيرك ده وه ستيت و
 ده بياتوه.

شېخ غه فوور تپده گا كه شېخ رهزا هه واي سياحت كه وتوو ته كه لله به وه و به كه س
 راناگيرت، ئيتر كچى چيى بداتى، وا دياره له و گفته ي په شيمان بووه ته وه و شېخ
 رهزايش لبي ده كه وپته ته قه وه و برپارى نه وه ده دات كه بچيته وه كه ركووك و له گه ل شېخ
 عه لبي كاكى ناشت بيته وه.

نه و پوڙه كه تو رام و له (كه ركووك) سه فهرم كرد
 مانه ندى عه قارىب له نه قارىب هه زهرم كرد
 گه ردوون سنگى كردم و هيناميه كو يى
 ميوانى له كن مامه غه فوورى له جهرم كرد
 خواستم كه برۆم بو سه فهرى رۆم به سياحت

نه یه یشت و دووسه د نه هلی عه مامه ی له سه رم کرد
 دانیشی نه چی من کچی خوّم ماره ده که م لئی
 نه و طالبی دونیا یه نه و موعته به رم کرد
 چورسا له به رم جو بیه و فیسا له سه رم فیس
 نه فیس له سه ر نام و نه جو بیه ی له به رم کرد
 شهش مانگه به م نه فسانه گلی داومه وه لای خو ی
 نه مزانی، ملم بشکی، تیا چووم، زه درم کرد
 (والله) ده که م ده ر حقه ی نه و به لکه زیاتر
 نه و کاره که ده ر یاری ره شیدی سه رم کرد
 کارم ته ر نه بی نه موت نه گهر لوتفی بی مام
 نه ی لایقی ریشی، به خودا، کاری ته رم کرد
 بو موجته هیدان گهر چی جه وازی نییه ته قلید
 بو موجته هیدم، هاتم و ته قلیدی که رم کرد
 نه ی گووی خله به م لوتفه که نه و کردی له گهل من
 له م مه رحمه ت و لوتفه نه و من گوزه رم کرد
 هه ر چه نده وتم وه ختی که دیم نه خوه تی قه لبی
 یاره ب که له گهل شیخ عه لی بوچی شه رم کرد
 هه ر ده چمه وه لای گهر چی بلتی هاته وه دیسان
 نه و خو پرییه بیکاره که من لیره ده رم کرد
 هه ر چه نده (رضا) باعشی به دنامییه عه وده ت
 له م سوکی یو به د نامییه، صه رفی نه زه رم کرد

نیتر ده که وپته شانو بالی به رهی شیخ غه فوور و له پاشاندا جنیو:

چایه که ی مامه غه فوورم زه رده وه ک میزی نه خو ش
 نیحتیاج ناکا به ناگر به دوو تر دینیتییه جو ش

نیجا ده که وپته هه جوی کو بی:

ههركهسى ئەصل و مېزاجى فېتنەيى و بەد گۆييە
دەستى حېزىشى هەبى ئەمجا بەتەحقيق كۆييە

هەروا بە موفتى كۆيى:

موخبىر خەبەرى داوھ لەسەر موفتییى كۆيى
حەسەرەت كەشى شىرى سەگ بۆكە وچكە دۆيى

دەكەوئىتە دژى رەشىدى كورى شىخ غەفوور و بەھىچ جوړتېك دانولەى لەگەل ئەودا
ناكوئىت و لە شىعريكى فارسيدا دەئىت:

فرياد كه از (نصیبینم) گشتند
واز خشم مرا بخون آغشتند
ای وای از این مردم بی شرم و حیا
مانند رشید پور عمویم پشتند

واتا:

فرياد كه له نوصه بېين كوشتميان
له رقا له خوتنيان گهوزاندم
ئەى هاوار لەم خەلكە بى شەرم و حەيايە
هەموو وەك رەشىدى كورى مامم پوشتن

كە دەگەرئىتەووە كەركووك، شىخ عەلى دىي (قرخ) و (تالەبان) تەرخان دەكات بۆ
گوزەرانى و لەتەكەيش مووچەيەكى بۆ دەبەرئىتەووە و ئىتر لەگەلى شىخ غەفوورى مامى
وەكو جاوى نەشۆررا و دايدەدريت و ئەم هەموو جىتوانەى دەداتى:

مامەكەم قەحپە ژنە دەولتەتى شەددادى هەيە
طالعى راهبەر و بەختى خودا دادى هەيە
يەك دوو دىي داوھتى سولتان پەيى ئىطعامى طەعام
هەر يەككى بە قەدەر خەزنەيى ئىرادى هەيە
چ فرووش و، چ زرووف و چ ضياع و چ عەقار
لە هەموو جنسە مەتاعى صەد و هەشتادى هەيە
ئەم هەموو گەنج و خەزىنەى هەيە هېشتاكو تەرەس

نه هه‌وای جوود و نه مه‌یلی که‌ره‌م و دادی هه‌یه
 په‌سمی ئابائی کی‌رامی بووه ئاثاری سه‌خا
 نه له ئابائی حه‌یائو نه له ئه‌جدادی هه‌یه
 گه‌ر سه‌ر و ریشی پیاوانه‌یه باوهر مه‌که پیتی
 باطنی جووله‌که‌یه، زاهری زوههادی هه‌یه
 خوئی به‌هه‌ر سووره‌ت ئومیدی که‌ره‌مم پیتی هه‌یه لیک
 رقی زۆرم له (په‌شیدی) ی کوری گه‌وادی هه‌یه
 په‌نگی که‌ر ده‌نگی به‌قه‌ر هه‌یه‌تی سه‌گ خوویی چه‌قه‌ل
 چاوی کوپه‌ر مه‌خزه‌نی کی‌ر، مه‌قه‌دی به‌ریادی هه‌یه
 ذیکر و ئه‌ورادی له‌سه‌ر کی‌ر و ذه‌که‌ر مونه‌صیره
 سه‌یری ئه‌و حیزه‌ قوروم‌ساغه، چ ئه‌ورادی هه‌یه
 تف له کوز دایکی له‌کن خوئی کوری هه‌یناوه‌ته ده‌ر
 گو به‌ریش باوکی، له‌کن خوئی ئه‌میش ئه‌ولادی هه‌یه
 ئه‌مه‌ گشت باوکی سه‌ر و مه‌شقی له‌بو‌داداره
 سه‌ربه‌خۆ سالکی ره‌ه‌وه‌ نییه‌ ئوستادی هه‌یه
 له‌گروه‌ی حه‌ره‌ما کاره‌که‌ر و داییک و خوشک
 فاطم و عاصم و ئامان و په‌ریزادی هه‌یه
 شه‌و و رۆژ چه‌پله‌ به‌کوز لی‌ ده‌ده‌ن و هه‌لده‌په‌رن
 فه‌رجیان تاب و ته‌بی کووره‌بی حه‌ددادی هه‌یه
 بی‌ه‌یان جومله‌ خصوه‌ن ژنه‌ سۆزانییه‌که‌ی
 په‌ووشتی دیله‌ سه‌گ و قه‌حپه‌یی به‌غدادی هه‌یه
 من له‌ که‌رکوکه‌وه‌ دینیته‌ کن ئه‌م قه‌حپه‌ ژنه
 له‌گه‌لم خه‌صمه‌ فه‌له‌ک، نییه‌تی بیدادی هه‌یه
 کونی و حیز بووه‌ مانه‌ندی ره‌شید طبعی (په‌زا)
 هه‌یند له‌به‌ر جه‌وری فه‌له‌ک خاطری ناشادی هه‌یه

شیخ رهزا که له شیخ رهشیدی نامۆزای تووره دهبیت له چوار خشتهیه کیدا ئەمه ی پین دهلیت:

رهشه رهششاشی که پری رهش به رهشت
تا رهشت ماوه رهش و سوور به رهشت
چل و چیوی چه می رهشنهش به رهشت
به بهشت هم به لهشت هم به رهشت

(له گۆفاری کۆری زانیاری - دهسته ی کورد - مامۆستا شیخ محمدی خال ۱۹۸۷).

شیخ محهمه دی خال که شانازی به شیخ رهزا و پیره میرده وه دهکات، شیعریکی پیره میرد دینیت که به خزمیکی خۆی وتوو له گه ل شیعره که ی شیخ رهزادا هاوتای ئەکاته وه که وتوو به تی:

پهندی پیششینه بۆز به له پری
جاشه رهشمان به دهنکه جۆبی زه پری
رهشه به ختم به خه لقی سه گ ئەوه پری
رهشه می بوو به من پشیله وه پری

شیخ رهزا له مهیدانی عهشقی و غهزه لدا

شیخ رهزا دهوری هه رزه کاری له که رکوک و کۆبی بووه. له بهر ئەوه شیعی عهشقبازی و غهزه لی له دوو شاره دا بووه. هه لبه سته «دولبه ری بی وه فا» له که رکوک بو بیت. «دلبه رانی کۆسنجق» ی له کۆبی بووه. ئەم هه رزه کاره که ته مه نی هه رزه کاری له نا و شیخ و ده رویشدا رابووردوو بیت، غهزه لی ئەم کاتانه ی به عهشقی ئیلاهییه وه ده برپوه، به لام ئاین، ریگای دلداری و غهزه لی له هه یج شاعیری که نه گرتوووه. له هۆنراوی «دلبه ری بی وه فا» دا دهلیت:

رۆژی نه ب و ئەم دلبه ره بی ره حمه وه فا کا
جاری نه بو ئەم کافره شه رمی له خودا کا
حیرانن ئە طیببا له عیلاجی مه رهزی من

لوقمانی ویصالت مه گهر ئەم دەردە دەوا کا
 کارێ که غەم و دەردی فیراقت بە منی کرد
 سەرما بە هەتیو، با بە دەواری شیری ناکا
 دەیانە یە شەخصی که لە غەیری لەبی لە علی
 وەک شاهی سکه نەدر تە لەبی ئاوی بە قا کا
 تاب و تەبی ئاتە شکه دەبی هیجری وەکو شەمع
 نزدیکە منیش واریدی سەحرایی فەنا کا
 لەم پێگە یە تەقدیری ئەزەل وا بو که ئیمە
 پامالی جەفا بێن و پەقیب سەیر و صەفا کا
 رووح و دل و دین، هەرسی دەکەم بەزل و نیشاری
 کامی دلی من گەر لە لەبی لە علی رەوا کا
 سەردانی، لە پتی عەشق، (پضا) لازمە، عاشق
 بۆ یار سەر و مالی سوپەری تیری قەزا کا

لە کاتی هەرزە کاریدا که بە تۆراوی چوو تە کوێی بۆ لای شیخ غە فوری مامی، چاوی بە
 کچە شوخ و شەنگە کانی کوێی دەکە ویت و بە شداری بەزم و سەیرانی ئەو ولاتە جوانە
 دەکات و وەکو گەردانە ی شیلان دەبھۆنیتەو:

شاری کوێی که لە با لەب لە بوتی خونچە لە بە
 گەر فەلەک لیبی بگە پتی مەنبە عی عەیش و تەرەبە
 دل بەرانی، بە مەسەل، هەر وەکو ئەشعاری من
 کامی لێ ئەگری ئەبێژی ئەمە یان مونتە خەبە
 غارەتی عەقلی منی کردوو زبیا صەنەمی
 عاریزی رەشکی قەمەر، قامەتی نەخلی روطە بە
 نەوزەر ئاساوو، فەرۆیدون صفەت و، سەلم رەوش
 شەیدە مانەند و سیاوەش وەش و خەسەرە لەقەبە
 عارض و غەبغەب و روخسار و زەنە خەندان و لەبی

نازک و طورفنه و زیباو و بهدیع و عهجهبه
 دلّبه و زهړکه مەر و جیلوه گەر و عیشوه فرووش
 سه روی سیمین به دهن و ، شاهید و شیرین له قه به
 ظالم و دلّ شکهن و دۆست کوژ و خه صم نه واز
 عیسه وی دین و موغ ئایین و فهره نگی مه ذه به
 سیوی داناوه له ژیر لیو، که ئه مه م گۆی ذه قه نه
 زیوی خر کردووه و هک گۆ، که ئه میشم غه به به
 خواستی لیتی ماچی (رهزا)، کافره نه یداو و وتی
 ئه ی خودا له م کوره شیخ زاده یه چهن د بی ئه ده به

له کۆبی دوو سۆزی هه یه . سۆزی دوربی ولات سۆزی خوښه ویستی و دلّداری:

دهمکوژی حوکمه ده زانم به خودا دهردی حه بیب
 وهره سا به شقی خودا دهس له یه قه م به رده طه بیب
 وهره دهستی بخه مه گهردنی به لیلوورینت
 تا وه کو سفره، له داغا، بدری ورگی ره قیب
 طالع نه حسه، ده ترسم که به ئازاری فیراق
 بمرم و رۆژی نه بی ده وله تی وه صلیم به نه صیب
 چاوی فه تتانی ئه تو ساحیره، جادوو که ره یه
 که به یه ک عیشوه ئه دا عابیدی سه د ساله فه رب
 تا له تو دووره دلّی غه مزه ده ئه ی راحه تی جان
 مه شریق و مه غریبه، ما به ینی له گه ل صه بر و شه کیب
 بی فراز نابی نه شیب ئه م قسه ته حقیقه، وه لی
 من له رتی عه شقی تو نه مدی به خوا غه یری نه شیب
 غه یری زولفه له سه ر و صه فحه بی پرووت ثابتته، یا
 طینهت و طیبه که مه مزووجه له گه ل زینهت و زیب
 شیخ ده گۆریته وه گه ر چاوی به زولفت بکه وی

خه رقه وو سو یحه ، به زهنار و چلیپا و و سه لیب
طاقه تی طاق بووه بیچاره له ژیر باری فیراق
بکه ره حمی به (رهزا) چاکه تهره ححوم به غه ریب

سه رو ، که به بالا به رزیبه وه شانازی دهکا و نهی؛ که په نجهی هونه رمه ند به ئاوازی جوان
شه کری لی دهباری، سه رو سه ری داوه له به ردونهی شه که ری خواردووه که بیانگریته قامه ت
و خوش له بیبی تو:

سه رو و نهی چین که له گهل قامه تی تو بیینه نه به رد
شه که ری خواردووه نهی، سه رو؛ سه ری داوه له به رد
گه ر ده لیلی وه کو نوقطه ی ده هنت نه بوایه
منیش ئینکارم نه کرد وهک حوکه ما جه وهه ری فه رد
لیتی ده پاریمه وه ئه ی روو حی په وانم تو خودا
چییه ده رمانی دلّم؟ پیّم ده لّی: لاچۆ. دلّه ده رد

پینچ خشته ی شیعریکی کوردی

شیخ رهزا وه کو مه فتوونی شیعره کانی «حافظ» بووه، هه ر وا مه فتوونی هونراوه
جوانه کانی «کوردی» یه. له م ته خمیسه ی شیعی (کوردی) نازانی شیعی کامیان هیینی
ئه ویتری پازاندووه ته وه:

دلّی بردم، به ناز و عیشوه دیسان، شوخی، عه بیاری
فریبی دام به سیحری چاوی خوئی مه حبوویی، سه ححاری
له هیجرانا ته قم کرد ئه ی ره فیقان کوا مه ده د کاری
(ئه مان مردم عیلاجی سا له پتی پیغه مبه را چاری
ویصال، یاقه تل و یا ته سکین، له هه رسی بۆم بکه ن کاری)
به ده وری نیترگسی مه سستی که سی نه یماوه مه یلی مه ی
له بو شه هدی له بی له علی، ده نالّینی دلّم وهک نه ی
له تابی ئاته شی عه شقی بکه م داد و فیغان تا که ی؟

(ئەوئەند سووتتاوم ئەصلا تابى فریادم نەما سادەى
 ڕەفیقان نیوئە سووتەن ئیوئە، نا مەرد عەرزە ھاوارى)
 لە ڕیگەى عەشقدانایانە پێم زنجیری مەجنوونى
 لە دەستەم چو ڕەموز و دانش و فەهەمى فەلاطوونى
 وەكو شەخسى كە زارى كا لە جەورى دوژمن خوونى
 (لە كوئجى سینه دەنگى ئای و ئۆى دڵ دى بە مەحزونى
 ویران بى نەمدى ساتى لىی نەبى نالەى بریندارى)
 كە چاوى ساحرى دەستى بە غەمزە و ناز و ئماكد
 مەتاعى عەقل و هۆش و دەركەمى تاراج و یەغماكرد
 كەسى نەیگوت درىغا كى ئەتۆى وا شىت و شەیدا كرد
 (ئەلای هەركەس دەچم مەنعم دەكا، خۆت بوچى رسوا كرد
 درىغ كوا حالزانى، رەببى تووشم بىنى بىمارى)
 گوتم؛ وەك سورمەیه، بو چاوى عاشق خاكەكەى ژىر پىت
 لە ئۆلكەى حوسندا گەر لافى شاهى لى بەدى لىت دىت
 گوتم؛ مەىخانە بى دايم بە یادى چاوى مەستم جىت
 (صەبا یارانى مەجلس گەر هەوالى من پىرسن لىت
 بلى؛ كىشایە مەىخانە دوو چاوى بىچوئە عەبىارى)
 سەرى جەنگى هەیه دايم لەگەل من چەرخى دون پەرودەر
 نە بەختم یار، نەچەرخم یاوەر و نە طالعم رەهبەر
 ئەوئەند بى رەحم و صاحیب كىنەیه دەرحەق بە من دلبەر
 (لە نەزعا پى ئەلیم قوربان جەفا بەسىه، دەلى: كافر
 ئەرى چىت دیگە تو سەگ مەرگ، كارم ماوئە پىت جارى)
 نە ماوئە رەوئەقى بازارى عەقل و دانش و وردى
 بە پوولى نایكرن لەم عەسردە عىلمى (ئەبى وەردى)
 لە ئەشعارى (رەزا) پەیداىە ئاسارى جوانمەردى

(دور و یاقوت دهباری له م کهلامه شیرنه‌ی کوردی
خودا سا کوا له دونیادا قه‌در زانی، خریداری)

پینج خشته‌ی غه‌زه‌لیکی مه‌سیح

له م پینج خشته‌یه‌دا که به‌فارسییه، نازانی به‌یته‌کانی شیخ ره‌زا و به‌یته‌کانی مه‌سیح
کامیان له کامیان جوانتره.

در باغ خیال تو دلم گشت گهر سنج
مهرت بدلم نقش کشیده است چو شطرنج
میگشت شب و روز چو افعی بسر گنج
(جسم و خط و خال و رخ و ابروی تو هر پنج
زیباست بر آن عارضی نیکوی تو هر پنج)

واتا:

له‌باغی خه‌یالی تو‌دا دلم بووه به‌گه‌وه‌هر
خوشه‌ویستیت له دلما وه‌ک شه‌ترنج نه‌قشی کیشاوه
شه و و رۆژ وه‌ک ماری سه‌رگه‌نجینه ده‌گه‌را به‌سه‌ر گه‌نجینه‌دا
(چاو و خه‌ت و خال و گۆنا و بروی تو‌هه‌ر پینجیان
جوانن به‌و روخساره چاکه‌ی تو‌وه هه‌ر پینجیان)

تا چشم من امروز بدان سیمبر افتاد
کز شوق جمالش دل و جان بیخبر افتاد
مرغان صبوچی همه گشتند بفریاد
(سر و سمن و یاسمن و عرعر و شمشاد
گشتند فدای قد دلجوی تو هر پنج)

واتا:

هه‌رکه چاووم به‌و لاشه جوانه وه‌ک زیوه‌ت که‌وت
دل و گیان له ناره‌زووی جوانیی ئه‌وا بی‌هۆش بوون
به‌یان هه‌مو و که‌وتنه فه‌ریاد و خویندن

(داری سهر و سه‌مهن و یاسه‌مین و عه‌رعه‌ر و شمشال
هه‌موو هه‌ر پی‌نجیان بوون به قوربانی قه‌دی جوانی تو)

در روی زمین نیست بخوبی چو تو انسان
هر چند که گفتیم توی یوسف کنعان
زاهد که نظر کرد همی گفت بقران
(شمس و قمر و مشتتری و زهره و کیوان
هستند هوا خواه سرکوی تو هر پنج)

واتا:

له رووی زه‌ویدا جوانیک نیبیه وهک تو
هه‌ر چه‌ندیش وتمان تو یووسفی که‌نعانی
زاهید که دیتی وتی به قورئان قه‌سه‌م
(رؤژ و مانگ و موشته‌ری و زهره و زوحه‌ل
هه‌ر پی‌نجیان به‌و به‌رزوه‌ه ناره‌زووی ده‌رگای تو‌یان هه‌یه)

می‌گفت خوش ان نوحه‌ گری عاشق دل‌ریش
تاچند نهی برس‌ر هرگل هوس خویش
رحمی بنما بر من مسکین جفا کیش
(پتویسته من و عابد و زاهد، شه‌ه و درویش
بو سیم کف پای سگ کوی تو هر پنج)

واتا:

ئه‌و دل‌داره دل برینداره شین که‌ره جوانی ئه‌وت که ئه‌یوت
تا‌که‌ی ناره‌زووی خو‌ت ئه‌خه‌یته سه‌ر هه‌رگول‌ئی
به‌زه‌بیبیه‌کت به منی هه‌ژاری خه‌فه‌تباردا بی‌ته‌وه
(پتویسته من و عابید و زاهید و شا و ده‌رویش
پتی سه‌گی به‌ر ده‌رگای تو‌ماچ که‌ین هه‌ر پی‌نج)

خواهی که بیابی زره عشق فتوحی
باید که (رضا) نوش کنی جام صبوحی
نومید مش و از کرم او چ و نصوحی

(عقل و خرد و هوش و دل و جان (مسیحی)
برباد شد از حلقهء گیسوی تو هر پنج)

واتا:

گهر تهوئ له رتی دلداریدا سرکه و تنیکت دهسگیر بیی،
دهبیئ ئەی (پهزا) جامی شهراپی سههینان بخوئتهوه
له کهرهمی ئەو نائومید مهبه ئەگهر په‌ند له گوئ ئەگرئ
(عهقل و کهمال و هوش و دل و گیانی (مه‌سیحی)
ههر پینجیان به هۆی ئەلقه‌ی زولفی تووه به‌ریاد بوون)

غەزەل

شیخ په‌زا زۆریه‌ی غه‌زه‌له‌کانی له‌ده‌وری هه‌رزه‌کاری رۆژانی فه‌قیته‌یدا له‌ کۆیه‌ و تووه.
ئهمه‌ یه‌کیکه‌ له‌م غه‌زه‌له‌ نایابانه‌ی:

خامه‌ بۆ ته‌صویری ئەبرۆت په‌په‌روی (مانی) ده‌کا
شانه‌ بۆ نه‌خچیری زولفت عه‌نه‌ر افشانی ده‌کا
قووتی رۆحه‌ لیوه‌که‌ت، یاقووت ئاودار نییه‌
مه‌نعی بازاری عه‌قیق و له‌علی رومانی ده‌کا
خاللی لا لیوت نگینی خاته‌می و نادر ظوه‌وور
موه‌ری ده‌ستی ئاصه‌ف و حوکی سوله‌یمانی ده‌کا
دل له‌ نه‌شه‌ی عه‌کسی مه‌ستی چاوه‌که‌ت لایوعقه‌له
بۆ که‌بابی جه‌رگی من لیوت نمه‌ک خوانی ده‌کا
به‌رگی سه‌رتاپام په‌لاس بی هه‌ر به‌ شه‌رتی تووم بیی
تاری ئەو به‌رگه‌م له‌ لاصه‌د شالی کرمانی ده‌کا
چه‌ند هه‌زار جارت ده‌خیلم حه‌رفی به‌دکار مه‌شنه‌وه
هه‌رچی ده‌ریاره‌م بلێ، بی‌زانه‌، شه‌یتانی ده‌کا
ئه‌ر له‌ په‌رده‌ی نازه‌وه‌ ئاوازی تووم به‌رگوئی که‌هوئی
بولبولی شیرین زوبان مه‌یلی غه‌زه‌لخوانی ده‌کا

کەس نییە ئەو شووخە حالی کە لە سۆزی ئاتەشم
وا لە عەشقی ئەو (رەزا) مەشقی غەزەلانی دەکا

لە غەزەلە فارسییە نایابەکانی شیخ رەزا ئەم شیعرە ی خوارە وەبە*:

بە گلشن قد موزون ترا تا یاد می‌کردم
خیابان تا خیابان سرورا آزاد می‌کردم
ندانستم گذار شانه بر زلف تو می افتد
وگر نه تاقیامت خدمت شمشاد می‌کردم
اگر یک تار موگم من شد از زلف پریشان
بە زخم شانه نادر ناخن استاد می‌کردم
بهر صحرا که میدیدم بدام افتاد آهویی
فدای چشم تو می‌گنتم و آزاد می‌کردم

واتا:

هەرچەند بالای ریتک و راستی توّم له باخچه‌دا بیر ئەکەوتەوه
شەقام بە شەقام داری سەروم ئازاد ئەکرد و حیسابم بۆ ئەکەوت کرد
نەمزانی پیتی شانه ئەکەوتیته زولفی تو
بمزانیە تاقیامەت خزمەتی داری شمشالّم ئەکرد کە شاندی لی دروست ئەکەن
لەهەر سارایە کدا بەدیایە ئاسکیتک کەوتووئەته داوهوه
ئەموت بەقوربانی چاوه‌کانی تو بێ و ئازادم ئەکرد

نشستم هم چو مجنون به‌سر بازار رسوائی
ترا با مدعی میدیدم و فریاد می‌کردم
فربب خویش میدادم که اینک یار می‌آید
بهر اواز پایی خاطر خود شاد می‌کردم
(رضا)ی کار عاشق گر بزورت پیش میرفتین

* لە کەشکۆلە دەسنوسەکە ی بەهائوودین ئەفەندی کەرکوکو کەوه وەرگیراوه.

بدین بی دست و پای کار صد فرهاد می‌کردم

واتا:

وهک مه‌جنوون له‌لای سه‌رووی بازاری رسوایییه‌وه دانیشتم
تۆم له‌گه‌ل ناحه‌زی به‌دکار ئه‌دی و ئه‌که‌وتمه‌ هاوار هاوار
خۆم فری و ئه‌دا و ئه‌موت یار ئه‌وتتا دیت
دلێ خۆم به‌هه‌موو تره‌یه‌یتکی پین خوش ئه‌کرد

.....

به‌م بێ ده‌ست و پیتییه‌ کاری سه‌د فرهادم ئه‌کرد

پاز و نیازی شیخ ره‌زا

شیخ ره‌زا، له‌ ئه‌سته‌مولدا ژبانیتکی پر له‌ هونه‌ر، له‌گه‌ل گه‌لیک له‌ شاعیر و
رۆشنبیرانی کورد و تورکدا ناسیاری پهبدا کردووه و له‌گه‌لیاندا رابواردووه،
له‌م ژبانیه‌ی ئه‌سته‌مولیدا ئه‌وه‌نده به‌ ته‌نگی بوون و نه‌بوونه‌وه نه‌بووه و شیعر و ئه‌ده‌ب و
هونه‌ری کوردووه‌ته‌ خۆراک. له‌وانه‌ی که‌ ناسیاری له‌گه‌لیا پهبدا کردووه، شاعیری
که‌رکوکی (میهری) و شاعیری هه‌ولپیری (خه‌یالی) که‌ له‌ ئه‌سته‌مولدا ژیاون و هه‌ر
له‌ویش مردوون. له‌م شیعره‌ تورکییه‌دا خه‌یالی ئه‌و مه‌جلیسانه‌ی هونه‌ر و شیعر و ئه‌ده‌ب
ده‌کات که‌ ده‌لیت:

خرم او دم که ساکن دیر مغان ایدم
همراز جام همدم رطل گران ایدم
ترکان سر و قامت ایله دست درمیان
خوبان غنچه لبه دهان بردهان ایدم

واتا:

خۆزگه‌م به‌و ئاسووده‌یییه‌ی که‌ دانیشتوی دیری موغان بووم
هاوړیتی جامی شه‌راب و هاوده‌می پیتوانه‌ پران بووم
له‌گه‌ل شکسته‌ی قامه‌ت سه‌رواندا ده‌س تیکه‌ل،
نه‌دیمی جوانانی غونچه‌ لیوان بووم

گاهی حریف حلقه‌ء زندان باده نوش

گاهی انیس مجلس درد کشان ایدم
(مهری) نکته سنج و (خیالی) بذله گو
یاران شوخ مشرب ایله هم عنان ایدم

واتا:

دهمیتک هاوریی حهلقه‌ی بیتهوشی باده نوشان،
دهمیتک نه نیستی کۆزی هه ناسه کیشان بووم
له گه‌ل (میهری)* ای نوکته باز و (خه یالی) ای خوش گۆی
یارانی مه شره‌یدا پروو به پروو بووم

* میهری: مه‌لا محمه‌دی موفتی کوری مه‌لا عه‌بدو‌ل‌لای ده‌شته‌ی بییه. له نه‌سل‌دا خه‌لقی ده‌شته‌ی
هه‌ورامانه و له سنه ژیاوه و هاتووته که‌رکوک و له پاشان چووه‌ته نه‌سته‌مول. به زوبانی فارسی
و تورکی و کوردی و عه‌ره‌بی نووسه‌ر و شاعیر بوو. له سالی ۱۳۳۶ کۆچی له نه‌سته‌مول کۆچی
دوایی کرد و له‌وی به‌خاک سپیرا.

سجاده غرق باده، عمامه رهن منی
سه‌ر دفتر گروه خراباتیان ایدم
گاهی مقیم خانه‌ء خمار و زمان
قارنجه‌لرله معتکف گنج خان ایدم

واتا:

به‌رمال نوقمی باده، میزه‌ر په‌نی مه‌ی
سه‌ر ده‌فته‌ری ده‌سته‌ی مه‌یخانه جۆیان بووم
دهمیتک دانیشتوی خانه‌ی مه‌یخانه‌و
دهمیتکیش له‌گه‌ل میرووله‌کاندا خه‌لوه‌کیشی کونجی خان بووم

خیلی زمانده حضرت دستور کاملک
بر باقمه سنده طائر قدس آشیان ایدم
اول بزم دلفریبده طوطی خوش ادا
اول انجمنده شاعر معجز بیان ایدم

واتا:

گه‌لیک جاریش له‌لاکردنه‌وه‌یه‌کی جه‌نابی باری
بالتندی پاکی پیروزی ناشیان بووم

لهو بهزمه دلگیره‌دا توتیبی خوش گۆ
لهو کۆرده‌دا شاعیری حیرت به‌یان بووم

دوران کارزار فصاحتده بن دخی
(نفی) گبی برافعی آتش زیان ایدم
عمان ایکن کفمده بولنمازدی بر صدف
لقمان ایکن معطل برلقمه نان ایدم

واتا:

له ده‌ورانی ده‌سته و یاخه‌ی فصاحتده‌دا منیش
وه‌کوو (نه‌فعی) ماریکی تاته‌ش زوبان بووم
که عمان بووم له له‌پمدا سه‌ده‌فیتک نه‌ده‌بینرا
که لوقمان بووم بۆ لوقمه نانیک داماو بووم
تیر مشهدم مقام (رضا) دن او حال ایله
هربر بلایه شاکر و الحمد خوان ایدم

واتا:

دلگیری مه‌شه‌دم له‌مه‌قامی (رضا) دا و به‌و حاله‌یش
بۆ هه‌ر به‌لایه‌ک شوکرانه و سوپاس خوان بووم

به‌وه‌یش قایل نییه، ده‌یه‌و‌یت له‌ جیهانی ماددیش به‌ده‌ر، گه‌شتیکی جیهانی پرو‌حیش
بکات، وه‌کوو له‌م شیعه‌ه‌ تورکییه‌دا ده‌ل‌یت:

گشت قضای عالم جان ایتمک ایسترم
جان کمنده بر جولان ایتمک ایسترم
بیرون دلده بوو لمادم آثار کنز راز
جانی درونه عطف عنان ایتمک ایسترم
درگاه حضرته عرض نیاز ایتمک ایسترم
اسرار من لدنی بیان ایتمک ایسترم
جاسوس آهم آلمدی جانانه‌دن سیر دوان سپر
اشک جهان، نورد دوران ایتمک ایسترم

روبر دکل حقیقته سن شیخه کین (رضا)
بن جستجوی پیر مغان ایتمک استرم

واتا:

دهمه ویت گه شتیکی جیهانی روحی بکه م
له رتسمانی رووحدا، دهمه وئ جه ولانیتک بکه م
له دهره وهی دلدا نه مدیت ثاتاری گه نجینه ی راز
دهمه ویت سه ریچی له به ستنی رووحی دهر وون بکه م
بو پیش بردنی سکالای نیاز بوو دهر گای حه ضره ت
ئه مه وئ رازی (من لدنی) دهر خه م و ناشکرا بکه م
جاسووسی ثاهی سه رد کیشم له گیانان پتر نه بوو
ئه مه وئ له جیهانی نوردا غلمه غلانی بکه م
نه پنی نیبه له راستی تو ئه ی شیخ (رهزا)
من دهمه وئ جستجوی پیری موغان بکه م

له شیعریکی تورکی تریش ده لیت:

عرض در سعادت ه وارد کسه ای صبا
بر فاتحه اوق و پیر مغانک مزارینه
طوپراق ایچنده، سوبله، یتر یا تمغک شکیب
قالق عودت ایله جانب دار و دیارینه
تاکی اسیر خاک، باشک قالدیر، آچ گوزک
باق عالمک صفای بهار و نهارینه
ویرمز ایسه جواب یناشدیر پیاله یی
بر جوعه دوک او عاشق رندک کنارینه

واتا:

ئه گهر چوویته خزمه تی خاوه ن شکو ئه ی صه با
فاتحایه ک بخوتنه مهرقه دی پیری موغان
بلتی له ناو خاکدا نوستنت به سه ئه ی شه کیب
هه لسه بگه ریره وه بؤلای مال وولاتت

تا کو که ی به ندی خاک بیت، سهرت هه لیره، چاو بکه ره وه
ته ماشای رونی به هار و رۆژی جیهان که
ئه گهر وه لایمی نه دایه وه، باده که ی لی نزدیک که ره وه
قومیتیک برتزه لای ئه و عاشقی هوشیاره.

گلهیی له دهستی زه مانه

شیخ رهزا ده لئێ کهس نییه تووشی زیان نه بووی له دهستی زه مانه و هه موو تاوانیک
ده خاته ئه ستۆی ئه و و ئه گهر خوا دهستی بدات، هه موو که ون تیکده شکینیت. له م
شیعه ده دا ده رده که ویت که شیخ رهزا زانیاری له زانستی فه له کدا هه بووه:

از دست تطاول زمانه
کس نیست نخورده تا زیانه
ای بیهوده زکرد مردم آزار
ناهی زگناه و خود گنه کار
تو مجرم و عامل گناهی
وز بیگنهان جریمه خواهی
ادم به دسیسهء تو اغلواس
نه حبه سبب شد ونه حوا
من سنگ زدم به فرق هابیل!
ای راهنمای صد چو قابیل
خود ظالم و از منت شکایت
دانی به چه ماند این حکایت؟
ماند به حدیث گرگ محجوب
یوسف نه ندیده، پیش یعقوب
یحییای نبی ذبیح من بود؟
ان هم عمل قبیح من بود؟

من پای خلیل را بیستم؟
دندان حبیب را سکستم؟
من دست یزید را دریدم؟
دم خروس را بریدم؟

واتا:

له دهستی دهسدریژی زهمانه، کهس نیبه زیانی نهچه شتی
تو گونا هبار و گونا هکاری و له بیگونا هان داوای جهریمه نه کهی
نادهم به فروفیلتی تو هله خه له تا، نه خه تای دنکه گنه نم بوو و نه خه تای هه ووا
من بهردم به سه ری هابیل دا؟ نهی ری نیمایی که ری سه دی وهک قاییل
تو خوت سته مکاری و گله بییت له مننه نه زانی نه م حیکایه ته له چی نه چی؟
له حیکایه تی گورگی شهرمه زار نه چی له پیش یعقوب، که ورگی بیوسفی هه له نه دریبوو
یه حیای پیغهمبه ر من سه رم بری؟
نه وهیش کاری ناشرینی من بوو؟
من پیی خه لیلیم به سته وه؟
من ددانی خوشه ویستی خدام شکاند؟
من دهستی یه زیدم راکیشاو
له سه ر کورسیی ده سته لات دامنیشانده؟

من جامهء کعبه را دریدم؟
دم خروس را بریدم
نگسته رگی، نخسته جانی
سنگی نزه بر استخوانی
ای چرخ ستمگریت تاکی؟
وی گرگه شکم درید تاکی؟
ای کاسه سیاه سفله پرور
مینا شکن دل هزور
ای باعث نامرادای من
شرمی زنک و نهادی من

ای چرخ که در کف اسیرم
 گر آوردت خدا بگیرم
 ریش زملت برارم از بیخ
 بیریده بهم به کون مریخ
 حوت و حملت کباب سازم
 ثورت مزهء شراب سازم
 انگشت عطاردت بیبم
 عمامهء مشتریت بدرم
 جوزات دهم به خورد خرچنگ
 ناف اسدت به خون کنم رنگ

واتا:

من بهرگی که عبهم دری؟
 من کلکی که ری وهیسم بری؟
 ده ماریکم نه پساندووه، له شیتکم بریندار نه کردووه
 بهردیتکم نه داوه به ئیسکیکا
 ئهی چهرخی گهره دوون سته مکاریت تاکهی!
 ئهی گورگ ورگ درینی تو تاکهی؟
 ئهی قاپ رهشی سپله پهروه
 ئهی مینای دلی هونه رمه ند شکین
 ئهی مایهی به مراد نه گه یشتنی من
 شه رمی بکه له نیاز پاکیبی من
 ئهی گهر دوون من له دهستی تو دا دیلم
 نه گهر خوا رژی گرفتاری منت دهکا
 ریشی (زوحه ل) ت نه کم به که باب
 تاکم نه بریه قنگی (مه ریخ)
 (حووت) و (حه مه ل) ت نه کم به که باب
 بورجی (ته ور) ت نه کم به مه زهی مه ی
 په نجه ی (عطارد) ت نه بزم

میژه‌ری (موشته‌ری) ت نه‌درم
(جه‌وزا) ت ده‌ر‌خواری قرژانگ نه‌دهم
نافه‌کی (نه‌سه‌د) ت به‌خوین ره‌نگ نه‌که‌م

اتش بزئم به‌که‌کشانت
درهم شکنم شکوه و شانت
هم زهره زهره ات کنم چاک
مهرت فکنم چو زهره بن خاک
عر سرطانت را سرارم
دود از دم عقریت برارم
شیرت بکشم به‌سم قاتل
دلوت فکنم به‌چاه بابل
نه‌خیمه گذارمت نه‌خرگاه
چرمت بکنم چو چرم روباه

واتا:

ناگر به‌ر نه‌دهم له (کاکیشان) ت
شان و شکوت تیک راشکینم
زراوی (زهره) ت له‌ت له‌ت نه‌که‌م
مؤرت وه‌کو زار توور هه‌له‌دهم
عومری (سه‌ره‌طان) ت دوایی پی‌دینم
دوو‌که‌ل له‌دهمی (عه‌قره‌ب) ت دینم
شیرت به‌زه‌هری کوشنده نه‌کوژم
(ده‌لو) ت توور نه‌دهمه چالی بابل
نه‌خپوه‌تت بو نه‌هیلیم نه‌ده‌وار
چهرمت وه‌ک چه‌رمی ریوی بکه‌نم.

رَبَّیْزِی نَائِیْنِی شَیْخِ رَهْزَا

شَیْخِ رَهْزَا لَه بِنَه‌مَالَّه‌یَه‌کِی نَائِیْنِدَار و خَوَاطِرِ سَیْئَه. بَاوَبَاپِیْرِی پِیْشَه‌وَایِی رَبَّیْزِی قَادِرِیْبَان

کردووه. شیخ عهبدو لپرهمانی باوکی، له شاری کهرکووک، بناغهی خواپه رستی و دهرویشی بلاوکردووه ته ووه و شیخ رهزایش، ژیانی مندالی و هه رزه کاری له ژیر چاودیری باوکی، له ناو دهرویشان و تهکیه و زیکر رایبوردووه. هه رچه نیک له شیعه کانیدا وشه ی وا هه ن له گه ل نه و ریپازهدا ناگونجیت، به لام نه مانه هه ر به وتن بوون نهک به کرده ووه. له پارانه و په کی له خوا ههستی به و تاوانه کردووه و داوای لی بوردنی لی دهکات، به لام وهکوو به کیک ناز به سه ر گه ووهی خویدا بکات.

ای ریزه خوری خوان نوالت مه و ماهی
جودت چو وجودت ابد و نامتناهی
برنامهء اعمال سیاهم قلم عفو
برکش که بدل کن بسفیدیم سیاهی

واتا:

ئهی نه و که سه ی که مانگ به و به رزه و ماسی له بنی ده ریادا به رماوهی خوانی نه خون
به خشنده گیی تو وه کو بوونت هه میسه بی و بی پایانه
قه له می لی بوردن به سه ر نامه ی رهشی کرده وهدا بینه.
گوناه ی ره شم به لی بوردن بگوره به سپی

بودم من اگر بندهء از خواجه گریزان
باز آمدم ای بندگیت عزت شاهی
بر عفو و عقوبت نبود سود و زیانت
این هر و به پیش تو مساو بست الهی

واتا:

من نه گه ر به نده یه ک بم له خاوه نی خوم هه لانووبم
وا گه رامه وه بولات، ئهی که سی که به نده بی تو شکوی پادشاییه
تو نه له سزادانم قانزاج و نه له لی بوردنم زیان نه که ی
نم دوانه هه ر دوو له پیش توودا به کن ئهی خودایه
بیرون شدن از ساحت ملک تو محال است
عبد توام و، ملک توام، خواهی نخواهی
این دیدهء گریانم و وین سینهء سوزان

بر صدق سخن میدهدم هر دو گواهی
صد بار امید است (رضا) را بتو هر چند
سرتا قدمش غرق گناه است و مناهی

واتا:

یاخی بوون له ساحهیی مولکی توقه د نابین
بهندهی تۆم و مولکی تۆم بتهوی و نه تهوی
ئهم چاوه گریاناوییه و ئهم سینگه گر تی بهربووه م.
ههردووک شایه تی راستیی قسه کانم بز ئه دهن
(رهزا) سه د جار هیوای به تۆیه هه ر چه ند که ،
له تهوقی سه ربه وه تا پیتی هه مووی نوقمی گونا ه و ئه و کارانه یه خوا نه هی لی کردوون.

له م پارانه وه دا، دل سۆزی شیخ رهزا له خوا په رستیدا و پشت به خوابه ستنی وه کو
ره وشتیکی راست و رهوان ده رده خات. له پارانه وه که ییدا له گه ل په یامبه ری خوا (ص)، به
«منطق» پرسیماری وای لی ده کات، که ریگای وه لامی لی به ریته وه:

یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف
داخل جنت شوم در زمهره اصحاب تو
او رود در جنت و من در جهنم کی رواست
او سگ اصحاب کهف و من سگ اصحاب تو

واتا:

یا رسول له لالا چی ده بیت وه ک سه گی ئه سحابی که هف
له ریزی ها و پیبانی تۆدا بچمه به هه شت؟
که ی ره وایه سه گی ئه سحابی که هف بچیتته به هه شت و من له دۆزه خ بم،
ئه و سه گی ئه سحابی که هف و من سه گی ئه سحابی تۆم.

به گطاشلی بوخاری زاده که یه کیکه له شپخانی نه قشبه ندی، ئهم شیعره تورکیبیه ی شیخ
رهزای وا ته خمیس کردووه:

خدایا هرکسه مقصودی آسان ایلیان سنسین
خلیله نار نمودی گلستان ایلیان سنسین
کرمله هر دل منکودی شادان ایلیان سنسین

الهی غنچهء مقصودی خندان ایلیمان سنسین
گوکل مرغک سحرلر زار و گریان ایلیمان سنسین

واتا:

خدایا نه وه بۆ ههر کهس نیازی ئاسان کردووه تۆی
نه وهی بۆ ئیبراهیم خلیل ناگری نه مروودی به گلستان کردووه تۆی
نه وهی ههر دلّی غه مباری به بهخشش شاد کردووه تۆی
خدایا نه وهی غونچهی نیازی خندان کردووه تۆی
نه وهی دلّی مه لی له به یاندا خستووه ته زار و گریان تۆی

دکرگون فراق اولمش گوگل وادی حیرتده
شرار آتشی تسکین اولوب جهای صفوتده
قمنای وصال یار ایله ماواى الفتده
خیال زولفه دلدار ایله صحرای محبتده
بخار دود آهم سنبلستان ایلیمان سنسین

واتا:

رۆژتیک دلّ له دۆلّی حیره تدا جیابووه ته وه
بلتسهی ناگری له خۆشه ویستی هه لێژارده دا امرکاندووه
پازی به یار گه یشتن له ماواى ئولفه تدا
له بیابانی خۆشه ویستیدا، خه یالی زولف
نه وهی بوخاری دوو که لّی ئاهمی کرده سنبلستان تۆی

ظهوره گلن مشکن حور جنت عالم بالا
زخی خلق او لمامشکن روزا شب هم جملهء اشیا
ضیا بخشای عالم اولمامشکن ادم و حوا
وجوده کلمه دن بزم سوداه ساغر و سهبا
بنی میخانهء فطرتده سکران ایلیمان سنسین

واتا:

که هیشتا دهر نه که وتبوو حۆری به هه شتی عالمی بالا
که دروستیش نه کراب و رۆژ و شه و هه موو شتتیک
که ئادهم و حه ووا هیشتا رووناک به خشی عالم نه بوون

به بی تووهی به زم و سهودا و باده و شراب دروست کرابی
تووهی منی له مهیخانهی سروشت سه رخوش کرد توئی

مشام جان عشاقی معطر شمه ء گلدن
مخضر روضه ء قلبی گل و ریحان و سنبلدن
دلی سیراب مست ایدن شراب شیشه ء ملدن
جهالت ظلمنک محو ایلوب سر صفحه ء دلدن
درونم مشرق خورشید عرفان ایلیا سنسین

واتا:

تووهی بوئی له شی عاشقانی له بوئی گول بوئدار کردووه
په وزه دلی له گول و ریحان و سونبل سهوز کردووه
دلی له شرابی شیشهی مهل پاراو و مهست کردووه
نه زانی جوئی له سهه په په دی دل پامال کردووه
تووهی دهروغنی کرده پوژه هلاتی عیرفان توئی

دل ازاده آسوده ت و توقعه تملقندن
حضیض جای راحتده رها علو و تفوقندن
دل مکسوری جبر ایدن جراحات و تشققندن
گریبان دل محفوظ ایدوب دست تعلقندن
عروس فکر بکرم پاک دامان ایلیان سنسین

واتا:

دل له نومید و ریا نازاد و ناسوودهیه
له بنی جای نارامیدا رزگاره له سهرکهوتن و زال بوون
تووهی دلی شکستی له برین و درز بردن تیمار کردووه
گیرفانی دلی له دهستی پیوهندی پاراستووه
تووهی بیبری بیکرمی دامین پاک کردووه توئی

جبال قلب عشاقی تجلیله قیلان دکن
انی هر بر علائقندن تمنیدن قیلان این
شب دیجور عشقی برق نورن ایلیان روشن

ایدر نور جمالک اهل عشقه کلخنی گلشن
خلیل الله تابستانی بستان ایلیان سین

واتا:

ئه وهی چپای دلی عاشقانی به جلوه داکوتاوه
که له ههر پیوهندی و رازیک هیمنی کردووه
تاریکی شهوی عه شقی به بروسکی نووری رووناک کردووه
نووری جوانیت کولخانی بۆ عاشقان نه کاته گولشه ن
ئه وهی ناگری بۆ خه لیلوللا کرده بوستان تۆی

قیلوب خورشید لطفکله منور کلبه ء سینهم
سهام عشق جانانه مهیا طبله ء سینهم
ایدوب آرایش غمدن مبرا صدر کینه م
رها یاب ایلیوب خار سنمدن روضه ء سینهم
وجودم شوره زارک رشک رضوان ایلیان سین

واتا:

به هه تاوی لوتفتان فهواری کلبه ی سینهم
بۆ تیری عه شقی جانان نامادهیه طه بله ی سینهم
دلی نالووده ی غمم له کینه ی سینهم نازاد نه که ی
باغی سینهم له دووکه لی سینهم رزگار نه که ی
ئه وهی شوره کاتی له شم له حه سادته خوشنود نه کات تۆی

گوگل شاه گدا در شاه عشقنده
شمیم ناز بوی ایچون بهار بوستاننده
گوگل مرغک ایدوب گویا نوای داستاننده
بهار فیض پار اشتیاقک گلستاننده
سرشکم مایه بخش ابر نیسان ایلیان سین

واتا:

دلی شاه گه دایه له عه ته به ی شاهی عشقتدا
بۆ بۆنی نازدار له به هاری بوستانندا
دلی مه لی کردووه ته خوتنه ر له باغی تۆدا

له گولستانی ئیشتیاقدا به هاری فهیز پڑتین
ئوهی فرمیسکمی کردووه ته مایه به خشی بارانی نیسان تۆی
ئاواتی ئه وه ده خوازیت پڑتیک به دهوری «کعبه» دا بسووریتته وه و له پاشان روو بکاته
دهرگای پیغه مبهری خوا (ص)، له ریتی قوریانیدا دهرد و خهفه تی له کۆل بیتته وه.

کی بود یارب طواف کعبه ءو زمزم کنم
بعد از ان رو در مزار سید عالم کنم
روی خود در سایه ء پای رسول الله نهم
تا غبار مقدمش بر دیده ء خود جا کنم
دست حاجت برگشایم از دعا بر درگهش
این دل مجروحرا من زان دوا مرهم کنم
یا رسول الله بحالم گوشه ء چشمی فگن
تا شوم قوریان تو خودرا خلاص از غم کنم
سرفراز از فراق روی تو در ماتم
وعده ء وصل (رضا) ده ترک این سودا کنم

واتا:

خوایه که ی بیت ته وافی که عبه و زه مزه م بکه م
پاش ئه وه بیش روو بکه مه زیاره تگای گه وره ی جیهان
رووی خۆم له سایه ی پای ره سوله لادا دانیم
تا گه ردی بهر پیی له سه ر چاوی خۆم دانیم
دهستی دامای یۆ پارانه وه له پیش درگای هه لبرم
ئهم دله زامداره به وه درمانه تیمار بکه م و مه له مه می لی بده م
یا ره سوله لالا گوشه چاوی یۆ حاله هه لخه ،
تا به قوریانته بیم و خۆم له خه م رزگار بکه م
ئهی سه ره برز، له دووری رووی تودا له خه فه تدام
گفتی ئه وه به (رهزا) بده که پیته بگا، تا ته رکی ئهم خه یاله بکه م

له شیعریکیشیدا ده پیت:

زبان فارسیم هست و لهجه ء عربی

بصد زبان دیگر عاجزم ز نعت نبی
بقدر علم خدا از خدا صلوات و سلام
بروح شاه و سالت؛ محمد عربی

واتا:

زمانی فارسی و دیالکتی عهده بیم ههیه
سهه زمانی تریش بزائم توانای وه صفی پیغه مبهرم نییه،
ئه وهندهی زانیاری خودا سهلات و سهلامی خودا
بۆ گیانی شاهی په یامبه ر موحه مهدی عهده بی

له گه ل هه موو (رئیزیکی بۆ پیغه مبهری خودا؛ شیخ رهزا، بهها و قه دری پیغه مبهری
ئیسلا م موحه مهدی مسته فا (ص) له گه ل هه زه تی (مه سیح) دا ده خاته ته رازووی قه دره وه،
که چی تای موحه مه د (ص) له بهر گرانی له زه وی ده مینن و تای مه سیح (س) ده چیته
ئاسمان، که ده لیت:

مسیح بر فلک و شاه انبیا بترا ب
دلّم ز اتش این غصه بسکه بود کباب
سؤال کردم ازین ماجرا زپیر خرد
چو غنچه لب بسخن برگشود داد جواب
که قدر هردو بمیزان قدر سنجیدند
که چون گرانتتر ازو بود درهمه ابواب
نشت کفهء میزان مصطفی بزمین
بآسمان چهارم مسیح شد بشتاب

واتا:

مه سیح له ئاسمان و شای ئه نبیا به ژیر گلدا بی
دلّم له داخی ئه م خه فه ته به جاری بووه که باب
له باره ی ئه م روود او وه له پیری خاوه ن و تلم پرسی،
وهک خو نجه لیوی بۆ قسه کردو وه و وهلامی دامه وه و وتی:
سه نگی هه ردو و کیانیان خسته تای ترازو وه وه
جا چونکه شای پیغه مبه ران له هه موو روویه که وه له و قورستر بوو،

تای تہرازوہکھی ٹہم نیشتہ زہوی و
مہسیحیش بہ پہلہ سہرکہوت بڑ تاسمانی چوارہم

لہبابہت گہورہیی و دہستہ لاتی خودادا دہ لیت:

ہشت بہشت و شش جہت، ہفت زمین و نوفلک
جملہ تو افریدہء، (وحدک لاشریک لک)
من چیم ای فدای تو، دم زنم از ثنای تو
ای ہمہ ماسوای تو، درکف قدرت تو یک

واتا:

ہہشت بہہشت و شہش لا و حہوت زہوی و نو فہلک
ہہموو تو دروستت کردون بہ تہنہا خوت و کہس ہاوریت نیبہ،
من چیم، بہ قوریانت ہم، دہم لہ ہہلٹانی تو بدہم،
ٹہی کہسے کہ ہہرچی لہ تو بہ ولوہیہ لہ دہستی توانای تو دان تہنہا
ای جہان آفرین ثنا گویت
وی دو عالم معطر از بویت
ساکنان سرادق ملکوت
ہمہ قوریان یک سری مویت
کل زخونین دلان رخسارت
لالہ از ہندوان کیسویت
لالہ در باغ داغدار روخت
سہر مائل بقدر دلجویت

واتا:

ٹہی کہسے کہ، ٹہو خواہی جیہانی دروست کردوہ مہدحت دہکا،
ٹہی کہسے ہہردو دنیا بہ بڑی تو بڑنخوش بوہ،
ٹہمانہی لہ خپوہ تہکانی بارہگای فریشتہکانا دانیشتون،
ہہموو بہ قوریانی سہری موویہکت ٹہبن،
گوں لہ بہر جوانیی روخساری تو خوتین پہرپوہ تہ دلی،
لالہ لہ خولامانی کاکولتہ،

لاله له ناو باخا داخی پرووی تۆی له دلّیایه ،
سه‌روی بالا به‌رزیش به عه‌شقی بالای دلّگیری تۆوه چه‌میوه‌ته‌وه .
سرمه مفتون چشم (مازاغت)
نافه دلریش خال هندویت
عارضت (والضحی) خطت (واللیل)
(قل هو الله) حـرز بازویت
(قـاب قوسین) را نمیدانم
جز کمانهای هردو ابرویت
نسخهء کائنات وهرچه در او یست
شرح رمزی زم‌صحف رویت
باز گویم غم اسارت خویش
بزبان فصیح لا هویت
عرش کمتر بهای مشت گلی
که برو آرمیده بهلویت

واتا:

کل مه‌فتونی چاوت بووه که خوا، به (مازاغ البصر وماطغی) باسی کردووه،
میسکی ناوکی ناسک دلّ برینداری خالی ره‌شته ،
روخسارت (والضحی) به گنده‌مووی رووت (واللیل)ه
(قل هو الله احد) په‌نلی هیزی بازووته
نایه‌تی (قـاب قوسین او ادنی) به‌لامه‌وه،
له که‌وانه‌ی برۆکانت به‌ولاوله نیییه ،
کتیبی ئەم جیهانه و هه‌رچی تی‌دایه ،
ته‌نها لی‌کدانه‌وه‌ی ئی‌شاره‌تیکی قورئانی رووته
خه‌می دیلی خۆم به زمانی پشکووتووی،
عه‌رش خودا که‌مترین بایبیه‌کی مشتت خۆله ،
که لاته‌نیشتی تۆ له سه‌ری تۆقره‌ی گرتین،

روز و شب جـبـریـل در پرواز

بی سروپا همی دوان سویت
روضه خوانی کند بنظم در پرواز
همچو درویش بر سر کویت

واتا:

جبریل شهو و رۆژ له فریندایه
بی پهروا بهرهو لای تو را ئەکا
رهوزه خوانی ئەکا به هۆنینهوهی مرواری
هه ر وهک دهرویش له بهر ده رگاتا

(کـز سـرا پـرده ء مـقـدس ذات
بـر سـرا پـای انـور ت صلوات)
ای منادی بکاف و ها، یا، عین
وی منادی (انا النبى بحنین)
جبریل آمین بأمر خدا
وحیت آوردکای شه کو نین
خییز و برنه قدم بکوی قدم
خییز و برکش علم ز علم بعین

واتا:

له باره گای پیروزی خوواوه،
سه له وات له سهراپای نوورانیت بی
ئهی که سێ که خوواوه ند به (کهیعیص) بانگی لێ کردوی و،
ئهی که سێ که خویشت له غه زای حونه یندا جار ت داوه؛ من پیغه مبه رم،
جبره ئیلی ئه مین به فرمانی خوا
سرووشی بو هینای و فره مووی، ئهی شاهی هه ردوو جیهان،
هه سته ئالا هه لکه، تو هاتیته پایه بیهک که نه مه ودای
(کهس) ی تیدا هه بوو نه مه ودای (کوی)
نیتوان تو و گه وره ی هه موو بووه کان، ئه وه نده ی نیتوان دوو که وا یا که متر بوو
سویندت ئه دهم به گیانی (حه سه ن)، به سه ری (عه لی)، به خوینی (حوسه یین)
رۆژی قیامت که هاوار ئەکه ی بو ئومه ته که ت و

به هیوای تکا بۆ ئاده میزاد و جنۆکه ئه چیتته پیشه وه،

کن در آن روز یارسول الله
نظری سوی من بگوشه عین
بنواز و مرانم از لب حوض
ترکن از اب کوشتم (شفستین)
ای بکویت سعادت ابدی
وی زدویت شرافت حرمین
ماز امر تو غافل و به قسا
مشفق و مهربان تر از ابوبن
در مزار این درود میخوانم
باز پرسند از توام ملکین
(کز سرا پردهء مقدس ذات)
برسرا پای انورت صلوات

واتا:

ئهی پیغه مبهری خوا، لهو رۆژدا،
به گوشه ی چاو لایه کم به لادا بکهره وه،
دلته واییم بکه و له کناری ههوزی (که و شه ر) ده رم مه که
ههردوو لیتوم له و ئاوی که و شه ره ته ر بکه،
ئهی که سێ که به خته وه ری هه می شه ی له بهر ده رگای تۆدایه و،
شه ره فی هه ر دوو هه ره می (مه که و مه دینه) له پرووی تۆوه یه،
ئیمه له فه رمانی تۆ بێ ئاگاین و تۆیش له باوک و دایک به به زه بیتری بۆمان
که فریشته کان له گۆردا پرسیری تۆم لێ ده که ن،
من ئهم وه لامه بیان ئه ده مه وه.
له باره گای پیرۆزی خواوه،
درود له سه راپای نوورانیت بێ.

خواجهء انبیا و ختم رسل
هادی خلق و پیشوای سبل

ای همه ممکنات جسم و توجان
وہی همه کائنات خاروتو گل
محرم کردگار و مہبط وحی
مہتر اصفیاء و مظہر کل
(لم تلد مثلک النساء فتی،
لم یجد شبہک الزمان رجل)
صفت شانت (هو الأبترا)
لقب باغضت زینم وعتل
در قیامت چو ذو الجلال ترا
میدهد رخصت شفاعت کل

واتا:

ئہی گہورہ و دواہینہری پیغہمبہران،
ئہی ری پیتشاندری خہلک و سہر قافلہی ری،
ئہی ئہو کہسہی کہہر شتی بشی بیی لہشہ و توگیانیت،
ئہی کہسی کہ ہہموو ئہم جیہانہ درکہ و توگولیت،
تو مہحرہمی بارہگای خوابت و سرووشت بوہاتوہ،
تو گہورہترینی ہہلثاردہکانی خوابت و دیارگہی ہہموانی،
دایکان کوری و ہک تویمان نہہیناوہ،
زہمانہ پیاویتیکی و ہک توئی بہ خوہوہ نہدیوہ،
سیفہتی ئہو کہسہی خراپہت ئہلجی ئہوہیہ (خوئی کلک براوہ)
ناتوردی ئہوہی قینی لیتہ ئہوہیہ وشک و توندروہ و نامہردہ
روژی قیامت، کہ خوداوند ریگہت ئہدا، تکا بوہہمووان بکہی
آید از بارہگاہ قدس خدا
(لک ماشئت یانبی فقل)
فکر من کن کہ کردہ ام تسبیح
در خرابات رهن شاہد و مل
تا مرا چون توی شفیع چہ باک

ز آتش دوزخ و سلاسل و غل
 خیل محمودم و نمیت رسم
 از دم کـرنا و بانک دهل
 به هوای تومست و بی پروا
 نعت گویان خرامن از سرپل
 کز سرا پردهء مقدس ذات
 بر سر پای انورت صلوات

واتا:

له باره گای پیروزی خوداوه فرمانت بۆ دئ:
 ئە ی پیغه مبهری خودا چیت دهوئ بۆت دهکری، بلئ،
 بیر له من بکه ره وه که له مه یخانه ی نیوان یار و مه یدا
 خه ریکی سو یحانه لالا کردن بووم.
 منی ک تکاکاری وه ک تو م بی، ترسم له ناگری دوزه خ و کو ت و زنجیر چیه ؟
 من له خیلئ مه محمودم و ترسم له دهنگی که ره نا و ناوازی دههۆل نییه،
 مهستی خو شه ویستی تو م و بی ترس و له رز به نازه وه به سه ر
 پردی سیراتا و به تو دا هه لته ده م و ئە لیم؛
 له باره گای پیروزی خوداوه،
 دروود له سه ر پای نوورائیت بی.

له شیعریکی تورکیشدا به پیغه مبهرا (ص) ده لیت:

خیالک شبچراغ لجهء بحر حقیقتدر
 جمالک نور بخش دیدهء اهل بصیرتدر
 سن اول ماه، فلک جاه، شهنشاه دو عالم سن
 در لطفنده شهر سهر نهاد باب خدمتدر
 حریم روضه یوز سورمکه مشتاق ایکن جبریل
 قیاس ایله بکا تقبیل درگاهک دولتدر
 حضوره حال ما فی البانی عرض ایلمش گلمش
 (رضا) نک التماس خاکپایندن شفاعتدر

واتا:

خه یالت شه وچرای شه پۆلی دهریای راستییه
جوانیت نور به خشی چاوی خاوهن ناگادارانه
تۆ ئه و مانگهی، جاهی فهلهک، شاهه نشای دوو جیهانی
له بهر مرواری لوتفتان شاهان سهر شوپری دهرگای خدمه تتانن
جبریل که ئاره زووی ئه وهی ئه کرد که روو بساویتته دیواری رهوزه تان
به ئه ندازه له گه ل من، به خو شیه ختی زیاره تی دهرگاته،
هاتوو ته حضور بۆ ئه وهی رازی خو ی عهرز بکا،
تکای (رهزا) له خاک و پاتان شه فاعه ته.

خۆشه‌ویستی و پێزی بۆ نه‌وه‌ی پێغه‌مبهر (س)

شیخ رهزا پێز و خو شه ویستی خو ی له چه‌ند هونراویکی نایابدا، به رامبهر مییری
موسلمانان عه لی کوری ئه بو تالیب و نه وهی دهر پروه. له و شیعه رهیدا که له پۆزی
(عاشورا) دا له حه وشى مه رقه دی (کاظمین) دا و تووبه تی و له شیعه که ی که له عشق
حضرت حسین) ده لێ و له لێکدانه وهی شیعه که ی (حافظ)، پێزیکی بێ پایانی
به رامبهریان دهرده پێت.

شیخ رهزا که له به غدا بو، له عاشورا له حه وشى کاظمین شیوه نیکی گه و ره
ده به ستریت و (رهوزه خونان) یه ک یه ک ده چنه سه ر (مینبهر) و به نه وهی عه لیدا
هه لئه ده ن. شیخ رهزا ئه م هه له له ده س نادات که هونه ری خو ی و خو شه ویستی به رامبهر
نه وهی پێغه مبه ری خوا دهر پێت، ده چیتته سه ر مینبهر و ئه م شیعه ده لیت:

آل علی

در ماتم آل علی خون همچو دریا میرو
تیغ است بر سر میزند دست است بالا میرو
از عشق آل بو الحسن این تیغ زن وان سینه زن
داد و فغان مرد و زن تاعرش اعلی میرو

واتا:

له شیوه نی ئالی عه لی خو ین وه کو دهریا پێ ده کات

هەر تیغە و بەسەردا دەدات و هەر دەستە بەرز دەبێتەوه
لهعه شقی ئەولادی (ئەبو لههسن) ئەم تیغ لێدەرە و ئەو سینه لێدەرە
هاوار و فیغانی ژن و پیاو تا عەرشى بالا دەروا

پیرامون شمع خدا، یعنی حسین مجتبا
جانها همی کردد فدا، سرها بیغما میرو
کوتاه کن انیکاررا، بدعته مکو این کاررا
این سوک آل حیدرست، این خون نه بیجا میرو

واتا:

بۆ مه شعلی مۆمی خودا، یانی حوسه یینی موحته با
گیانان دەبن به قوریانی، سهران به تالانی دەروا
واز له ئینکار کردن بینه، ئەم کاره به بیدعت دامه ن
ماته می ئەولادی حه یدهره، ئەم خوینه به خوژیایی ناروا

روی زمین پرهمهمه، در دست جانبازان قمه
خون از برو دوش همه، از فرق تاپا میرو
من چون ننالم این زمان، مرد ضعیف ناتوان
کین برق آه عاشقان، از سنگ خارا میرو

واتا:

رووی زه مین پره له فیغان، گیان بهخت کهران دهست به قامه
خوین له پشت و سه سینگى هموان ئەروا له تهوقى سه ره وه تا پى.
من ئیمرو چۆن نه نالینم، مروقی بى هیز و بى دهسته لات
که ئەم تیشکی ئاهى ساردى دلدارانه بهردى رهق ئەسمیتى.

از ابن سعد بی وهفا، شامی و شمر پرجفا
بر آل بیت مصطفی، چندین تعدی میرو
بغداد گردد لاله گون، در روز عاشورا بخون
(واز کاظمین) آن سیل خون تا (طاق کسرا) میرو

واتا:

له کورى سه عدی بى وهفا، له یهزید و شمى پر ئازاره وه

بۆ بنه ماله‌ی پیغه مبه‌ر، چۆن ئەم دەست درێژییه ده‌کات
به‌غدا له‌رۆژی عاشورادا له‌خویندا وه‌کوو گولانه‌ سوور ده‌بی
له‌ (کاظمین) هوه سه‌یلی خوین تا (تاقی کیسرا) ده‌روا.

واز طاق کسرا سرنگون، ریزد به‌پای (بیستون)
واز بیستون اید برون، سوی بخارا می‌رود
خوین سیاوش شد هبا، در ماتم (آل عبا)
تا دامن روز جزا، تاجیب عقبا می‌رود

واتا:

له‌ تاقی کیسرایشه‌وه لیژ نه‌بیته‌وه نه‌رژیته داوینی بیستون
له‌ بیستونه‌وه ده‌رته‌جیت به‌ره‌و بوخارا نه‌روا
خوینی سیاوه‌حش له‌ خه‌فه‌تی (ئالی عبا) دا ناوی نه‌ما
تا دامه‌نی رۆژی قیامت، تا گیرفانی دووا رۆژ نه‌روا

لی‌ره‌دا شیخ ره‌زا گوئی لی‌ ده‌بیت، له‌یه‌کتر ده‌پرسن، ئەمه‌کێیه و چ که‌سه؟ و ده‌لێت:

من سنیم نامم (رضا) کلب امام مرتضی
درویش عبدالقادرم، راهم بمولا می‌رود

واتا:

من سونم و ناوم (ره‌زا)یه، سه‌گی ئیمامی مورته‌ضام
ده‌رویشی عه‌بدولقادرم، ریم به‌ره‌و لای خوا نه‌روا

له‌ بابته‌ خوشه‌ویستی بۆ چه‌زهره‌تی حوسین و پایه‌ی که‌ریه‌لا له‌ ئابیده‌کانی ئیسلامدا
ده‌لێت:

لافت از عشق حسین استو سرت برگردن است
عشقبازی سر بمیدان وفا افگندن است
گر هوا خواهی حسینی، ترک سرکن چون حسین
شرط این میدان بخون خویش بازی کردن است

واتا:

لافی عشقی حوسه‌ین لی‌ نه‌ده‌ی و سه‌ریشته به‌سه‌ر ملته‌وه‌یه
عه‌شقبازی نه‌وه‌یه له‌ مه‌یدانی وه‌فادا سه‌ر دانیتیت

گهر ههوا خوای حوسه‌ینی؛ وهک حوسه‌ین ده‌ست له‌سه‌ری خۆت هه‌ل‌گره
مه‌رجی ئەم مه‌یدانه‌ ئه‌وه‌یه مرۆ یاری به‌ خوێنی خۆی بکا
از حریم کعبه‌ ک‌م‌تر نیست دشت کریلا
صد شرف دارد بر آن وادی که گویند ایمن است
ای من و ایمن فدای خاک پاکی کاندرو
نور چشم مصطفی و مرتضارا مسکن است

واتا:

ده‌شتی که‌ریه‌لا له‌ هه‌ره‌می که‌عبه‌ که‌م‌تر نییه
سه‌د قاتی هه‌یه به‌سه‌ر ئه‌و شیوه‌دا که‌ پیتی ئه‌لین (وادی ئه‌یمن)
(ئه‌و شیوه‌ی موسا ده‌نگی خوای تیا بیست)
ئه‌ی من و شیوی ئه‌یمن به‌ قوربانی ئه‌و خاکه‌ پاکه‌ بێن که‌
نشینگه‌ی نووری چاوی موسته‌فا و عه‌لییه

زه‌ره‌ زه‌رانگین و خاتم خ‌ی‌ر الوری
زور و زه‌ری مرتضی و حیدر خ‌ی‌بر کن است
سنیم سنی ولیکن حب آل مصطفی
دین و ایمن من و، آباو و اج‌داد من است

واتا:

جوانیی فاتیمه‌ی زه‌ه‌را و مۆرخانه‌ی ئه‌موسته‌یله‌ی دوا پیغه‌مه‌رانه
به‌ری خاوینی جه‌نابی جه‌یده‌ری قه‌لای خه‌بهر له‌بن هه‌ل‌که‌نه
من سوونیم سوونی، به‌لام خۆشه‌ویستی که‌ سوکاری پیغه‌مه‌ر
دین و ئایینی خۆم و با و باپیرانه

شیعه‌ و سنی ندانم، دوستم باهر که‌ او
دوست باشد، دو‌شمنم آنرا که‌ با او دشمن است
حب آلوسب اصحاب نبی یا للعجب
از قبیل نام سبحان بردن و گوه‌ خوردن است

واتا:

من شیعه‌ و سوونی نازانم، دۆستی هه‌ر که‌ سیکم که‌ دۆستی ئه‌و بێ و

دوژمنی هەر که سیتکم له گهڵ ئەو دوژمن بێ
خۆشه‌ویستنیی که سوکاری پیتغه‌مبەر و جنیودان به یاران و هاوڕێیانی له هه‌مان کاتا
شتیتیکی سه‌یره، له‌وه ئەچن یه‌کێ سوپحانه‌للايش بکا و گوویش بخوا

شیخ ره‌زا، له‌گه‌ڵ ئەم هه‌موو ریزه‌ی بۆ نه‌وه‌ی پیتغه‌مبەر (ص) بی‌ری خۆی ده‌رده‌بریت و
جیاوازی ده‌کات له‌ نیوانی ئەوان و نیوانی شیعه و خۆبشی له‌ شیعه دوور ده‌خاته‌وه و بی‌ر
و باوه‌ری ئایینی رۆن ده‌کاته‌وه.

ایمان بخدا دارم و پیغمبر و اصحاب
نه شیعه‌ سبایم و نه بابی سگباب

واتا:

باوه‌رم به‌خواو به‌ پیتغه‌مبەر و هاوڕێیانی هه‌یه.
نه‌شیعه‌ی جنیو فرۆشم و نه‌ بابیی سه‌گبابیشم

له‌به‌ر ئەوه‌ی جیاوازییه‌ک له‌ نیوانی «ئه‌صحاب» ی پیتغه‌مبەر (ص) ناکات که‌ له‌ نه‌وه‌ی
خۆی بن یانا، له‌ «خوله‌فای راشیدین» کامیان زۆرت‌ر سوودیان بۆ ئیسلام بووه‌ پتر ریزی
لی گرتووه‌.

مسند آرای خلافت بحقیقت عمر است
گوش بر شیعه‌ ناپاک مده شیعه خراست
شیعه‌ فاحشه‌ آیه‌ حق در قران
بهر ناپاکی آن قوم دلیلی دیگر است

واتا:

ئه‌وه‌ی کورسیی خه‌لافه‌تی به‌راستی رازانده‌وه‌ عومه‌ره
گوئ بۆ شیعه‌ی ناپاک شل مه‌که چی ئە‌لین، شیعه‌ که‌رن
که‌ خوا خۆی له‌ قورئانا فه‌رموویه‌تی (شیعه‌ فاحشه‌)
ئه‌وه‌ به‌لگه‌یه‌کی تری ناپاکیی ئە‌و تابه‌فه‌یه

یارب این طائفه‌ بد که چه ناپاکان اند
دخت بوبکر که هم خوابه‌ خیر البشر است
نوکر و خان و خوانین عجم، دودکیند
این همه اثر معجز مولا عمر است

واتا:

خوايه ئەم تايهفه بهده چهند ناپاکن
(عایشه‌ی) کچی ئەبوو بهکر که هاوسه‌ری چاترینی ئاده‌میزاده
نۆکه‌ر و خان و خه‌وانینی عه‌جه‌م هه‌موو کرماویی دانن!
ئەمه‌ گشتی نیشانه‌ی موعجیزه‌ی هه‌زره‌تی عومه‌ره

(شیعه) دوم دارد این طرفه نباشد بعقل
گرچه حیوان بنوده لیک ز حیوان بد تراست
پیش‌ش‌وایان ره دین هدی هه‌که‌ه دهد
زان ره خوف و خطر قصه‌ء شان الحذر است

واتا:

شیعه کلکیان هه‌یه . ئەمه به‌عه‌قل سه‌یر نییه
هه‌رچه‌نده هه‌یوان نین، له هه‌یوان به‌دترن
پیشه‌وایانی ریگای ئایینی خواناسین هه‌رکه‌س بووین
باسیان شایانی ئەوه‌یه مرۆ خۆی لی بیاریزی که رتیه‌کی پر مه‌ترسییه

این قدر هوش و خرد برسر این طائفه نیست
که خدارا نکند آنکه نبی را ضرر است
مردهاشان که بتابوت گذارند چو سگ
سگ دوصه‌د مرتبه زایشان بخدا خو‌بتر است

واتا:

ئەم تايهفه ئەوه‌نده‌یان مێشک له‌که‌لله‌دا نییه بزانی خوا،
خوانه‌که‌رده، شتی ناکات زبانی پیغه‌مبه‌ری تیایی
مردوو‌یان وه‌ک سه‌گ ئەنینه‌ تابوت (و ئەیه‌بن بۆ که‌ریه‌لا و نه‌جه‌ف)
سه‌گ به‌خوا قه‌سه‌م دوو سه‌د پله له‌وان چاکتره

لعن و نفرین ایشان همه بر شمر یزید
لعن (لامع) بهمان طائفه‌ء خیره سر است
نه‌خدا راضی از ایشان، نه‌ علی بود رضا
سب اصحاب نبی، موجب نار سقر است

واتا:

له عننه و نه فرینی شیعه هه موو له شمر و به زید
له عننه تی (لامیع) یش له سهر تایه فهی شیعهی سه رگیژه
نه خویان لی پازیبه و ، نه عه لیشیان لی پازی نه بین
جنیودان به هاو پتیانی پیغه مبهه مایه ی چونه ناو ناگری دۆزه خه

له کاتی کدا ئەم هه موو قسانه ده لیت، خوئی ناره زایی و قینی به رامبهه شه هید کردنی
ئیمامی حوسه بین دهرده بریت.

از ابن سعد بیوفا، شامی و شمیری پرجفا
بر ال و بیت مصطفی، چندین تعدا میروود

پۆزی شیخ رهزا بۆ باره گای شیخ عه بدولقادی گه یلانی

بۆ به کهم جار هاتنی شیخ رهزا بۆ به غدا، له گه ل شیخ عه بدولره حمانی باوکی و براکانی،
بۆ زیاره تی مه رقه دی شیخ عه بدولقادی گه یلانی بوو. ده لێن بۆ به کهم جار له مه رقه دی
شیخ دا ئەم شیعهه فارسییه ی و تووه.

این بارگه حضرت غوث الثقلین است
نقد کمر حیدر و نجل حسنین است
مادرش حسنین نسب است و پدر او
ز اولاد حسنین، یعنی کریم الابوین است

واتا:

ئهمه باره گای هه زه تهی فه ریاد ره سی ناده میزاد و په ربیانه
نه ختیته ی به ریشتی نی هه یدر و پۆله ی هه سه نه ی نه
دایکی له نه وه ی حوسه بین و باوکی شی
له نه وه ی هه سه نه ، واته دایک و باوکی جس و ره سه نن

ئهم شیعهه ی شیخ رهزا تا کو سالانی هه شتاکان له سه ره هه ردوو ده رگای مه رقه دی شیخی
گه یلانی نوو سرا بوو. وا دیاره له بهر نه وه ی به فارسییه ، لایان برد. شیخانی تاله بانی،
له بهر نه وه ی پی شه وای پتیازی قادرین، ریتیکی بی پایانیان به رامبهه ئەم باره گایه و

نه‌وی گه‌یلانی هه‌بووه. شیخ ره‌زایش هه‌ر وه‌کوو با‌وباپیری هه‌ر به‌هره و پایه به‌رزبیه‌کی ده‌سکه‌وت بو‌ویت، له‌سایه‌ی پیرانی ته‌ریقه‌تی ده‌زانیت.

کارم که بکامست، نه از شاه و وزیر است
هر مایه که دارم همه از سایه‌ء پیر است
آن پیر کدام است چه نام است مرادرا
آن مهر جهان تابش و، وان ماه منیر است

واتا:

من که کارم به‌ئاره‌زووی خۆم بۆ جی‌به‌جی ئه‌بی، به‌هره‌ی شاه و وزیر نییه
هه‌ر سه‌رمایه‌کم هه‌بی له‌سایه‌ی پیره‌وه‌یه
ئو پیره کامه‌یه، ناوی چیه‌یه و؟!
ئو خۆری جیهان روونکه‌ره‌وه و ئو مانگه تیشک ده‌ره‌وه‌یه

آن پیر نه‌شبللی و، نه معروف و، جنید است
اینها همه یک جلوه از آن پیر کبیرست
هر گریه که پروه‌رده‌ء خوان کرم اوست
صیدش، همه ببراست و، شکارش، همه شیراست

واتا:

ئو پیره نه‌شیللییه‌و، نه شیخ مه‌عرووفی که‌رخیه‌و، نه‌جونه‌یدی به‌غدا‌یییه
ئه‌مانه هه‌موو تا‌قه تیشکینکن له‌و پیره مه‌زنه
هه‌ر پشیله‌یه‌ک له‌سه‌ر سفره و خوانی به‌خششی ئو په‌روه‌رده بو‌وبین
نیتچیری راوی هه‌موو به‌ورو هه‌موو شیرن

له‌بابه‌ت پایه به‌رزبی شیخ گه‌یلانی ده‌لّیت:

گلستانی که خوانند آستان غوث گیلانش
زده فیض مقدس خیمه در صحن خیابانش
مطاف شیر مردان طریقت کعبه‌ء کویش
سرگردن فرازان حقیقت گوی میدانش

واتا:

ئو با‌خچه‌به‌ی پتی ئه‌لّین به‌رده‌رگای غه‌وسی گه‌یلانی

بهره‌گه‌تی پیرۆزی خوا له پانایی شه‌قامه‌که‌یا په‌شمالی هه‌لداوه
که‌عبه‌ی به‌رده‌رگای ته‌وافگای شپیره مه‌رده‌کانی ته‌ریقه‌ته
سه‌ری گهردن به‌رزانی راستی له مه‌یدانی ئه‌وا (گۆ)یه

غلام کمتربینشرا لقب شد خواجهء احرار
بقطب العارفین مشهور شد طفل دبستانش
(به‌های نقشبندی) خوشه چین خرمن جودش
(شهاب سه‌روردی) کاسه‌لیس خوان احسانش

واتا:

(خواجه‌ی ئه‌حرار) نازناوی که‌مترین به‌نده‌ی ئه‌وی وه‌رگرتوه
منالی قوتا‌بخانه‌ی به (قوتبی خواناسان) ناووبانگی ده‌رکردوه
(به‌های نه‌قشبه‌ندی) له خه‌رمانی به‌خششی ئه‌ودا گۆل چنی ئه‌کا
(شه‌هابی سه‌ه‌ره‌وردی) کاسه‌ی سه‌ه‌ناتی ئه‌و ئه‌لبیسته‌وه

هزاران (شمس تبریزی) خراب بادهء عشقش
هزاران (پیری جامی) جرعه نوش بزم عرفانش
شاهنشاهان طفیل و تاج داران طوق درگردن
خداوندان، اسیر و شه‌ریاران بند فرمانش
(رضا) را همتی شه‌باز لاهوت آشیان یعنی
بینگی استخوانی و سگ درگاه خود خوانش

واتا:

هزاران (شه‌مسی ته‌بریزی) به‌باده‌ی عه‌شقی ئه‌و سه‌رخۆشن
هزاران (پیری جامی) قومی به‌زمی عیرفانی ئه‌و هه‌لنه‌مژن
شاهنشاهان هه‌موو که‌وتونه‌ته‌ دووی و تاجداران ته‌وقیان له‌میل دایه
پادشایان دیلن و حوکمرانان گرفتاری فه‌رمانی ئه‌ون
ئه‌ی شابازی هیتانه‌ی لاهوت هیممه‌تی دره‌هق (په‌زا) بکه، واته
ئیسقانی توور ده‌ره به‌رده‌می و به‌ سه‌گی به‌ر ده‌رگای خۆتی ناو به‌ره.

له‌مه‌دحیکی تری شیخی گه‌یلانیدا ده‌لێت، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی گه‌وره‌یی گه‌وه‌ه‌ری قه‌دری له
سه‌ده‌فی دنیا‌دا جینگای نه‌ده‌بووه‌وه، ئه‌مه‌ بوو که‌ کۆچی دوایی له‌دوونیا کرد.

سر نتايد فلک از بندکی حضرت شیخ
به میان بسته چو جوزا کمر خدمت شیخ
هر کرا دیدهء دل باز شود می نگرد
طارم عرش بزیر قدم رفعت شیخ

واتا:

فهلک له بندهبی حهزرتی شیخ سهر پیچی ناکا
وهک نهستیروی جهوزا پشتینی بو خزمه تکاریی حهزرتی شیخ له پشت بهستوه،
ههرکه سی بینایی دلی بکرتته وه نه بینئ
گومهزی عرش له ژیر پیی پایه به رزی شیخ دایه،

وسعت گوهر قدرش صدف دهر نداشت
مگر این بود ز دنیا سبب رحلت شیخ
چون ولایت به اصالت زازل خلعت اوست
تا ابد ماند، بجا سلطنت و شوکت شیخ
چون ملک باز بدرگاه قبولش خوانند
بر عزازیل گر افتد نظر رحمت شیخ
شیر مردان خدا شبلی و معروف و جنید
پاسپانند بگرد حرم حرمت شیخ
(لامعا) قصهء اغیار نشاید که ترا
بر زبان بگذرد الا سخن مدحت شیخ

واتا:

سهدهفی گهردوون جیگهی گه وهه ری نهوی تیدا نه نه بروه وه
رهنگه ههر نه مه بووی بوو بههوی کوچ کردنی شیخ له م جیهانه
له بهر نه وهی که وه لبیبه تی ههر له سه ره تا وه به نه سلپیبه تی خه لاتی نه وه
هه تا دنیا دنیا به شه و که وت و سه لته نه تی شیخ له جپی خویا نه مینی
نه گهر سه رنجی لوتفی شیخ بهر شه یتان بکه وی،
وهک فریشته بانگی نه که نه وه بو ناو دهر گای په سه ندی
شیبلی و شیخ مه عرووف و جونه بدی شیره پیوا

به دهوری حهرمه تی شیخدا پاسه وانن
(لامیع)! شایان نیبه تو قسه ی کهس به سهر زمانتا بی
مه گهر قسه یی که پیتدا هه لدانی شیخ بی

ههر له پایه به رزی شیخی گه یلانیدا له م شیعه دی خواره وه ده لیت:

علو قدر عبدالقادری اوچ انبیادن صور
غبار خاک نعلینی رقاب اولیادن صور
او باز سرفرازک آشیانی نیرده در بیلیم
آنی بالانشینی بارگاه کبریادن صور

واتا:

هه والی به رزی قه دری عه بدولقادر له سی پیغه مبه ر بیرسه (موحه مه د، عیسا و موسا)
هه والی توژی خاکی پیتلاوی له ملی نه ولیا بیرسه
ناشیانی نه و بازه سهر فراه له کو تیه نازانم
نه وه له باره گاهی بالا نشینی گه وره بی بیرسه.

له گه ل نه م هه موو ریزه دی بو شیخی گه یلانی، شیخ رهزا، له جیبی خوتیدا، له ره خنه و له
هه جوی نه وه ی گه یلانی زوبانی نه پاراستووه، وه کو به سهد مه حمودی نه قیبی گه یلانی
ده لیت:

(نقیبک) نقبینه گیرمش هزاران کیر افغانی
گوتی وارسه دیانسون نسل پاک غوث گیلانی

واتا:

هه زاران کیری نه فغانی به کونی نه قیبیدا چوره.
نه گهر قنگی هه یه با بهرگه بگریت نه وه ی پاکی غه وشی گه یلانی

هه روا ده لیت:

أرجح بغداد، وانا غریبها
علی جنة المأوی، لولا (نقیبها)

واتا:

من غریبم و به عدا به سهر به ههشت ده دهم نه گهر نه قیبی تیدا نه بواین
چونکه نه قیبی به پیای سیاست ده زانی نه ک به پیای نایینی په رست.

لهم شيعره تورکيبه‌دا، شيخ ره‌زا له سهر ريبازى شيخ قادر (فائز)ى برآى به هه‌ژاريبه‌وه
ئه‌نازى، به‌لام پشت ده‌به‌ستيته شىخى گه‌يلانى و له‌وه‌وه هيز و هره‌ئه‌گريت:

شراب خون دل، صهبأى اشك حسرتم واردر
بو مآتم خانه‌ى سينه‌مده بزم عشرتم واردو
در پير مغان بگچيلرك باش قوماندانى
بنم كيم سايه‌ء فقرمده شان و شوكتم واردر
بنى خالى بيلورسك قوه قدسيه‌دن جاهل
سگ درگاه غوثم بن دخى برهمتم واردر

واتا:

ناره‌زووى باده‌بى صهبأى سوورم هه‌يه
له‌شيني خانه‌ى سينه‌مدا ناره‌زووى خوشيم هه‌يه
له‌سهر له‌شكرى ئيشك گيرانى پيرى موغان
له‌سايه‌ى هه‌ژاريمدا شان و شه‌وكه‌تم هه‌يه
وا تى ده‌گه‌ى كه من له هيزى قودسيه‌دا بوشم نه‌ى نه‌زان
صه‌گى ده‌رگأى گه‌يلانىم منيش هيممه‌تيم هه‌يه.

له‌سهر ريبازى قادري

شيخ ره‌زا له بنه‌ماله‌يه‌كه، ههر له مه‌لا مه‌حمودى زه‌نگه‌نه‌وه، له‌و ناوچه‌پيانه
پيشه‌وايى ريبازى قادرييان كردوه، ريز و ئيخلاس بو باره‌گأى شيخ عه‌بدولقادري
گه‌يلانى و ريبازى ده‌رويشانه‌ى ئه‌و سنورى بو نيبه‌. له‌سهر ريزه‌وانى قادري لهم شيعره
تورکيبه‌دا ده‌لئت:

سالک ملک بقادر سالکان قادري
تارک کوى فنادر سالکان قادري
جهد ايدوب علم الهيدن سبق خوان اولديلر
وارثان انبيادر سالکان قادري
جامه‌ء عرفان ايله تزبين باطن ايتديلر

ظاهر اهل قیاد رسالکان قادری
 مجلس اشراقیاندر حلقهء اذکارلری
 سر قلبه آشنادر سالکان قادری
 ایلمشدر دلرک گنجینهء غیب الغیوب
 مخزن سر خدادر سالکان قادری
 چوق فنا فی اللهدن سیر الی الله ایتمکه
 رهروان کبریادر سالکان قادری
 فیض ارشادیله تسخیر ایتمده طالبلری
 گوییا معجز نمادر سالکان قادری
 بوستانی ذکری جهری ایچره درنا لشکری
 بلبل باغ (رضا) در سالکان قادری

واتا:

پیرهوانی ولاتی جاویدین پیرهوانی قادری
 پشت له ولاتی نهمانن پیرهوانی قادری
 تیکوشان، یهکه م خوانچهیان برد له زانستی خواپهرستیدا
 وارثی پیغه مبه رانن پیرهوانی قادری
 به بهرگی زانستی خواناسی دهر وونیان رازانده وه
 شغل و ذیکریان ناشکه رایه پیرهوانی قادری
 حلقه بی ذیکریان مه جلسی ئیشراقیبانه
 شاره زابی ئه سراری دلن پیرهوانی قادری
 دل بیان کردو وه ته گه نجینه ی غه بیولغو بیوب
 عه ماری سرری خودان پیرهوانی قادری
 زور له (فه نافیللا ه) ه و بو به ره و خوا چون
 پیشه وای گه وره بین پیرهوانی قادری
 به پیرۆزی و بهر که تی ری نوما بیبه وه ئه و مریدانه ی مل که چن
 هه ر ئه لپی موعجیز نوین پیرهوانی قادری
 له بوستانی ذیکری ناشکه را نالینیان له دهر ووندا یه
 بولبولی باغی (ره زان) پیرهوانی قادری

لهسه رښتيازي نه قشبه ندي

شېخ رېزا، له گه ل هم موو رښتيازي بو رښتيازي قادري، رښتيازي نه قشبه نديش به رښتيازي
خواپه رستيازي رېوادا دهنيت و زور به رښتيازي باسيان نه کات. له شيعريکي تورکيدا
رېوشتيان په سه ند نه کات نه لښت:

گل صد برک گلزار جناندر نقش شبنديلر
هزاران گلستاني لا مکاندر نقش شبنديلر
غدا جويان عشقه بذل ايدرلر زاد ارشادي
جوانمردان قصر عارفاندر نقش شبنديلر
دبستان ادبه خواجه خضر لدنيدن
سبق خوانان ختم خواجگاندر نقش شبنديلر
حقيقتده صفای قلبه نائل اولديلر بونلر
نقوش غيريدن حرز اماندر نقش شبنديلر

واتا:

گولي صد گه لاي گولزاري به هه شتن نه قشبه ندييه کان
هه هزاران گولستاني بي لائن نه قشبه ندييه کان
زادي ئيرشاديان ده به خشنه شهيداي زادي عشق
جواميري قه لاي خواناسين نه قشبه ندييه کان
له قوتابخانه ي نه دېدا له ماموستا خدر زانستي سفره يان رښاند
سفره ي ختمه ي خواجه کان نه قشبه ندييه کان
له راستي گه بيشتونه ته خاوييني دل نه مانه،

جمال ذات حقي بولديلر اعياان کنزنده
بو صورتده عياان اندر عياندر نقش شبنديلر
ايدلر هوش دردم خلوت اندر انجمن دائم
(رضا) يه مرکز قطب زماندر نقش شبنديلر

واتا:

جواني ذاتي خودايان له ناوي جواناندا دوزيبه وه
به م جوړه زور ناشکهران نه قشبه ندييه کان

له به ستنی کۆری نه پینیدا دهردم ده دۆزنه وه
بۆ (رهزا) مهرکهزی قوتبی زهمانن نه قشبه ندیبه کان

ههروا ریزی بهرامبهر پیشه وای ریبازی نه قشبه ندی شیخ به هائوددین دهرده بریت و له
شیعریکی فارسیدا ده لیت:

قبله ء حاجت بود روی بهاء الدین ما
طاق محرابست روی بهاء الدین ما
تکیه ء روحانیست آستان حضرتش
منزل جانان بود کوی بهاء الدین ما

واتا:

قیبله ی رووتیکردنی پتوبستییه رووی به هائوددینمان
طاق میحرابی مزگه و ته رووی به هائوددینمان
ته کیه ی روحانییه بهر ده رگای به هائوددینمان
نیشینگه ی دۆستانه شاری به هائوددینمان

بوی بو یکر است بوبش در مشام سالیکان
خوی پیغمبهر بود خوی بهاء الدین ما
هر کسسی آرام باید از پریشانیه ء غم
در قرار تاب گیسوی بهاء الدین ما

واتا:

بۆنی بۆنی با به کره له لووتی سالیکان بۆنی به هائوددین
خووی پیغمبهره خووی به هائوددینمان
هه ر کسسی پتوبستی به نارامی بیت له پهریشانی غم
ده چیتته قه رارگای کاکولی پرپیچی به هائوددینمان

پنجه ء گستاخ دست منکرانرا بشکند
قوه ء اقرار بازوی بهاء الدین ما
جستو جو کردم بحمدالله در بحر (رضا)
یافتیم لؤلؤ زنو بوی بهاء الدین ما

واتا:

په نجه یی بی نه ده بی دهستی ناپه سه ندان ده شکینتی
هیژی ئیقراری بازووی به هائوددینمان
له سایه ی خوداوه له ده ریای (رهزا) دا گه رام،
مرواریم په پیدا کرد له بوی به هائوددینمان

به لام که پیی ده لئین بیتره سه ر ریبازی نه قشبه ندی، رقی هه لده ستیت و ده لئیت:

که نه رندی چون (رضا) از خاندان قادری
نقشبندی کی شود، اسلام؛ آنکه کافری
من همانم شیر نرا در کمندم آورده ام
ماده روباها توخواهی در کمندم آوری؟

واتا:

کونه بلیمه تی وه کو (رهزا) له بنه مالهی قادری
چون نه بی به نه قشبه ندی، چون نه شی مرۆف موسلمان بیت بیته کافر
من نه و که سه م نیتره شیرم خستووه ته که مه نده وه
هه ی ریبوی میتنگه، تو نه ته وی من که مه ندکیش که ی؟!

بو مه رقه دی شیخ نوره ددینی بریفکانی

شیخ رهزا له هاتوچوی بو نهسته موول، به کوردستاندا ریگای ده که ویتته بریفکان
زیاره تی مه رقه دی شیخ نوره ددین بریفکانی ده کات. له شیعریکی فارسیدا باسی نه م
سه فه ره ی نهسته موول و شیخ بریفکانی ده کات.

عزم دیار روم چوکردم ز شهرزور
افتاد در دیار (برفکان) مرا عبور
کوهی بلند پایه در آن ره گزار بود
بگداخته زتاب تجلی بسان طور

واتا:

که له شاره زوره وه که وتمه ری بو ولاتی رۆم
گوزه رم که وته ولاتی (بریفکان)

کیتوتیکی بهرز له و پېگوزده رده دا بوو

هر وهک کیتوی طوور به تیشکی ته جه لای خوا توا بووه وه.

حیران شدم ز نشئه ء آن کوه پر شکوه
پرواز کرد از سر من طائر شعور
آواز کرد ناگهم از غیب هاتفی
کاین راز پرتوو لحظه ء دیگر کند ظهور

واتا:

له نه شئه ی ئه و کیتوه پر شکوتیه سه رسام بووم

په له وری هه ست له سه رما هه لفری

له پر هاوار که ری له غه بیه وه هاواری لی کردم وتی:

تاویکی تر ئه م نهینیه ت بو دهر ئه که وی.

زان کوه نیکبخت چو بالا بر آمدم
بنمود چون رواق فلک کنبدی ز دور
پرسیدم این رواق منور از آن کیست
بخ بخ تبارک الله از این جنت و قصور

واتا:

که له و کیتوه خوشبخته سه رکه و تمه سه ر

وهک کوشکی ئاسمان گومه زئی له دووره وه دهر که وت

پرسیم ئه م کوشکه نوورانییه هی کیتیه ؟

به خ به خ، خوا به رده که تی تیخا ئه م به هه شت و کوشکه

مانند قرص انور زرین آفتاب
می تافتی زیام و درش لمعه لمعه ء نور
گفتند این ضریحه قطبی ز اولیا است
پیموده ساقی از لش باده ء ظهور

واتا:

وهک قرص پرووناکی زتیرینی خور

پارچه پارچه پرووناکی له سه ربان و دهر گاکه یه وه ئه دهره وشایه وه،

وتیان ئەمە ئارامگای قوتیبیکە لە خۆشەویستانی خودا،
مە یگیتری ئەزەل جامی بادە ی خاوتینی بۆ پر کردوو،

این مرقد حبیب خدا (شیخ نووری) ست
جسمش بخاک خفته و جان رفت در حضور
آیند فوج قوج زبهر زبهارتش
از آسمان ملائکه در صورت طیور

واتا:

ئەمە ئارامگای دۆستی خوا (شیخ نووری) یە،
لاشە ی لەناو خاکدا نووستوو و گیانی چوو دەتە حضور ی خودا
پۆل پۆل فریشتە لە ئاسمانەو لە شتووی پەلەو وەردا
دین بۆ زیارت کردنی

سازد خدا به پایهء جمشید بر ترش
موری اگر به سایهء قصرش کند مرور
یارب بجاه حرمت این قطب اولیا
جرم (رضا) ببخش که فرموده‌ئی انا الغفور
روزی مکن در این سفرش رنج و محنتی
باز آورش بشادی و آسایش و سرور

واتا:

ئەگەر مێروو لە یی بە سێبەری کۆشکە کەیدا تێپەری،
خودایە پایە ی لە پایە ی جەمشید بەرتر ئەکاتەو،
خوایە بۆ خاتری حورمەتی ئەم قوتبی ئەولیا یە،
تاوانی (رەزا) ببەخشە، چونکە فرمودە ی خۆتە: لە گوناخ خۆش ئەبم
رۆژی لەم سەفەرەدا تووشی دەرد و مەینەتی مەکە،
بەخۆشی و شادی ببهینهوه شۆینی خۆی.

ئەگەل شیخانی بیاره و تەویله

وا دیاره شیخ رهزا پیتوهندییەکی وای لەگەل شیخانی بیاره و تەویله دا نەبوو،

له بهرئوه زۆر باسیان ناکات. شیخانی بیاره دۆستایه تییان له گهڵ تهکیه و شیخانی تاله بانیدا هه بوو.

له چوار خشته یه کدا، شیخ رهزا شیخ عومهری بیاره له گهڵ شیخ عهلی تهوێله دا هه لدهسه نگینیت که ده لیت:

مکن بهانه که من پیرم و علی است جوان
منم سزای مشیخت بعلت پیری
بهیج نحو صرفه از علی بنرد
نه همچو وصف حقیقت است عدل تقدیری

لیره دا شیخ رهزا زیره کانه به هانوی شیخ عومهر ده بریت و ده لیت:
واتا:

بیانو مه هینه وه که تو پیری و علی هیشتا گه نجه،

من به هوی پیری به وه شایانی شیخایه تیم،

عومهر به هیچ جوړی پیشی علی ناکه وی

(عه دلی ته تقدیری) هه رگیز نابی به (وه سفی حه قیقی)

* وشه ی علی سیفه ته، به لام (عومهر) که (ممنوع من الصرف) ه عه دلی ته تقدیری تیدایه گوایه
ئه صلته که ی (عامر) بووه، هه رگیز عه دلی ته تقدیری نابیت به وه سفی حه قیقی.

به یه کیک له خه لیفه توند ره و بی عه قلله کانی (تهوێله) یش ده لیت:

خلیفه ساخته شیخ (طویلله) چو تو خری

بلی خلیفه ء شیخ (طویلله) خر باشد

واتا:

شیخی (تهوێله = تهوێله) که ریکی وه کو تو ی کردووه به خه لیفه ی خو ی به لی دیاره که سی
جینشینی شیخی (تهوێله) بی ئه بیت که ر بی!

مه دحی مه لا ئه بویه کری مه لا عومهر (مه لا گچکه)

مه لا ئه بویه کر کوری مه لا عومهره. دانایه کی ئیسلامی به ناوبانگ، له و قوتابخانه یه ی
که خو ی دروستی کردبوو له دیتی (باداوا) ی نزیککی شاری هه ولیر، مامۆستای زانیاری

ئیسلامی بوو و گه لیک له فهقی و سوخته له عیلمی سوودیان وهرگرت. شیخ رهزا له م شیعره تورکییه دا که مه دحی مه لای گچکه نه کات، باسی چه وتوچیلایی بار و دوخی ولات نه کات که گه لیک ههن گه یشتوونه ته پایه بییک لایقی نه وه نین و له ن و نه و جیهانه دا که جروجانه وهریکی زوری تیدایه (مه لای گچکه) و هکوو گولیک له نیوان درکو دالیکی زوردا گه شکه نه خاته دلّه وه.

بو شفق کیم فلک لکه ء دامانیدر
 پایمال ایتدیکی مظلوملرک قانیدر
 آه مظلوم، نسیم چمن مفرختی
 دهن زخم جگر غونچه ء خندا نیدر
 مطلع جدی، چراگاه حمل، خانه ء تور
 بر طاقم جانورک عرصه ء جولانیدر
 اوستنه قومش اسد سرتنه بینمش سرطان
 روز و شب ملعبه ء عالم حیوانیدر

واتا:

ئهم شهفه قه کتیه، خالی روشن که ره وهی فه له که
 خوینی نه و جور لیکراوانه یه که پامال کراوه
 ناهی مه مظلومان نه سیمی باغی خو هه لکیشانیه تی
 زاخاوی برینی جهرگ غونچه ی خه ندانیه تی
 دهرکه وتنی (جدی) چراگای (حمل) خانه ی (ثور)
 مهیدانی جه وه لانی دهسته یه ک جانه وهرانن
 (اسد) نیشتووه ته سه ری، (سرطان) سواری پشتی بووه
 روژ و شه و وازیخانه ی عالمی جه یوانیبیه تی

گر بو و حشیلک ایسه نطفه ء آباه
 مدنیت صفت غول بیابانیدر
 گیج بو اقبال جهاندن نه سعادت امولور
 بر نبارک که ستم اعظم ارکانیدر
 بر بوقک کوکسنه جوهرلی ینشانلر دیکلور

که فلان مملکتک قوجه قوماندانیدر
بر اوصورغانی ایدر پوست نشینی ارشاد
صانکه (ویس القرهنک) زیدهء اقرانیدر
(بو الهدی) کلب حلب مخلصی عالیسی ایکن
شمدی شیخ الوزراء طرهء عنوانیدر
اویله محصول زنا، خائن مادر بخطا
رخنه جوی نسب حضرت گیلا نیدر

واتا:

ئه گهر ئه م جانه وه ریبه بیت نوتفه ی باوکان
شارستانی سیفه تی غوولی بیابانه.
برۆ، له م ئیقبالی جیهانه هیوای چ خوشبهختی ده کریت
له بینایه ک که ستم چوار قورنه ی گه وره یه تی
به سینگی گوویه ک نیشانی گه وه ردار ده دوریت
که گه وره قوماندانی فلان ولاته
ترکه نیک ده کاته پوست نشینی ئیرشاد
وه کوو زوبده ی هاوده مانی (وه یسولقه رهنی) بیت
(بولهودا) ی سه گی حه له ب که نوکه ری شکۆی بوو
ئیسنا (شیخولوزه را) طوره ی ناو نیشانیه تی
یه کیتی وا له زینا بوو و خائین و دابک حیز
بووده ته په خنه گری نه سه بی گه یلانی!

بوگبی ایشلری چو قدر فلک سفله نواز
ایسته مزهر نه دیرسن شیمهء انسانیدر
اصل انسان دیدیگک جوهر نایاب اگر
اولسه، اریلده کی علامهء ریانیدر
حضرت (حاجی عمر زاده کوچک ملا) کیم
مایهء کسب غنا سایهء احسانیدر
کیمیا مکی ایسه حاصل فیض نظری

جام جم وار ایسه آینهء وجدانیدر
(ابن سینا) گبی چوق عالمه حکمت گستر
سبق آموختهء مکتب عرفانیدر
نامه پیرای حکم خامهء معجز اثری
چهره پرداز کرم دست زر افشانیدر

واتا:

نم جوړه کارانهی زوره فهلهکی سفله نهواز
نایهوی ههچی بلتی شیمهی مردخانه به تی
نسلتی ئینسان که بلتی گه وهه ری نایابه نه گهر
هه بییت، نهو دانای ره بانیه یه که له هه ولیره
حه زره تی (حاجی عومهر زاده مه لای بچکه) کتیه؟
مایه ی دوله مهندی له سایه ی به خشنده یه تی
نه گهر کیمیا مومکین بییت، به ره می فه یضی روانیه تی
نه گهر جامی جهم هه بییت، ناوینه ی وجدانیه تی
وه کو (ئین سینا) گه لیک حکمهت پیتسانی خهلق ده دات
پیش نارامی مه کتبه یی عیرفانیه تی
نامه ی به حکمهت رازاوه، خامه ی ئیعجاز نوای
چاره ی رووخوشی که ره م دهستی زه په خشانیه تی

مظهر صدق و صفا آینهء ناصیه سی
مطلع شمس و قمر ابوبکرک گریبانیدر
خرقه پوشان در خانقه ارشادی
اریشوب هریری بر خواجهء فرقانیدر
چونکه تنظیم ثنادهک صوکره تقدیم دعا
نزد ارباب سخن شرط سخندانیدر
قالدیروب درگه مولایا (رضا) دست نیاز
بر دعا ایله که هنگام دعا خوانیدر
مهر اقبالی جهانگیر اوله تا مهر و منیر

بو رواق فلگک زینت ایوانیــــدر

واتا:

دیمه‌نی راستی و سافی نابنه‌ی رووی
دهرکه‌وتنی رۆژ و مانگ له گیرفانی ئه‌بویه‌کره
خه‌رقه پۆشان له خانه‌یی ئیرشادی
هه‌ریه‌که گه‌یشتووه‌ته خواجه‌ی فورقانییک
چونکه له ریتک خستنی سوپاس صورته‌ت دو‌عا گۆیی
لای خاوه‌ن گوفتار شه‌رتی قسه‌ زانییه
په‌زا ده‌ستی نیازی بو‌ ده‌رگای مه‌ولا به‌رز ده‌کاته‌وه
به‌ دو‌عایه‌ک که هه‌ر کاتییک دو‌عا خوتنییه‌تی
میهر و ئیقبال‌ی دونیا بگرتته‌وه تا میهر و منیر
ئهم ده‌رگایه‌ جوانیی ئه‌یوانی فه‌له‌که

له شیعریکی تری تورکیدا به‌ مه‌لای بچکه (مه‌لا ئه‌بویه‌کر) ده‌لئیت:

سنگ تک بریبوک عالم جهانده‌ وارمیدر؟ کلا

سکا سوء نظر دن حفظ ایچون دیرلر کوچوک ملا

واتا:

ئایا دانایه‌کی وه‌کو تو‌ له جیهاندا هه‌یه؟ نه‌!
بو‌ ئه‌وه‌ی له چاو نه‌فه‌س بتپارتیزن بیت ده‌لئین مه‌لای بچکه

له‌سه‌ر رێبازی ده‌رویش و رابه‌ر

له دیوانه‌که‌ی شیخ په‌زادا ئهم شیعره‌ تورکییه‌ی خواره‌وه له‌سه‌ر په‌وشت و رێبازی
ده‌رویش و رابه‌ر بلاو‌کراوه‌ته‌وه که گۆیا شیعری شیخ په‌زایه‌. به‌لام وه‌کوو بو‌مان
ده‌رکه‌وتووه، ئهم شیعره‌ هینی (ده‌رویش رضا پاشا)ی موته‌سه‌ریفی سیواسه که یه‌کیک له
موریده‌کانی شیخ عه‌بدو‌له‌رحمانی تاله‌بانی بووه و کتیبی «به‌جة الاسرار»ی شیخی چاپ
و بلاو‌کردووه‌ته‌وه. رضا پاشا له شیعره‌که‌یدا په‌وشتی مورید ده‌رده‌خات که ده‌بیت
رابه‌ریکی شاره‌زا بکاته‌ پێشه‌وای خۆی و بو‌هه‌موو فه‌رمانیکی مل شو‌ر بیت، که
ده‌لئیت:

مرشد کامل مرید صادق سلطانیدر
هر نه امر ایتسه، انا فرمان آنک فرمانیدر
منبع ماء الحیاة، مجمع البحرانیدر
خضر توفیق هدایتدر لدنی کانیدر
طفل کش کشتی شکندر صورت ارشادده
حضرت موسی ء وقتک خواجه ء عرفانیدر
فیض لطفندن مشامه نغمه ء عیسی گلور
جاندر او هربر بدنده جانلرک جانانیدر
امثال ایله (رضا) امر جلیل الشاننه
امر ونهی مرشدک مسترشدن برهانیدر

واتا:

پابه‌ری ته‌واو سولتانی ده‌رویشی راستاله
چ فرمانیتیکی پی بدات، فرمان فرمانی نه‌وه
سه‌چاوه‌ی ئاوی ژیان، کؤگای ده‌ریابه‌تی
خدری به‌مراز گه‌یاندن پابه‌ری، سه‌چاوه‌ی خواناسیبه
منال کوز و کشتی شکینه له کاتی پابه‌ریدا
هه‌زرتی موسای سه‌رده‌م، ماموستای خواناسیبه
له به‌خشش ناسکی نه‌و بؤنی ئاوازی عیسا دپت
نه‌و رووحه له هه‌موو له‌شیکدا و گیانی گیانانه
(په‌زا) مل که‌چ به‌ بؤ فرمانبه‌ری، فرمانی خاوه‌ن شکۆ
فرمان و قه‌ده‌غه‌کردنی مورشید به‌لگه‌ی رتی موسته‌رشیده

په‌خنه‌یی له‌ ره‌وشتی هه‌ندی شیخ و ده‌رویشان

شیخ په‌زا، له‌گه‌ل نه‌م هه‌مو و ریزه‌ی بؤ ئاین و ئایینداری و ریبازه‌کانی ده‌رویشی،
په‌خنه له‌ کرده‌وه‌ی هه‌ندی ریبازی ته‌سه‌وف ده‌گریت و به‌ پیچه‌وانه‌ی نه‌و ریبازانه‌ی
داده‌نیت و به‌ پیچه‌وانه‌ی ره‌وشتی پیرانی ته‌ریقه‌تی ده‌زانیت، وه‌کو و ئاهه‌نگ و سه‌مای

مهوله و بیه کان و شیر و زهرک و هشانندی روفاعییه کان.

له شیعیکی فارسیدا باسی ئەو رەوشتانه ئەکات که ئەلئیت:

دو گز عمامه، سه گز طیلسان و یهک گز ریش
دو سه د مرید روان در رکابش از پس و پیش
زیس فریفتههء صورتند اهل جهان همه
که ادعای نبوت کند رود از پیش

واتا:

دوو گز میژەر، سی گز عهبا و یهک گز ریش
دوو سه د مرید، له بهر و دواي ئەو به سواری و ئەوان به پین
خه لقی ئەم جیهانه ئەوهنده هه لئه تاروی دیمه نن،
ئەگەر ئەو شیخه ئیدیعی پیغه مه ریش بکا بۆی ئەچیتته سه ر.

چه سحرها چه فسونهها، جه مکر و داستانهها
که دیده ام من ازین صوفیان کافر کیش
یکی کلاه بلندی بقدر قامت عوج
نهاده بر زیر فرق نامبارک خویش

واتا:

من چهند سحر و ئەفسوون و داستانی فر و فیتلم
لهم سو فیه کافر مه زه بانه به چاوی خۆم دیوه
یه کتیکیان کلاویکی ئەوهندهی بالای عووج بنی عه له ق
به رزی ناو ده ته سه ر که للهی نامویاره کی خۆی

که شیخ مولویم مسلک و طریقت ما
نی است و دومبگ و رقص و سماع چرس و حشیش
یکی گهرفسته بکف حربهء چو آلت من
که از مسایخ رفاعیم زندهء شیش

واتا:

ئەلئ من شیخی مهوله ویم و ته ریه تی ئیمه،
شمشاله و دومبگه و سه ما و جهوزی مهی و تریاک کیشانه،

یه کتیکان نیتزه یه کی وهک کتیره رهقه که ی منی گرتووته دهسته وهو،
دهلئی من له شتبخانی رهفاعیم و شیش وهشین.

مشایخی که جهانرا بدین دسیسه خورند
چه آن مشایخ و چه پشم خایهء درویش
پناه ده تو خدایا (رضا) ز مکر و ریا
بظاهری ز عبادت بیاطنی بنگ کیش

واتا:

ئهو شتبخانه جیهان بهم فروفیتلانه ئهخۆن
چ شتخی وهک ئهوان و مووی هتیکه گونی دهرویشان،
خوایه، په نای (رهزا) بده له مهکر و ریای ئهمانه.
به دیمه ن له بهندهکانی تۆن و بهدزیشه وه بهنگ کیشن!

دووباره له شیعرتکی فارسیی تریشدا باسی هه مان جووره پیاوانی ئایینی ئەکات و
ئەلئیت:

تنهانه کتاب شرع بر باد شده
شهنامهء عشق نیز از یاد شده
از خرقه نشان عصر هر صومعهء
اصطبل خرابات خر آباد شده

واتا:

تهنها کتیبی شرع بهریاد نه بووه،
شانامه ی عشقیش له یاد چوووته وه
به هوئی به دیمه ن خه رقه ی خوا په رستی پۆشه کانی ئه م چه رخه هه ر عیباده ت خانه یی
بووه به ته ویله و هه رچی مه یخانه ی عشقی راستییه بووه به که رتاوا.

هه ندی له وانه ی که ده چنه جه ج بز ئه وه ی خوا له گونا هیان خو ش بیت، که چی که
ده گه رینه وه، خه ریکی چرپو چاپ ده بن و ده یانه وی به زووترین کات ده وله مه ند بن.

حاجی که ز (صفا) و (مروه) برگشته
گر مار شده ازدها برگشته

تنهانه ز خانهء خدا برگشته
آن خانه خراب از خدا برگشته

واتا:

حاجی که له سه فا و مهروه گهراوده ته وه
ئه گهر زوو بووی به مار، ئیستا به ئهژدههایی گهراوده ته وه،
تهنها له مائی خوا وهرنه گهراوه.
ئهو مال ویرانه له خوای خویشی وهرگهراوه.

په خنه گرتنی له دۆخی کۆمه لایه تی و سیاسی

زۆربه ی هه جوه کانی شیخ رهزا په خنه له ره وشت و کرده وه ی ئه وانیه بهر په لاری
که وتوون و ههر که موکورتیه کی باری سیاسی و کۆمه لایه تی دیبیت چاوی لئ نه پۆشیوه و
په خنه ی لئ گرتوه.

به ده وه له مه ندی خاوه ن پاره که له خۆی به ولاره سوودی بو کهس نییه ده لیت:

خه بهر چو بو میره سووره
قوربان شیخ صالح مه غدوره
خۆشی خۆشی پیکه وت وتی
ئاگره سووره له خۆم دووره
که سی فه قیری بیچاره
گهر عه بی هه بی مه نشووره
ده وه له مه ندی صاحب پاره
سه د عه بی هه بی مه ستوره
ئه گهر ئاگر له مائی چئ
ده لئین ئاگر نییه نووره
نه نووره یلی نه سووره یلی
شاپلی ته یلی دهر قونه یلی

قسه‌ی جووله‌ک‌ه‌ی مه‌شه‌ووره

جیتگا و شویتنی هه‌ژار و ده‌وله‌مه‌ندو، دانا و نه‌زان و، راست گۆ و درۆزن و، په‌وشت پاک و به‌رتیل خۆر له‌ ناو خه‌لقدا ده‌بینی ره‌خنه‌ی لی ده‌گریت. فه‌رموون له‌گه‌ل ته‌م شیعه‌ره. تورکییه‌دا:

مغلسک عطسه‌سنه، صیحه‌ء ناگاه دینر
منعمک ظرطه‌سنه، یرحمک الله دینر
عالم پرهنره عقل کهن اصحابی
جاهلی بیخبره مرشد اگاه دینر
یولی اگری کیده‌نه زاهدی پاکیزه‌گهر
سوزی دوغری دیه‌نه شاعری گمراه دیز

واتا:

به‌پژمینی لات و موفلس هاواری ناگاه ده‌لین،
به‌ترینی ده‌وله‌مه‌ند، (یرحمک الله) ده‌لین
به‌دانای پر هونه‌ر، خاوه‌نی عه‌قلی کۆن ده‌لین،
به‌نه‌زانی بی‌خه‌به‌ر، مورشیدی ناگاه ده‌لین
ئه‌وی ریی چه‌وت بگریت، زاهدی پاک‌ی بی‌ده‌لین،
ئه‌وه‌ی راستگۆ بیت شاعیری ری چه‌وتی بی‌ده‌لین.

مرتشینک اوقونور مضبطه‌ء تبریه‌سی
هر طرفدن نیجه‌بیک اشهدالله دینر
برقوری نامی قزائمقذه (رضا) فائده‌نه
استخوان ریزه‌ء شطرنجه‌دخی شاه دینر

واتا:

به‌رتیل خۆر مه‌زیه‌ته‌ی ته‌بریه‌ی ده‌خوینریتته‌وه،
له‌هه‌موولایه‌که‌وه‌چۆن هه‌زار (اشهدبالله) ی بۆ ده‌لین
ئه‌ی (ره‌زا) له‌ده‌سکه‌وتی ناویکی وشک سوودی چیه‌؟
به‌پارچه‌ئیسکه‌که‌ی شه‌تره‌نجیش شا ده‌لین.

له‌پشتگیری سته‌مکاران و زۆرداران، ئه‌مانیش ده‌باته‌ریزی ئه‌وان و ده‌لین:

ظلمدر گرچه بزم شیخ شریفک آدی وار
ظلمه یوفدر میلی أما ظالمه امدادی وار
پاره آماز اوچده بردر رسم عاداتی مکان
شیخ عالی همتک بر معتدل معتادی وار

واتا:

هرچه ندیک ناوی شیخی شهریفیشی تیدایه به لام زولمه
مهیلی زولمی نییه به لام یاریده دهری زالمه
پاره وهرناگریت سییه که باجی عاده تی جیگایه
شیخی هیمهت بالا باجیکی موخته دیلی ههیه

له جیگایه کی تری، له شیعریکی تورکیدا نه وه دهرده خات که کهس به ناو و له قه بی بهرز
بهرز نابیت و هیج سوودیکی بو نابیت.

اسم عالی ایله عالی اوله ماز شخص رزیل
سکابر فائده ویرماز لقب اسماعیل
گورونور ساخته در هر کیم اوزاقدن باقسه
متصرف می اولور (عجل بنی اسرائیل)؟!

واتا:

به ناوی بهرز پیای ری زیل بهرز نابیت
له قه بی ئیسماعیل هیج سوودی بو تو نییه
دیاره که ساخته یه هر له دووره وه سهیرکه بیت
(گویره که ی بهنی ئیسرائیل) چۆن به موته سهیریف ده بیت!

له سهرده می حوکمی عوسمانی؛ دوو روویی و درۆ و ده له سه بلاوده بووه وه شیخ رهزا
نه مانه ی به چاو ده دیت و ره خنه ی لی ده گرت و ته میتی خه لقی ده کرد که پروا بهم جوړه
مرۆفانه نه کهن. له م بابه ته وه ده لیت:

ئه م ساده روخانه له مه لاحت که ته مامن
ده ورت که ده دن، تفره مه خو، قهت مه لی رامن
گه ه دۆست و وه فادار و گه هی دوژمنی خوین خوار

دل نهرم دهبن گاه و گههئ سهخت كه لامن
 عاجز مه به، نهك بو تو، وهفایان نییه بو كهس
 مه علومه كه ئهم تا قمه وهك تاسی همامن
 له جینگایه کی تری كه باسی دونیا دهكات و له ده میكه وه دهگوریت بو ده میکی تری:
 دونیا كه عیبارت له ههوا و هه وهسیكه
 وهك تاسی همام هه نه فهسی بو ته رهسیكه
 له سه رهوشتی پیاوی سوورتك ده لیت:

كه سی بی بی حه یا و و شهرم و نامووس
 نه بهد ناکا ره فیقی طاقمی لووس
 نه گهر سه د سال بدهی رهنج و نه یانگیی
 قسه ی وات پی نه لین نه یگر تی قامووس

به عزئ هه نانی به کیك دهخون و پاریزگاری به کیکی تری ده کهن، شیخ رهزا له
 قسه یه کی ئاشکه رادا ده لیت:

داخلی فه رجه له سه ر قنگ، کی بر به گون ده عوا نه کا
 نانی (کون ماسی) نه خوات و پاسی (جرتاوا) نه کا

(کون ماسی) و (جرتاوا) دوو دین، سه گیك ده بی به ره ژ نانی دئی کون ماسی
 نه خوات و شهو ده چیت پاسی جرتاوا نه گات. ئهم قسه ی پیشینانی کورده وار بیه له سه ر
 دوو روو بییه .

ده باره ی مه ئمووری رهوشت چهوت ده لیت:

قازی ره ئیسی نه ووهل، توبش مودده عی عمومی
 ئهم کاره چۆن سه ر نه گری له عنهت له بابی رهومی

له سه ر بیباکی مرؤف و کرده وهی له ژیاندا ده لیت:

دوینی قه تره یی خوین بویت و ئیمرؤکه كه فی خاکی
 بهنی ئاده م كه ری، گهر كه رنه بی بوچ هینده بی باکی

لهسه ر چه په لى و رهوشتى هه ندى كه س ده لى ت:
 صاغ له دونيادا نه ماوه گهر قسه ي صاغت ده وى
 بى هه زارت پى نيشان دهم گهر قورمصاغت ده وى
 هه ندى كه هه ن صه دجار رووشكى تى بكرى ن هه ر دى نه پيشه وه (رووقايم) شى خ ره زا
 ده لى ت:

چه ر مى رووى هيندقايمه شمشى ترى مى سرى نايبى رى
 گهر به كه وشى كه ي ده مى نى تا قى امه ت نا درى
 له نامه ي كه ي هه ليه ستدا بو موحه مه د به گى قائمقامى رانيه ، له بابته جه زره به دانى
 سه رو كى ئى لى ئاكو زيان ، ته مى تى ده كات و ده لى ت:

شعار خوبش مكن شيوهء هلاك و را
 بجان من كه مرنجان رئيس آكورا
 مخور فريب بحرف و دروغ مدعيان
 زبنده بشنو و مشنو حديث بد گورا

واتا:

رهوشتى هولكو مه كه به دروشمى خوت
 تو گيانى من سه رو كى ئاكو مه ره نجينه
 به قسه ي دروى نه وانه كه وا ده لى ن ته فره مه خو
 قسه له من بىسته و قسه ي به دگو له گوئى مه گره.

گرفتم آنكه بجرم عظيم متهم است
 بتديل عفو پپوشان جرائم اورا
 بشكر آنكه خدا جاه و نعمت داد است
 على الخصوص بتى نازنين دلجووار

واتا:

نه وهى تاوانى گه وره ي دراوده ته پال گرتم
 به داوئى لى بوردنت تاوانه كانى داپوشه
 له سوپاسى نه رده دا كه خوا جاه و نى عمه تى داوئى تى

به تايبه تي که په يکه ريکي ژنيکي جواني دلگيري داويتی
بتی که در صفتش آورم باستشهاد
دو مصرع از غزل سعدی سخن گورا
«حصار قلعهء باغی بمنجنیق مده
بيام قصر برافگن کمند گيسورا
واتا:

په يکه ری که له وه سفيا بؤ به لگه
دوو تاکه به يتي غه زه ليکي (سه عدی) ی قسه زان دینمه وه،
«قه لای یاخی به مه نجه نيق گه مارؤ مده
که مهندي زولفانی هه لده بؤ سه رانی کوشکه که ی»
له بابته تئوهی شا و قه له ندهر به شوینی زيردا راده کهن ده لیت:
ای زر که مطلب همه شاه و قلندری
دلبند و دلفریب و دلارام و دلبری
از زر عجب مدار فغانم که آدمم
زر گوی وینگر زر کند خر باین خری

واتا:
تئی زير! که داوای هه موو شاه و قه له ندهری
دلگیر، دل هه لجه له تین و نارامی دل و دل به ری
به سهیری مه زانه که بؤ زير هاوار بکه م، منیش ناده م
بلتی (زه ری) سه برکه که ریش به و که ریا به تیبیهی خوی تئ که ویتته زه ره زه ری
له بابته تئوهی که سانهی که خویان لی گور او ده لیت:

شده هر غییر زالی پور زالی
عجب حالی عجب (قحط الرجال) ی
زند باشیر شرزه پنجه امروز
همی هر روبهء باهر شغالی

واتا:
هه موو بیگاهتیک بووه به زالی کوری زال

باریکی سهیره، قاتیبه کی سهیری پیاوه!
نهمرۆ ههر ریتیویی یا ههر چهقلتی بگری
پهنجه له پهنجهی شیری شهرزه نه دا

له بابته ئه وهی که دونیا بو کهس نامیتیت، دهربارهی ئه یوانی کیسرا ده لیت:

شکافی که بینی در ایوان کسرا
دهانیست گوید؛ بقا نیست کسرا

واتا:

ئو درزی له تاکی کیسرادا ده بینی
دهمیکه کراوته وه، نه لتی: به قاو مانه وه بو کهس نییه

دربگرفته پیکر (سلمان پاکرا)
فخریست زین وسیله بر افلاکرا

واتا:

پهیکه ری تهرمی (سهلمانی پاکی) له باوش گرتوه
بهم هویه وه ههقی شانازی به سهه ئاسمانه وه هه به.

کهس ناتوانی دوو کاری دژایه تی ریک بخت:

مستی و داعیه ء حکمت هیهات هیهات
برندارند بیک دست دو تا خربزرا

واتا:

سهرخوشی و بیهوشی و ئیدیعی زانینی حیکمت و ههینهت زۆر دووره
کهس ناتوانی به دهستی دوو کالهک هه لگرئ.

له هه جوهرکانی شیخ رهزا

شیخ رهزا به شاعیریکی هه جوهر ناسراوه و گه لیک له وانهی باسی شیخ رهزایان کردوه ههر به وه ناسیویانه. ماموستا مه لا جه میلی رۆژبه یانی ناوی «لسان الحق» ی لی ده نیت، ههر وه کو هه جوهرکانی حافزی شبرزای به «لسان الغیب» ناو ده بریت، ئه مپیش، واته شیخ رهزا خوی، له پارچه شیعریکی فارسیدا که بو ناظم پاشای موته سه ریفی به غدا

ناردوویه تی ده لیت:

زخیل شاعران من هم حکیم
گهی گویم هجا و گاه تحسین
همی گویم نگوینرا ستایش
همی خواهم بدانرا لعن و نفرین
بکام دوستتان ریزم تبرزد
زنم بر فرق بد خواهان تبرزین
کریمانرا دهانم گوزهء شهید
لئیمانرا زیانم تیغ روبین

واتا:

له ناوی شاعراندا منیش حکیم
جاری هه جوئه کهم و جاری تاريف
ئه وهی نه کراوه تاريفی ئه کهم
بۆ خراپانیش ئه کهم له عنهت و نفرین
شه کری که لله به ئاره زووی دۆستان ده وه رینم
ته وره زینیش ئه دهم به که لله ی به دخواهان
دمم گۆزه ی پر له هه نگوینه بۆ چاکان
زیانم تیغی پۆلایینه بۆ نامردان
به للام شیعی ستایش و ئایینی و ره خنه کانی له هه جوه کانی کهم ره ونه قتر نین.
فه رمون له گه ل هه ندی له و هه جوانه ی.

له گه ل عه لی به گی مودیری قز لجه

شیخ رهزا بۆ ئیشیکی دۆستیکی ده چینه لای عه لی به گی مودیری قز لجه. عه لی به گ
نه ته نها ئیشه که ناکات، به وشکی وه لامی شیخ رهزا ئه داته وه و شیخ رهزاش ئه م
هه جوه ی ئه کات:

له طه رف کپه ره وه به ریدی صه با

بۆ مودیری قزلجه نامه دهبا
 بۆ جه نابی موقه رره بولخاقان
 میر علی بهگ له نه نجه بی نوجه با
 میرم ئایا چلونه عیلله ته کهت؟
 باز به خارشته بن گونت عجه با؟
 ئیحتیاجت بنووسه عه بیی چیه
 مه حره می رازی تۆم به عه هدی صه با
 صه د ترپت دا به کووده کی له گونم
 ئه ی ترپت ره عد و وهی تست ره شه با
 دوده مانان چروو که بونیادی
 بۆ قه با حهت بنم دگل هه به با
 عه بدولر رحمان به گی برات فهرمووی
 ئابرووی خانه دان عه لی ئه بیبا
 خاله کوپریش صه راحه تن ئه یگوت
 که عه لی بهگ بووه به دیلله به با
 له ئیبانهت ئیبا مه که میرم
 (هذه ارثکم اخیبا و ابا)
 گهر به کییری قزلجه تیر ناخوی
 وهره تا (شیخ رهزا) به ره شتا با

عهباکهی مودیری ته حریرات

مودیری ته حریرات له کهرکووک عهباکه به دیاری بۆ شیخ رهزا ئه نیریت ئه وهنده
 ئه لیت: شیخ عهباکهی کۆن بوو من عهباکه بۆی نارد، شیخ رهزا تووره ئه بیت و جوبیه
 کۆنه کهی خۆی له بهر نه کاته وه و له گه ل ئه م شیعه که به چوار زوبانه، تورکی و فارسی و
 عه ره بی و کوردی، عهباکهی بۆ ئه نیرته وه:

گزر دوائر اقلامی ارقه سنده دوات
مدار اهل قلمدر مدیر تحریرات
نکفتمت که حذر کن زتیغ ناطقه أم
(فان ناطقتی آفة من الآفات)
له بهر عه باکه جه بهم کردی ئه ی فه قیری خودا
بگره عه باکه ت، کیرم به قنکی خۆت و عه بات

واتا:

له دائره کاندا مه ره که بدن به شوین قه لّم یا نه سوو ریتته وه
مه داری خاوه ن قه لّم مه مودیری ته حریرات
پیتم نه وتی ئاگات له تیغی زوبانم بی!
زوبانم ئافه تیکه له ئافات
له بهر عه باکه جه بهم کردی ئه ی فه قیری خودا
بگره عه باکه ت، کیرم به قنکی خۆت و عه بات

که له شیر که ی نه قیب

له و سه رده مه دا شه ره که له شیر مایه ی رابواردن بووه . شیخ ره زا نامه یه کی هه لبه ست
ئه نیریت بو نه قیبی سوله یمانی داوای که له شیر تکی لی ئه کات و ئه لیت:
که له شیر ئی به (رضا) لازمه کرماشانی
زیره ک و چابوک و دهم گهرم و در و شه رانی
که له شیر ئی که قه پی گرت له بنا گوئی که له شیر
پر به دهم بی پچری وه ک سه گی هه ورامانی
که له شیر ئی که ئه گهر شیری نه ری بیته مه ساف
رایر فینئ به شه قئ میسلی که ری تالانی
بو حه واله ی دو بری ئه و که سه خۆم ئه یزانم
دوو گونی پیوه هه بی وه ک دوو جه پرده ی (له یلانی)
به در پژی وه کوو مه ولان به گه که ی میری به یات

به جه سامهت وه كو كويخا زله كهى بيىباني
 جنسى خوئ جووته مريشكى بهرى حملهى بگرئ
 نه كو سوبى بيته وه بيچاره له بهر بي گاني
 ئهئ نه قيب زاده، بنيره كهله شيرىكى وهها
 بو (رهزا) كهئ سه گه كهئ قاپييه كهئ گه يلانى

به لام ئه م جوړه كهله شيره وا شيخ رهزا باسى ئه كات له كوئ پيدا ئه بيت؟ نه قيب زاده
 كهله شير نانيرت. له و كاته دا خه بهر ئه گاته شيخ رهزا كه حه سه نى مه حمود ئاغا ئه مهئ
 بيستوه؛ كهله شيرىكى و دوو مريشكى ئاماده كر دوو بيانيرت بو شيخ رهزا. شيخ رهزا
 ئه م شيعرهئ بو ئه لئيت:

ئهو به هه يئته كهله شيره كه به هه لمته شيره
 كه ره مت كر دوو بيستوومه، ده سا بينيره
 دوو مريشكى له گه لدا كه مريشكى نه كه وئ
 خرتى چهند ساله يه ئه لته به مريشكان فيره
 باره كه لالا حه سه ن ئاغاى كورئ مه حمود ئاغا
 كه فئ فه يياضه، دلئ واسيعه، چاوى تيره
 نه وه كوو شارئ سوله يمانيه، كو به به كه ره م
 نه وه كوو طاوق و كه ركوو كه نه وه ك هه وليره
 ئه م هه موو شيعره كه ناردم كهله شيرىكى نه نارد
 جددى ئه علايه نه قيب زاده يه، خوئ بيخيره
 دوستان، ئه م كهله شيره وه كو ته عريفئ ئه كه ن
 بو (رهزا) لازمه ئه م نيركه يه ئه و نيره
 هه دييه تئ گه له ته ره ف دوسته وه بي شوكرئ ئه كه م
 پيئ ره زامه ندم ئه گه ر چئ ته ر ف يكي كو يره
 قافيهئ ته نگه نه زيرهئ كه مه شاعير زينهار
 ئه وهئ له م قافيه بو ت ما وه ته وه هه ر كي ره

به لّام شیخ رها دهس له مارهیی دایکی هه لگریت دهس له که له شییری نه قیب
هه لنگریت:

ئهو دوو مریشک و که له شییره که وتم بینیره
دووی له ری مرد و یه کیکی به نه خوشی لییره
شه و هه موو دهس به دوعا بووین و له وهختی سه حه را
که له شییر نه مری خوی کرد و وتم وای شییره

له گه ل دهرویش نه فهندی موفیتی که رکوک

بنه ماله ی دهرویش نه فهند موفتی، بنه ماله یه کی کۆن و خانه دانی که رکوک و گه لیک
پیاوانی دانا و ناییناس و نه دییان تیدا هه لکه وتوو. دهرویش نه فهندی موفتی
پیاویکی خاوهن دیواخان بوو. رۆژیک ده بیستان که دژی شیخانی تاله بانی دواوه. ئه م
قسه یه ده گاته شیخ مه حه مه د عه لی کوری شیخ عه لی و به بی پرسی باوکی چهند که سیک
ده نیریت و تیللا ترینیان ده کات و دیواخانیاں پی هه لده گریت. ئه مه ده بیته هۆی ناخوشی
له نیوانی شیخانی تاله بانی و مالی موفتی.

دهرویش نه فهندی جار جار دژی حکومه تی عوسمانیش دوواوه و ئه مه بووه ته هۆی ئه وه
که به رپرسیار بیت. له م به رپرسیاریه دا به ند ده گریت. به لّام شیخ رها له م شبعه دیدا، ئه مه
به که م ده زانیّت و ده به ویت سورگون بکریت:

تحت توقیفه آندی قوی آلسون کییره ته
خلق ایچون چاهی قزان چاهه دوشر آلبته
حبسه ابقا نه دیگ بصره به سورمگ لازم
(بصره دن) (بومبه) یه، من (بومبه) الی (که لکه ته)
ناسه عبرت اولیور ایتملیدر وقعه نویس
ترسن ترجمه یی حالنی ثبته غزته

واتا:

خرایه به ندیخانه وه با به ند بکریت که ره ته
ئه وه ی چال بو خه لک هه لکه نیّت هه ر خۆی تینی ده که ویت

له حەبس مانەوه مانای چی؟ دەبیت رەهێلە ی بەصرە بکریت
له (بەصرەوه) بۆ (بۆمبای) له بۆمبا بۆ (کەلکەتا)
ئەم کردەوهی دەبیت بێتە عیبرەت بۆ خەلق
تەرجومە ی حالی ئەم تەرەسه بخریتە غەزەتە

ئاه چه خوۆشه به چه قۆ گویتی له بنا خشت بپرین
ریشی قوت کەن به مەقەس بیکەنە مەمبۆنە قوتە
به دەف و دائیروو زەمزەمەوه دووی بکەون
لی بدن چه پله بلتین بێنەوه کور گەل ئەمەتە

شیخ رەزا ئەبیسستیت کە موفتی و تووبەتی! «ئەم تالە بانینیانە چین به کەوچکیک شۆریا
ئەم هەموو خەلقەیان راکیشاوەتە لای خوۆبان، من له جیاتی شۆریا دەعوەتی (قوزی)
ئەکەم.» شیخ ئەمە ئەقۆزیتەوه ئەلێت:

یەکتەری دەعوەت ئەکەن ئەهلی دیانەت به قوزی
کور ی موفتی به قنگی، خانمی دایکی به قوزی

مالی موفتی، له کەرکووک، له بەری قەلا بوو. وا دیاره مالی قازیش له وەر، له بەری
قووربه بووه. شیخ رەزا دەلێت:

مالی موفتی لەم بەره، مەعلوومە قازیش له وەر
من فەقیرم کێ دەزانێ ئەم بەرم یا لهو بەرم

مودیری مالی هەولێری

مودیر مالیکی هەولێری له کەرکووک ئەبی. شیخ رەزایش کاری بەم جۆره کاربەدەستانە
زۆره. ده کاری بۆ راپەرین و یه کیتی بۆ نه کەن بەر هه جوی شیخ ئەکەون. لەم شیعەرە
کوردییە ئەلێت:

مال مودیری کە خەلقى هەولێره
هەر وه کوو مووی خایه بیخیره
صوورەت و سیهرتی له پیاو ناچن

ئەو قورمساغە مېيە يا نېرە
 من بە مەخفی کە چووم و تیی فکرم
 بەزمی غەوغایی مەقەدی کێرە
 دیم (حوسین) کردی قەصدی قەتلی (فەتاح)
 وەکو (یونس) کە دەس بە شمشیرە
 حەرەمی موحتەرەم کە لە علی خانە
 خەرمانی عیصمەتی گەرایی کێرە
 راوی رێوی هەموو لە بو کەوڵە
 گورگ لە بەر بەرخە دیتە ناو بیەرە
 بەهری ئاودانی مەزرەعی فەرچی
 جووتە گون، حوقەیه کێر ئاودێرە
 وتم: ئەی بی حەیا توناترسی
 لە خوای رۆژ و مانگ و ئەستێرە؟
 وتی: یا شیخ ئەمان مەکە مەنعی
 ئەهلی قوونیان* بە قوونی ئەو فێرە
 نییە باکم گەر ئەو خەبیشە بلتی
 ئەو ئەشعار (لامع)ی** کوێرە

* قوونیان دێیه که نزیکه ههولێر.

** لامع نازناوی شیخ رەزا، بەلام لە دواییدا وازی لێ هێنا.

هەجۆی مەخمور ئەفەندی

شیخ رەزام و بە فەصاحت لە جیهاندا مەشهور
 پسەری پیری نەزەر کردە قووطی لاهور
 شیعری من وەهیبی، کەسبى نییە، هوشیارەو بە
 خۆت لە من لادە لە سۆراخی قنگت بەم (مەخمور)

له شيعرئىكى تىرىدا ئەلئىت:

گەر نەكا (مەخمۇر ئەفەندى) تەركى تىرىكى لەعین
فیئىرى سى بەزمى دەكا، پىزمین و كۆكین و تىرىن

له ستایشهكانى شیخ رەزا

شیخ رەزا قەد دۆست و ناسیاوی فەرامۆش نەکردوو و ھەمیشە کردوویانپەتە سەرى و
بىرى كەوتوونەتەو. ئەمجا ئەو ستایشانەى، بەپىی جۆرى پىوئەندىی لەگەل ئەو
دۆستانەپەتەى. لە ستایشهكەى ئەحمەد پاشای بابان «رۆژى یەكشەمى كە مەشھورە بە
رۆژى بازار» بۆ رەخنە و گالته و گەپە و لە ھەندىكىيان بۆ بىر خستتەوئەپە و ھەندىكىشى
سوپاس نامە.

ستایشى حاجى ئەسەد ئاغا

حاجى ئەسەد ئاغا، شیخ رەزای فیر کردبوو كە ھەموو سالتىك تووتنى بۆندارى
(بیشەمە و شاور و شیتتە)ى بۆ بنیترت. تووتن ناردن بۆ كەركووك ئاسان نەبوو. دەبواپە
بە قاچاغ لە تاریكى شەودا، بەدزى پۆلیسى ریشیپەو لە دزە ریشەكانەو بەت. حاجى
ئەسەد ئاغا ماوئەپەك تووتن نانیرت و شیخ رەزا لەم شیعردا بىرى دەخاتەو و ریشگای
قاچاغى پىشان دەدا و دەلئىت:

تۆكەم نەزەرى دەر حەقى من ئیستەكە ئاغا
من ماوئە ھەوای صوحبەتى تۆم ھەر لە دەماغا
تا رۆژى قىامەت بە خوا زىندوو نامرى
بابى كە بمىنى كورى وەك تۆی لە و جاغا
بۆ تووتنەكەى (بیشەمە) و (شاور) و (شیتتە)
شیت بووم و نەھات وەختە دلم دەرچى لە داغا
جاران چە بە چاغ و چە بە بار بۆت دەھەناردم
نانىرى ئەمىستا نە بە بار و نە بە جاغا

ریتی نه و ته که باجگیری نه گهر زوره دهه رموی
 ریتی (خاسه) به شه و خالییه بابی به (بلاغ)
 نه مزانی فهلهک گویه نی ههر بو منه یاخو
 صه دهستی وه کوو دهستی منی کردوه به زاغا
 یاره ب گوزهران کا به صه فا وهختی نه زیزت
 په یوهسته له دهوری چمه ن و گهردشی باغا
 بو چونه ته وافی حهره می شاهی مه قصوود
 عالم هه مو مه نذوونه، (رهزا) ههر له یه ساغا

ستایشی شیخ ستار

شیخ ستار کوری شیخ نه حمه دی تاله بان و مامی شیخ په زایه. به لام ته مه نیان زور له
 یه که وه دوور نه بوو و زوریش هاو ده م و گالتته و گه پیمان له گه ل یه ک ده کرد. شیخ ستار
 دانیشتووی دهره وهی که رکوک و له گوندی باده وا بوو و جار جار دههاته که رکوک و له
 ته کیه، زوریهی کاتی له گه ل شیخ په زای برزایدا راده بوارد. شیخ په زای له دوریهی شیخ
 ستاردا ده لیت:

سوپای غه م دهره یان دام دهس به مه طره ق
 له پاش ته شریفی تو، دامیانه به رشه ق
 ته عاله لالا، که جه لادی فیراقت
 دهریژی بی موحابا خوینی ناحه ق
 مه پرسه بو له هیجرانت نه مردم
 که من صه گ مه رگم و گیان سهخت و دل په ق
 که زینیان خسته پشتی ماینه رهش کویت
 گه را چاوم له تاوان زهرد و نه بله ق
 له شه وقی تو وه کو (مه نصوری حه للاح)
 خروسی طبعی من نه یگوت: انائه لحق

له به زمی خسره واندا یهک زه مانئ
 مورده خخه ص بووم، وه کو دهستووری موطله ق
 ئه میستاش طاقه تم طاقه و پهریشان
 خروسم ئه خره سه و حالئم موفه ششه ق
 له بهر هه یوانی مزگه وت ئیسته بی تو
 وه ها دیم و ده چم، وه ک حاجی له ق له ق
 ئیلاهی عومر و جاهت بهر قه رار بی
 عه دووت سه رنگون بی و خوت موه ففه ق
 سمیلئ شیخ ستار (حه بلوطه تینه)
 که لامی (شیخ رهزا) وه حیی موصه دده ق

له ستایشی شیخ ئه مینی هه ولیری

شیخ ئه مین یه کینک بوو له دانا کانی شاری هه ولیری کوردستان. حکومه تی عوسمانی،
 وه کو مه لا مارفی مه لا عه بدوللای خدریی کرده سه ره ک دادگای بیدایه ت شیخ ئه مینی
 هه ولیریشی کرده سه ره ک دادگای سزای که رکوک. ئه م شیخ ئه مینه به حاکمیکی عادل و
 ره وشت پاک و دانا ناسرابوو. شیخ رهزا له م ستایشه دا به شیعرئکی فارسی ده لئیت:

گفتم ملک روی زمین شیخ امین است
 نه نه غلطم صد ملکش ملک یمین است
 کوته نظری گفت ملک من نتواند گفت
 کانرا بفلک مسکن وانرا بزمین است

واتا:

وتم فریشته ی پرووی زهوی شیخ ئه مینه
 نه نه، هه له م، سه د فریشته به نده یه تی
 کورت بیئی وتی ناتوانئ بیئ به فریشته
 چونکه جینگای فریشته ناسمانه و ئه م له زهوییه

گفتم مگر این ضرب مثلرا نشنیدی

ای خواجه که تشریف اماکن بمکین است
باز از دراین کار در آید که ملائک
از نور و بن آدم بیچاره ز طین است

واتا:

وتم: ئەی تو ئەو پهندهت نه بیستووہ ئەی کابرا
که ئەلن؛ شەرەفی شوین بەو که سه‌وهیه که له شوینە که دایه
که فریشته له تیشک دروست کراوه و ئاده‌میزادی هه‌ژار له قور
ماهیت آن تعبیه از عالم انوار
سرمایه‌ء این قطره‌ء از ماء مهین است
با آن گهر پاک برابر نشود خاک
صد پایه بمیزان خرد آن به ازین است

واتا:

ما هبیه‌تی ئەو له جیهانی تیشک پر کراوه‌ته‌وه
سه‌رمایه‌ی ئەم به دلۆپه‌یی ئاوی نماچیزه
خاک له‌گه‌ل ئەو گه‌وه‌هره پاکه به‌رانبهر ناوه‌ستی
به ترازوی عقل ئەو سه‌د پله له‌م چاکتره
گفتم کمکی باز بکش خواجه عنانرا
اصرار مکن عفو بفرمانه چنین است
در بارگه لم یزل اقدس یزدان
بنیاد فضیلت همه بردانش دین است

واتا:

وتم: خواجه که می‌جله‌وه‌که‌ت ڕاکیشه دواوه
سوور مه‌به؛ بیه‌خشه، وانیه
له باره‌گای هه‌میشه‌یی و پیرۆزی خوادا
هه‌موو بنیاتی گه‌وره‌یی له‌سه‌ر زانست و ئایین بینا ئە‌کری
مسجود ملائک شدن آدم خاکی
از سایه‌ء علم لدن و دین مبین است

ای شیخ اگر محکمه را معدلتی هست
از رای زرین تو، وز فکر مستین است

واتا:

سوجه بۆ براوی ئاده می له خاک دروست کرا و له لایه ن فریشته وه
له سایه ی زانستی خوایی و ئایین روونه وه یه
ئه شیخ؛ ئه گهر دادگا دادپهروه ریبه کی بییت
له رای سه نگینی تو و له بییری بنه و ته وه یه

جبریل امینت زیرای چه نگویم
صد بار خدا گفت که جبریل امین است
شیرنتر از اشعار (رضا) نیست، بلی هست
اما نه چنین نقره، نه چندین تمکین است

واتا:

بۆچی پیته ئه ئیم جبره ئیلی ئه مین
خوا خۆی سه د جار و توویه تی جبره ئیل ئه مینه
شیرنتر له شیعی (رهزا) نییه، به ئی هه یه،
به لام نه ئه وه نده بیگه رده و نه ئه وه نده به خۆیه.

می که تبه زدایر زرمز قال و قیل
می که پرده گشاید زبزم کن فیکون
می که گرگ زرد بر مشام آستن
فقد بمغز جنین در مشیمه شور جنون

واتا:

رهنگی رهشی شه وه بی له ئیشاره تی (قال) و (قیل) پاک کاته وه
شه رایی که پرده له به زمی جیهانی (کن فیکون) هه لمانی
شه رایی ئه گهر بۆنی پروا به لووتی دوو گیانا
سه و دای شیتی له منالدا نا بکه و یته که لله ی ناوه له مه (شه راییکی وام بده ری)
که تا بیاری آن عندلیب ناطقه ام
یکی قصیده سراید چو گوهر مکنون

بمدح ناظر مالیه مصطفی پاشا
مشیر معدلت آیین مرحمت قانون

واتا:

تا به یارمه تیبی بولبولی هیتی و تنم
چه کامه بین بهؤنمه وه وهک گه وهه ری بن دهریا نایاب بی
له تاریفی وهزیری دارایی مستهفا پاشادا
که وهزیری داد نایین و رهم قانونه

هنر وری که بدورش ممالک اسلام
چنان شده است چو یونان بعهد (افلاطون)
خجسته رای وزیریه که ساعد هنرش
ببزم و رزم چو آید ز آستین بیرون

واتا:

هونه رمه ندیکه که ولاتانی نیسلام له سهردهمی نهوا
وهک یونانی سهردهمی نهفلاتوونیان لی هاتووه
وهزیرتیکی بیروپا پیروزه که باسکی هونه ری
له قوّل دیتهدهر بو بهزم و رهم

ستایشی مستهفا فاضل پاشای کوپری مهحه مهده عهلی پاشای مصری

مصطفی فاضیل پاشا وهزیری دارایی دهه وهله تی عوسمانی بوو. نه م بنه ماله یه، تا
رؤژانی دوایی شایه تی بیان له میصر، له ره سه ندا به (نه رنائووط) ناسراون. به لام له پروون
کردنه وه یه کدا شاهزاده مهحه مهده عهلی که جیگیبری شا فارووق بوو، له بابته ره سه نی
بنه ماله ی مهحه مهده عهلی پاشا ده لیت؛ راسته مهحه مهده عهلی پاشا له نه لبانیا هاتووه
دونیا وه، به لام باوکی که فرماندهی له شکری نه و ولاته بوو، له ره سه ندا کوردی دیار به کر
(نامه ده).

شیخ رها، نه ترسی و زوبانی خوئی بووه هوئی پرینی نه و مووچه یه که له لایه ن
که نجینه ی حکومته وه بوئی برابووه وه. ده یه ویت نه مه بگه یینیتته وهزیری دارایی بو نه وه ی
چاوکی تری بخشینیتته نه و روو داوه و هه لی وه شینیتته وه.

مرا بهیچ نیاساید این دل محزون
مگر بطلعت زیبا و قامت موزون
گهی به پستهء خندان دلبر باهر
گهی به نرگس فتان شاهد مفتون

واتا:

نم دلّه خه مگینه م به هیچ ناحه سیته وه
مه گهر به سیمای جوان و قهد و بالای ریکو بییک
جاری به فستقی خندانای (واته دهمی به زهرده خنه) ای دلبری به ناز
جاریکیش به چاری وهک نیرگسی دلرفینی یاری دل پیوه گرفتار
من آن قلندر آزاده مشریم که قلم
کشیده بر بد و نیک جهان بو قلمون
بآب شوی خدایا جریدهء اخبار
که صرفهء نبرم زین فسانه و افسون

واتا:

من نئو قه له ندهره نازاد مه شره به م که وا قه له می
به سهر چاک و خرابی دنیای قه له موون سیفه تا هیناوه
خوایه رۆژنامه ی دهنگوباس به ئاو بشو
که من هیچم دهسگیر نه بی له م ساخته و فروفیتلانه
به بزم عشق مگو حدیث مهروفا
مرا بکار نیاید قرآن (ناپلیون)
مرا ازان چه که فیروز گشت بسمارک
مرا ازان چه که پامال کشت مکماهون

واتا:

له به زمی عه شقا ته نها رازی خوشه و بیستی و وه فا به که لکه
ژن هینانی ناپلیون به دهردی من ناخوا
من چیم داوه له وه که بسمارک سهرکه وتووه
من هه قم به وه وه چیبیه که مه کماهون که وتووه ته ژیر پی

کدام خاروخسم بهره از غنائم یونان
کدام شال نصیبم ز غارت (شالون)
بجز حکایت (شیرین) میپرس از (فرهاد)
بجز فسانهء (لیلی) مجوی از (مجنون)

واتا:

چ درک و دالتیکم دهسگبربووه له تالانی یونان
کام شالم پی براوه له تالانی (شالون)
له رازی (شیرین) بهولاوله له فرهاد مهپرسه
له دووی ئەفسانهی لهیل زیاتر مهگه‌ری لای مهجنون

مرا بدین سر شوریده با جریده چه‌کار
بیار ساقی گل چمره باددهء گلگون
میی که روح رساند بعالم وحدت
میی که راه نماید بحضرت بیچون

واتا:

من بهم سه‌ره سه‌ودایییه‌وه کارم به رژژنامه چیه
ئهی مه‌یگپیری پهری روخسار باددی وهک گول سوور بیته
مه‌یی بیته که رۆح بگه‌یه‌نیتته جیهانی یه‌کیتی
مه‌یی که رینگا بکاته‌وه بۆ لای جه‌نابی بی‌هاوتا

بدشمنان بنماید شجاعت و قهرش
بدوستان بنشانند خزانهء قارون
ببین بزیر رکابش سمند صاعقه رو
ببین بدست نوالش پرند آزرگون

واتا:

نازایی و قاری ئەنوتینی به دوژمنان و
گه‌نجینه‌ی قاروونیش ئەنوتینی به دوستان
له ژیر ناوزه‌نگی و زینی ئەو ئەسپی زهردی وهک بروسکه تیپه‌ر بوو بیینه
له دهستی به خششیتا ناو‌ریشمی ناگر ره‌نگ بیینه

که تا مشاهده بین هزیر بر ثعبان
که تا معاینه بینی جحیم در جیحون
نسیم گلشن مهرش اگر وزد نیسان
سموم آتش قهرش اگر جهد کانون

واتا:

تا زهبری پالنهوان به سهر نهژدههاوه ببینی و
دوزهخ له جه یحونا بهدی بکهی
شنه بای گولزار لوتفی نهو نه گهر به نیسانا هه لکا
ژاری ناگری قاری نه گهر له کانوونا بجوولن

بیراغ لاله ء نشکفته را بر یزد برگ
بباغ لاله ء افسر درا بجوشد خون
کفش پیاله ء از باده ء کرم سرشار
دلش سفینه ء از گنج معرفت مشحون

واتا:

لاله ی نه پشکوتوی ناوباغ گه لای نه وهری
لاله ی سیس بووی ناوباغ خوینی تیا دیتته جوش
له پی پیاله ی پر له باده ی به خششه
دلی پا پویری پر له گه نجی زانسته

یکی فقیر بود با سخای او ملیار
یکی پیشیز بود با عطای او ملیون
ایا بلند جنابا! وزیر آصف رای!
به ین اختر مسعود و طالع میمون

واتا:

پیاو یکی هه ژار له گه ل به خششی نهوا نه بیج به ملیاردیر
یهک پوولی ناچیز نهو بیدا نه بیج به ملیونین
نه ی پایه بلند، نه ی وهزیری بیروپا وهک ناسه فی وهزیری چه زره تی سوله میان
به بهره که تی نه ستیردی به خته وهری و تالیعی پیروز

یکی برای خدا تیغ انتقام بکش
بخواه کینهء من از زمانهء و ارون
همیشه تابجهان خلق داستان دانند
بعدل داد کند عمر دولتت افزون

واتا:

بو خاتری خوا تیغی تو له هه لکیشه و
داخی من له زه مانه ی شووم داوا بسینه
تا هه همیشه خه لکی دنیا وهک داستان بزنانن
کهوا ته مهنی ده ولته تت به عدل و داد زیاد نهکا

له سنایشی نه حسین پاشای والیبی مووصل

شیخ رهزا له پاش کوچی دوایی شیخ عه بدولره حمانی باوکی، شیخ علی دبی (قرخ) و
(تاله بانی) تهرخان کردبوو بو گوزهرانی. ئەم دوو دبییه دهیمه روویه به رهه میکی وایان نه بوو
خه رجیبی مال و دیواخان و هاتوچووی شیخ رهزا، له مل بگریت، سه ره رای نه وهش
مهئمووری باج، به بهرتیل نه بوایه، باجیکی وای نه خسته سه ره به رهه می گهنم و جو که
شیخ رهزا نه بوو هه لدهستا و نه یش توانای بهرتیلدانی هه بوو. زمانه تیزه که ی هه بوو و
بهس. به لام دهیتوانی هاواری خوئی بگه بیینیتته بهرترین مهقامی ده ولته. لیبره دا گیر و
گرفتی گوزهرانی دهخاته پیش چاوی والیبی مووصل که کهرکووک له ژیر دهسته لاتیا بوو و
شکاتیش له مهئمووری باج دهکات.

شاد از (خشه) بودم هم رفت بطاپو
بیهوده گزشت آن همه ام سعی و تکاپو
میکارم و چون میدروم کشتهء خودرا
در خرمنم آتش زند این چرخ جفا جو

واتا:

دلّم به (خشه) خویش بوو، نه ویش تا پۆ بردی
نهو هه مو و هه ول و تهقه لایم به فیرۆ رۆبی
زهوی نه کیتلم و توو نه چیتنم و که داچینراوه که ی خوّم نه دروومه وه

ئەم چەرخى جەف بەخشە ئاگر بەر ئەداتە خەرمانم
بشكافت چو گندم فلک شعبدە بازم
تا مشت جوى گشت مرا حاصل ازین جو
(طاپو ایلە ویردی املم باد هوایه
خرمن گبی یانسون یورکی ناظر ویرگو)
واتا:

گەردوونی فیلباز دوو کەرتى کردم وەک دەنکە گەنم
تا مشتى جۆم لەم بەر جۆگە یە دەسگير بوو
وہکوو تا پۆ هیوای دایە بایا
وہکو خەرمان هەناوت بسووتى نازرى باج

دست من و دامان تو، ای حضرت والى
ای واسطه، رزق گدايان دعاگو
عالی نسبا سیرت و سیمای تو زیباست
تحسین لقباً اسم و عسمای ت و نیکو

واتا:
دەستى من و داوینى تۆ ئەى جەنابى والى
ئەى هۆى رزق و رۆزى هەژارانى دوعا گو
ئەى بنەچە بەرز! رەوشت و سیمای تۆ هەردووکیان جوانن
ئەى کەسێ کە لەقەبت (تەحسین) ه، ناوو شەخسى تۆ هەردوو چاکن
گر بنده، ثابت قدمى هست منم من
ور خواجه، صاحب کرمى هست توى تو
فرش است زخاک قدمت عرش سلیمان
جوىی است زحیر حکمت هوش (ارسطو)

واتا:
ئەگەر بەندە یەکی نە لەقیو و بەردەوام هەبێ، منم من
ئەگەر خواجه و خاوەنێکی بەخشندەیش هەبێ، تۆ
عەرشى حەزرەتى سولهیمان رایەختیکە لە خاکی بەر پیتی تۆ

هۆشى ئەرەستۆيش ئەوئەندەى دەنكە جۆيىكە لە دەربای حىكمەتەكانى تۆ
قظرىؑ بود از دائرەء جود تو (قا آن)
تابى بود از شعلەء قهر تو (هلاكو)
سرېنجهء تدبېر تو آرايش ملك است
بى منت لشكر كشى و قوت بازو
واتا:

قائان دلۆپەپەكە لە دائېرەى بەخششى تۆ
هۆلاكۆ تاويكە لە تېشكى قارت
سەرپەنجهى راوتەگبېرى تۆ ماپەى پازانەوئەى وئاتە
بىن هەلگرتنى منەتى لەشكر كرنەسەر و هېزى بازو
ادراك تو در تسويەء امر سىياسى
بشكافت بسى معنى بارىكتەر ازمو
گە جلوە رەونق و گە شاهد وحدت بود اين باغ
گە در صفت ژالە و گەلالەء خود رو
تشرېف بياريد اگر؁ ازسر اخلاص
آيد بنعمال قدمت (شېخ رضا) رو
واتا:

تېگەبىشتنى تۆ لە چارەكردنى هەر كارىكى سىياسيدا
مەعناى گەلئى لە موو بارىكتەر ئەقلەشېنئى
دەمىك رەونەق و دەمىك شاپەدى يەكيتىبە ئەم باغە
دەمىك وەكوو ژالە تال و دەمىك وەكوو لالەى روواو
ئەگەر تەشريف بېنن؁ شېخ رەزا لە رووى دلسۆزىبەوئە
رووى خۆى ئەخاتە بەر پىتلاوئەكانى پىت

لە ستايشى شېخ حېسامەددىنى طەوئالە

شېخانى بيارە و تەوئالە هەر لە كۆنەوئە دۆستايەتىبەكى قووليان لەگەل شېخانى
تالەبانى هەبە. شېخانى تالەبانىش پىئوئەندىبەكى رووحييان لەگەل ناوچەى هەوراماندا

هه‌یه و له پاوه‌دا لقیکی ته‌کیه‌ی تاله‌بانی هه‌یه و گه‌لیک که‌س له‌و ناوچه‌یه سه‌ر به رییازی قادری تاله‌بانیه‌کانن. شیخ ره‌زایش، هاتوچووی بو‌ئه‌و ناوچه‌یه و شارانی کوردستانی ئیران، له‌ ریگای بیاره و ته‌ویله‌وه‌ ده‌بوو. له‌م ستایشه‌دا، شیخ ره‌زا باسی رییازی سوفیه‌تبی شیخانی ته‌ویله‌ ده‌کات.

ته‌نحر از مطلع گیلان بدر آرد ماهی
 نعلم برکشده از سمت بخارا شاهی
 نه‌زندان صبوحی زده‌ء بزم (الست)
 های‌ء هوینی، طربی، خنده‌ء، قاهای قاهی

واتا:

نه‌مانگی له‌ جی‌هه‌ لهاتنی گه‌یلانه‌وه‌ سه‌ر ده‌ریینی (مه‌به‌ست له‌ چه‌زده‌تی عه‌و‌ته)
 نه‌ له‌ لای بوخاراه‌ شاهیکی (وه‌ک شاهی نه‌قشبه‌ند) ئالا هه‌لکا
 نه‌ های‌و هوینی، قاقا و پیکه‌نینی، خو‌شبینی
 له‌ سه‌رخو‌شانی مه‌ی له‌ که‌لله‌داوی به‌زمی خواناسی به‌رز بیته‌وه‌

نه‌ز کاشانه‌ بازار (انا الحق) گویان
 مست و سرخوش گزرد پیر فنا فی‌اللهی
 نه‌ بدا من چکد از دیده‌ء گریان اشکی
 نه‌ بکیوان جهد از سینه‌ء سوزان آهی

واتا:

نه‌ پیریکی فه‌نافیللا له‌ کونجی خه‌له‌ته‌که‌ی خو‌یه‌وه‌، به‌ده‌م (انا الحق) وتنه‌وه‌
 به‌ مه‌ستی و سه‌رخو‌شی پرواته‌ بازار

نه‌ دل‌ویی فرمیسک له‌ چاوی پر له‌ گریانه‌وه‌ برژیته‌ داوین
 نه‌ له‌ سنگی ناگر تی به‌ربووه‌وه‌ ئاخیک سه‌رکه‌وی بو‌ئه‌ستیره‌ی زوحه‌ل
 أوحدی، سری، احمدی، معروفی
 بایزیدی حسنی خواجه عبیداللهی
 زیر این کبند فیروزه‌ نیای امروز
 پی بحق برزه‌ ز اسرار خدا آگاهی

واتا:

نهو حده دی مهراغه بی، سرربی سه قه طی، کاک نه حمده دی شیخ، شیخ مه عرووفی که رخی
بایه زیدی به سطامی، حه سنی به سری، خواجه عویه دیدیل لایه کی نه حرار
نابینیته وه له ژیر نه م گومه زه شینی ناسمانه دا ئیمپر
په بی به خوا بردین و له رازی خوا ناگادار بی

بود هر جا در فیض همه را قفل زرنند
التجا کار خرو نیست بهر درگاهی
قرب یزدان نتوان جست زهر آهرمنی
دست بیعت نتوان داد بهر گمراهی

واتا:

له هر کوئی که ده رگایه کی فهیز و بهر که ت هه بوو هه موویان داخست
کاری پیای عاقل نیبه په نا بهر تته بهر هر ده رگایه
ناتوانی لای هر شهیتانی نزدیکی خوات ده سگیر بی
ناتوانی دهستی به یعت بدهیته دهست هر گومرایه

کرد هر ملحدکی جامهء تقوا دربر
که منم قطب جهان تابکف آرد جاهی
فیض خواهی زمردان (حسام الدین) شو
آنکه پیش کرمش کوه کم است ازگاهی

واتا:

هر گوئی که بی خوابی کراسی خوا په رستی له بهر کردووه و
نه لئ منم قوتی جیهان، بو نه وهی پایه یک بو خوی ده سخا
تو نه گهر فهیز و بهر که تت نه وی بیه به یه کی له مریدانی حسامه ددین
نه وهی که کیوی له مهیدانی که ره میا له پوشکه کایت که متره.

چون نشیند زی ختم به خلوت گویی
خیمه در وادی وحدت زده شاهنشاهی
آنکه بایک نظرش دست دهد سالک راه
قرب صد ساله عبادت بسلوک ماهی

واتا:

کاتی که پاش ختم له خه لودتا دائه نیشی، نه لیبی
شاهه نشایین دهواری له شیوی یه کیتییا هه لداوه
نه وودی به یهک لالیکردنه وودی نه و دهستی که سنی نه که وی رپی سولووکی گرتبته بهر
بریتییه له نزیکه ی پاداشی سه دسال خواپه رستی به رپی سولووک گرتنه بهری یهک مانگ

آرد از همت او دامن مقصود بدست
دست در دامن مقصود چو من کوتاهی
حاسدی گرکند انکار کمالش چه عجب
یوسفیو افگند. دست حسد در چاهی

واتا:

به هیمه تی نه و داوینی مه بهست نه گری به دهستی خوی
که سنی که دهستی له داوینی مه تلّه ب گرتن کورت بی وهک من
حه سوودی نه گهر ئینکاری که مالی نه و بکا سه بر نییه
دهستی حه سه د یووسفیک نه خاته چالیکه وه

چه غم از رهنزیء نفس گرت بدرقه اوست
پنجه باشیر علی چون فگند روباهی
ای متاع دوجهان جائزهء یک نگهت
خواهم از چشم (رضا) عطف نگاهی گاهی

واتا:

خه می ریگری نه فست چیبیه نه گهر نه و به ری که وتبج له ریدا
ریویبی چون په نجه له په نجه ی شیبری علی نه دا
نه ی سه رمایه ی هه ردوو دنیا خه لاتی یهک لاکردنه وده تم نه وی
له چاوی ره زامه ندیبیه وه، جاروبار لایه کم به لادا بکه بته وه و ته ماشایه کم بکه ی

از ثنا زود عنان باز کشیدم که نداشت
در خور طبع روان قافییه جولان گاهی
تا سری هست سر ناموران در قدمت
تا دلی هست دلت نائل هر دل خواهی

بو جودت که بود تعبیه در جوهر جود
نه رسد رنجی و، عارض نشود اکراهی

واتا:

زوو جلّه‌وی تاريف کردنتم گرتّه‌وه چونکه
قافیه مه‌یدانیک ئه‌سپ تاودانی وای نه‌بوو شایانی ته‌بیعه‌تی ره‌وانی شیعرم بی
یاخوا تا سه‌ری هه‌یه سه‌ری هه‌موو ناوداران له‌به‌ر پیتتا بی
یاخوا تا دلّی هه‌یه دلّت به هه‌موو دلّخوای بگا
لاشه‌ت که له گه‌وه‌ه‌ری بوونا پر کراوه
هیچ نازاریکی نه‌گاتنی و هیچ ناخوشییه‌کی نه‌یه‌ته‌ری

شیخ ره‌زا و شاری سوله‌یمانی

شیخ ره‌زا پیوه‌ندییه‌کی روحی و ئه‌ده‌بیی زوری به سوله‌یمانییه‌وه هه‌یه. نه‌و پیوه‌ندییه
رووحییه؛ له پیوه‌ندیی شیخ ماری کۆسه له‌گه‌ل شیخ ئه‌حمه‌دی باپییرییه‌وه و مامۆستای
رووحی شیخ عه‌بدو له‌رحمانی باوکی و هاو فه‌قییه‌تی له‌گه‌ل کاک ئه‌حمه‌دی شیخه‌وه
ده‌ست پی ئه‌کا.

شیخ ره‌زا و شیخانی به‌رزنجه

دۆستایه‌تییه‌کی زۆر قوول له‌ نیوان شیخ ئه‌حمه‌دی تاله‌بانی و شیخ ماری کۆسه‌وه
هه‌بوو. رۆژتیک شیخ ماری له شیخ ئه‌حمه‌د ئه‌پرسیت؛ «یاشیخ چهند کورت هه‌یه؟» له
وه‌لامدا: «قوربان یانزه»، «یاشیخ زه‌کاتیان ده‌که‌وێته سه‌ر» چونکه شیخ ماری کوری
نه‌بوو. «قوربان عه‌بدو له‌رحمانیان لی ده‌رچیت هه‌موویان له خزمه‌تتان». «ناوه‌للا، من
عه‌بدو له‌رحمانم ده‌وێت، ده‌یکه‌مه مه‌لا و په‌روه‌ده‌ی خواپه‌رستی ئه‌که‌م و ده‌تده‌مه‌وه» ئیتر
شیخ عه‌بدو له‌رحمان به‌هره‌ی شیخیتی له‌سه‌ر ده‌ستی شیخ ماری وه‌رده‌گرت و ئیجازه‌ی
زانستی له‌سه‌ر ده‌ستی زانای به‌ ناوبانگ مه‌لا ئه‌وره‌رحمانی رۆژبه‌یانی ده‌بیته‌.

ئهم دۆستایه‌تییه‌ هاو فه‌قییه‌تییه‌ی نیوان شیخ عه‌بدو له‌رحمان و کاک ئه‌حمه‌دی شیخ
ده‌سپیریته‌ نه‌وه‌ی هه‌ردووکیان و هه‌موو شیخانی به‌رزنجه و تاله‌بانی ده‌گریته‌وه، به‌لام له
پاشان هه‌ندی رۆوداوی به‌داخ له‌ نیوانیاندا رۆویداوه گه‌ردی خسته‌وه‌ته سه‌ر ئه‌و

دۆستایه تییه قولّه .

شیخ رهزا، له ناو ته می ئەم دوژمنایه تییه دا دۆستایه تییه کۆنی پایمال نه کردوو و له ستایشه که ی کاک ئەحمەدی شیخدا ئەو پیوه ندییە پروو حییه ی دەرده بریت و خو شه ویستی خۆی، نه ک ته نها به رامبه ر بنه ماله ی کاک ئەحمەد به لکو به رامبه ری هه موو سوله یمانی دەرده خات و له شیعرێکی کوردیدا ده لیت:

مه ربووطه حه یاتم به سوله یمانی و خاکی
خۆزگه م به سه گی قاپییه که ی ئەحمەدی کاک
ئەو قیدو ته ی ساداته که سوککانی سه ماوات
شه ریانه له سه ر سو جده ئە به ر مه رقه دی پاکی
ئەو مه رقه دی والا یه که وه ک عه رش ی مو عه للا
مه حفو و فیه به زو واری مه له ک ده وری شیباک ی
بو ده ست و عه سا نازگه که ی داخه ده روونم
قوربانی عه سای ده ستی ده بم سو ل و سیواکی
دونیایه له دوای هه زره تی شیخ زیتر و زه به ر بی
وه ک تاجی که ی و جامی جه م و به ختی ضوحاکی
ده ره ق به حه فیدانی ئە ده ب لازمه زینه ار
قوربانی حه فیدانی ده بم بابی و داکی
به م حاله په ریشانه وه باز (اشهد بالله)
شیعرت ته ره به نگیزه (رهزا) شاعیری چاکی

له شیعرێکی فارسیدا، له مه دحی شیخ مسته فای نه قییدا ده لیت:

دست خیاط ازل خرقهء ناموس و عفاف
خوش برید است بیالای نقیب الاشراف
یعنی نعم الخلف حضرت (کاک احد شیخ)
آنکه با شیر زند پنجه بمیدان مصاف

واتا:

دهستی بهرگدووری ئە زه ل خه رقه ی ناموس شه ره فی

زۆر جوان به بالای (نه قیبولئه شراف) بریوه
یانی باشرین پاشماوهی کاک ئه حمه دی شیخه
که له مهیدانی شهرا په نجه له په نجهی شیر ئه دا

مصطفی نام و چراغ نسب مصطفوی
نطفه هاشم و نقدی کمری عبد مناف
مدعی، گو نزید لاف زهم چشمی او
تکیه بر جای بزرگان نتوان زد بگزاف

واتا:

مسته فای ناوه و چراغ ئه ولادی مسته فایه
نوتفیهی هاشم و دراوی بهر پشتینی عه بدوله ناف
بلی به موددهعی با لافی سهراوهی ئه و نه دا
ناتوانری به هه رزه گویی پال به جیی پیایوی گه وره وه بدری

بزیارت گهی آبی کرامش چه عجب
سر قدم ساخته آیند ملاتک بطواف
ای ترا بندگی من نه به امید طمع
ندهم دست کریم تو بصد وجه کفاف

واتا:

بۆ زیارته کردنی با و با پییره گه وره کانت
هیچ سهیر نییه ئه گهر فریشته به سهر سه ربین
ئه ی که سی که به ندهیی من بۆ تو به هیوای ته ماع نییه
دهستی به خشندهی تو به سه د مایه ی ژیان ناگۆرمه وه.

امتیاز از دیگران داده خدایت بسه چیز
همت عالی و دست کرم و طینت صاف
تکیه بر مسند جدت زن و اندیشه مکن
جز سرانگشت ندامت تگزد اهل خلاف

واتا:

خوا تو ی له خه لقی تر به سی شت هه لا و یردوه

هیممه تی بهرز و دهستی بهخشش و رهگهزی پاک
پال به پشته وانهی باپیرته وه بده و بیر مه که ره وه،
ناحه زتان له وه به ولاره که په نجهی په شیمانی بگهزن هیچی تریان پین نابری.

خصمرا تیغ زبان من و شمشیر تویس
دی ازان روز که این هر دو براینده ز غلاف
بشکافد دم شمشیر توش مهره و پشت
بگزرده نوک سنان منش از حقه و ناف

واتا:

به سه بو دوژمن تیغی زمانی من و شمشیری تو
نای له و روزهی که نم دو تیغه له کیلان بینه در
نووکی شمشیری تو مورده بی پشت له و لهت له کا
نووکی پمی منیش له له لقهی ناوکی تی نه پیری.

کمترین جود تو ای زیده و اولاد حسین
خرچ ده ساله و دولت ز دولک خانه و جاف
تا بود همچو بنی آکله با آل علی
چرخ در باره و اریاب هنر بی انصاف
باد اندام عدو تو بسجیل قضا
(عصف ماکول لایلاف قریش ایلاف)

واتا:

که مترین بهخششی تو نهی پوختهی نه ولادی حوسه بین،
خه رجیی ده ساله ی ده وله ته له دوو صد هزار ماله جاف.
تا گه ردوون له گه ل نه ولادی عه لیه دا بی ئینسا بین،
وهک چون (بنی آکله) له گه ل نالی علی بی ئینسانی بوون
نه ندای له شی دوژمنی تو به بهردی رهقی قهزا و قهدهر
وهک کای خوراوی سوورتهی (لایلاف قریش) ی لی بین.

له ستایشیکی تری حه فیدان؛ شیخ سه عید و شیخ مارف و شیخ مسته فا ده لیت:
توکز نبیره و کاک احمدی و آل نبی

کفایت است ازین خوبتر چه میطلبی
بس است قدر و شرف این قدر که جد شماس
شفیع روز قیامت محمد عربی

واتا:

تو که له نهودی کاکه حمده و نالی پیغمبهری،
نهمهت بهسه، لهمه زیاتر داوای چی نهکی؟
نهمهنده بو قدر و شهرهفی نیوه بهسه کهوا
شفاعه تکاری رژی قیامت موحه مدهدی عهدهبی باپیرتانه

بنا محمدو، مادر بتول و، حیدر باب
زهی سلالهء طاهر (فدیتکم بأبی)
بهر کجا که نسب نامهء شما خوانند
کرا رسد که کند ادعای ذو نسبی

واتا:

باپیره موحه مدهدی و، دایک بهتوول (فاتیمه) و، حه بدهر باوک بی
بنهچه لهمه خاوینتر نه بی هه بی باوکم به قوربانتان بی؟
له ههر کوئی شه جهره دی نیوه بخویننه وه
کی دهرفته تی نهودی نه بی نیو دیعیای خاوهن بنهچه بی بکا؟

اگر بحرمتم آل نبی بردارد
به نیمراه بماند دعای نیمه شبی
اگر گذشت نزاعی میان ما چه عجب
زمانه راست کزینسان هزار بو العجبی

واتا:

نه گهر له بهر حورمه تی نالی نه بی (نه بوایه)
دوعا و پارانهودی نیوه شهوان له ناوه راستی ریگادا نه مایه وه
نه گهر هه رایهک له نیوان نیمه دا رووی دای بی سهیر نبیه
زمانه هزار شتی سهیری له م با به تهی هه به
تهی نبود ز حکمت بخیر منجر شد

بخوان (حکایت خضر نبی وقتل صبی)
هزار سال بگویم اگر ثنای شما
سخن هنوز بود در مقام بی ادبی

واتا:

هرایی له نیوان نیمه‌دا پرووی دابن خالی نه‌بووه، له سه‌روه نه‌نجامی به‌خیر بووه
پازی هه‌زه‌تی خدر پیغه‌مبه‌ر و کوشتنی مناله‌که بخوینه‌روه،
ئه‌گه‌ر هزار سال ته‌عریف و سه‌فای ئیوه بکه‌م
هیشتا کو‌سه له مه‌بدانی بی ته‌ده‌بی ناچیته‌ده‌ر

محب آل رسول از گناه کی ترسد
(فقل لمذنبه ذنبه علی رقیبی)
بس است عرض خلوص ای (رضا) زبان درکش
بزد آن که بود در مقام (یسمع بی)*

واتا:

خۆشه‌ویستی نه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر که‌ی له گونا نه‌ترسی؟
بلی به‌گونا‌هباری خۆشه‌ویستیان گونا‌هی نه‌وه له گه‌ردنی من
په‌زا، با عه‌رزی ئی‌خلاص به‌س بی و زمان بکیشه‌وه،
له خزه‌تی نه‌وه که‌سه‌دا که له پله‌ی (یسمع بی) دایه
* ئی‌شاره‌ته بو‌حه‌دیشی (ما‌یزال العبد یتقرب الی بالنوافل حتی اکون سمعه‌ الذی یسمع به
ویصره‌ الذی یبصر به)، واته: به‌نده زور له خوا ترس و عیباده‌تکار (واته خوا) بو‌ی نه‌بم به
هه‌موو شتیکی واته هه‌موو کاریکی بو‌مه‌یسه‌ر نه‌که‌م

جناب شیخ سعید آن حفید قطب جهان
که یافته است زجدش نشان منتخبی
دوم نبیره‌ فرخنده‌ (شیخ معروف است)
به فصل و دانش او معترف ذکی و غبی

واتا:

جه‌نابی شیخ سه‌عیدی کوره‌زای قوتبی جیهان،
که نیشانی هه‌ل‌ب‌ژارده‌یی له با‌پیری وه‌رگرتوه،
دو هه‌میشیان نه‌وه‌ی پیروزی شیخ مافی نو‌دیه،

که زیرهک و کهودهن دانیان به گهورهیی ئه ودا ناوه.

سیم ساللهء والا گهر جناب نقیب
که شیررم کند ازوی بگاه پر غضبی
دعای این سه حفیداست ورد روزوشبم
بلطف خود همهرا دست گیریا ربی

واتا:

سپهه میش وچهی رهسن بالا جهنابی نهقیبه،
که ههر کاتی رقی ههستی شیر له تاوان لیتی هه لئی،
ویردی شهو و رۆژم دۆعای خیره بو ئهم سنی کورهزایه،
خوایه به لوتفی خۆت دهستی ههر سیانیان بگره.

له گه ل ئهم هه موو به رتزییه دا، شیخ رهزا، بهرامبهر بنه ماله ی حه فید، له م لاوه له ناوچه ی بناری «گل» رووداویکی خویناوی له نیوانی شیخانی به رزنجه و شیخانی تاله بانای رووی داوه. شیخانی به رزنجه ی قه ره چیوار، ههر چه نده جی ریزی شیخانی تاله بانای بوون، به هوئی ناکۆکی نیوانیان له سه ر زهوی و زار، یه کییک له پیساوه ناسراوه کانی تاله بانای «شیخ سه مه د کورپی شیخ عه زیز» به جوړتیکی دلره قانه له لایه ن شیخ حوسینی قه ره چیواره وه کوژرا، و له تۆله ی ئه ودا شیخ حوسین به ده ست شیخ حه میدی شیخ عه زیز کوژرا و ئهم هه موو دۆستایه تی و به رتزییه ی نیوانیان به با چوو. ئهم دوژمنایه تییه ههر ته نییه وه، و ههر چه نییک شیخ مه حموودی حه فید له کاتی حوکمداریدا ته قه لای سارپۆکردنی ئه و دوو برینه ی کرد، به لام ههر ته شه نه ی ده کرد و بووه هوئی وه ستانی زۆریه ی تاله بانیه کان دژی هیزه کانی شیخ مه حموود و تیشکاندن له شه ری «ئاو باریک» دا. له پیناوی کوژرانی ئهم دوو پیساوه دیاری و ناسراوه ی هه ردوو ئیلدا چه ند جاریک له شکری هه ردوولا به ییه کدا هاتن و گه لییک کوشتار له ناویاندا رووی دا. شیخ ره زایش له مه دا نه ی توانی پشتیوانی ئیله که ی نه کات، به لام لایه نگیری ناشت بوونه وه ی هه ردوو ئیل بوو و له شیعریکیدا ده لیت:

(شیخ سه عید) سه رداره، (شیخ مه عروف) هه تا حه زکه ی نه جیب
بو جو انمه ردی و شه جاعه ت (بینی به ینه لالا نه قیب)
گه ره قیب نه بوایه که ی ما بینی ئیمه تییک ده چو

کیر به کوز داکی موفه تتین، گووبه پریش باوکی ره قیب

به رامبه ر کوشتنی شیخ حوسینی قهره چیوار، به رزنجه چهند جاریک له شکران له
تاله بانی کردوه و به لام له شه رانه دا سهرنه که وتون. له شه رانه دا عه شیره تی ره باتیش
له هاوشانی شیخانی به رزنجه دا به شدارییان کردوه. شیخ رها هه رچه نیک به رامبه ر
به رزنجه چا و پووشی ده کات، به لام به هاتنی ئاغای ره باتی زور تووره ده بیت و ده لیت:

ئه گهر (به رزنجه) غه درتکیش بکه ن هه ر نه یسه ساداتن
خدر) ئاغای ره باتی دایکی خوگی ئیوه بو هاتن
خه زوره ی شیخ هه مید ئاغای ره باتی کونه قه لتاغ شر
له ئه سل و مه عدنه ئه جدادی ئیوه دوّم و خه راتن

له یه کیک له و له شکر ئاراییانه ی به رزنجه و تاله بانیدا، به رزنجه به له شکرکی گه وره وه
دینه سه ر ته کیه ی تاله بانی له که رکوک. تاله بانی خو بان و زه نگنه و گل و به رزنجه ییش
هه مه وه ند و جه بارییان له گه ل ئه بیت. ئه م له شکره گه وره یه ی به رزنجه دوو رۆژ چاوه نواری
هاتنی ئاغای ره باتی ئه کهن. که چی ئاغای ته ها به سواری نیره که ریک؛ دوو ده مانچه ی
«قه ره بیانی» کون له پشت و پیاویتکیش به (قامه) و یه کیتکیش به (کوته گ) له دوایین.
پیاویتی قوشمه ی جه باری قورئانیک دینی و ده یخاته باوش ئاغای ته هاوه. «ئاغای بو
خاتری ئه م قورئانه، تاله بانیش ئه ولادی شیخ و مشایه خن، ره حم له مال و منالیان بکه»
ئاغای ته ها تووره ئه بیت و ئه گه ریتته وه.

بو دامرکاندن ئه م شه ر و شه ر له نیوان دوو فامیلیای پیتشه وی ئابینیدا، حکومه تی
عوسمانیش ده که ویتته ناو بژی کردن و ئاوی ته ینال، که مولکی شیخ عه لی بوو ده یده نه
شیخانی به رزنجه و له جیاتی ئه وه زوره ی ئاو و زه ویی دیتهاتی (له یلان) و (یه حیاهه)
ئه ده نه شیخ عه لی. شیخ رها که له شیعریکا ئه بیوت:

شاه حسین از خواب دیدم در ملا
گفتم ای شاه شهید کربلا
سیدی برزنجه از نسل تواند
(قال لا والله هذا مفتتري)

واتا:

شاه حوسینم له خهودا دی به ناشکه را
و تم ئه ی شای شهیدی که ره لا
سه ییدی به رنجه له نه سلی توون؟
وتی ناوه لالا ئه مه بوه تانه.

که چی ئاشت بوونه وهی تاله بانی و به رنجه ی پی خوش ده بیت و ده لیت په نجه دان له گه ل
به ره ی پیغه مبه ر پیشه ی ئیمه نییه ، به لام ئه مه کرده وهی خودایه .

ماه رمضان چون گذرد نوبت عید است
پیش از رمضان آمدن عید که دید است
کرکوک چرا برهمه آفاق ننازد
امروز که آرامگه این سه حفید است

واتا:

که مانگی رهمه زان به سه ر بیچی نویه جه ژنه
کتی هاتنی جه ژنی به ر له مانگی رهمه زان دیوه؟
که رکوک بو به سه ر هه موو جیهاندا نه نازی؟
ئه مرۆ که ئه و سێ کورده زایه ی کاکه همه دی تیا ئه حه سیته وه

از عید غرض صحبت آن قدوهء سادات
سردار گروه شرفا (شیخ سعید) است
صد شکر که مقدم آن یار عزیزان
هه ر سال دو عید آمد و امسال سه عید است

واتا:

مه به ست له جه ژن ها و رتییه تیی ئه و پیشه وای ساداته یه
که شیخ سه عیدی سه رداری گرۆی شه ریفانه
سه دجار سوپاس بو خوا که له هاتنی ئه و دوسته عزیزانه دا
هه مو و سالی دوو جه ژن ها تووه و ئه مسال سێ جه ژن هه به

از سعدی آن (شیخ سعید) است که امسال
مقراض حوادث سرمویی تبرید است

با آل نبی پنجه زدن پیشهء ما نیست
این واقعه؛ تقدیر خداوند مجید است

واتا:

له بهره که تی نهو شیخ سه عیده وهیه نه مسال
مقهستی روودا و سه ره موویه کی نه قرتاندووه
په نجه لیدان له گهل نالی پیغهمبه ر کاری نئیمه نییه
به لام نهو رووداوه قهزا و قهدهری خوی گهوره خو به تی

نسبت نه کنونست بدین دوده (رضا) را
در روز ازل، عاشق و درویش و مرید است

واتا:

خودانه پالی نهو بنه مالیه، بهش به حالی شیخ رهزا، له نئستاوه نییه
نهو ههر له روژی نه زله وه عاشق و دهرویش و مریده.

له پاش نهو ناشتییه؛ شیخ رهزا دووباره دهگه ریته وه ده برینی ریژی خوی بو فامیلیای
«حه فید» به لام ریژی شیخ رهزایی، که ده لیت:

«شیخ مسته فا» له زومره ی نه ولادی مورته زایه
ههر کهس که خه صمی نهو بی دهیگیم له لام غه زایه
حاجی ره سوول زاده مه فعوولی شیخ «رضا» یه
«رضا» به نارزه زایی وه ک ماری بی ره زایه

له شبعریکی تریدا ده لیت:

موخاله فهم نییه من سه عاتیتیکی میقاتم
غولامی حه لقه به گوشه جه میعی ساداتم
که چی له فهدر دپکی شبعری فارسیدا ده لیت:

زهر جا جمع گشتند اهل سادات
فسادات فسادات فسادات

واتا:

له ههر لایح (سه بیید) کوینه وه و (سادات) پییک بین نئتر ههر (فه سادات) و (فه سادات) و
(فه سادات) نه بی هونه ره که ی له فاسییه که دا له وه دایه (سید) که کوکرایه وه و کرایه جمع نه بی

به (سادات). نهم رسته به ش شهرت و جهزایه و جهزا (ف)ی نه چیتته سهر و بهم پیبیه وشه ی
(سادات) که (ف)ی چووه سهر نه بی به (فسادات). ههروا کوی (فاسد)یشه.

شیخ رهزا و قوچ به گی شاعیر

جاریک شیخ رهزا نه چیتته سوله یمانی و نه بیته میوانی سهید نه حمه دی نه قیب. نه قیب
به شهره فی شیخ رهزاوه گه لیک له نه دیب و شاعیرانی سوله یمانی له سهر خوانی نان
خواردنی شام (شیوان) کو نه کاته وه. له کاتی نان خواردندا شیخ رهزا کوردانه قولی
هه لده مالیت دس نه کاته تیکه ی زل کردن. قوچ به گی شاعیر به دهره تی ده زانیت و دس
کاری له شیعریکی حافظی شیرازی نه کات و نه لیت:

در حلقه یی گول و مول چه نده نه که ی تیکه ی زل

تهوقی ظالمت له مل (یا ایها ال) رهزا را

بنه رته تی هه لبه سته که ی حافظ نه مه یه:

در حلقه ء گل و مل خوش خواند دوش بلبل

هات الصبوح هیوا یا ایها السکاری

واتا:

له ناو حلقه ی گول و شه رابا دوینی جوانی نه خویند بولبول

ناشتابی بهینه و کونیه وه نه ی مهستان

شیخ رهزا تیکه که ی بو قووت نادرئ و دهری دینی و نه یخاته ژیر خوانه که و دهسکاری
له شیعریکی تری حافظ نه کات و نه لیت:

غلط گوفستی و گو خوردی بیبا و خوش بتر قوچ بگ

کی بهر ریشی تو نه فشانه د فه له ک ریتالی مانگارا

بنه رته تی هه لبه سته که ی حافظ نه مه یه:

غزل گفستی و در سفتی بیبا و خوش بخوان حافظ

که بر نظم تو افشانده فلک عقد ثریارا

واتا:

غه زهلت وت و دورت هونیه وه وهره حافظ خوش بلتی

که به سهر هه لبه سستی تووا ببارینی فه له ک ملوانکی ثریا

که چی شیخ رهزا ئه یکاته:

خه لنت کرد و گووت خوارد ، وهره بتره قوچ بهگ

که به سهر ریشی تودا فه له ک ببارینی ریخی مانگا

له گه ل زبوهری شاعیر

شیخ رهزا له پارچه شیعریکی ههوت بهیتیدا هه جوی زبوهری شاعیر ئه کا و تهنها
ئهمه ی خواره وه مان دهس که وتوووه و ئه لیت:

له بهر مه غبووری و لیلی دوو سی تیلام له (زبوهر) دا

وه کو شه خسی که چهند کبیری له سهر چه شمه ی قوزی وهردا

له هه جوی مه جویی شاعیردا

ئهم شیعه ی شیخ رهزا بهیتیکه له پارچه شیعریک، له نه جمه ددین مه لاهه وهرگیراوه . و
له (۴۰۵) ی کسه کوئی محمه ده ئه مجهد ئه حمه دی سه دباری وهرگیراوه زور به داخه وه
هه ندی کهس دهستی به سهره گرتوون و ههر ئه مه یان دهسکهوت:

کووپه هه یتهت، روو (مه ره)، سینه ک سیفهت دینار په رست

(ئه سکه مل) مل، مه شرب (ئوغلان)، کاری پاپازی دهکا

شیعریک که هیشتا ساغ نه کراوه ته وه

ئه لین، له زوبانی ره شید ئه فه ندی عیزهت ئه فه ندی عه بدوللا ئاغای که رکووکیه، که
به ره شید چاوش ناسراوه، گوایا شیخ رهزا ئه مه ی به شیخ عه لیبی کاکی وتوووه . به لام
ماموستا جه میلی رۆژبه یانی ده لیت ئه مه به شیخ مه حمودی هه فید و تراوه . بوچونه که ی
ماموستا جه میل له راستیه وه نزیکتره، چونکه ئهم جوژه قسانه له نیوان شیخ رهزا و
شیخ عه لیبی کاکیدا نه بووه و گله یی شیخ رهزا له کاکی؛ ههر تهنها له بابتهت گوزه رانه وه
بووه .

لهسه چۆك بۆ يه كتر دانيشتون، ئەم په تاخى سوله يمانى و ئەويش هينى كه ركووكى ده رخصتوو. له سمكولانى ئەم دوو ئەسپه رەسە نهى شيعردا، گه لىك له پياوانى ئەم دوو شاره بهركه وتوون، به لام ههردوولا له سووچى هونه ريبه وه ته ماشاى ئەو شه رە جنیوه يان كردهوه. بۆ هه لسه نگانى هونه ريبان شاعيرى ناسراو (پيره ميترد) ئەكه نه حه كه م. پيره ميترد ئەلئيت: ههردوو كيان شاعيرن و هونه رمه ندن ناتوانم يه كى كيان به سه ر ئەويتريان دا بدهم.

شيخ رەزا له شيعرئى كوردیدا هه جوى شوكرى ئەكات و ئەلئيت:

شوكرى له داخى تو ئەمه سالىكه يا دووه
 كيرم نه خو شه حالى په ريشانه كه وتوو
 جارى بپرسه موخليس كهت چونه چۆن نيبه
 مه حسوبه كو نه كهت عه جه با ماوه مردوو
 كو شتهى فيراقى تو به عيلاجى ئە گهر نه كهى
 ئوبالى به و ملهت كه ده لئى نيركه كاردوو
 عه مدهن ئە ليم نه خو شه، موراعاتى تو ده كه م
 وهرنه ده ميكه روو حى به جه ننهت سپاردوو
 گهرمين درۆ ئە كه م ئەوه دا يكت بپرسه لئى
 يايه به ده ستهى خو ي كفن و دفنى كردوو
 شانە و خه نه و حه مامى حه رام كردوو له خو ي
 پاش رە حمه تى، حه رامه له من، سو پندى خواروو
 ئيس ته ش كراسى چلكنه ناو لنگى كولكنه
 وهك ديوه لو كه توو كى به رى بس تهى هاتوو
 يايه ئە گهر سه كرمه به ژير كوركه يا بچى
 هه روا ده زانى لاقه مه لئى كى پيا چوو
 يايه كه مه عبه رى دو برى و ده هليزى كوزى
 يه تاغى ئە شقى يايه گوزه گاهى ئوردوو
 شيعرئى كه تو به چا كى ده زانى شيا كه يه

به زمی به یانی ده فەر مووی گه نو گووه
هەر وهک تسی که جه وه هری خووی ده رخوا به با
نامووسی خووی به شیعی سە فیهانه بردووه
به م شیعیه بی فیه رانه وه نابی به (شیخ رهزا)
زه حمەت مه کیشە ئایینه کاری (ئه ریستو) وه

شوکریش له وه لامدا به شیعیکی کوردی ده لیت:

ریشالی کییری خۆم که له زینا ره تاندووه
سه رسمی داوه، که وتووه، جه رگی پساندووه

شیخ رهزا نه زانیت شیخانی سوله یانی شوکری هان نه ده ن که ئه م جینیوانه ی پی بدات و
ده لیت:

پووره شوکری به سیه با نه تگیم و شه مەت له ق نه که م
دایکه کییر خۆرت هه واله ی سووری سه ر نه بله ق نه که م
نیه تم بوو ده فعه یی خۆمت پیاده م باز و تم
نه قصه بو ئه مثالی من با گوو له هەر ئه حمەق نه که م
من که شه هبازی شکاره ندازی شاهیم پی ده لین
حه یفه با ئه هه نگی جه نگی سه رگه ر و له قله ق نه که م
تو به جارێ وهک ژنی فاحیشه پیت لی هه لبری
نه، و تم: خهیری نییه چاویکی گه ر لی زه ق نه که م
حیزه سا خو بگره تا بو ت بیمه مه دیدانی مه ساف
شه رت بی هیچت پی نه لیم، تا بن گونت نه سته ق نه که م
کو نه حیزی شاری به غدا لیم هه رام بی شاعیری
گه ر کوزی خوشکت وه کو ئه یوانی کیسرا شه ق نه که م
هه ر وه کوو (مهستی) م به فه ردی گا، خوا رووحم به ری
مولحیدی کافر مه زه ب گه ر تویش به ئه و مولحه ق نه که م
من ده زانم کی له خشته ی بردووی ئه م ما چ سوود

سه ییده، سه یید قسه ی سووکی ده بیی دهره ق نه که م
پیتی بلتی با مونته بیه بی، توبش گه نوگوو بهس بخو
با سوله ایمانیش به جاری کافری موتله ق نه که م
عهده کردوومه له خزمهت (شیخ رهزا) دا ورچه کویر
نه یخه مه ناو لنگی دایکت تا له توی ئیره ق نه که م

شوگری له شیعریکی بهرگری له سوله ایمانیدا ئه لیت:

گوو مه خو یا شیخ ئیتر با شویشی بهریا نه که م
خوت و کهر کوکت به جاری سهر به سهر ئیفنا نه که م

شیخ رهزا له مه بی دهنگ نابیت و ئه لیت:

عالم و دونیا ئه زانی شوکرییه کویر خهرجی منه
شوخ و شهنگه ههر وه کو ره ققاص ئه لیبی موتله ق ژنه
دایکی حیزی خه لقی به غدا، باوکی گه وادی سنه
وهک به دیعه ی بنت بکراوی بی حه یا و بی بنه

شوگری له وه لامدا ده لیت:

لوتی و ره ققاص من نیم، ئیره گای پیره بنه
ئه ی له گولچینی ژنت به مر بو نه در دیدیویه نه

شیخ رهزایش ده لیت:

تویچ لیمان بووگی به شاعیر ئه ی حهرام زاده ی سنه؟
بوچه شانئ ناخه فینی مه سره فی چهس ئه و تنه؟

شوکریش ده لیت:

شاهم شیعی خوت وهرگره که م ده ماغ و سه رسه ری
من ئه گهر زولی سنه م تو پوشت و گه وواد و که ری

شوگری ئه گهر له مه یدانی شیعی کوردیدا په نجه ی له گهل شیخ رهزادا دابیت له مه یدانی
شیعی فارسیدا له کیشی ئه ودا نه بووه. شیخ رهزا له شیعیکی فارسیدا ئه لیت:

صبا ز بنده که هستم تهمت شعرا
ببر سلام به شکری که ای زن شعرا
گواهست زردی رویت بدان که حامله ای
ولی بگو ز کدامین قلم زن شعرا

واتا:

ئهی بای صهبا، له به ندهوه، که رۆسته می زالی ناوشاعیرانم
سه لامی بهره بۆ شوکری و پیتی بلتی: ئهی ژنی شاعیران
زهردیی روت شایه تی ئه وهیه که دوو گیانی
به لام پیم بلتی له کام گانکه ری شاعیران دوو گیانی؟

اکر ز نطفهء من بخشیدت خدا پسری
نهاده کن لقبش آهرین شعرا
عجب مدار که آن کودک بزرک نژاد
به یک دوو هفته شود شیر او ژن شعرا

واتا:

ئه گهر خوا له من کوریکت پین بیه خشیت
(شهیتانی شاعیران) بکه به له قه بی
لات سهیر نه بی ئه و مناله ره گه ز گه وردهیه
له یه ک دوو هفته دا بیی به شیری تووردهی ناو شاعیران

ترا به محکمی و سختی کمر نازم
که منهدم نشد از گرز صد من شعرا
سرت چو کفهء میزان فرونشسته بخاک
فراز مانده دو پایت بگردن شعرا

واتا:

بنازم به پتهوی و ره قیی که مه مرت
که به گورزی صه د ته وریزی شاعیران نه روو خا
سه مرت وهک تای ته رازوو نیشته وه ته زهوی
ههردوو قاچیشته به به رزه وه به سه ر شانی شاعیرانه وهن

زخیرهء نبود از هنر در انبساط
بغیر خوشه چینی زخمرن شعرا
دهان کیسهء کونت نه آبخنان شده چاک
که التیام پزیرد بسوزن شعرا

واتا:

هیچ زخیره به کی هونەر له عه مارتا نییه
جگه له گوله گه منی که له خهرمانی شاعیرانی کۆیکه بته وه
دهمی تووره که ی قنگت وا یه کالا نه بووه ته وه،
که به سووژنی شاعیران بۆ دوورینه وه بشی.

د و باره حامله ات میکنم اگر نرنی
سلیطه دست دخالت بدا من شعرا
به اتفاق سخن گستران قافییه سبخ
سر آمدی چو (رضا) نیست در فن شعرا

واتا:

ئه گهر دهستی خۆ به دهسته وه دان نه گری به داویننی شاعیرانه وه
جاریکی تر زگت پر ئه که مه وه هه ی بی شرمی بی ئابروو
هه موو قسه که رانی شیعردانهر له سه ر ئه وه یه ک دهنگن
سه ره به ده ره وه یه ی وه کو (رهزا) له ناو دهسته ی شاعیراندا نییه.

شه ره شیعرنی شیخ رهزا و شوکری هه ره دووراو دوور نه بوو. زۆرجار له سوله یمانی و
به غدا یه کترین دیوه و به بی جنیو گفتوگۆبان کردووه. به لام هونه ری هه ردوو شاعیر له مه دا
بوو. دووریش نییه شاعیری ناسراو جه میل صدقی زه هاوی له هاندانی شوکری دهستی
بووبیت، له به ره ئه وه شیخ رهزا له شیعرنی کوردیدا هه ردووکیان جووت ئه کات.

پیم مه لین ئه م دوو ژنه ت بۆچییه ئه ی شیخ رهزا
(شوگری) بۆ ته سک و تروسکی و (جه میل) بۆ زگ و زا

هه ره له سه ره ئه م شه ره شیعره، شیخ رهزا جارچار رقی له سوله یمانیش هه لساوه و
پلاریکی تی گرتووه که ئه لیت:

هه ره مه تاعنی که ته له بکه ی له سوله یمانیدا

هه‌یه، ئیللا کوزی بیکر و کونی نامستعمل

ئه‌لئیتیش:

سوله‌یمانی هه‌تانه، ناوی نابهم، وه‌ک کونی بیچوو
وه‌کو دانئیی له‌سه‌ر به‌رگی شه‌قایق جی سمنی ئاهوو

و ئه‌لئیتیش:

موسولمانان، موسولمانان، موسولمانی موسولمانی
هه‌تیویکم ئه‌وی خه‌لقی سوله‌یمانی سوله‌یمانی

که‌چی له‌لایه‌کی تریشه‌وه ئه‌لئیت:

موخاله‌فهم نییه من سه‌عاتی میقاتم
غولامی هه‌لقه له‌گوئی جه‌میعی ساداتم

بئ‌گومان شوکریش شاعیر بوو و په‌نجه‌ی له‌گه‌ل شیخ ره‌زادا ئه‌دا. به‌لام شیخ ره‌زا،
وه‌کو شه‌ره که‌له‌شیر مه‌رجی به‌زاندنی ئه‌کرد و ئه‌لئیت:

حیزی ئه‌گه‌ر قسه‌سه ببه‌ستتی به (ره‌زا) وه
بئ‌شک به‌حاله‌لالی له‌کوزی دایکی نه‌زاوه
بئ‌حیکمه‌ت و بئ‌قیمه‌ت و بئ‌جی نییه شیعی
عومری له‌هه‌وه‌ل تا‌کو ئاخیر تپیدا رزاوه
شوگری گه‌نوگوو خووری سوله‌یمانییه بو‌یه‌م
هه‌رچه‌نده که‌ ئه‌مدی وه‌کوو لوتی ده‌گه‌راوه

له‌هه‌جویکی تریشدا ئه‌لئیت:

سوپه‌ری ئه‌هلی سنه بو‌شه‌ری بیگانه تنه
خویه‌خۆ شه‌ر ده‌که‌ن و ئه‌سه‌له‌ه‌یان هه‌ر به‌تنه
رقی هه‌لسا سینه‌یی دئ‌ له‌سوله‌یمانی ئه‌دا
ئافه‌رین ئه‌هلی سنه ئه‌م په‌قه‌تان هه‌ر له‌کنه
ئه‌هلی ئیمه که‌چوو شاری (سنه) حوکه‌ ئه‌گئ

به دوو شاهي و قهه پوولي ژني کاميان مهزنه
 له به يتيكي تريشدا ئه لیت:
 گهر له نامووست ئه ترسي هاي وه تنگی تنته وه
 وهختی بۆ ته کیه ئه چي دهس بگره پشتی قنکته وه
 لهم شيعره يش به دايکی شوکری ئه لیت:
 کوزی (يايه) ئه گه زی کي وه کو گاز
 بهری عه رصه ی پانه وه کو دهشتی حيجاز
 قيتکه ييکی هه يه وه ک گردی (ده ماوه ند) ئه علا
 پر له هیلانه که وه قه شقه ره و کوتر و باز
 هه روا له به يتيکی تريدا ئه لیت:
 خورووی نامری به شيشی من تليشی ناوگه لی دايکت
 بلیم چي صه ده زار له عنه ت له خو ت و شیری ناپاکت

شیخ رهزا و میرانی بابان

میرنشینی چی بوو؟ میرنشینی به جوړیکی رهسمی، به پیتی یاسایه ک که غازان خانی
 ئیلخانی له سالی ۱۳۰۳م ده ره پینا دامه زرا. ئه و میرانه که دهسته لاتیان به سه ره
 هه ریميکی فراواندا هه بوو، به رهه می ئه و هه ریمه یان بۆ خو بۆ پیکه پینان و به کاره پینانی
 هه پزیکي سه ربازی بۆ یارمه تیبی حکومت به کار ده پینا.
 عوسمانیبه کان که له شه ری (چالدران) دا به سه ره صه فه و ییه کانداه سه رکه وتن، به
 پیچه وانه ی ئه وان که میره کانی صه فه و ییان به سه ره کوردستاندا ده چه سپان، ئه مان،
 میره کانی کوردیان به وه به لای خو دا راکیشا که رژی می میرنشینی ئیلخانیان نوئ کرده وه
 و دایانه وه دهستی میرانی کورد.
 له مه دا (شه ره فنا مه) و (ئه ولیا چه له بی) و (مؤذن زاده) و (هه ممه ر) یه ک ده گرن که
 رژی می میرنشینی له کوردستاندا له هه موو کاروباری ناوه وه به ته واوی سه ره به خو بوو.

کوردستان به پیتی ریک که وتنیک له نیوان سولتانی عوسمانی و پیشه‌وای ئایینی کورد مه‌ولانا شیخ‌ه‌کیموددین ئیدریسی به‌دلیسی، دابه‌ش کرایه (سنجق) و (میرنشینی)، یه‌کیتک له میرانی کورد سه‌نجه‌قی ده‌برده رتوه و میرنشینی بریتی بوو له چهند سه‌نجه‌قیتک، میری میران سه‌رۆکایه‌تیی ده‌کرد.

شهرف خان له (شهره‌فنامه) باسی گه‌لێک له‌و میرنشینانه ئه‌کات، وه‌کو میرنشینی (آمد = دیاره‌کر) و میرنشینی هه‌کاری و میرنشینی بۆتان له‌ جزیره و میرنشینی یا ئیپاله‌ی شاره‌زوور که‌مه‌رکه‌زی شاری که‌رکووک بوو و به‌ سه‌رۆکی میرانی به‌به (بابان) بوو... هتد.

شیخ ره‌زا، ریز و خوشه‌ویستییه‌کی بی پایانی به‌رامبه‌ر میرانی به‌به هه‌بوو. ئه‌و ریزو خوشه‌ویستییه هه‌ستیکی نیشتمانپه‌روه‌ری و کوردپه‌روه‌رییه‌وه بوو چونکه میرنشینی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی بابان، رۆناکییه‌کی گه‌ش بوو له‌ کوردستانی خواروودا. شیخ ره‌زا ئه‌م میرنشینه‌ی به‌ ولاتیکی سه‌ره‌خۆی کوردستان و میرانی بابانیشی به‌ پیشه‌وا و پارێزه‌ری ئه‌و ولاته‌ داده‌نیت، به‌لام له‌ پاش شکستی عوسمانییه‌کان له‌ شه‌ری (قیه‌ننا) و بلا‌بوونه‌وه‌ی سه‌رمایه‌داری و پیوستی به‌ ولات و بازاریکی یه‌کگرتوو وای کرد که له سه‌رده‌می حوکمداری سولتان مه‌حمودی دووهم ده‌وله‌تی عوسمانی ده‌ست بکات به سه‌رنگوم کردنی ئه‌و میرنشینانه و ده‌سته‌لاتی حکومه‌تی مه‌رکه‌زی به‌سه‌ر کوردستانیشا بگرت.

شیخ ره‌زا له‌ شیعریکی کوردیدا بیره‌وه‌ریی خۆی له‌سه‌ر شاری سوله‌یمانی که‌ پاته‌ختی میرنشینی بابان بوو ده‌لێت:

له‌ بی‌رم دی سوله‌یمانی که‌ دارولمولکی بابان بوو
نه‌ مه‌حکوومی عه‌جه‌م، نه‌ سوخره‌کیشی ئالی عوسمان بوو
له‌به‌ر قاپیی سه‌را سه‌فیان ده‌به‌ست شیخ و مه‌لا و زاهد
مه‌طافی که‌عبه‌ بۆ ئه‌ریابی حاجه‌ت گردی سه‌یوان بوو
له‌به‌ر طاووری عه‌سکه‌ر ری نه‌بوو بۆ مه‌جلیسی پاشا
سه‌دای موسیقا و نه‌ققاره‌ تا ئه‌یوانی که‌یوان بوو
دریغ بۆ ئه‌و زه‌مانه، ئه‌و ده‌مه، ئه‌و عه‌صره، ئه‌و رۆژه
که‌ مه‌یدانی جریب بازی؛ له‌ ده‌وری کانی ئاسکان بوو

له و سه‌رده‌مه‌دا والیبی به‌غدا له‌بهر یاخی بوونی هه‌ندی عه‌شایه‌ری عه‌ره‌ب ده‌سته‌لاتی
به‌سه‌ر ویلایه‌تدا نه‌ئما و بو‌گه‌رانه‌وه‌ی ده‌سته‌لات، داوای یارمه‌تیبی له‌شکری بابانیان
ئه‌کرد و به‌هه‌زیکی کورده‌کان ده‌سته‌لاتی حکومه‌تیان ئه‌گه‌رانه‌وه.

به‌زه‌ری حه‌مله‌یبی به‌غدا‌یبی ته‌سخیر کرد و تیبی هه‌لدا
سلیمانی زه‌مان، راستت ئه‌وی، باوکی سوله‌یمان بوو*
*مه‌به‌ستی ئه‌وره‌حمان پاشای بابانه‌که باوکی سلیمان پاشا بوو.

شێخ ره‌زا (سه‌لاحه‌ددینی ئه‌یوبی) ی به‌کوردی بابان داده‌نی، که‌چی ئه‌و له‌عه‌شیره‌تی
راوه‌ندی کورد بوو. به‌پیتی ئایینی ریز له‌فه‌ضلی عه‌ره‌ب ده‌گرت، به‌لام کوردیکی وه‌کو
سه‌لاحه‌ددین وولاتی ئیسلامی له‌ده‌س (سه‌لیبی) یه‌کان ریزگار کرد و به‌سه‌ره‌زی چوووه
ناو قودسه‌وه.

عه‌ره‌ب ئینکاری فه‌ضلی ئیوه‌ناکه‌م ئه‌فضه‌لن ئه‌ما
(سه‌لاحه‌ددین) که‌دونیای گرت له‌زومره‌ی کوردی بابان بوو
عموومی شه‌ه‌ریاران و سه‌لاطین و رمنگستان
له‌روعب و سه‌طه‌تی ئه‌و شه‌یره‌دا گشتی هه‌راسان بوو
قوبووری پر له‌نووری ئالی بابان، پر له‌ره‌حمه‌ت بی
که‌بارانی که‌فی ئیحسانیان وه‌ک هه‌وری نیسان بوو

له‌و ده‌وره‌شدا عه‌جه‌م و عوسمانی هه‌ر به‌کورد شه‌ریان ئه‌کرد، تورک به‌له‌شکری به‌به‌و
قاجارییه‌کانیش به‌له‌شکری ئه‌رده‌لان و بووه‌ته‌هۆی شکستی هه‌ردوولا و ده‌سته‌لاتی
دوژمنان به‌سه‌ر هه‌موواندا.

که‌(عه‌بدو‌للا پاشا) له‌شکری والیبی سنه‌ی شر کرد
(ره‌زا) ئه‌و وه‌خته‌عومری پینج و شه‌ش طفلی ده‌بستان بوو
له‌شعیریکی تریدا که‌باسی به‌خشش و که‌ره‌می (ئالی به‌به) ده‌کات ده‌لێت:
سائیل به‌غینا نائیل ئه‌کا به‌خششی که‌متان
ئالی (به‌به) یاخوا نه‌رزی ده‌ستی که‌ره‌متان
هه‌ر چه‌ند به‌مه‌هل خه‌نجه‌ری ئه‌لماسه‌ زوبانم

ناپری سهری موویئ له ئەدای شوکری نیعه‌متان
 گیرفانی گەدای کردووه‌ته کانی جه‌واهیر
 ئیکسیری نیشاری زەر و شاباشی دره‌متان
 ئیوه‌ن به حقیقه‌ت مه‌لیکی میلله‌تی کوردان
 شایانی زیاره‌ت بکری خاکی قه‌ده‌متان
 ئینکاری حوقوقیان له‌سه‌ر ئەم میلله‌ته ناکری
 ئابای فه‌ره‌یدوون، فرو، جه‌مشیدی هه‌شه‌متان

ستایشی ئەحمەد پاشای بابان

شیخ رەزا لە گەڵ هەندی له میرانی به‌به دۆستایه‌تییه‌کی تایبه‌تی هه‌بوو. له‌به‌رئوه هەندی جار په‌رده‌ی وبقار لاده‌دات و له مه‌یدانی ره‌خنه و گالته و گه‌پدا، شتی وای بو خۆی دروست ده‌کات که دۆستانی له هیچ داوایه‌ک درتغیی لێ نه‌که‌ن. له‌م ستایشه‌دا، دوو شتی مه‌به‌سته، یه‌که‌میان، حکومه‌تی عوسمانی، له ژێر پالێ په‌ستۆی حکومه‌ته بیگانه‌کانی ئه‌وروپا یاسایه‌کی دانا که بیگانه‌به‌ک مافی ئه‌وه‌ی هه‌یه نه‌ک به پیتی یاسای سزادانی عوسمانی، به‌لکو، ئه‌گه‌ر تاوانبار کرا، به‌پیتی یاسایه‌کی تایبه‌تی که - قانونی ئه‌غیار «قانون اغیار» یان پێ ده‌وت ده‌بیت. لێره‌دا شیخ رەزا گالته به‌و یاسایه‌ ده‌کات که هه‌تا، هه‌تیوتکی حیزی بولغار ئه‌و مافه‌ی هه‌یه که یاسای عوسمانلی به‌سه‌را دانه‌نریت:

چاکی کرد په‌رده‌یی نامووسی درێ وتی سیکتی بنی

ویرمندی پاره‌سنی بوبله‌می قانون ئه‌غیار؟*

* پاره‌که‌ی نه‌دا، ئایا وایه‌ قانونی بیگانه‌؟

دووه‌میان؛ شیخ رەزا، له دروست کردنی ئەم باسه‌ دوور و درێژه‌ بێ بایه‌خه، مه‌به‌ستی داوای یارمه‌تییه له دۆستیکی زۆر گیان به‌ گیانی، وه‌کو ئەحمەد پاشا، ئه‌گینا که‌س نییه شتی وای لێ بقه‌ومێ و ئابرووی خۆی لای مرۆفیتیکی وه‌کو ئەحمەد پاشا به‌ریت و بلتیت کاریکی ناپه‌سه‌ندی وام کردووه، تو پاره‌که‌م بو‌ده!

ئهمه‌ سێ رۆژه‌ که سه‌ر گه‌شته‌و و هه‌یران ده‌گه‌ریم

کیم هه یه غه یری وهلی نیعمه تی فهرخونده شیعار
فهرموون له گه ل سهرجه می شیعره که دا:

پوژی یه ک شه ممه که مه شهووره به پوژی بازار
من به غار که و تمه دومبالی کورپکی بولغار
کور چه کور لیوی وه کو لاله یی خه مرا رهنگین
کور چه کور چاوی وه کو نیرگسی شه هلا بیمار
ئه هلی ئینصاف به خوا رهنگه چه نه ی بشکینتی
گه کسه سی بیت و بکا قامه تی ته شبیه به چنار
له هه مووی صهرفی نه زهر سمت و سورینتیکی هه بوو
نازک و نه رم و له تیف، میثلی ته لای دهسته و شار
خر و مه خرووط و موده و وهر، سپی یو نه رم و دونیم
هه ره کوو کومه له به فری که شه قی که ی به مشار
که به دیقته نه زهرم کرده سورین و کفه لی
هه ردوو چاوم په رییه ته و فی سه رم وهک سه گی هار
دامه نم گرت و وتم «مه رحه مهت ایت الماسم»
«بویله پاندرمه بنی آتشی عشقن ایله زار»*
چشم جادوی سیاهت همه بنداست و فریب
همه نازاست و گریشمه همه خوابست و خمار
بنی صید ایتدی سنک دیده ئی آهوره روشن
ئه ی سنک دیده لک آهوه کی ششیر شکار

* وانا:

دامه بینم گرت وتم: «مه رحه مهت که ئه الماسم

وا من به ناگری عه شقته وه مه سووتینه

چاوی سیحریازی رهشت هه مووی کۆت و به ند و فریوده ره

هه مووی ناگر و ناز و به لاچاو روانین و خه و سه رخوشییه

چاوی روشن (ناهوی) ی تو منی خسته داوه وه

ئەي ئەو چاوانەي توکە شېر دەخاتە داووە.

ساعەتێ چاک لە سەر و سوورەتی نەحسەم فکری
پیمی ووت: «گیت ایشنه حاجی بەبە یاغمەمی وار؟
صاچمە لاقردیلرک حاصلی یوق آقچە گتیر،
(آقچەسزا) ایتەمە ساقن آرزوی بوس و کنار»
من کە یەک پارەیی جلقم لە ئەزەل شک نەدەبرد
پیم وت: «ایشته کەمەردە دولیدر یوز دینار»
«بن بیوک ذات شریفم وکلا خواجە سییم،
طانیور بندەکزی جملەء شاه و خونکار»
ئەلغەرەز هیندە درۆم کرد و فسوونم بوۆ خویند،
کەوتە دووم هەر وەکو دووی گورگ ئەکەوی بەرخێ هەزار
موختەسەر خووشە قسە، بردمە مەزلگەهی خووم
گرتم و خستم و لیم برد و گونم کرد بە چوار
مۆلەتم ساتی نەدا ئەو شەو تا وەختی سەحەر
کاری خەیرم بە مەزەندە گوزەری کرد لە هەزار
وەختی سویحەینێ کە داوینێ فەلەک ئەتلەسی بوو
هەر لە جێ راستەو بوو، دامەنی گرتم وەکو خار
چنگی وەک پەنجەیی شاهین لە یەقەم قایم کرد
دەستی کەردە جەزەع و نالە و هاوار هاوار
زەفتییە و ئەهلی مەحەللە هەموو جەم بوون لە سەرم
پرسیان: (مالخبر)، ئەي زاهیدی سالووس شیعار؟
پیم وتن لەم کورە بولغاره بپرسن کە لە من
چی دەوی، بۆچی دەنالینێ وەکو هەوری بەهار؟
چاکی کرد، پەردەیی نامووسی دپی وتی: «سیکتی بنی
ویرمەدی پارەسنی، بویلهمی قانونی آغیار؟»*

«دیدیلر حاجی افندی چوجوقک حهقنى وير،
سرکه فاش اولدی دهها فائده ایتمز انکار»
«یوقیسسه پاره‌ن نه‌گه‌ر مهلتن اوچ گون اولسون،
حقنى اوچ گونهدک ویرملیسن ای غه‌ددار»

* واتا:

پاره‌که‌ی نه‌دا، وایه قانونی بیگانه؟
وتیان حاجی نه‌فه‌ندی حه‌قی مندا‌له‌که‌ بده،
سرکه‌که‌ ناشکه‌را بوو نیتر بیکه‌لکه‌ نینکار.
گه‌ر پاره‌ت نیبه‌ سئ رۆژت مؤله‌ت ده‌دین،
ده‌بیت حه‌قی له‌م سئ رۆژده‌دا بده‌یت نه‌ی غه‌ددار.

نه‌مه‌ سئ رۆژه‌ که‌ سه‌رگه‌شته‌و و حه‌یران ده‌گه‌ریم
کیم هه‌یه‌ غه‌یری وه‌لیولنیعمه‌تی فه‌رخونده‌ شیعار
یه‌عنی هه‌م نامی نه‌بی حه‌زرتی (نه‌حمه‌د پاشا)
فه‌خری دین، کانی حه‌یا، به‌حرری که‌ره‌م، کۆهی وبقار
مه‌دحی نیحسانی بکه‌م، عیلمی بکه‌م، فه‌ضلی بکه‌م،
به‌خوا خاریجه‌ نه‌وصافی حه‌مییده‌ی له‌ شمار
که‌فی زه‌ر به‌خشی که‌ه‌وا مه‌نبه‌عی دو‌ر و گوه‌ره‌ه
میثلی به‌حرری که‌ نه‌ ساحیلی بیت و نه‌ که‌نار
طه‌بعی جه‌وواد و که‌ریم هه‌ر وه‌کو (قائنی) ده‌لئ
«زر به‌ قنطار همی به‌خشد و آشت‌ر به‌ قنطار»*

* زئیر به‌ هۆقه‌ نه‌به‌خشی و حوشت‌ر به‌ قه‌تار

تا وه‌کو ده‌وره‌ بکات و بگه‌ری چه‌رخ و فه‌له‌ک
تا وه‌کو دیت و ده‌چی، بیت و بچی له‌یل و نه‌هار
به‌ مورادی بگه‌ری شه‌مس و قه‌مه‌ر چه‌رخ و فه‌له‌ک
زه‌فه‌ر و فه‌تقی قه‌رین، به‌ختی موعین، طالعی یار
ره‌ئیی نه‌و باعیسی ته‌نظیمی ئومووراته، وه‌لئ

بۆ كۆرهی عالی می ئی مگان بوو ته قو طبی مه دار

له مه دحیی کی نه حمه د پاشای به به دا له شیعریی کی فارسیدا ده لیت:

آصفی جم صفت و داوړ اقلیم گشا
صاحب سیف و قلم حضرت (أحمد پاشا)
در گروه وكلا، عارف و دانا تر از او
هست؟ گفتم بخرد، گفت: نه كلا حاشا
دهر در طاعت او (یصرفه کیف یزید)

واتا:

ناسه فی جه مشید صیفته و دادپه روهی ولاتان داگیر کهر

خاوه نی شیر و قه له م حه زه تی نه حمه د پاشا

و تم به پیاوی ژیر: له ناو ده سته ی وه کیلاندا له و زانا و دانانتر هه یه؟

وتی: حاشا، نه خیر نییه.

گهردوون له ژیر رکیفی نه ودا یه، چونی ناروهو و لی بی وهی نه چه رختینی،

چه رخی دونیا له ناوی مشتیدایه، هه رچونی بویت وای لی هه لته گیتته وه.

له ستایشی کی تری بۆ نه حمه د پاشا، دووباره په خنه له په وشتی خوی و مه دحی نه و

ده کات و ده لیت:

هر چند زغم دامن تقوی بکمر بر

تسبیح بکف گیرم و مسواک به بربر

ناکه کفلی نرم تراز پنبه ء محلوج

برجسته ز دنبال یکی ساده پسربر

چون دیدم واز شوق دلم در طیش آمد

چون خایه ء حلاج به زیر و به زیربر

واتا:

هه ر چهنی، داویننی له خواترسان نه که م به بهری پشتینه که م داو

ته سبیح نه گرم به ده سته وه و سیواک نه که م بهرما،

کو تو پر که که فه لیک کی وه ک لو که ی شیکراو نه رم

له دوا بی کوریک کی لووسی بی توو که وه راست نه بیتته وه،

که له سۆزدا دلتم کهوته دلته کوته
وهک گونی ههلاج کهوته سهه و خوار.

آبم ز دهان ریزد و جانم بلب آمد
صد آه جگر سوز برارم ز جگر بر
چون افعی سرمازده از تابش خورشید
بازم زند احلیل پدر سوخته سربر

واتا:

تاو له دههه زئا و رژئا و رووحم هاته سهه رلیو
سهه آهی جگهر سووتین له دهروونه هه لئه کیشم
وهک ماری سهه ما لیداو بکه ویتته بهر تاوی هه تاو
کیری سهه گبام دیسانه وه سهه ریم پیا ئه مالتیتته وه،

دو شنبه بودم معتکف کنج عبادات
آهو کفلی آمد و زد حلقه بدر بر
برجستم و دریا ز نمودم چو مرا دید
از داعیهء ساده پرستی بخر بر

واتا:

رژئی دوو شه مه له کونجی عیباده تدا گوشه گیر بووم
که فهل ئاسکی هات و ئه لقه ی دهه رگاکه ی لیدا،
هه لئسام دهه رگاکه م بۆ کرده وه که دیمی،
له خه یالی هه تیویازی به ناگام

بر زد بمن از خشم یکی بانگ بتهدید
بانگی که زند ظابط حری به نفربر
کی شیخ ربائی تو نه آن (شیخ رضائی)
کز رندی تو بودهء جهانی بخطر بر
اکنون سر تزویر فروشته ی به عمدا
یعنی برخ ساده حرام است نظر بر

واتا:

له رقان هاواریکی توندی له پروما هه لبري،
وهک هاواری نهفسه ر که بهسه ر نهفهردا نهیکا، وتی:
نهی شیخی ریائی تو نه و شیخ پهزایه نیت
که عالمی له رهندي و زیرهکیی تو. له مه ترسیدا بوو؟
کهچی ئیستا سه ری ساخته و فروفیتلت داخستوه به نه نقهست که گویا هه راهه سه بری پرووی بی
تووک بکا!

وانگاه بمن عطف نظر کرد که برخیز
تیری بهدف برزن و تیغی به سپر بر
این گفت و یکی شیشهء منی از جیب بر آورد
زان می که شعاعش زند آتش به حجر بر

واتا:

نهوجا لایهکی به لاما کردهوه واته راست بهرهوه
تشیری به نیشانهوه بنی و کیردی به قه لغانا بکه
نهمه ی وت و شووشه یهک شه رابی له گیرفان ده رهیتنا
له و جوړه شه رابه ی تیشکی ناگر له بهرد بهر نه دا

جام دوسه پیمود زتاب می صهبا
آویخت بسی خوشهء پروین به قمربر
سودی نکند موعظه و ذکر در آنجا
کز شوق فتد رعشه بر اعضای ذکر بر

واتا:

دوو سڼ پپاله ی پیتوا له شه رابی سووری بی گهر د
گه لی هیشووی نه ستیره ی به مانگدا هه لواسی
په ند و ناموژگاری سوودیکی نابج له شوینیکا
نه ندامی تیرینه له سوژدا هه موو بکه ونه له رزین

افتاد نگاهم چو بدان ساق نگارین
پیچیده دوسا قم زهوس یک بدگربر
در عرصهء اعمال نهالی بنشاندم

شاخش بقمر بر شد و بیخش بسقر بر

واتا:

که چاوم بهو لاقه شیرین وینه‌ییبه کهوت

له‌بهر ناره‌زوو هه‌ردوو لاقم له‌یه‌ک نالان

له مه‌یدانی کاردا نه‌مامیتکم ناشت

لقی نه‌گه‌یشته مانگ و ریشه‌ی نه‌گه‌یشته دۆزه‌خ

هوشدار (رضا) هرزه مگو زانکه بد آید

بر طبع ولی نعمت فرخنده سیربر

(احمد) لقب آن والی جم جاه که باشد

صد رتبه ز جمشید به اصل و به گهر بر

واتا:

ئاگات له خۆت بێ (ره‌زا)، قسه‌ی پووج مه‌که، چونکه ناخۆشه لای

ته‌بیعه‌تی وه‌لی نیعمه‌تی ره‌وشت پیروزی خۆت

ئه‌وه‌ی نازناوی (ئه‌حمده) ه و، والیبه‌که شکۆی وه‌ک هی جه‌مشیده‌و

سه‌د پله له جه‌مشید به ئه‌سل و به‌ره‌سه‌ن له پیتشته

طهمورث و هوشنگ و کیومرث و سیامک

جمشید کند فخر بدین چار پدر بر

نسبت نتوان کرد بدین جملهء معدود

آباء کرامش که نیاید به شمر بر

واتا:

ته‌هموورس و هۆشه‌نگ و که‌یوومه‌رس و سیامه‌ک و

جه‌مشید شانازی به‌م چوار باوکه‌وه ئه‌کا

به‌راوردیان ناکرئ له‌گه‌ل ئه‌م کۆمه‌له هه‌لژمی‌راوه

باوک و باپیری به‌خشنده‌ی ئه‌و که له ژماره نایه‌ن

پیتوه‌ندی شیخ ره‌زا ته‌نھا له‌گه‌ل ئه‌حمده پاشادا نه‌بووه، پیتوه‌ندییه‌کی زۆریشی له‌گه‌ل

حه‌مدی پاشادا بووه و له‌م شیعره فارسییه‌یدا مه‌دحی ده‌کات:

ورق از شه‌پر جبریل خواهد کلک انشارا

که در هرنامه نتوان برد نام (حمدی پاشارا)
وجود (معن) را (زائد) شمارد مشرب جودش
ز (حاتم) عارش آید فضله خواند فضل یحیارا

واتا:

قه‌له‌می دانانی شیعی کاعه‌زی له شاپه‌ری جبره‌ئیل نه‌وی
چونکه ناتوانی له هه‌موو نامه‌یه‌کدا ناوی (حمدی پاشا) بی‌ری.
ره‌وشتی به‌خششی نه‌و بی‌ونی (مه‌عنی کوری زانده) به‌زیاده‌دائه‌نی
قاری له‌حاته‌می طه‌ی دپته‌وه، فه‌ضلی به‌حیای به‌رمه‌کی به‌فه‌زله‌پاش خوانی دابنی.

بتبریک قدومش جان فشانم گر نیفشانم
ز شرم کم بهای آسمان عقد ثریا را
تلی باید زدن لیکن ز نقدم دست کونه بود
خجالت میدهد پیوسته این دست تهی مارا

واتا:

گیانم له‌پیروزیایی هاتنیا دانه‌نیم، نه‌گهر
له‌شهرمی بی‌نرخیدا ملوانکه‌ی نه‌ستیره‌کانی سوره‌بیای ناسمانی دابه‌ش نه‌که‌م
پیوست بوو ته‌لگرافی لی‌بددم بۆ به‌خیر هاتنت، به‌لام پاره‌م له‌ده‌ستا نه‌بوو
نه‌م ده‌س کورتیبیه‌ی نیمه‌هه‌میشه‌شهرمه‌زاریمان به‌سه‌ردا نه‌هینتی

کجاشد بامنش آن مهربانیها نمیدا نم
خطایی رفت یا از قطره استغناست دربارا
سبب اینست یازره پروردن برفت از یاد
ز طالع نحسی من آفتاب عالم آرا را

واتا:

نه‌و گشته میهره‌بانیه‌ی له‌گه‌ل من چی به‌سه‌ره‌ات؟ نازانم
هه‌له‌یه‌ک رووی داوه، یان ده‌ریا پیوستی به‌دلۆیه‌بارانی نییه
هۆکه‌ی نه‌مه‌یه، یاخود له‌سیاچاره‌یی و بی‌تالعی من
خۆری عالم رۆشن که‌روهه‌په‌روه‌ده‌کردنی تۆزی له‌یادچووه
چنان داند که بالی پشه‌ء بخشد اگر بخشد

بکمتر بندهء از بندگانش ملک کسرارا
گر این دست و کرم دیدی نگفت ای (رضا) حافظ
«بخال هندوش بخشم سمرقند و بخارارا»

واتا:

واته زانی بالی میشوولیه کی به خشیوه نه گهر بیتو
مولکی کیسرا بیه خشی به یه کن له که مترین بنده کانی
نه گهر حافظی شیرازی نه دم دست و که ره مه ی نه وی بدیایه ، رهزا ، نه یئه وت:
«سه مه رقه ند و بوخارا به خالی ره شی نه و نه به خشم».

شیخ رهزا له شه تره نجیندا دهستیکی بالای هه بوو. خوئی باسی وه ستایی خوئی له م شبعره
فارسییه دا نه کات و نه لیت:

عیراق و پارس و تبریز و صفهان
بخارا و خطاء و بلخ و باگنج
نباشد چون (رضا) شطرنج بازی
نه در ترک و نه در روم و نه در زنج

واتا:

عیراق و پارس و تبریز و نه سفهان
بوخارا و ختا و به لخ له گه ل گنج
شه تره نج بازیکی وه ک رهزا نییه
نه له تورک و نه له ناو رووم نه له ناو زنج

سویاس بو مسته فا زیهنی پاشای بابان

مسته فا زیهنی پاشای بابان تاخمیکی شه تره نجی جوان به دیاری ده نییریت بو شیخ رهزا.
شیخیش له م شبعره فارسییه دا سویاسی ده کات که ده لیت:

نامه کز یار مهربان باشد
مایه عیش جاویدان باشد
کافرم گر پیام یار چنین

کـمـتـر از وحی آسمان باشد
جان کنم بذل نامهء که دران
نام آن میر عالیشان باشد
مصطفی بگ که کلک مشکینش
همچو طوطی شکر فشان باشد

واتا:

نامه نه گهر له یاری میهریانه وه بی
مایه ی ژبانی جاویدان نه بی
کافرم، گهر په یامی یاریکی وا
له سرووشی ناسمان لام که متر بی
گیان به قوریانی نامه یه ک نه که م که وا
ناوی نه و میره پایه بلنده ی تیدایی
مسته فا به گ که قه له می وه کو میسک
خوشی وه کو و تووتی شکر بلاوئه کاته وه.

شـاـه باز بلند تدبیرش
طائر اوج کن فکان باشد
عزم او در مشیمهء تقدیر
باقضا طفل توأمان باشد
قدر او در مکان نمیگنجد
مـرـسـرا پرده لا مکان باشد
وصف ماهیتش توانم گفتم
گرمه و مهر جسم و جان باشد

واتا:

شبابازی به رزی را و ته دبیری
بالداری پویه ی (بیه و بو) یه
عه زمی نه و له مندالدانی قه دردا
له گه ل قه ز و قه دردا منالی دوانه ن

قه‌در نه‌و له جیگادا جیبی نابیتته‌وه
مه‌گهر جیگاکه په‌رده سه‌ری لامه‌کان بی
نه‌توانم وه‌سفی ماهییه‌تی بکه‌م
نه‌گهر مانگ و خور له‌ش و گیان بی

در قیافت جوان بدان‌ش پی‌ر
طرفه پی‌ری که نوجوان باشد
دامنی هم‌تتش بر افش‌شان‌د
آن چه‌در جیب بحر و کان باشد
بی‌ه‌ست فخر کیانیان چون جم
بلکه فخر جهانیان باشد
ای سفر کرده‌ء که فتح و ظفر
در رکاب تو هم عنان باشد

واتا:

به قیافت گه‌نجه ، به ویل و که‌مال پی‌ره
پی‌ریکی نوی که جوانیکی نوی بی
داوینه‌ی هی‌مه‌تی ، هرچی له باخه‌لی
ده‌ریا و کانا هم‌مووی هه‌لته‌ریژی
وه‌ک جمشید نیبه مایه‌ی شانازی ته‌ن‌ها
به‌لکو مایه‌ی شانازی هم‌موو خه‌لکی دنیا‌یه
نه‌ی نه‌و سه‌فه‌ر کردو‌دی که فه‌تح و سه‌رکه‌وتن
هه‌میشه هاو ئاوزه‌نگی ری‌کیفی تویه .

س‌ف‌رت به ازان که در ثمین
تا به دریا بود نه‌هان باشد
دست در گ‌گ‌ردن هدف نکند
تیر تا هم‌دم کمان باشد
ش‌اع‌ر ترا بریده باد زیان
گ‌ر‌نه مدح تو بر زبان باشد

چه تفاوت میان ناز کند
طبع چون سرکش و روان باشد

واتا:

سه‌فهرت چاکتره چونکه دورری گرانبه‌ها
تا له‌ده‌ریا دا بی‌ده‌رناکه‌وی
تیبیر تا‌هاوده‌می که‌وان بی‌ده‌ست
ناکاته ملی‌نیشان و ناپیتیکی.
یاخوا زبانی شاعیره‌کته به‌برین چی
ئه‌گهر تاریفی توی به‌سه‌ر زمانه‌وه نه‌بی

در لغت (گورد) مردرا گویند
گر زیر دست پهلوان باشد
من نگویم چو شاعران دیگر
که چنین باد یا چنان باشد
از دعایت همین قدر گویم
که آنچه خواهد دلت همان باشد
هدیه آترا بجان قبول کنم
گرچه یک ریزه استخوان باشد
قدری شعر گران بهای (رضا)
داند آنکس که نکته‌دان باشد

واتا:

له‌فهره‌نگدا (گورد) به‌واتای مه‌رده
ئه‌گهر پالنه‌وان و ده‌ست له‌سه‌ره‌وه بی
من وه‌کو شاعیرانی تر نالیم که‌وایی و وایی
بۆ‌دوعای خیر بۆ‌تۆ‌ههر ئه‌وه‌نده ئه‌لیم
دلت چیی ده‌وی یاخوا وایی
دیاریبه‌کته به‌گیان قه‌بوول ئه‌که‌م
ته‌نانه‌ت ئه‌گهر ورده ئیسقانییش بی
قه‌دری شیعی گرانبه‌های (رہ‌زا)

ئەو كەسە ئەيزاننى كە لە قسەى ورد تى بگا .

نامەيهكى سەرخۆشى بۆ مستەفا زيهنى پاشاي بابان

مستەفا زيهنى پاشاي بابان مۆتەسەپى كەربەلا بوو و دۆستايەتیی له گەل شیخ رهزادا هه بوو . شیخ رهزا بهم شیعره فارسییه ، به بۆنهى مردنى برائى ، سەرخۆشیی لى ئەكات :

لقد اصیب حبيب القلب و اأسفا
وصار صدر سماء المجد منخسفا
دلّم بسوخت ز ناوعده مرگ قادر بگ
برادرت (غفر الله ذنبه و عفا)

واتا:

داخه كەم خۆشه و بێسته كەى دلّم گرفتار بووه
سینه یی ئاسمانى شكۆ رۆچوووه
دلّم سووتا له بهر مه رگى ناوهختى قادر به گ
برات خوا لى بپوریت و له گوناھى خۆش بىت

چو دید تازه نهالى كشىد سر بفلک
زمانه ازین و بیخس بر آورد بجفا
بفضل و رحمت خود ایزدش بیامرزد
كه اهل جود و خداوند عض و بود وفا

واتا:

گهردوون كه دىتى نه مامىكى تازه هه لچوو و سه رى گه بان دووه ته ئاسمان
به نار هه تى له رهگ و ریشه وو ده رى هینا
خوا به رحمت و گه وره یى خۆى ببه خشى
چونكه ده سكراره و به خشنده و به وه فا و لى بوردوو بوو

توبى جهت متصرف نیامدى بزمین
بكریلا كه خداوند (زادها شرفا)
چو یاد آوری از وقععه امام حسین

چگونه شمر لعینش برید سر ز قفا

واتا:

تو له خوږایی نه بووی به موته سه ریفی ولاتی
که ره لا، خوا پایه به رزتری کا
که له رووداوه کهی هه زه تی حوسینه وه بیرت نه که ویتته وه
چون شمري له عنه تی سه ری له پشت ملییه وه پری

کنی بحال جوانان اهل و بیت نظر
(لسهم حاسدهم کیف اصبحوا هدفا)
جماعتی نگری سر برهنه سینه زنان
برگ تشنه چو بیمار محتضر بشفا

واتا:

ته ماشای حالی لاوانی ته هلو به بیت نه کهی، نه بیینی
چون بوون به نیشانهی تیری نه وانهی به غیلیبیان پی نه بهن
سه پری کۆمه لێ نه کهی به سه ری قۆتی سنگ نه کوتن
تینووی مهرگن وه کو بیماری کاتی گیان دان تینووی چاک بوونه وه دیه.

وفات باب و برادر و زیاد میبری
در آن مصیبت سادات و ماتم شرفا
هزار لعن بارواح قاتلان حسین
ولی چو شیعه مرو تا صحابه و خلفا

واتا:

مهرگی باوک و برات له یاد نه باتته وه
نه م موسیبه تهی به سه ر ساداتدا هاتوو وه نه م مه تته م و ته غریبه یه
هزار له عنه ت له گیانی نه وانهی حوسینیان کوشت.
به لام وه ک شیعه نه وه نده مهرۆ نه سحابه و خه لیفه کانیش بگریته وه

نه اعتماد بر افراط کن، نه بر تفریط
میانه جو که همین است مذهب عرفا
زمان عمر تو ممدود باد و درگذرد

بجاه و دولت واقبال و عیش و ذوق و صفا
همیشه تا بهوای (رضا)ی حق حجاج
گهی بمره تکا پوکنند و گه بصفا

واتا:

نه پشت به زور ریشتن ببهسته و نه به کهم ریشتن
ناوهندی بگره چونکه ریبازی خواناسان نه مهیه
ته مهنت در یژ بیت و به سه رچیت هم همیشه
به پایه و ده ولت و شکو و ژبانی خوش و رابواردن
بژ نه وهی حاجیبیان له هه وای ره زامه ندیی خوا
تاوئ له (مهروه) بکه ونه راکردن و ناوئ له (صفا)

مه دحی مه جید پاشای بابان

مه جید پاشای بابان قائیمه قامی قهزای کفری بوو که کفریش به شیک بوو له میرنشینی
میرانی به به. له م شیعه تورکییه دا. شیخ رهزا باسی شارستانی راسته قینه نه کات که
بریتیبه له کرده وه و ره وشتی چاک له مرؤفدا و ده لیت:

مدنیت ایکنجی عنقادر
او دخی اسم بی مسما در
مدنیت مکارم اخلاق
بذل و احسان و فضل و تقوادر
معرفت گر سقل اوزاتق ایسه
بز اخفش حکیم و دانا در
سر و دستاردن عبارت ایسه
جحش قاضی ده (ابن سینا) در

واتا:

شارستانی مه لی (عه نقا)ی دو وه مه
نه ویش ناوتیکه له هیچ نه تراوه

شارستانی جوانبی ره‌وشت و
دهس کراوه‌بی و چاکه کردن و خواپه‌رستییه
زانست نه‌گه‌ر به ریش دریت‌کردن بی
بزنی (نه‌خفه‌ش) یش‌ه‌کیمی دانایه
گه‌ر عیبارت بی له میزه‌ر و سه‌ر و که‌لله
که‌ری قازیش (ئیبینی سینا) یه

صورت ماده‌دن کنایت ایسه
آدم و ابلیس، حییه و حوادر
گر عبادت حجازه کیت‌مک ایسه
خر صوفی ده حاجی بابادر
حسنی اوصافی اولمیان آدم
شکل آدمده بر مقوادر
شخص کامل اگر بولونسه بوگون
مرحمتلو مجید پاشا در

واتا:

نه‌گه‌ر کیفایت بی له شیوه‌ی ماده
ئاده‌م و ئیبلیس، مار و هه‌وایه
نه‌گه‌ر نه‌وه بیت که بچیتته حجاز
که‌ری سو‌فیش باوه حاجییه
نه‌و مرۆقه‌ی صیقاتی جوانی نه‌بیت
مقه‌ووایه که له شیوه‌ی مرۆف دروست کرابی
نه‌گه‌ر مرۆفی ته‌واو هه‌بیت ئیمپرۆ
خاوه‌ن به‌خشش مه‌جید پاشایه

دودمان ملوک بابانک
قاله برشمس عالم آرادر
دست گوهر فشانی غبطه‌ءکان
کف احسانی رشک دیارد

دهستی اول دهسته بکزه مز که دیدم
حلی مشکل اولان معمار
منت ایتمز جهانی ایتسه نشار
همتی تا او رتبه بالادر

واتا:

له خانه دانی میرانی بابان ماوه وهی
خۆریکی جیهان نارایه
دهستی گه وهه ر بلاوکه ره وهی خوشییه کان
دهستی به خششی شه پۆلی دریایه
دهستی و دک ئه وه دهسته نییه که وتم
ئه وهی گرفتگی هه بی کردنه وهی ئاسانه
مننه ت ناکا گهر جیهان دابه ش بکات
هیمه تی تا ئه و رادهیه به رزه

شیعره قارشی اقل جائزه سی
یا اوتوز یا ایگرمی لی رادر
جیبه گیرمر محاسن شیمی
ماه تابان گبی هویدا در
وعدهء جوود حاتم انه لری
رسته انتظار فردا در

واتا:

به رامبه ر شیعر که مترین به خششی
یا سی یا بیست لیره یه
ره ووشتی جوانی ون نابی له گیرفاندا
وه کوو مانگی تابان ئاشکه رابه
به لینی جوودی حاته مانه ی
چاوه رپی ته نها یه ک رۆژه
ئی کرامی منعمانه ی بو ئیمه
هه ر له کۆنه وه پیشه ی با پیرانییه تی

دولتی وقف ثروتی مـبـذول
نعمتی سائلینه یغمادر
ساحهء مدحنی مساحه ایدن
کلک تحریر هرزه پیمادر
جاه و اقبال و عزتک برجـا
ول تا کائنات برجادر
داورا همـتک دریغ ایتـمز
مقصـدک گر (رضا)ی مولادر

واتا:

مولکی وهقف سامانی بۆ خهلق به خـشـراوه
نیعمه تی بۆ داواکه ران تالانیه
ئه وهی ساحه ی مه ودحی بیپوئ
خامه ی نووسین زۆربییژی نووسینه
جاه و ئیقبال و عزه تی به رزتان
به رده وام تاکو ئه ستیره کانی کائنات به رده وامه
ئه ی دادگهر هیمه تتان درتیغی ناکات
ئه گهر مه قصه دتان (رهزا) مه ولایه

وا دیاره شیخ رهزا هه جوئیکی به کئیکی له بابانه کان کردووه، به لام له په شیمانیدا ده لیت:

جه وهه ری مه حزه له هه ردوولاره وهک تیغی ده بان
داک کچی پاشای ره واندز، باب کوری پاشای به بان
«شیخ رهزاش» هه جوی بکا باز ئیعتیباری بۆ نییه
چاک خراب نابی به شیعی شاعیری قه لته بان

مه دحی هه باس ناغای پشدهر

شیخ رهزا پیوه ندییه کی فراوانی له گه ل پیاوه ناسراوه کانی ئیلانی کورد هه بوو. ئه وانیش

بو پته وکردنی ئه و پتوه ندیبه ، له هه موو دهرفه تیکدا ، به دیارییه کی مونسب ئه و دۆستایه تییه یان نوێ ده کرده وه . له و دۆستانه ی شیخ رهزا سه رهک عه شیره تانی ئاکو و بلباس و پشده ر و له م شیعره فارسییه دا ، شیخ رهزا سوپاسی سه رداری ئیلی پشده ر ده کات بو ئه و دیارییه ی بو ی نار دو وه .

غرض از هدیه نه (در است) و (عقیق) و (الماس)
غرض الفت بود و دوستی و استئناس
هدیه از جانب جانانه گر زهر بود
خوشر آید بمن از (فیه شفاء للناس)

واتا:

مه به ست له دیاری دوو و ئاقیق و ئه لماس نییه
مه به ست هوگری یه ک بوون و دۆستایه تییه
دیاری لای دۆسته وه ئه گه ر ژاریش بی
لای من له هه نگوین خوشره که خوا له باره یه وه فه رموویه تی: ده رمانی ده ردی خه لکی تیایه .

هدیه ئی آمده از دوست یکی پوست پنییر
پوست موئین چو سر و صورتی آغا عباس
بامداد ان چو فرستاده از جانب میر
عسل رانیه آورد و پنییر بلباس

واتا:

دیارییه که م له دۆستیکه وه بو هاتووه: پیسته په نییریکه
پیسته په نییریکه مووای وه ک سه ر و سوورته ی عه باس ناغا
که سه یه نانی نییراوی له لایه ن میره وه
هه نگوینی رانیه و په نییری بلباسی هینا

گفتم آری چو مرا دید جگر خسته ه هجر
عسلم کرد روان میر مسیحا انفس
باز گفتم بچها ماش و نخود میطلبند
نکند شهد و عسل چاره درد افلاس

واتا:

وتم: به لئی که منی دی جگهرم زاماری دووریه
میری هه ناسه وهک مه سیح (نه خوش چاک که ره وه) هه نگوینی بو ناردم (که ده زمانی ده رده)
ديسان و تم: مناله کان ماش و نوکیان نه وی
هه نگوین چاری ده رده لاتی ناکا

شکر نعمت کیمت بندهء احسان توم
نیکی ناسم نه چو (مخموور افندی) نسناس
من به غیر از تو کسیرا نشناسم مخدوم
تو جز این بندهء خود نیز کسیرا مشناس

واتا:

سویاسی نیعمت نه کهم، به بندهی چاکه ی تو،
چاکه ناسم، وهک مه مخموور نه فنه ندیی مه میوون نیم،
من له تو به ولاره که سیکی تر ناسم شایانی خزمهت کردن بی،
ده سا تویش له من به ولاره کهس به بندهی خو ت مه زانه.

من که در بوتهء اخلاصی تو بگداخته ام
بکسان دیگرم مینتوان کرد قیاس
من چو مخموور نه از جملهء او باشانم
کافنگند بر سر یک پای دو صد مهره بطاس

واتا:

من که له ته نووری دل سوژی بو تو دا تو او مه ته وه،
ناتوانی به را ورم له گه ل که سانی تر بکری
من وهک (مه مخموور) له ریزی هه تیو و مه تیو دا نیم
که له سه ر بهک پی دوو سه د داش نه خاته ناو تاسه وه

منم آن شاعر نادر سخن و نادر گو
که بهر شعر کنم تعبیه صد گونه جناس
آن شکم کنده و لب گنده جناب سکیویر
نیست از صحبت او فائده جز وسواس

واتا:

من ٺو شاعيره قسه نايابه، ناياب ويڙهم
که له هر بهيتيکا سهد جوڙه (جيناس) کوٺه که مه وه
ٺو جه نايي (.....) ورگ گه نيوي دهم و ليو گه نيوه
له وه سوسه به ولاوه سووڊي له ها ورپيه تي کردنيا نييه

بهمه مردم (رانيه) سلامي زمن است
جـزبه (ابراهيم افندي) پدري الخناس
سينه و گردن و پشت و شکم و ساق و سرين
گند و ناپاک و گوه آلود، سراپا انجاس

واتا:

سلاو له منه وه يو هم موو خه لکي رانيه
ته نها يو برايم ٺه فنه نديي باو کي ٺه لخناس نه بي
که سنگ و مل و پشت و سک و ساق و که فله تي
هم موو گه نيوي و پيس و گواويه و سهر تا پتي پيسييه

قاضيم نيز نپرسد مگر از يادش رفت
حورش از کشک دوسه ساله پوشش ز پلاس
فرا گر کسوت زربفت بپوشند پشم است
گوز بر ريش چنين قاضي پشمينه لباس

واتا:

قازبيش هه والتم ناپرسى. بوچي له يادي چووه ته وه که
خوراكي که شکی دوو-سى ساله و بهرگی په لاس بوو؟!
که ٺه گهر بهرگی له تالي زير چنراوايش له بهرکا ههر خورييه له بهريا
تر به ريشي قازيدا که بهرگی خوريي له بهرايه

جاسم آغا که دخانی نفرستاده مرا
به تو بخشيدمش ای داور جمشيد اساس
يوقسه، ناموسنی بن بيز گبی يرتردم
قاچرردم آنی تا مملکت موش و سيواس

شکر ناس ار نکنم شکر خدارا نکنم
تو ولی النعمی من کنمت شکر و سپاس

واتا:

جاسم ئاغا که دووکه لئیکی (واته هندی توتنی) نه نارد بو من
وا به توّم به خشی ئه ی داوهری بنه ما جه مشیدی
وهیا نامووسی وه کو بیتز دهرم
پاوم دنا تاکو مهمله که تی مووش و سیواس
سویاسی خه لک نه گهر نه که م سویاسی خودا ناکه م
تو نیعمه ت به خشی منی و منیش سویاست نه که م

نالان کردنی عه شیره تی ئاکویان

عه شیره تی ئاکو له ههریمی سهر سنووری عیراق و ئیران جینشین بوون ئه م عه شیره تانه ،
ئه وه نده ملیان به حکومه تی عوسمانی نه ده دا و له شکری عوسمانیش نه ایده توانی کارتیکی
وا بکات سهر به م عه شیره تانه شوپ بکات. وه کو ده لئین: «صه گ به زه بری کلکی ئیسقان
ده شکینیت»، هانی ته قبه ددین و عومه ر پاشای دیار به کریان دا و به له شکرتیکی گه وره وه
دایانه سهر عه شیره تی ئاکویان و تالان بیان کرد و ئاگریان له دپهاته کان بیان به ردا و مراد
ئاغای حارس ئاغا و موحه مه د ئاغای عه بدوللا ئاغایان گرت و حه پس بیان کردن. مراد
ئاغا له به ندیخانه ی که رکووک مرد. شیخ رهزا به رامبه ر ئه م کرده وه ناپه سه ند و درندانه
به رامبه ر خانه دانی ئاکویان ده لئیت:

پوخاندی گهردشی گهر دوون له ههر جی ئاستانی بوو
سووتاندی چه رخی دون پهروه ر له ههر کوئی ئاشیانی بوو
وه کو طه ییی (سَجِلْ لَلْکُتْبِ) پیچایه وه گهر دوون
له ههر میهمانسه را ئاساری سفره و نان و خوانی بوو
به حاتم گهر بکه ی ته شبیهی ئه م ئاغایه ، بی عه قلی
که فه رقی ئه م له گه ل ئه و، ئاسمان و ریسمانی بوو
دریغ بو خانه دانی (مارف) ئاغای سهروه ری (ئاکو)

که جیگهی عه‌یش و عیشرهت، مه‌نبه‌عی ئەمن و ئەمانی بوو له جوود و به‌خشش و ئینعامی خووی و قه‌وم و ئەتباعی وه‌کوو شانامه‌و و رۆسته‌م له‌هه‌ر جی دانستانی بوو که پوومه‌رشی، دووهم جه‌مشیدی ثانی، خوسره‌وی ثالث سله‌یمانی زه‌مان، ئەسکه‌نده‌ری، صاحب‌بقرائی بوو شه‌وی وه‌ک زولفی یارد، رووی هه‌سوود و به‌ختی من تاریک له‌گه‌ڵ ده‌یجوور و یه‌لدا و ا‌حیساب که ئەو ئەمانی بوو به‌نامه‌ردی شه‌هیدیان کرد وه‌کو هه‌مزه و عومه‌ر، دوژمن مراد نا‌غا که رۆژی جه‌نگ و ده‌عوا قاره‌مانی بوو که‌سی ئەم سه‌روی په‌عنایه‌ی له‌پێ خست گه‌ردنی بشکێ چه‌ زیبا سووره‌تی یاره‌ب، چه‌ شیرین نه‌وجوانی بوو (مراد) یان بۆیه ناو نابوو له‌ وه‌ختی به‌خشش و ئینعام له‌ بۆبانی مراد ده‌ستی که‌ریی نه‌رده‌بانی بوو له‌ حه‌ق شیخ و مه‌لا و ده‌رویش و سو‌فی و سائیل و سه‌بیاح وه‌کوو حاته‌م شه‌فیع و دل‌نیاز و میه‌ره‌بانی بوو ئیتر نه‌تی له‌ مو‌لکی رۆم (په‌زا) ئومی‌دی ئاسایش له‌ پێش ئەم کاره‌دا هه‌شتا ئومی‌دی پارچه‌ نانی بوو

له‌و سه‌رده‌مه‌دا ئالۆزی و شه‌ر و شو‌ر له‌ نیوان عه‌شیره‌ته‌کانی کوردا زۆریه‌ی له‌سه‌ر زه‌وی وئاو بوو. شیخ په‌زا که باسی میرانی خدر به‌گی خو‌شنا و ئەکا و ده‌لیت به‌ناهه‌ق کوژرا، به‌لام داخی بۆ ناخوا، چونکه‌ تووتنی عه‌شیره‌ته‌کانی تری زه‌وت ئەکرد. کاربه‌ده‌ستانی حوکومه‌تیش، بۆ ئەوه‌ی ده‌سه‌لاتیان به‌سه‌ر کوردستاندا بکێشتن، له‌ جیاتی ئەوه‌ی ئەو شه‌رانه‌ی نیوان عه‌شیره‌تانی کورد دا‌بهرکینه‌وه؛ نه‌وتیان به‌سه‌ر ئاگردا کردوه‌و. شیخ په‌زا ته‌نها به‌م چوار به‌یته‌ فارسییه‌ باسی شه‌ری نیوان عه‌شیره‌تی بلبس و عه‌شیره‌تی ئاکۆ و خو‌شنا و ئەکات و ئەلیت:

آنچه بلباس بخوشناوو به آکو کرده است

نشیندم که بیغداد (هولاکو) کرده است
گرچه میران خدر بگ نه بحق شد مقتول
کشتش به که بسی غصب تماکو کرده است

واتا:

ئەوێ بەلباس بە خوێناو و بە ئاکۆی کردوو
نەمیستوو هۆلاکو بە بەغدا ی کرد بێ
هەرچەند میرانی خدر بگ بە ناھەق کوژرا
کوشتنی چاکترە چونکە تووتنی زۆری زەوت کردوو

شیخ رەزا و میری شەقلاو

شیخ رەزا هاتوچۆی بە سواری هێستریکی زین لێ کراو بوو. کاغزیک ئەنیریت بو میری
شەقلاو، میران بایز بەگ کە هێستریکی باشی بو بنیریت و لە هەمان کاتیشدا کاغزیک
ئەنیریت بو عادیلە خانمی خیزانی وەسمان پاشا. خانم دەیهوێت سەر بنیتە سەری و لێی
دەپرسیت هێستری زیندووت دەوێ یان مردوو و ئەو شیعرە ی سەرەوێ پێدا دەلێت
«هێستری زیندوو بلێم بۆم چاکە یا گردووم دەوێ.» بەلام میری شەقلاو هەر هێستری بو
دەنیریت و هیچی تر، ئیتر شیخ رەزا دەکەوێتە سەر و گوتلای هێستر:

میر بە صد مننەت هەناردی ئیستریکی رووت و قووت
دەست و پا سست و سەقەت ئەندامی هەرەک عەنکەبووت
خاوەنی ئالیکی نالیم پێی نەداوێ مۆتڵەقا
داوێتی، ئەمما وەکوو بیستومە قووتی لا یەمووت
پووش لەلای حەلوا یە حەتتاکو پەلۆوشە ی چنگ کەوێ
بای ئەدا لوولی ئەدا قووتی ئەدا مانەندی حووت
گەرچی ناتوانی ببزوی هیند لەر و کەم قووەتە
دەنکە جوێکی نیشان دە، تا قیامەت دێ لە دووت
پشتی ریش و شانێ زامدارو، جەدە و بوو ناعیلاج
چەند قرووشیکم هەبوو بۆم دا بە نەوت و عەنزەر ووت

مهصله حهت وایه هه تا نه یخواردوم بینیرمه وه
 زۆر نه ترسم ده فعیه یی قووتم بدا بکا به قووت
 (سهی فه تاحی) مه بته رم رۆژی به حججهت لیبی نهوی
 کلکی دهرهینا له بن نه مجا به ناسته م گوپی بزووت
 گهر قه له و بی نه م نه جننه، لیره ته سخیر ناکری
 غهیری چهند دهرویشی ره فاعی به زهبری جه لجه لووت
 نه م مه تاعه چاکه ههر لایق به حاجی نه حمه ده
 جووتی پی بکا ههروه کوو خووت ههردوو لنگت کرد به جووت
 لایقی شاننی من و شایانی شه ننی تو نه بوو
 چاوه که م چیت پی بلیم چارم نییه غهیری سکوت

هه ندی له هه جوهکانی شیخ رهزا

شیخ رهزا به شاعیریکی هه جوکه ر ناسراوه. هه جوهکانی نه وهنده توند و تیزن بوونه ته
 هوی دلگیری گه لیک بنه ماله و پیاوی ناسراو. نه وانه یش که له سووچی هونه رمه ندیه وه
 ته ماشای هه جوهکانی شیخ رهزا نه کهن، به هیچ کلۆجیک له قسه توند و تیزهکانی دلگیر
 نابن. شیخ رهزا نه هه جوانه ی وه نه بی ته نها به رامبه ر بیگانه کرد بیت، نه وه ی ته ماشای
 هه جوهکانی به رامبه ر شیخ غه فووری مامی و شیخ عه لیبی کاکی و شیخ محه مه د عه لیبی
 برازای کردوویه تی، نه وانه ی له مان دوورترن، هیچ گه ردیک ناکه ویتته دلیان به رامبه ر
 شاعیریکی هونه رمه ندی وه کو شیخ رهزا.

شیخ رهزا، خوئی، نه مه ی به حیکمهت داناوه. له ستایشیکدا بو ناظم پاشا له
 شیعیکی فارسیدا ده لیت:

زخیل شاعران من هم حکیمم گهی
 گویم هجاء و گاه تحسین
 همی گویم نکویانرا ستایش
 همی خواهم بدانرا لعن و نفرین

بکام دوستان ریزم بترزد
زنم بر فرق بدخواهان تبرزین
کریمانرا دهانم گوزهء شهد
لئیمانرا زبانم تیغ رویین

به لّام له و بار و دۆخه ی که شیخ رهزا تییدا ژیا بوو، بو جیاوازی کردن له نیوان (که ریم) و (به د)، (دۆست) و (به دخوا)، میعیاریکی تره بوو و شیخ رهزایش خۆی میعیاریکی (شه خصی) ی تاییه تی خۆی هه بوو. بو نمونه، هه جوی شیخ عه لیبی کاکای و شیخ غه فووری مامی کردوو چونکه ئه وهی ئه و لیسانی ویستوو نه پانداوه تی. ههروه ها هه جوی موفتی زه هاوییی کردوو چونکه له گه لّ (ئیتتییحاری) یه کاندا هاوبیر بووه و هه جوی دهرویش ئه فه ندیی موفتی که رکوک ئه کات چونکه (مونافه سه ی) له گه لّ شیخانی تاله بانیدا کردوو و هه جوی مه لامارفی مه لا عه بدولّای خدریی زه نگنه ئه کات چونکه جی ریزی شیخ عه لی بووه و هه جوی حاجی ئه مین و ره فیق ئه فه ندیی خادیمو سسججاده ئه کات چونکه زۆر دۆستی خزمانی خۆی بوون که لیسان دلگیر بوو. له به ره وه داوای لی بووردن له هه موو ئه و به ریزانه و عه شیره تانه ئه که مین که بهر په لاری شیخ رهزا که وتوون.

شیخ رهزا و مهستی ئه فه ندی

ره سوول مهستی له زاناکانی شاری سوله میانییه. زانستی ئیسلامی له سه ره دهستی مه لاکانی کورستانی عیراق و ئیران وه رگرتوو و له ئه نجامدا خوتندنی له لای مه لا و دانای به ناوبانگ مه لای خه تیی رهواندز پیک هیناوه. له پاشان ده چیتته ئه سته موولّ له زانیاریی فیزیا و فه له ک ده بیتته مامۆستا و له شاری که رکوک و مووسلّ مامۆستایی قوتا پخانه ئه کات و له پاشان ئه بیتته به رپوه به ری مه عاریفی شاری (وان) له کوردستانی باکوور و ده چیتته میسر فیری زمانی فره نسی ده بیت و گه شتیکی ئه وروپا ئه کات و ئه گه رپته وه ئه سته موولّ. له زانیاریی فیزیا و فه له ک گه لیک نووسین و لیکۆلینه وه ی چاپ و بلا و کراوه ته وه.

مهستی ئه فه ندی، له گه لّ شیخ رهزادا، چه له که رکوک و چه له ئه سته موولّ شه ره دنوکیان بووه. له وه لامیتیکی شوکری فه زلی بو شیخ رهزا، ده لی: مهستی ئه فه ندی

قسه‌ی پښ و تووی جنیو به من بوئه ددی. شیخ ره‌زا ئەم هه‌جوه‌ی مه‌ستی ئەکات:

ده‌ستیکی هه‌یه (مه‌ستی) ئەفه‌ندی له‌ که‌ره‌مدا
میوانی ئەزیزی هه‌یه‌ دايم له‌ که‌ره‌مدا
ئه‌لحه‌ق ژنه‌که‌ی موشفیه‌قه‌ ده‌رحه‌ق به‌ غه‌ریبان
سه‌د گانی به‌ رۆم داو، هه‌زاری به‌ عه‌جه‌م دا
هیند کیری هه‌تیوان به‌ کوزیا چوو ه‌دایکی
ده‌ستیکی شکا بو به‌ منالی له‌ شکه‌مدا
به‌ر زه‌ریه‌یی کام کیری قه‌وی که‌وتوو ئاخو
به‌و ده‌رده‌ چوو ه‌ساعیدی مه‌ستی له‌ په‌حه‌مدا
ه‌تتا که‌ مه‌جیدی کوری زۆر طه‌بعی جه‌واده
سه‌د گانی به‌ یه‌ک له‌حظه‌ به‌بی پوول و دره‌م دا
گه‌وواد و ته‌ره‌س، موخید و بی دین و موفاق
مردوو ه‌ نییه‌ میثلی له‌ مسقف و عه‌جه‌مدا
بو سه‌ده‌دی ره‌هی له‌شکر وه‌ک ته‌پلی سکه‌نده‌ر
ئاوازی ده‌هۆلی کوزی داکي دئ له‌ که‌ره‌مدا
ئه‌و کیره‌ زله‌ی کئ بوو له‌ کیلانی فه‌تاح به‌گ
مشتیکی کوتایه‌ قوزی، مشتیکی له‌ ده‌مدا

شیخ ره‌زا دان به‌وه‌ دانانیت که‌ مه‌ستی ئەفه‌ندی پیاویکی دانابوو و له‌ به‌یتیکی
فارسیدا ئەلئیت:

مستی و داعیه‌ء حکمت هیئت هیهات
برندارند بیک دست دوتا خـــــــبربزرا

هه‌جوی مه‌لا ماری مه‌لا عبیدوللای خدری

مه‌لا ماری کوری مه‌لا عبیدوللای کوری مه‌لا سوله‌یانی خدری یه‌. ئەم بنه‌ماله‌یه
پشتاوپشت مه‌لا و مامۆستای ئایینی، له‌ تیره‌ی گه‌راوی ئیلی زه‌نگنه‌ن. مه‌لا سوله‌یانی

خدري ناوچهی گه راوی به جی دپلّیت و له گه ره کی (به گله رای قوریه ی شاری که رکوک جینشین ده بیت. مه لا عه بدولّای کوری ماموستایه کی دانا و له مزگه وتی جه لالیبه کان ماموستا بووه. موفتی زه هاوی؛ به بونه ی کۆچی دوایی مه لا سوله یمانی باوکییه وه؛ به هه لّبه ستیک پرسه ی بو مه لا عه بدولّا نار دووه تییدا ده لّیت:

ألا انما الدنيا سجيتها الغدر
فليس لغرور بزخرفها عذر
فظاهرها ود وباطنها قلي
وادبارها خَيْرٌ واقبالها شر
ورغبتها غيبيٌّ ورهبتها هوي
وطالبها عبدٌ وهاربها حر
وعزتها ذل وفرحتها أسيٌّ
وصحتها سقم وثروتها فقر

مه لا ماری کوری مه لا عه بدولّا. زانستی ئیسلامی له لای باوکی ته واو کردووه و له سه رده می حوکمداری عوسمانی سه ره تای ژبانی به قازی شهرع له مه لا طیه ی ویلایه تی (ئه ده نه) ده ست پی ده کات و له پاشان ده بیته حاکی بدایه تی ویلایه تی مووصل. له مووصل به هۆی به ره له لستی له ده ست درێژی والبی مووصل بو کاروباری دادگاه، ده گوێزیتته وه بو حاکی بیدایه تی که رکوک.

ئه م بنه ماله یه پیوه ندیبه کی زانستی و رووحیان له گه لّ شیخ عه لی تاله بانیدا هه بووه و زۆر جی ریزی شیخ عه لی بوون و مه لا عه بدولّا و مه لا ماری گۆرستانیان له ته کبه ی تاله بانیه .

شیخ رهزا بو هه جوی مه لا ماری نه کات؟

هه ر چه نیک شیخ رهزا گوئی به دۆستایه تی شیخ عه لی کاکی له گه لّ پیاوه، ناسراوه کانی که رکوک نه داوه، هه یج هۆیه کی وا نیبه ئه م هه موو جنیوانه بداته مه لا ماری. بو روون کردنه وه ی ئه مه، خوالیخوشبوو ماموستا ئه سه عه دی سه عید ئه فه ندی نایب که له ئه ده بی تورکیدا ده ستیکی بالای هه بوو ده لّیت: مه لا ماری له والبی مووصل

دلگیر بوو، چونکه لهسه ر داوای ئه و له حاکمی ویلایه ته وه گوئزرایه حاکمی بیدائهی کهرکووک. که والی دیت بۆ سهردانی لیوای کهرکووک، له کاتی پیشوازیدا، والی به تهوسه وه هه والی مه لا مارف ده پرسیت و مه لا مارفیش زۆر به رهقی وهلامی ده داته وه، والیش به تورکی: «هر نه سویله سن معروف سن = هرچی بلت ناسراویت» ی پی ده لیت. شیخ رهزا که دوستایه تییه کی قولی له گه ل و الیدا هه بوو ئه مه به هه ل ئه زانیت و ئه م هه جوهری مه لا مارف ئه کات.

من و ئه زانم ئه مه رتی تی ناچیت. ئه گه ر وا بوای شیخ رهزا نهک به کوردی به لکو به تورکی هه جوهری مه لا مارفی ئه کرد که بگاته والی. ئه وه ی رتی تی بچیت ئه وه یه، مه لا مارف زۆر دوستی شیخ عه لیبی کاک شیخ رهزا بوو. شیخ رهزایش رقی له دوستانی شیخ عه لی هه لده ستا و ده یوبست بیان تۆرتیت و ئه م هه جوهر تونده ی مه لا مارفی کردوه.

شیخ رهزا له پیچ خشته بهک له سه ر شیعی حافظ ئه م هه جوهری مه لا مارف ئه کات:

(معروف) ی بی دیرایه ت گووت کرده ناو بیدایه ت
 چیت پی بلتیم قورمساغ هه ردوو گونم به دایه ت
 گونمی به تر شه هید کرد کیرم ئه کا ریعایه ت
 (زان یار دلنوازم شکرست با شکایت
 گر نکته دان عشقی خوش بشنو این حکایت)
 مه عرووف که حیزی وهک خۆی نه بو له نه سلی ئاده م
 ئازاری مه قعه دی بوو بۆم راکشا له سه ر ده م
 مردم ئه وه ند سوار بم، خۆم کوشت ئه وه ند پیاده م
 (بی مزد بود و منت هر خدمتی که کردم
 یارب مباد کسرا مخدموم بی عنایت)
 خاشاکی ده وری دوبری لیم بوون به ماری هه یجا
 کیرم به سه د مه شه ققه ت رۆبی گونم نه گونجا
 کیرم له په شمی پاشی دانه ی کونی ترنجبا
 (در زلف پر شکنجش ای دل مپیچ کانبجا
 سرها بریده بینی بی جرم و بی جنایت)

پروم کرده سمتی سمتی، یه عنی مه کانی مه عهود
 نه رزتیکی پر نه جاسهت دهشتیکی شه هوهت ئالوود
 رانیم فه رهس چهپ و راست ریگهه نه برده مه قصود
 (از هر طرف که رفتیم جز وحشتم نیفرود
 زینهار ازین بیابان وین راه بی نهایت)
 ده رمانه سمتی نه ما نه رمانه وهک بهری دهست
 کاروانی کیتر به ناویا دهروا هه همیشه سه ریهست
 هه ر مه نزلتیکی سه د میل، هه رمیلی سیسه د و شهست
 (این راهرا نهایت صورت کجا توان بست
 کش صد هزار منزل بیش است از بدایت)
 باوکی پیماوی چاک بوو ذاتیکی زور موقه ددهس
 خوئی پوشت و داکی خوگی هه تا خوا بلتی بهس
 بو نه ختی ئاوی شه هوهت جه رگی بووه به قه قنهس
 رندان تشنه لبره آبی نمی دههند کس
 گویا ولی شناسان رفتند ازین ولایت)

هه جوی مه لا سه عید

مه لا سه عید پیماویکی ره وشت پاک و خوش گوفتار بوو. زور جی ریزی شیخ عهلی و
 کوره کانی بوو. له کاتیکدا شیخ رهزا له شیخ عهلی به گلهیی بوو، هه ر که سیک له شیخ
 عهلییه وه نزدیک بوایی، ده بووه جی په لار و هه جوی شیخ رهزا. له م شیعره تورکییه دا
 هه جوی مه لا سه عید نه کات:

باغدهمی یوقسه داغدهد
 صولدهمی بوقسه صاغدهدر
 هرگیجه بر باجاغدهدر
 انساسی بر قوجاقددهدر

غائب اولانده کیم بیلور
 جن گبی نبرده صاقلانور
 هانگی قوناغده اگلنور
 کیملر ایله يتاقدهدر
 مسجده لامپه یاندر
 ذکر ایله خلقی قاندر
 بر الی سبحه گیزدر
 بر الی سیک دشاقدهدر
 بو ترس اوغلی گوت ویران
 سیک اوزرنده اوتوران
 باشی هوایه قالدیران
 صانکه دروب ایاقدهدر

واتا:

له باغدایه یان له چیا له چه پدایه یان له راست
 هر شهوتیک له ناو گه لیکدایه پاشه لی له باوه شیکی تردایه
 که ون ده بیت کی چوزانیت وهک جن له کوئی خوی شاردووه ته وه
 له کام مالدا ناههنگ نهکا له گهل چی که سان له جیگادایه
 له مزگهوت چرا هه لئه کات به ذیکر خهلق هه لده خه له تینی
 به دهستیکی ته سبیح سوور نهدا دهستیکی به کیر و گونیه وهیه
 نه م ترهس بابیه قووندهره له سهر کیر دانیشتووه
 سه ری بو ناسمان هه لپریوه وه کوو وه ستا بیت به پاوه

حامل ایکن جنابتیه
 باشلر اذان و قامتیه
 بر ایاغی جماعتیه
 بر ایاغی بولا قیدهدر
 ایشلیه ایشلیه باشلادی

قـابـتـی فـرنـگـی عـلتـی
 بـوزـمـادـی اسـکـی عـادـتـی
 شـمـدـیدـه اـیـشـلـه مـاقـدـه در
 قـیـز گـبـی اـیـنـجـه در سـوزـی
 نـازـایـلـه قـالـدـیرـیـر گـوزـی
 اـیـپـلـگ اـیـلـه اـلـور یـوزـی
 چـونـکـه گـوزـی بـرا قـدـه در
 گـر اـتـی زار و اـغـلـیـان
 گـورسـن اـیـنـا مـه بـو یـلان
 بـاشـی اـز لـسـه دـه یـیـلان
 قـو یـر و غـین دـولـا مـاقـدـه در

واتا:

که لهشی پیسه به جه نابهت دهست ئەکاته بانگ و نوێژ
 پایهکی له نوێژی جه ماعه تدایه و پایهکی وا له بولاغدا
 هەر دهستی کرده کارکردن نهخۆشیی فرهنگیی وەرگرت
 نه یگۆزی عادهتی پیتشووی هیتشتا هەر له کاردایه
 دهنگی وهکو کچ باریکه به ناز چاو هه لده پیت
 به دهزوو رووی هه لده گرتیت چونکه چاوی له بوراقه
 گهر دیت به زار و گریان پروا مه که ئەمه درۆیه
 سه ریشی دارزی مار هەر کلکی سوور ددها

شیخ رهزا هه میسه، له سههر مووچهی گوزهرانی، له گهڵ مه ئموورانی دارایی بگره و
 بهردهی بوو و ئەوهی ته گهره ی بخستایین کاروباری زوبانی بو دههینایه کار، هه ندی
 له وانیش دهستی شاعیریان هه بوو و وهلامیان ده دایه وه و شیخ رهزایش له سههر چۆک بۆیان
 داده نیشته، وهکوو ده لیت:

ده رحهقی، بۆچی ئە ترسم، به خوا تا ئە مرئ
 چی له دهس نایین، مه گهر بئ گونی ئە سپم بگرئ
 به خه بیته نییه میثلی که وهکو جه وهه ری گوو

مه‌گه‌سی پی‌توه بنیشین، وه‌کوو سه‌گ پی‌ی ده‌وهری
 پی‌ی بل‌سین به‌و تهره‌سه‌گه‌ر له‌عه‌له‌یهیم بدوی
 به‌فوی‌ی عه‌زلی ته‌که‌م، نابین له‌ویدا بتیری
 پده‌ری نیره‌که‌ر و ماده‌ری وه‌ک ماچه‌خه‌ره
 کئی ده‌لی ئاده‌مه، که‌ریابه، وه‌کوو که‌ر ده‌زه‌ری
 وه‌ره لاده له‌شه‌ری ئاله‌تی مه‌عه‌وودی (ره‌زا)
 موقته‌زای گرتنه‌طبعی به‌خوا پی‌ت ته‌گری

هه‌جوی حافظ ئه‌فه‌ندی قه‌ردار

بنه‌ماله‌ی قه‌ردار له‌که‌رکوک، هه‌ر چه‌نیک ئیستا خویان به‌تورکمان داده‌نین به‌لام له‌
 ره‌سه‌ندا له‌ئیلی بل‌باسی کوردن، چه‌ند که‌سیکی دیاریان له‌ده‌وله‌تی عوسمانی مه‌ئمووری
 گه‌وره‌و، له‌ده‌وری کۆماری تورکیایش یه‌کێکیان والیی ته‌سته‌موول بوو. حافظ ئه‌فه‌ندی
 له‌به‌غدا ده‌ژیا و له‌گه‌ل شیخ ره‌زادا زۆر ریک نه‌بوو، له‌به‌ره‌وه‌ شیخ ره‌زا ته‌م هه‌جوه‌ی
 کردوو:

مرا بخانه‌ء پاشا بضر ب سیلی و مشت
 (حسین ئه‌فه‌ندی) زن قه‌حیه راند و حافظ پشت
 کدام بگچی و قائق چی و ترمپاچی
 بکون (حافظ ئه‌فه‌ندی) فرو نبردا نگشت

واتا:

به‌زه‌بری شه‌قازله و مشت‌کۆله

حوسین ئه‌فه‌ندی قه‌حیه ژن و حافزی بوشت پالیا پیره‌نام بۆمالی پاشا

کام ئیش‌گییر و به‌له‌م لیخویر و ترومپاچی

په‌نجهی نه‌کردوو به‌قنگی حافظ ئه‌فه‌ندیدا

زیسکه‌ حیز بود هم‌چو جسر بغدادش
 هم‌یشه‌ آب بزیراست آدمی بر پشت
 بدست این دو لعین کشته‌گر شوم چه‌عجب

مگر حسین علی را، یزید و شمر نکشت
نعوذ بالله اگر این بود مسلمانی
صواب دین یهود است و مذهب زردشت

واتا:

له بهرئه وهی حیزه وهک پردی به غدا
همیشه ناوی له ژیر دایه و پیاوی به سه ره وهیه
سه یر نییه نه گهر به دهستی نه دم دوو مه لحوونه وه به کوشت بچم
بوچی یه زید و شمر حوسینی کوری عه لیبان نه کوشت!
په نا به خوا، نه گهر موسلمانه تی نه مه بی
نایینی جووله که و رتیازی زهرده شتیش راسته.

ههجوی حاجی مسته فایا

له دهوری عوسمانیدا، هه ندی کهس له دائیره ی نه وقاف و هه ندیک له خه زینه ی
ده ولته مووچه یان بو برابووه وه. نه م مووچه یه، به پیی هه لبراردنی مه ئموورانی هه ریمه کان
ده بوو. شیخ رهزا، نه له ته مه ندا و نه یش له بی وله تیدا و لیکه وتوو نه بوو که میری
بیژینیت نه ویش داوای سنووریک کی بو نه بوو و له بهر نه وه نه که وته ته قه وه له و جوړه
مه ئموورانه یه کیک له وانه حاجی مسته فایه.

گل اگر یکدم بکام بلبل شیدا شود
کام دل نگرفته خاری در میان پیدا شود
مستحقیرا معاشی داد خواهد پادشاه
حاجی میکوشد که اورا مانع اجرا شود

واتا:

گول نه گهر تاوی به ناره زوی بلبل شیت و شهیدا بی
ناره زوی دلی نایه ته دی، درکی له نیواندا په پیدا نه بی
پادشا نه به وی مانگانه یه ک بدا به مسته حه قیک.
حاجی هه ول نه دا بی به کوسپ له پیی جی به جی کردنیا.
در میان مالک و رضوان صباح روز حشر

از خصوصی ریشی حاجی مصطفی غوغا شود
بانگ بر رضوان زند مالک که ای رضوان مهل
این یهودی ریش سوی جنۃ المأوی شود

واتا:

له نیوان مالیک و ریزواندا سبه ییتی رۆژی حه شر
له باره ی ریشی حاجی مسسته فاوه غه لبه په یدا ئه بین
مالیک بانگ ئه کاته ریزوان ئه لئی: ئه ی ریزوان مه ییته
ئهم جووله که ریشه به ره و به ههشت بیته وه.

گویدش رضوان نه آخر پیر مرد حاجی است
کی خدا فرموده حاجیرا جهنم جا شود
مالکش گوید فراوان از یهودان حاجی اند
سالک بیت المقدس حاجی آنها شود

واتا:

ریزوانیش پی ئه لئی ئاخر بۆ ئهم پیره پیاوه حاجی نیبه؟
که ی خودا فرموده حاجی له جهه ننه ما جیتی بیته وه.
مالیک پی ئه لئی: زۆر له جووله که کان حاجین
ئوه دی چووه (بیت المقدس) ئه بین به حاجیی ئه وان.

چون سخن اینجا رسد رضوان بماند بی دلیل
ریش بر دعوای مالک حجت عظمی شود
پس برغم انف رضوان در جحیمش افگند
درمیان دوست و دشمن عبرت و رسوا شود

واتا:

که قسه ئه گاته ئهم ئاسته ریزوان به لگه ی نامینئ
ریش ئه بین به به لگه یه کی گه وره بۆ ئیددیعا که ی مالیک
به کوئیرایی چاوی ریزوان فرتی ئه داته دۆزه خه وه و
له ناو دۆست و دوژمننا ریسوا ئه بین و ئه بین به په ند

حاجی بابا چاره ء این ریشرا امروز کن

ورنه فردا فتنها زان ریش تو برپا شود
برکنش از بیخ و بن نی صد رهش گر بر کنی
هفتهء نگذشته این تخم بلا بالا شود

واتا:

حاجی بابا هر نیمروز چاره‌ی نم ریشه‌ت بکه
نه‌گینا سبه‌ینن چوند هه‌راو فیتنه لم ریشه‌ی تزوه به‌ریا نه‌بین
هه‌لی‌کنه له‌بن و نه‌گر صد ره‌گی‌لی هه‌ل‌کیشی
هفته‌یه‌کی پی ناچی نم تزوی به‌لایه به‌رز نه‌بیته‌وه

چون ترا خواهد بدوزخ برداین ناپاک ریشی
وقف کن تا خلق‌را جاروب استنجا شود
هاجی همچون (رضا) و حاجی همچون شما
قرنها باید که تا از لطف حق پیدا شود

واتا:

چونکه سه‌ره‌نجام نم ریشه ناپاکه نه‌تباته دوزخ
بیکه به وقف تا خه‌لک بیکه‌ن به گسکی گوو مالین
هه‌جو‌که‌ریکی وهک (ره‌زا) و حاجیه‌کی وهک ئیوه
سه‌دان سالی نه‌وی تا له لوتفی خوداوه په‌یدا بین

هه‌جوی ده‌فته‌ردار

ده‌فته‌رداریکی تورک، له کاتی داگیرکه‌رانی عوسمانی. له که‌رکووک بووه. نم
ده‌فته‌رداره، وه‌کوو زۆریه‌ی کاربه‌ده‌ستانی ده‌وروبه‌ری عوسمانی، هیچ کاریکی به‌بی
به‌رتیل نه‌ده‌کرد. شیخ ره‌زایش هه‌رچه‌ن ته‌قه‌لای وه‌رگرتنه‌وه‌ی موچه‌که‌ی ده‌کرد، به‌لام
بو‌یان نه‌ده‌کرد. ئیتر وه‌کو شیخ ره‌زا ده‌لئیت؛ دوّم بیت و کلاش بو‌خوی بکات. له
هه‌جویکی به‌زوبانی فارسی ده‌لئیت:

میکنم هجو اکر لطف خدا باشد یار
مویی از خایهء من بر نکند دفتردار

خایهء همچ و جبل دارم و کیری چو منار
هر دو، هر می همه درکس زن دفتردار

واتا:

ئه گهر لوتفی خوا یار بیټ هه ج و ئه که م
موویټ له گونی من هه لئاکیشی دفته ردار
گونیتیکی وهک کینو و کیریکی وهک مناره م هه یه
ههردوو گونم و له گه ل کیرم به کوزی ژنی دفته ردار

له ئه نجامدا، شیخ رهزا، سهیر ئه کا که دفته ردار نه به تکا و نه به هه جو مه عاشه که ی
ناداتی. له م شیعره تورکییه دا ده لیت: با بزانی کئی زیان ئه کات:

ناموسی اره یان کیمسه، هجاده ن حذر ایلر
شاعر لر ایله خوش گیچنور دفع شر ایلر
تأخیر معاشم سکا بر فائده ویرمز
ای باعث رزقم باقه لم کیم ضرر ایلر
اریاب کرم اولمه فقط حق شناس اول
وجدانی اولان کیمسه بو راهه گذر ایلر
جانان اوصانوب، دوغریسی ترک ادب ایتدم
معناسنی ویرمگله دگل حرفنه صرف نظر ایلر
انسان اولان انسانلره حسن نظر ایلر
میدان حمیتده دوروب ترک سر ایلر

واتا:

ئه و که سه ی له ناموس بگه ریت له هه جو خوی لا ئه دا
له گه ل شاعیراندا خوش راده بو ریت و له شه ر خوی لا ئه دا
دواخستنی مه عاشم هیچ سوودیکی بو تو نییه
ئه ی مایه ی رزقم با بزانی کئی زیان ئه کا
خاوه نی به خشش مه به به لام حه قناس به
ئه وه ی ویزدانی هه بی له م ریگایه وه ده پروات
له گیان بیزار بووم، به راستی وازم له ئه دهب هینا

به مانا دانهوه نيبه چاوى له حهرفى ئهپوشيت
ئوهوى ئينسان بيت له گهله ئينساناندا چاكه ئهكات
له مهيدانى حهميميهت دهوستيت سهرى فيدا ئهكات

له لايهكى تربيهوه كاظم بگ وه عدى ده داتى كه مووچه كهى بو بگه رينيتته وه به لام به جيبى
نايه نيت:

آلنجه خزنهء ماليه دهه.....
بنم سعيم گبى كاظم بگك وه عدى مهردرد
بنى خوشنود ايدر، فردا ديور وعد ايدرهر گون
ا و فردادك مرادى غالباً فرداى محشردرد

واتا:

تا له خهزينهى ماليه (گهنجينهى دارايى)
وهكو و كووشى من گفتى ناظم به گيش به خوڤايى دهروا
دلى من خوش ئهكات، ئيمرو و سبهى دهليت، هه موو روژتيك گفتم ئه داتى
ئهو ئيمرو و سبهى، رهنگه ئه نجامى روژى حهشر بيت.

شيخ رهزا و ئيران

پتوهنديى شيخ رهزا له گهله ئيراندا له دوو ريگاوه بوو؛ يه كه ميان شيخانى تاله بانى
پتوهندييهكى نايينى (ريبازى قادري) يان له گهله ناوچه كانى كوردستانى روژهه لاتدا ههيه.
ههر له كوئوه وه تاكو ئيستايش، له كرماشان و سنه و سابلاغ و موكربان لقي ته كيهى
تاله بانى ههيه و ژماره يهكى زور له كوردى ئهه ههريمانه دهرويش و موربدي شيخانى
تاله بانين. دووهم، لهو سهردهمى كه كوردستان له نيوان عهجهه و توركدادابهش كرابوو،
ئهم سنورهى نيوان ئهو دوو دهولهته بوو كورد قهدهغه نه بوو. زوربهى ئيلانى كوچهرى كورد
لهم بهر و لهوبهري سنوردا، گهرميان و كوستانيان ئهكرد و تارادهيهك كوردستان يهك
ههريمى ئابوورى بوو و هاتوچوى كاروانى كوتال به سهرانسهري كوردستاندا به
سهريهستى دهگهپان و كوردانى ههردوو ههريم بهبى پاسپورت، بهپي پهمانى ههردوو
دهولهت هاتوچويان دهكرد. شيخ رهزايش جگه لهم پتوهندييانه، پتوهندييهكى تاييهتى
ئهدهب و زوبان ههبوو كه يهكيك له ههره شارهزاكانى زوبان و ئهدهبى فارسى بوو. ئهم

ئەگەر لە کەربەلا بئێژتین لە هەموو گوناھی پێشویان خۆش دەبریت.

پس ای گروه بدگمان، شیخین و شاه انس و جان
پهلوی هم در یک مکان، چون سه گهر در یهک صدف
باشند از رحمت بری، در حیرتم زین داوری
تاکی به این جهل و خری، ای مردمان نا خلف

واتا:

کەواتە ئەی گرژی بەد گومان، (شە یخەین) (ئەبویەکر و عومەر) و پێغەمبەر
لە پال یەک و لە یەک شوێنا وەک سێ گەوھەر وان لە صەدەفیکا.

لە رحمت بەری بن، من لەم داوەرێی ئیوہ سەرمام

ئەی پیاوانی نارەسەن تاکی لەم نەزانی و کەریبەدان!

شیخین و شیرری لافتی عین هم اند این هرسەتا
بر دینتان واحسرتا، برکینتان یا للأسف
آخر زشاه انبیا، شرمی کنید ای بی حیا
کی شاه باز کبیریا، کمتزر مولای نجف

واتا:

ئەبویەکر و عومەریش هەر وەک ئەبویەکر و عومەر و پێغەمبەرن

ئەی داخم بۆ تایینتان و وہی خەفەتم بۆ کینەتان

هەی بێ حەیا یینە شەرمی لەشای پێغەمبەران بکەن

چۆن ئەبێ شابازی کبیریا کە پێغەمبەرە لە حەزرتی عەلی کەمتر بێ!

بگشا (رضا) درج دهن، پاشیدە کن درسخن

بر قلب بدخـواهان بزن تیغ زبان لاتخف

واتا:

(پەزا) نقتیمی دەم و دانت بکەرەوہ و قسە ی وەک دوو بلاو کەرەوہ،

ببیدە لە جەرگی ناحەزان بە تیغی زمانت و هیچ مەترسە.

مەدحی ناصیرەددین شاه

ناصرەددین شاه (۱۸۳۱-۱۸۹۶) لە بنەمالە ی شاهانی قاجارە کە لە پەسەندا لە

تازهری تازهریایجانن و تاکو ئینقیلابی رهزاخانی پههلهوی دژی ئهحمده شاه حوكمی ئیرانیان کرد. ناصیرهددین شاه پیوهندی لهگهلا و لاتانی ئهروپادا پهیدا کرد و دهرگای ئیرانی بۆ سهرمایه دارانی ئهوان کردهوه. لهکاتی حوکمرا نیدا گه مارۆی (ههرات) یدا، بهلام له بهر ئهوهی ئینگلیزهکان باشووری ئیرانیان داگیرکرد، گهراپهوه. له دوا بیدا له لایهن میرزا رهزای کرمانی کوژرا.

شیخ رهزا، لهم شبعره فارسیهدا مهدهحی ئهکات و ئهلیت:

گر شعاع خسرو انجم بنودی ماهرا
ماه میگفتم جمال (ناصرالدین) شاهرا
نورماه از آفتاب و نور شاه از خویشتن
در حقیقت فرق بسیارست شاه و ماهرا

واتا:

ئهگه مانگ له تیشکی شای ئهستیرهکان نه بوایه (که رۆژه)
ئهموت جوانیی ناصیرهددین شا مانگه، (بهلام نالیتم چونکه)
رۆشنایی مانگ له خۆرهوهیه، رۆشنایی شا له خۆیهوهیه
له راستیدا جیاوازی زۆره له نیوان شا و مانگدا

گر نه از خط شعاع مهر بگرفتی ضیاء
در فلک از شـمـرم رویش گم نمودی راهرا
کبک را از سایه‌ی عدلش ز شاهین باک نیست
میزند هر دم بگردون بانگ قاها قاهرا

واتا:

ئهگه مانگ له ناسماندا تیشکی له هیتلی تیشکی رۆژ وهر نه گرتایه
له شهرمی رووی شادا ریتی له ناسماندا ون ئهکرد (چونکه بهرچاوی تاریک ئه بوو)
له سایه‌ی داد پهروهیری ئهودا که و باکی له شاهین نییه
بۆیه همیشه بانگهوازی (قا.. قا..) له گهردووندا لی ئهدا

این همان شاهیهست کز بهر عدالت گستری
شیررا گوید شبان شوگلهء روباها
گفت بامن ابلهی کوتاه بین از روی تیز

قبله ء عالم توانی گفتن این جم جاھرا

واتا:

ئەمە ھەر ئەو شاھەییە کە بۆ داد بلاوکردنەوہ
بە شیر ئەلێ ببە بە شوانی رانە ریتیوی
گینلیکی کورت بین لە رووی رق و کینەوہ پیتی وتم:
ئەتوانی بەم شاھە بلێی: قیبلەیی جیھان؟

گفتم ای کوتە نظر آخرنە او ظل خداست
سرور عالم بباید گفت ظل اللہ را
این همان شاھ جهاندارست کش خاقان چین
عرضه میدارد کہ دیرن بنده ام درگاھرا

واتا:

پیم وت: ئەی بەرچاو کورت ئاخرنە ئەو سیتیھری خوا نییە؟
کہ گەورەیی جیھان ئەبێ پیتی بوتری: سیتیھری خودا
ئەم ئەو پاشا دونیا بە دەستەبە کە خاقانی چین عەرزێ ئەکا
ئەلێ: من بەندەبەکی کۆنی دەرگای تۆم.

تەلغرافیک بۆ ناصیرەددین شا

لە دەس پینکردنی ئەم شیعەرەدا، شیخ رەزا، باسی تەلگراف دەکات چۆن بەیەک لەحزە
وہکو تیشکی ھەتاو دووربە صەد سالی قەمچ دەکات و ھاواری دەگەیییتە شا و
دەلیت:

ای تل تونیک واسطه ء داد خـواھرا
واقف کنی ز حال گدا پادشاھرا
در یک نظر، بەیک حرکت، چون شعاع شمس،
طی میکنی مسافه ء صد ساله راھرا

واتا:

ئەی تەلگراف! تۆ ھۆبەکی چاکی بۆ ئەوہی دادی بوئ
پادشا لە حالی گەدا ئاگادار ئەکەیی

به جووله‌یهک و له چاو ترووکا نیکا وهک تیشکی پوژ
پیتوانه‌ی سه‌د ساله ری ئه‌پری

فرسخ بریدن تو بقدر پریدنست
از صحن دیده تا سر مژگان نگاهرا
تا پای تخت خسرو گیتی ستان برو
از من ببوس خاک در بارگاهرا

واتا:

فرسوق برینی تو ئه‌ونده‌ی ئه‌ویه
که روانینی چاو له ناو چاوه‌وه تا برژانگ ئه‌فری
تا به‌ریتی ته‌ختی پادشای جیهانگیر بری
له جیاتی من خاکی به‌ر ده‌رگای باره‌گای ماچ بکه

بر خوان دوعای دولت و انگاه عرض کن
شرح نیازمندی این بنده شاهرا
آرایش اریکه جم، خسرو و عجم،
دارای ملک ری، شه‌گیتی پناهرا

واتا:

دوعای به‌رده‌وامی ده‌وله‌تی بو بکه و پاشان به‌ دریتی
داواکاریه‌کانی ئه‌م به‌نده‌یه عه‌رزی حوزووری شا بکه
ئه‌ی مایه‌ی رازانه‌وه‌ی پشتینی جه‌مشید و خوسه‌ره‌وی عه‌جه‌م
ئه‌ی خاوه‌نی مولکی ره‌ی و شای جیهان په‌نا

آن خسروی که (ناصردین محمد است)
بر خلق آیتی است ز رحمت اله‌هرا
از انجمن سپاه فزونتر بود ولی
انجا که حیدر است چه حاجت سپاهرا

واتا:

ئه‌و خوسه‌ره‌وی که یارمه‌تی ده‌ری ئایینی موحه‌مه‌ده
نیشانه‌ی ره‌حمه‌ته له خاوه‌ بو خه‌لق

له شكري له ئهستيره زۆرتن بهلام

مادام چه يدهر هه بهی بۆ پشتیوانیی، سوپای بۆچییه؟

مهرا بروی انور شه ميکند قیاس
آنکس که از سفید نداند سیاها
یارب بحق آل علی پایدار کن
جاه و جلال، حشمت روحی فداها

واتا:

ئهو که سهی رهش و سپی له بهک ناکاتهوه

قیاسی مانگ له رووی شا ئهکا

خوایه بۆ خاتری ئالی عهلی

جاه و جهلال و حیشه مه تی ئه م شایه - به قوریانی بهم - پایه دارکه

درشه کمال ذاتی و درماه عارض است
فرق است آسمان و زمین شاه و ماها
باز یچه نیست منقبت خسروان (رضا)
کی طاقت تحمل کوه است کاهرا

واتا:

تهواوی له شادا هی خۆیه تی و له مانگدا له لاوه هاتوه

شاه و مانگ جیاوازیان جیاوازیی ئاسمان و زهوییه،

(رهزا) تاريف کردنی پادشایان گالته نییه

کهی گایهک توانای هه لگرتنی کیتوکی ههیه

مه بهستی «حافظ» له پرسیری ناصیره ددین شادا

ناصره ددین شا له شاعیران ده پرسیت: مه بهستی «حافظ» چییه که ده لیت: «بلبلی
برگ گلی خۆش رهنگ در منقار داشت». گه لیتک له شاعیران وهلامی شا ده ده نه وه، بهلام
شا هیچیانی به دل نابیت. ئه م پرسیاره ده گاته شیخ رهزایش. شیخ رهزا له سه ره همان
کیش و قافییه ئه م وهلامی شا ده داته وه و زۆری به دل ده بی و به خششی ده دات.
شاه والا وقت طالع روی در ادبار داشت

این دل غم منزلم را غرق در اکنار داشت
بر سرورم صد هزاران کوه عصبه بار داشت
صاحباً در حالتی کین بنده غم بسیار داشت
یادم آمد آن کلام آنجناب اظهار داشت

واتا:

ئهی پادشای پایه بلند، کاتی که بهخت رووی له پشت هه لکردن بوو
ئهم دلّهی خۆم له مالمدا نوقمی لیتی کردبوو
صه دان هه زار کیتی غم به سهر شادیمه وه بووه بار
گوره م: له کاتیکدا که ئهم بهنده یه خهمی زۆری له دلا بوو
هاته بیرم ئهو قسه ی ئهو جه نابه که وای ده بری

کرده بودی ز امتحان با شاعران گفت و شکفت
کز وجود من بر و در منظر عالم برفت
هیچ کسی بر وفق طبع من در معنی نسفت
گفته بودی مقصد حافظ چه بود از آن چه گفت
«بلبلی برگ گلی خوش رنگ در منقار داشت»

واتا:

بۆ تاقی کردنه وه له گه ل شاعیراندا قسه ت کردبوو و گویت بۆ شل کردبوون
که بوونی من به دیمه ن له بهر چاوی جیهان رۆیشتبوو*
کهس به گویره ی ئاره زووی من مرواری مانای نه سمی
فه رموو بووت مه به سستی (حافظ) له وه چیبه که وتوو یه؛

* واته: کهس بیری له بوونی من نه کردبووه وه تا بانگ بکریتم بۆ ئهو تاقیکردنه وه و پرسیاره.

زان حبیب حی وحق امداد فیض سرمدی
بس تضرع کردمماند در باب آل احمدی
ذات احمد را شفیع آورده برهر مقصدی
نصف شب غواص کردیدم به به حری ابجدی
تا ببینم این صدف آیا چه در دربار داشت

واتا:

زۆر داوای بهره‌که‌تی همیشه‌بییان لهو خۆشه‌ویستی خوای به‌حق و زیندوه‌کردووه
له‌باره‌ی ئالی پیغه‌مبه‌ره‌وه زۆر پاراونه‌ته‌وه
بۆ هه‌ر مه‌به‌ستی زاتی پیغه‌مبه‌ریان کردووه‌ته‌تکا کار
نیوه‌شهو وه‌ک ئه‌وانه‌ی ئه‌چنه‌بنی ئاو به‌ده‌ریای هه‌رفی ئه‌بجه‌دیدا نو‌قم خوارد
تا بزانه‌چه‌مرواریه‌که‌که‌له‌ناو ئه‌و سه‌ده‌ده‌دا شارراوه‌ته‌وه.

زان همه‌مردان بیامد صفوت جاروی کش
بر دل آمد معنی شیرین بس بی عیب و غش
لوح قلبم را صفاداند همی آینه‌وش
بلبلی برگ گلی شد سیصد و پنجاه و شش
با حسین و با حسن هم با علی معیار داشت

واتا:

له‌وه‌موو مه‌ردانی خواوه‌خاوینییه‌کی زۆربین گه‌ردو ناته‌واوی هات به‌دلدا
واتایه‌کی جوانی زۆر بیگه‌ردو ناته‌واوی هات به‌دلدا
ته‌خته‌ی دل‌می خاوتین کرده‌وه وه‌ک ئاوتینه‌یه‌که‌پاک بکرتیه‌وه
پسته‌ی «بلبلی برگ گلی» ئه‌کاته‌سیتی سه‌د و په‌نجا و شه‌ش
له‌گه‌ل سێ و شه‌ی (حسین) و (حسن) و (علی) هاوسه‌نگه‌.

این چنین جاری است عادات حکیم ذو‌المنن
بهر ترفیع همان قطب رفیع ممتحن
بر گـروه اولیـا بارد بلاهای فتن
برگ گل سبـزاست آن دارد نشانی از حسن
چونکه در روز وفاتش سبزی رخسار داشت

واتا:

عاده‌تی خوای خاوه‌ن حیکه‌ته‌تی به‌خشنده‌وا رۆیشتووه
بۆ پایه‌به‌رز کردنی ئه‌و قوتیه‌به‌رزه‌تا‌قی کراوه‌یه
به‌لا و فیتنه‌به‌سه‌ر ده‌سته‌ی ئه‌ولیا‌دا ئه‌باری
به‌رگی گۆل سه‌وزه‌و نیشانه‌ی (حسن) ی پی‌تووه‌یه
چونکه‌له‌رۆژی وه‌فاتی رو‌خساری سه‌وز هه‌لگه‌را‌بوو

این نمیباشد خدا نخواستہ آزین و شین
این همی باشد خداوداند پی اسرار بین
آنچه رفت برنسل شاه غازی بدر و حنین
رنگ گل سرخست آن دارد نشانی از حسین
چونکہ در حین شہادت سرخیء رخسار داشت

واتا:

خو خۆی ئەمە لە چاکی و خراپییەوہ نییە
خو خۆی ئەزانێ ئەمە ھەمووی لە پاژەکانی نیتوانەوہیە
ئەوہی بەسەر نەوہی غەزاکەری بەدر و حویندنا تێپەپوہ
پەنگی گۆل سوورە نیشانەیی حوسەینی پێتوہیە
چونکہ لەکاتی شەھید بوونیا روخساری سوور ھەنگەراہو

چونکہ در عصر سعادت قطب بوده نزد کل
پیش آزین دانسته حالت زان شده مأمور پل
وز معارف نوش کرده از نبی نوشاب مل
بلبلی باشد علی کز فرقت آن هر دو گل
واندران برگ و نوا خوش نالهای زار داشت

واتا:

چونکہ لە سەر دەمی پێغەمبەردا لای ھەموان قوتب بووہ
لە پیشتردا حالەتەکەیی زانیوہ
لە پێغەمبەریشەوہ شەرابی زانستی نۆش کردووہ
بولبلەکەیش (عەلی) یە چونکہ لەبەر جیا بوونەوہی لە و جووتە گۆلەیی
نالە و ھاواری زۆر خۆش ھەبو لەناو ئەو گەلا و ئاوازانەدا

صد هزاران رحمت حق باد برجان رضا
بس به‌والله پیمبر شافعش روز جزا
من ز ایمان کرده ام از جان حب مرتضی
من نهانی گویم این تخمیس از بهر رضا
تا بدانندش (رضا) ایمان بسی انوار داشت

واتا:

سهدهزار رحمت له گيانی (رضا) بڼ
تهنھا پيغهمبهر تکاکاری بڼ لای خودا له رږڅ سزادانهوه
من له باوهړی څومهوه به گيانی څوشهويستی (علی)م کردووه
من به نهیڼی ټم پيښخ خستهکييه يو زمامه نديی ټلیم
تا بزائن (رهزا) باوهړی زور روښن بووه.

مه دحی حوسامولولک له پښجهیه ک له سهر شیعی حافظ

له مه دحی حوسامولولک، شیخ رهزا بهو هیوايه به که قسه کانی بگاته شا که ده لیت:

من اگر روان نسازم به پیمبر صبارا
بحسام ملک و مللت که ترحمی خدارا
ز مقربان خاقان که شود وسیله مارا
بملازمان سلطان که رساند این دعا را
که بشکر پادشاهی ز نظر مران گذارا

واتا:

من ټه گهر به په یامبه ری بادی سه بادا
هه وال نه نیترم يو (حسام الملك والملة) که
کڼ له نزيکانی خاقان ټه بی به هو يو ټیمه
ټم پارانه وويه بگه یه نی به نزيکانی خاقان
که له سوپاسی پادشاییتدا گه دا له بیری څوت مه به ره وه

من اگرچی بینوایم، تو وزیر پادشاهی
من اگرچی در حضيضم، تو بر اوج مهروماهی
ز میان ما تفاوت زمه است تا بجاهی
همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی
به پیغام آشنائی بنوازد آشنارا

واتا:

من هه رچند هم ژارم و تو وه زبری پادشای

من هەر چەند لە بنی چالام و تۆ لە خۆر و مانگدای
لە نێوان ئێمەدا جیاوازی لە مانگەوه تا ماسییەکهی گا بەسەر پشتیبه‌وه‌یه
هه‌موو شه‌وێ به‌ هیوای ئەوهم شنه‌بای به‌یانیان
به‌ په‌یامی ناشنایی دڵنه‌واییی ناشنای خۆی بکا

من اگر بحکم تقدیر شده روم جایگاهم
به‌ه‌وای ملک ایران بأمید قرب شاهم
شده رومیان زهر سو‌چو رقیب سد راهم
ز رقیب دیو سی‌رت بخدای خود پناهم
مگر آن شهاب ثاقب مددی کند سهارا

واتا:

من ئەگەر به‌ بریاری قه‌ده‌ر و لاتنی پۆم بووه‌ به‌جێم
به‌ هیوای نزیککی له‌ شاوهم له‌ به‌ر ئاره‌زووی و لاتنی ئێران
پرومییه‌کان له‌ هه‌ر لا وه‌ک دوژمن وان به‌سه‌ر رێمه‌وه‌ لێیان گرتووم
په‌نام به‌ خ‌وای خۆم گرتووه‌ له‌ دوژمنی دێ و په‌وشت
مه‌گه‌ر ئەو ئەستێره‌ی ک‌شاوه‌ (که‌ په‌جمی شه‌بتان ئەکا) یارمه‌تییکی ئەم ناچیزه‌ بدا که‌ وه‌ک
ئەستێره‌ی (سوها) یه‌.

تو که آفتاب صبحی قدحت ز نور لب ریز
پی زره‌های ناچیز ک‌رمت و سیله‌ انگیز
سحری (رضای) خودرا بده‌ن نوانه‌ ریز
بخدا که‌ جرعه‌ ده‌ (بحافظ) سحر خیز
که‌ بوقت صب‌حگاهی اثری بود دعا‌را

واتا:

تۆ که‌ خۆری سبه‌ینانی، پیاله‌که‌ت لێوانلیتیه‌ له‌نوور
به‌خششت هۆ ئە‌دۆزیته‌وه‌ بۆ‌گه‌یشتن به‌م ورده‌ ناچیزانه‌
بارانێکی ره‌حمه‌تی سبه‌ینانی په‌زانه‌ندیی خۆت به‌سه‌ر سه‌لوێنکی منا برێتیه‌
تو خودا قومی بده‌ به‌ حافزی سبه‌ینان له‌ خه‌و راپه‌ریو
چونکه‌ کاتی سبه‌ینان کاری خۆی ئە‌کا دۆعا و پارانه‌وه‌

شیخ رِزَا، وهکو هه موو ئاده میزادیک، یه کیکی خوش دهویست و رقی له یه کیکی تری ده بیته وه. له کاتیکدا ده لیت:

افتخار همه ایران به نظام العلماء است

این سخن مظهر تصدیق جمیع حکما است

واتا:

شانازی هه موو ئیران به نیزامولعه له ماوه به

ئه م قسه به دیه نی باوه ر پی کردنی هه موو خاوه ن ویل و که مالتیکه

له چوار خشته به کدا ئه مه ی خواره وه به (ابن ملجم) ده لیت:

نخواهم ملک کیخسرو، نجویم مسند جم را

بنرخ نیم جو نخرم متاع هر دو عالم را

نگردم روز محشر عهد باشد داخل جنت

بحق شاه مردان تا نگایم (ابن ملجم را)

واتا:

مولکی که یخوسره وم ناوی، پایه ی جه مشیدم ناوی

هه موو که لویه لی هه ردوو دنیا به نرخ نیو دنکه جو ناکرم

عه هد بی رۆزی حه شر ناچمه ناو به هه شت

تا ئیینو مه لجم نه گیم، قه سه م به شاهی مه ردان

هه دجی یوونس خانی والیی سنه

شیخانی تاله بانی له ئیراندا، به تاییه تی له ناوچه و شاره کانی کرماشان و سنه و سابلاغ و موکریان و هه ورامان ده رویش و مریدیکی زۆریان هه بوو. شیخ رِزَا له بهر ئه وه ی شیخ عه لیبی کاکی پوست نشینی ته کیه ی که رکووک بوو، ده چیته سنه و ده یه ویت ته کیه ییک له وی دروست بکات، به لام به چی. ئه م شیعره دنووسیت بۆ یوونس خانی والیی سنه.

من دراین مملکت روم کسه بادا ویران

خوار و بدنام شدم همچو عمر در ایران

نه بايران بودم جاي اقامت نه بروم
گشته ام زير فلک همچو فلک سرگردان
شيخم و نيست مراجاي برو تكيه کنم
نکنم تكيه مگر بر کرم يونس خان

واتا:

من له م ولاتي رومه دا - خوا ویرانی کا -
زهليل و بهد ناو بووم وهک عومهر چۆن له ئيرانا زهليل و بهد ناوه
نه له ئيران جيم ههيه نيشته جي بيم و نه له رۆم
له ئير ئه م ئاسمانه دا وهک که شتی سه رگه رانم هه ر رۆزی له جتيه کم
شيخم و جتيه کم نييه پالی پتوه بدهم و پشتی بي بيه ستم
پشت به که س نابه ستم مه گه ر به به خششی يونس خان.

شيخ رها و دهوله تي عوسمانی

شيخ رها له سه رده مي حوكمی عوسمانی له كوردستاندا له دايك بووه و له دووا
سالانی نهو حوكمه دا (۱۹۱۰) كوچی دوابی كردووه. سولتانی عوسمانی؛ به ناوی
«خه ليفه ی ئيسلام» دهسته لاتی خويان به سه ر گه ليك له ولاتانی ئيسلام، به تايبه تی
ولاتانی عه رهب و كورددا كيشاوه. شپوهی حوكمی ئه م سولتانا نه، حوكمیکی ئوتوكراتی،
كه دهستووری ولات دهسته لاتی سولتان بوو و ناوی «امير المؤمنین» ی له خو ده نا و ئه و
حوكمه ی به حوكمی ئيلاهی ده ناسرا و هيج هيتيک نه يده توانی سنوورتيك بو دهسته لاتی
دانيت. ئيمپراتوريه تی عوسمانی دابه ش كرابووه ده يان «ولايه ت» كه (والی) ده بيرده رپوه
و له سه رووی ئه وانيشه وه سه رله شكر (مير نالای) ده يتوانی والی و موته سه ريف لابه رپت
و به كيتکی تری بو دانيت. له بهر ئه وه ياسايه ك نه بوو بو پاراستنی مافی ئه مانه، ئه مانيش
ده يانه ويست به كه مترین كات خويان ده وله مه ند بکه ن و به هه وه سی خويان جوړه ها
باجيان ده خسته سه ر ميلله ت و له دزی و به رتيل خواردن دريغيان نه ده كرد و بو ده مكوت
كردنی ميلله تيش چه شن سوپاييان رتيك ده خست. له پيشاندا له شكری ده ره به گی
و له پاشان «به نکی چه ری» و له پاشاندا له شكری نيزامی و بو يارمه تیی ئه وانيش،
هيتی (ژاندارم = جه ندرمه) له زه مانی حوكمرانی سولتان عه بدولحه ميديش، له

کوردستاندا سوپای (حه میدییه) له کوردهکان دانرا، وهکو حهسه نئاغای زهنگنه له ناوچهی خانهقین تاکو شارهبان و صالح بهگی نهوتچی له کهرکووک و حوسین نئاغا ههمه وهند له ناوچهی سوله میانی کرانه (تابور نئاغاسی).

شیخ رهزا له سه رهتای ژیانیدا، وهکو و زۆریه ی خهلق، دهوله تی عوسمانیی به پاریزه ری ولاتی ئیسلام دژی گاوران داده نا. به لام وهکو رۆشنبیرییک رهخه نی له که مو کورتی و کرده وه نارهاکانی کاربه دهستانی گرتوه و په رده ی له روو هه لمالیون و له پاشاندا، نهک ته نهها له کاربه دهستان، به لکو له رژیمی ئه و دهوله ته و له سولتانیس ده گریت. له شیعه رکانی شیخ رهزادا، له سه ره تاوه مه دحیتی زۆر سولتان عه بدولعه زیز و سولتان عه بدولعه مید ئه کات و به سیته ری خوا له سه ره ئه رز داده تی و له پاشان که هاتوچۆی ئه سته موول ئه کا و له گه ل گه لیک له رۆشنبیرانی کورد و تورک ناسیاوی و پیوه ندی په یدا ئه کات، دهس ده کاته ره خه گرتن و له پاشان هه جو و له عه نه تی لی کردنیان.

ئه م گۆرانکاربیانه هاوکاتن له گه ل گۆرانکاریی بارودۆخی سیاسی و کۆمه لابه تیی ولات و ده رکه وتنی هه ست و بیروباوه ری نو تی ئه و سه رده مه.

شیخ رهزا له م شیعه ره تورکیبه دا له سه ره تای ژیانیدا مه دحی سولتان عه بدولعه زیز ئه کات. سولتان عه بدولعه زیز؛ هه ر چه نیک ویستی هه ندی ئیسلالات له ئیمپراتوریه تی عوسمانیدا بکات، به لام بووه هۆی پامال کردنی سامانی دهوله ت و جیابوونه وه ی رۆمانیا و صرب و بولغارستان و مصر. شیخ رهزا ده لیت:

کردم بکار نامه شاهان بسی نگاه
برهم زدم جریده این کهنه کار گاه
از حال خسروان زمان جستم آگهی
انان که بوده اند خداوند دستگاه

واتا:

سه بیریکی زۆری کارنامه ی پادشاهانم کردوه
دهفته ری ئه م کارگا کۆنه ی دونیام په ره په ره کردوه ته وه
به دوای هه والی پادشاهانی جیهاندا گه راوم
ئه وانهی که خاوه ن باره گا بوون

ساسانیان بحکمت و سامانیان بملک

عباسییان بدولت و سلجوقییان بجاه
هر چند خواستم که بیایم نیافتم
شاهی بفر و دولت (عبدالعزیز شاه)

واتا:

ساسانیان به حکمت و سامانیان به دارایی
عباسییان به دولت و سلجوقیان به پایه و پله
هرچند ویستم بیدوزمه‌وه نه‌مدوزیبه‌وه
شاهی له شان و شکوی ده‌ولته‌تی سولتان عه‌بدولعه‌زیزدا بی.

چشم سپهر و دیده‌ء دوران ندیده است
شاهنشاهی بدین حشم و لشکر و سپاه
این تخت و این اساس و این گنج و این گهر
وین تاج و تخت و این علم و چتر و بارگاه

واتا:

چاوی ناسمان و دیده‌ی زهمانه نه‌یدیوه
شاهنشایی نه‌ونده ده‌ستو دائیره و له‌شکر و سویای بی
نم ته‌خته و نم بنه‌رته و نم گه‌نجه و نم گه‌وه‌ره
نم ته‌خت و تاجه و نم به‌یداخ و چه‌تر و باره‌گایه

این لشکر نظام که کوکرده گوش چرخ
از ناله‌ء نفیر بهر شام و صبحگاه
خورشید سایه گستر و جمشید تاجور
دارای بنده پرور و سلطان دین پناه

واتا:

نم سویای ریک و پیک و نیزامیبیه که گویی چه‌رخی گه‌ردوونی که‌ر کردووه
به هوی ناله‌ی بووقیبیه‌وه نیواران و به‌یانیان
وهک خور سیبهری بو‌همو و لایح کردووه وهک جه‌مشید خاوه‌نی تاج.
وهک دارای به‌نده په‌روه‌رو، سولتانی پشتوپه‌نای ثابینه

فخر دول، ملاذ ملل، مایهء امل
ظل خدا، امام هدی، سایهء الیه
میگفتم از ستایش او شمهء ولی
یارای هرکس نبود مدح پادشاه

واتا:

شانازی دهولتانه، پهنای گه لانه، مایه هیوایه
سایه خودایه پیشه وای رینمونیبیه، سببهری خودایه
نهمویست چهردهیین باسی نهو بکه م و به شان و بالیا هه لدهم
به لام له توانای ههموو که سیکا نیبیه تاریفی پادشا بکا

کی دارد احتیاج بتعریف چون منی
بسط جلال شه که زماهیست تا بمه
خواهم یکی مساعده از طبع تا دهم
داد سخن بمدحت دستور پادشاه

واتا:

که ی پیوستی به تاریخ کردنی که سیک کی وه ک منه
به ریلایی شان و شکزی پادشا که له مانگه وه تا گا و ماهی گرتوه
نهمه وی سروشتم یارمه تیم بدا
تا رازی قسه بینمه سهر تاریفی وه زیری شا

صدری که گر تلافی وافی نمیشدی
دولت خراب گشتی و ملت شدی پناه
محمود ندیم پاشا صدری که بر درش
کرد است چرخ، قامت تعظیم مرا دوتاه

واتا:

سهره ک وه زیری که نه گهر نه بوایه به چاره سازی به شکهری،
ولات ویران نه بوو و میللهت له ناو نه چوو
محمود نه دیم پاشا نهو سهره ک وه زیری له بهر دهرگایا
چهرخی گهر دون بالای خوی نوشتان دوه توه به دووباره ته عظیم کردنی

یهک یهک به دست و بازوئی زرین بیست
هر رخنهء که یامته بنیاد ملک راه
دم درکش ای (رضا) که ندارند نسبتی
دریاؤ قطره، ذره و خورشید و کوه و کاه

واتا:

به دست و بازووی بیروپای سہنگینی خوئی
یهکه یهکه هموو ئه و کون و کهله بهرانهی گرتووہ که ریتیان کهوتووہ تہ بنیادیی دهولت
دهمی خوٲ بگرہ (رہزا) چونکہ بهراورد ناکرتین به یهک:
دہریا و دلٲ و، توٲقال و خوٲو، کیتو و کا.

شیخ رہزا و سولتان عہدولحہ مید

زوریہی ژبانی شیخ رہزا له سہردهمی حوکمرانیی سولتان عہدولحہ مید بوو. سولتان بو
چہ سپاندنی (دهسته لاتی ئیلاھی) ای خوئی، پیوانی ئابین پهرست و شیخانی رپیازی
دہرویشی و مہلاکانی له خوئی نزدیک ئه کرده وہ و چاوه دپیری مزگہت و تہکیہ و
خانہ قاکانی دہکرد، له بهرئہ وہ پیوانی ئابین به چاوی پارتزہری ولاتی ئیسلام تہ ماشای
سولتان عہدولحہ میدیان ئه کرد.

شیخ رہزا، له سہرہتای ژبانییدا، ہر بہو ہہستہ تہ ماشای سولتان دہکرد و لہم شیعرہ
تورکییہ دا مہدحی سولتان عہدولحہ مید ئه کات و ئه لیت:

سریر سلطنت ملک الیمن آل عوسماندر
خلافت خاندان پروہردہ (عبدالحمید خان) در
وکیل فخر عالم، زیدہء ذریت آدم
امیر المؤمنین، ظل خدا، محبوبی یزداندر

واتا:

شکوئی پادشاهی تہختی شاہیی نالی عوسمانہ
پہرہردہی خانہدانی خہلافہت عہدولحہ مید خانہ
جینشینی پیغہ مہر، زوبدہی نہوہی ئادہم
میری موسلمانان و سببہری خودا و خوٲشہ ویستی یہزدانہ

بیلنمز هیئت شاهانه‌سی عکس تجلادن
ملکدر، یا ملک شاه جهان، یا ماه تاباندر
خرد مندانده عاجز عقل کل قاصر
زه اندیشه باغلو قوهء ادراکه حیراندر

واتا:

له عه‌کسی جلوه کردندا نازانریت هه‌یئه‌تی شاهانه‌ی
فریشته‌یه یا مه‌لیکی شای جیهان یان مانگی تابانه
هوششمه‌ندان په‌ک که‌وتووه عه‌قلی هه‌موو قاصر
به پیتی بیرکردنه‌وه به‌ستراوه، هیتی له تیگه‌یشتنی سه‌رسامه.

النده کاسهء شمس و قمر ده‌رگانه قارشو
بوکلمش سانکه گردون بر گدای کاسه گرداندر
باصوب ناف زمینه، عرشه چیقمش تخت اجالی
دگل باد اوزره دوران ایلیمان تخت سلیماندر

واتا:

ئه‌وه‌ی کاسه‌ی خۆر و مانگی به‌ده‌سته‌وه‌یه به‌رامبه‌ر ده‌رگای ئه‌و
قه‌مچ بووه وه‌کوو گه‌ردوون گه‌دایه‌کی کاسه هه‌لگره
ته‌خت شکۆی کوتراوه‌ته ناوکی زه‌وی شکۆی گه‌یشتووه‌ته‌ر عه‌رشه‌ی ئاسمان
ده‌لئی ته‌ختی سوله‌یما‌نه به‌سه‌ر هه‌وادا ده‌سووریتته‌وه

بولنمز گلش عصرنده غمدن دیدهء گریان
نسیم رآفتندن گل گبی بلبلده خنداندر
اوگوندن کیم ایشتمش صیت عدلک چرخ دون پرور
بنمله ایتدیکی جوورو جفالردن پشیماندر

واتا:

له عه‌صری شادیدا، چاوی گریانی غم نابینریت
له شنه‌بای دل نهرمیدا، بولبولیش وه‌کوو گوول پتده‌که‌نیت
له‌و رۆژه‌وه ئه‌وه‌ی بیستوویه‌تی ناوی عه‌دلت، چه‌رخه‌ی ناکه‌سان
له‌و جه‌ور و جه‌فایه‌ی که له‌گه‌ل مندا کردوویه‌تی په‌شیمان.

یقه قورتارمق ایستر پنجهء قانون عدلکدن
انکچون گاه یر آلتنده، گاه ابر ایچره پنهاندر
ینه چیقماز او شاهک عهدهء مدح و ثناسندن
(رضا) گر فی المثل فن سخندانیده حساندر

واتا:

له چنگی یاسای عدلت ده به ویت یاخه رزگار کات،
له بهرته وه ده میک له ژیر نهرز و ده میک له ناوی هه وردا شارا ویه
دیشان له عهده ی مدح و سوپاسی نه و شایه ده رناچیت،
رهزا نه گهر له هونه ری قسه زانیدا بیته (حسان)

همیشه تا قمر رونق فزای طارم خضرا
همیشه تا (زحل) آرایش ایوان کیواندر
الهی بر قرار اولسون عافیت اوزره
وجود پادشاه عصرمز کیم جود و احساندر

واتا:

همیشه تا وه کو مانگ ره نهنق نه داته ئاسمانی شین
همیشه تا (زحل) نه یوانی گیتی نه رازیتته وه
خودایا هه ر پایه دار بی به له ش ساغییه وه
هه بوونی پادشای سهرده می ئیمه که نه و هه م سه خاوه ت و هه م چاکه یه .

له مه دحیک تری سولتان عه بدولحه مید؛ شیخ رهزا له دوا به یته که ی شیعریک تری
تورکیدا، خو ی به سولتان ده ناسیتیت که سولتان ریزیک زوری به رامبه ر شیخ
عه بدولرهمانی باوکی هه بوو و ده لیت:

(قل هو الله احد) حرز سرمایه افسرک
مست صهبای (الم شرح) دل دانشورک
مستشار عقل او همدمک (روح الامین)
دستگیرک فیض اقدس (اسم اعظم) یا ورک

واتا:

(قل هو الله احد) مایه ی ناسایشی گه نجینه ی تاجت

مهستی شهرابی (الم نشرح) دلی دانات
عهقل یه کهم پرس پیکهرت و هاوده مت (روح الامین)
فهیض نه قدس دهستگیرت (اسم اعظم) یا وهرت

تاج و تختک تا ابد محفوظ (الله الصمد)
آیه الكرسي) مدد (انا فتحنا) رهبرک
ریزه سنک آستتـانک درهء تاج الملوک
قرة العین سلاطین خاکپای انورک

واتا:

تاج و تختک تا نه بهد پاریزگاری (الله صمد)ه
آیه الكرسي) یارمه تیدهرت (انا فتحنا) رهبهرت
ورده بهردی بهردهرگات دورپی تاجی شاهانه
خاکپای نوورانیت (قرة العین)ی شاهان

برجهان کفاره قارشو، غمزهء خوبان گبی
صف چکوب آمادهء هیجا سپاه صفدرک
تاج و تخت دولت یونان دل عاشق گبی
سینه چاک ناخن سم سمند عسکرک

واتا:

بهرامبهر جیهانیتی گاوران وهکو چاو هه لته کاندنی جوانان
سویای دلیرت ریزی بهست نامادهی جهنگه
تاج و تختی دهولته تی یونان وهکو دلی عاشق
سینهی قلیشاوه له بهر سمی نه سپی سه رازتا

جوهر فردن وجودی یوق دیهن جاهل دگل
نص قاطعدر بو دعوی اوزره نوک خنجرک
عرشه آصمه قورقارم عرشی ده ایتسون رخنه دار
جوهر فرد کیان تیغ ثریا جوهرک

واتا:

نهو کهسهی بلیت جهوهری فرد وجودی نییه نهزان نییه

نووکی خه نجهرت ئهم داوايه به به کجار ده برتته وه
به عهرشا مهیکه ره دارا ئه ترسم عهرش بريندار کات
تيغه کهت که گه وه هری تاقانه يه و له گه وه هری (ئوره ييا) يه

هدهد شاهد (سبأ) و سايه ء بال هما
يا دهم باد صبادر رخش آهو پيکرن
جانشين فخر عالمسک عجب می اولسه لر
(جم) قولک (کی) بنده (خاقان) کوله (کسرا) چاکرن

واتا:

هود هودی (سبأ) دۆزه ره وه يه يا سيبه ري بالی (هوما) يه
باوه شين باي صه بايه ره خشی ئاسکه ئاسات؟
ئايا سه يره، که جينشيني فخری جيهانی
(جم) کۆيلهت، (کهی) به ندهت، (خاقان) عه بدت و (کسرا) نۆکه رت بن؟!

حی قائله حسابی بر گلور (عبدالحمید)
چوق دوام ایتسون گرک ذات عدالت گسترک
مرحمت کارا، سلیمان حشمتا، شاهنشها
ای (رضا) لب تشنه ء احسان عالم پرورک

واتا:

ژماره ی (حی قائم ۱۷۰) له گه ل ژماره ی (عبدالحمید ۱۶۹) يه ک ده گرن
بۆيه ده بی ذاتی داورتان زۆر بژين
به زه بی کارا، سوله يمان پایه، شاهي شاهان
ئهی (رهزا) ی لیتو تینووی چاکه ی عالم پهروه ری ئهو

شفقت ملت نوازک صورسه کیمدر بو (رضا)
(طالبانی) (عبدالرحمن) زاده موری احقرک
مه رماه اولدقچه روز و شب تابان اوله
اوج برج سلطنتده آفتابی منظرک

واتا:

دلسوزی گه ل نه وازتان گه ر بپرسی کتیه ئهم په زایه م

ئەم مېتروولە ھېچ و پوچە كۆرى عەبدولرەحمانى تالەبانىيە
تا خۆر و مانگ و رۆژ و شەو ھەيە و ھەر شەوق دەداتەوہ
خۆرى رووتان لە كەشكەلانى كەلوو كونگەرەى شاھىيا

سولتان عەبدولرحمەمىد بۆ راکيشانى دلى موسلمانان لە ئاوەدان کردنەوہى تەكیە و
مزگەوت و جىتى خواپەرستى درىغىيى نەدەکرد. لەبەرئەوہ بە فەرمانى ئەو جىتگايەكى
لايەق بۆ (بەرمالى پىغەمبەر) كە لەژىر چاوەدئىرى بەرەى (خادم السجاده) لە كەركووك
دروست كراوہ. شىخ رەزا لە سوپاسدا لە شىعەرىكى توركيدا دەلىت:

پادشاھ آل عوسمان، يعنى خان (عبدالحمید)
قابل انكار دگل احسان فوق العاده سى
پادشاھ انبىايى مس ایدەن سجادهیە
گورمادى لایق زیارتخانە، معتادە سى
بر زیارتخانە، شاھانە انشا قیلدیلر
آسمان دوردقچە دورسن شاھ ایله شەزادەسى

واتا:

پادشاھ خانەدانى عوسمانى، يانى خان عەبدولرحمەمىد
چاكەى لە عادەت بە دەرى قەد ئىنكار ناکریت
بۆ ئەوانەى دەس لە بەرمالى پادشاھ پىغەمبەران دەدەن
ئەو زیارەتگايەى ئىستای بە لایەق نەدى
زیارەتگايەكى شاھانەى بۆ دروست کرد
تاكو ئاسمان ھەيە بىتیت شاه و شازادەى

بۆ روونکردنەوہى مېترووى دروستکردنى زیارەتگای بەرمالى پىغەمبەر، شىخ رەزا لە
دوا بەیتى ئەم شىعەرە توركىيەدا، لەسەر ژمارەى (ئەبجەدى) دەرى دەخات كە لە ۱۳۰۳ى
كۆچیدا دروست كراوہ.

دولسون ھمیشە جیب ھمايون پادشاھ
كىم جود (معنى) (حاتم)ى افسانەيا پدیلر
سجاده، شریفەيە عبدالحمید خان
پك منتظم عمارت شاھانە ياپدیلر

مرکز جهان کلمدی مانندی بر فلک
هر کاری یاپدیلرسه ملوکانه یاپدیلر
تاریخی مطابق واقع دیدی (رضاء)
«سجادهء پیغمبر» «ایچون» خانه یاپدیلر

واتا:

هر پر بی گیرفانی پیروزی پادشاه
که بهخششی (معن) و (حاتم) یان کرده ئهفسانه
بۆ بهرمالی بلند پایه عهبدولحه میدخان
ساختمانیکی زۆر ریک و پیتی شاهانه یان دروست کرد
نه هاتوه مه لیه ندی جیهانه وه پادشای وا
هر کاریکی کردوه شایانه کردوویه تی
میژووی کردنی پر به پر دۆزییه وه (رهزا)
بۆ سوججادهی پیغمبر یانه یان دروست کرد

شیخ رهزا که دهچیتته ئهسته موول و له گه لّ روشنبران و ئه دیبانی کورد و تورک ناسیاوی
پهیدا ئه کات، بۆی دهرده که ویت ئه م سولتانه ئه و ئهفسانه یه نییه که وه کوو ئابیده، به بی
رهخنه له گردن له کرده وهی سه ری بۆ دانه وینن. له ویدا چاوی کردووه ته وه، ته ماشا ده کات
ئه م شانشینانه ی پادشا له سه ر لاشه ی هه زاران چه وساوه ی میلله ت دامه زراوه.
کاربه دهستانیش به دزی و به رتیل خواردن میلله ت ده پرووتیننه وه. دهس ده کاته شکایه ت
کردن و رهخنه گرتن:

قلم آلدیم یازه یم شاهه شکایت نامه
دهشت واقعه دن چاتلدی نوک خامه

واتا:

خامه م گرته دهس سکا لانه بنووسم بۆ شا
له تاوی خراپه ی باسه که نوکی قه له م شه قی برد
به و جوړه کاربه دهستانه ده لیت:

ایشی کورمکده جبان اقچه المقده جسور

واتا:

له کار به رتیه بردن ترسنوک و له پاره وه رگرتن نازا

به لّام بۆی دهرده كه ویت كه دهولت له سهره وه بۆگه نه:

بو انواع فسادك باعشى، ظن ایتمه والیدر
بالتق باشدن قوقار، ضرب المثل، معلوم عالیدر

واتا:

ئهم چهشنه فه ساده، و امه زانه تهنها له «والی» یه وه یه، وهكو دهلتین ماسی له سهره وه بۆگه ن
ئهكات.

ههر والیبهك دیت له ویتتر خراپتره. ئه مانهش له «باب العالی» یه وه دانراون. كه واتا ئهم
باب العالییه «باب السفلی» یه. وهكو قینگ وایه كه گوی لیوه دی:

نسبته یوق باب عالیدهن گلن والیده
بویله بر بوق والی اتجق باب سفلا دن گلیر

و له بهرئه وهی، پادشاه به راست و چه پدا له قه بی پاشا و بهگ ده به خشیت، که ریش له
سایه ی شاهانه وه، له قه بییک بۆ خۆی په ییدا دهكات.

عالمه عام اولدیغندن التفات پادشاه
خر دخی بر آد قزاندى سایه شاهانه دن
له پاشا، په نجه ی تاوانباری، بۆ سولتان خۆی دریتژ دهكات:

دوشمنه قارشى كدى، ملته قارشى اصلا ن
لعنه الله على حضرت هذا السلطان

واتا، بهرام بهر دوژمن پشیله و بهرام بهر میللهت شییره، له عنه تی خوا له چه زه تی
سولتان بیت. كه چی ره صافی له پاش چه ند سال دوا ی ئهم دهلتیت: «عبید للأجانب هم
ولكن على ابناء جلدتهم اسود»

میللهت ده یویست دهسته لاتى سولتان عه بدولحه مید، به پیتی یاسای بنه ره تی (قانون
اساسی) كه م کاته وه و وای ده زانی كه ئهم یاسایه هه موو. گیروگرفتیکى ولات چاره سه ر
ئه کات. به لّام ئهمه نه بوو. زۆریش هه بوون وایان ده زانی كه دهولت وازی له (قانونی
ئییلاهی) كه قورئانه هیناوه، بۆیه کاروباری میللهت خرابتر بووه. شیخ ره زایش له و
باوه رده دا بوو، كه دهلتیت:

بیچاره عدالت كه بیقلمشدى بناسی

بردن ایچنه سچدی بو قانون اساسی

واتا:

بیچاره عدالت که بیناری رووخابوو،
به یه کجاری، ئەم قانون ئەساسییه گوی تی کرد.

دیانت مضمحل، دولت بوزق، مللت پریشاندر
سببی تحقیر دین، تأسیس قانون، ترک قرآن در

واتا:

ثابینی کز، دهولت تیک چوو و میللهت پهریشانه
له بهر ته حقیری ثابین و دانانی یاسا و ازهینان له قورثانه

میللهت ده بوست دیکتاتوریه تی سولتان عه بدولحه مید پامال کات و دهستی بخاته
کوئی یاسای نازادی و دیموکرات. شیخ رهزا ههر چه نیک دژی حوکی عه بدولحه مید بوو،
به لام رقیشی له ئیتحادیه کان بوو، هیرشی ده کرده سهر سولتان چونکه گوئی نه ده دایه
پهریشانیی میللهت. له شیعریکی فارسیدا ده لیت:

آسمانش آن چنانست و زمینش آین چنین
چشم عبرت برگشا و قدرت حق را ببین
گرچه از روی زمین را مالک چیزی نیم
وز زمین تا آسمان (حمداً لرب العالمین)

واتا:

ئاسمانی بهم جوړه به و زه مینی به و جوړه
چاوی عبیرهت بکه ره وه و توانای خوا ببینه
ههر چه نیک له رووی زه میندا خاوه نی هیچ نیم
ههر له زه مینه وه تا کو ئاسمان سوپاس بو خوی عالمین

کاشی یک روزم بما بین همایون را دهند
تا (حمید خان) را بگویم: ای (حمیر المؤمنین)
بعثت تو بر خلاف بعثت پیغمبر است
(انت ما ارسلت الا زحمة للعالمین)

واتا:

خۆزگه رۆژئی رتیبان ئەدام ئەچوومه دەرگای شاهانه
تا به (حمید خان) بلیم ئەی (گویدرتژی موسلمانان)
ناردنی تو به پیچەوانەى ناردنی پیچەمبەرە
تو بۆ هیچ نەنیرراوی بۆ ئەوه نەبێ ئەزبەتی خەلک بەدی

چونکه سولتان خۆی به خەلیفەى پیچەمبەر (امیر المؤمنین) میری موسلمانان دادەنا.
شیخ رەزایش وشەى (امیر) دەکاتە (حمیر) و سولتان دەکاتە کەرى موسلمانان.
و هک دەگیرنەوه، وەزیری ئەوقاف ناردویه به شوینی شیخ رەزادا و لەسەر ئەم شیعرە
بەرپرسیاری بکات. شیخ رەزا دەلێت من نووسیومه (امیر المؤمنین) و (رحمة للعالمین)،
ئیمه به قەلەمى قامیش دەنووسین. جارجار نووکی له کاغەز گیر دەبێ (أ) دەبیتە (ح) و
مرهکەب له نووکی دەپهڕی و خالێک دەکەوتیتە سەر (ر) دەبیتە (ز). لەسەر ئەوه
مەعاشەکەى دەبرن، که دیتەوه لێی دەپرسن چییان لێی کرد؟ دەلێت (لەت) یکیان
پێوه نام. (رەزا) بووم، بووم به (رەزالەت).

داوایه ک له وەزیری ئەوقاف

شیخ رەزا (عرضحال) یک دەنووسیت بۆ وەزیر ئەوقافی دەولەتی عوسمانی ئەحمەد
موختار، ناپەزایی خۆی بەرامبەر کاربەدەستانی کەرکووک دەردەپێت که مووچه که بیان
برپوه. لەم شیعرەدا که سەرەتاکەى به تورکی و له پاشان به فارسییه تکای ئەوه دەکات
که به چاویکی میهره بانی سهیری داواکەى بکات.

شفاعتله اوقور عرضحالمى خونکار
شفاعت است سزاوار احمد مختار
محالى قلب ایده جک ممکناتی مکتوبه
ایدرسه خامهء معجز طرازنى درکار
تو ابر فضلى و دانش یکی مشاهده کن
بخاک تیره چه گونه است ابر گوهر بار
تو آفتاب کمال و آفتاب ببین

چه گونه برکشد این روزهای کم مقدار

واتا:

به شفاعت تهوه عرضحالم نه خوینیتته وه خوینکار
شفاعت ته شایسته ی نه حمه د موختار
مه حال ده گوریتته ممکنات به نووسین
نه گهر قه له می موعجیزاتی بینیتته کار
تو ته ماشای هه وای فه ضل و دانش بکه
نه رزی به دبه خت چونه هه وری گه وهه ربار
تو هه تاوی که مالی و هه تا و ببینه
که چون رۆژانی دونیا رووناک نه کاته وه

تو سرو گلشن مجدی و سه د سایه راست
علی الخصوص که وقت گل است فصل بهار
بشاه عرضه گدایی نمیرسد یاری
به جور ناظو اوقاف مرهم دلزار
اگر امید نباشد بلطف عالیرا
چه گونه گفت (رضا) شعرهای خوش گفتار

واتا:

تو سه روی باغی شکوی، سه روی سیبهر نه خه یه وه
به تایبته که کاتی گوله و فه صلی به هار
بۆ شا سکالای پیاوی هه ژار ناگات
به جۆری وه زبری نه وقاف مه له مه مه بۆ دلی نه خوش
نه گهر نومیدم نه بیت به لوتفی پایه به رزتان
چون (رهزا) شیعی خوش گوفتار ده لیت.

مه دحی که مالی پاشای مونه سه ریفی که رکووک

له ده ورائی پیشووی ده و له تی عوسمانیدا، که رکووک ناوچه ی ویلایه تی شاره زوور بوو.
به لام له دابه ش کردنی سالانی دوواییدا، که رکووک ده بیتته ناوچه ی لیوای سه ر به

وویلایه تی مووصل و له لایهن موته سه پرفیتیکی تورکه وه دهبرایه رتیه.
شیخ رهزا لهم شیعره فارسییه دا هم به خیرهاتنی که مالی پاشای موته سه پریف نه کا و
همه میش له دوا بهیته کهیدا، که به تورکییه میژووی هاتنی له سه ر ژماره تیپی نه بجه دی
روون ده کاته وه.

سالها از سر اخلاصی دعا می کردم
که خدا یا گره از کار ضعیفان بگشا
متصرف بفرست اهل دلیران، توی
متصرف بهمه کون و مکان کیف بشا
مژدهء آمدن آصف ثانی چو رسید
شاعران جمله فتادند ب فکر انشا
ارایوب بولدی (رضا) تام اوله رق تاریخی
(گلدی کرکوکه سلامتله کمالی پاشا)

واتا:

ساله هابوو له رووی دلسوزییه وه له خوا نه پارامه وه
خوایه گری و نالۆزیی کاری هه ژاران بکه ره وه
موته سه پریفی بنیره له قاره مانان چونکه تۆی
ته سه پروف له هه موو جیهانا نه که ی به ئاره زووی خۆت
که مژده ی هاتنی ئاسه فی دووهم گه یشت
شاعیران هه موو که وتنه بیری شیعری دانانه وه

له شیعریتیکی تری فارسییدا، شیخ رهزا گله ییی حالی خۆی ده کات. چونکه نه له
موته سه پریف و نه له والی و نه له مالییه و نه ییش له نه وقاف و نه ییش له سولتانه وه هیچی
دهس نه که وتوو و له دوا بیدا داوا له که مالی پاشا ده کات که موو چه که ی بداتی:

دلم از غصه پر و کیسه ام از زر خالی
نه عطا از متصرف، نه کرم از والی
نه ز مالییه اعانت، نه ز اوقاف مدد
نه ز مابین همایون نه ز باب عالی

قلبه ء اهل کمال است کمالی پاشا
(من جمیع الوزراء غیر کمالی مالی)
داعیانرا بنود طاقت تأخیر معاش
بنگر برسر احوال پریشان حالی

واتا:

دلّم پرّه له خهفت و کیسه کهم خالیبه له زتی
نه بهخشتم له موته سه ریفه وه دیوه، نه دس بلاوی له والیبه وه
نه یارمه تیبه که له داراییبه وه و، نه فریا که وتتنی له نه وقافه وه
نه له ده یاری هوما یو نیبیه وه و، نه له قایی به رزی ئاستانه وه
قیله ی نه هلی که ماله که مالی پاشا
له هه موو وه زیره کانا له (که مالی) به و لاوهم نیبه
دوعا گو یان ته حه ممولی دوا که وتنی مانگانه بیان ناکه ن
سه رنجیکی نه حوالی پریشان حالی بده بزانه چه ند سه خته

سهردانی والیب مووصل بۆ کهرکووک

له سهردهمی حوکی عوسمانیدا ئه یاله تی شاره زوور هه موو کوردستانی خوارووی
ده گرتوه و کهرکووکیش (موته سه للیمی) یه ی ئه م ئه یاله ته بوو. به لام له پاش شکستی
له شکر عوسمانی له نزبکی (قیبه ننا) ی پایته ختی نه مسا، سولتان مه حمودی دووهم
بر یاری دا ره ژیمی ده ره به گیی سه ربازی پامال بکات و سوپایه کی نو ی به ناوی (یه نگی
چهری) دروست بکات و میرنشینانی کوردستانیان یه که له پاش یه که له ناو برد و
کهرکووکیشیان له شاره زوور جیا کرده وه و یه کانسهر به سترایه ویلایه تی مووصله وه و
میرنشینی بابان له سوله یمانیش به سترایه ویلایه تی به غداوه.

والیب مووصل له سهردانیکی بۆ لیوا کهرکووک، شیخ رهزا له کاتی پیشوازی کردنی
ئه م پارچه شیعه فارسیبه ده لیت:

خوابه دیدم دوش کز مغرب بر آمد آفتاب
چیست؟! گفتم ای عجب تعبیر خواب
ناگهان از سمت موصل عازم کرکووک شد

آفتاب عالم آرا والی عالی جناب
چون شنیدم این خبر از مهر تبریک قدوم
ره نورد باد یارا پانه‌سادم در رکاب
تیز رفتاری چو عزم عالم بالا کند
ره بمنزل میبرد پیش از دعای مستجاب

واتا:

دوینین شو له خهوما دیم رۆژ له رۆژتاوا هه‌لاتیوو
سویه‌بینی وتم: سه‌یره! ئەبێ لێکدانه‌وه‌ی ئەم خه‌وه چی بێت؟
له پڕ له‌لای مووسله‌وه که‌وته ری بۆ که‌رکووک
خۆری عالم رازینه‌وه، والیی پایه بلند.
که هه‌والم بیست، بۆ پین و قدوومی خه‌یری،
پیم نایه ئاوزه‌نگی بۆ پرینی ری به په‌له‌په‌ل
توند په‌فتاری که نیازی جیهانی سه‌ره‌وه‌ی هه‌بێ
به‌ر له قه‌بوولی دۆعا ده‌گاته مه‌نزل.

برق کرداری چ و از بالا جه‌د سوی نشیب
به‌ر صیدی از هوا گوئی فرود آمد عقاب
یک دو فرسخ ره با‌ستقبال بیرون ناختم
خیمها دیدم زهر جانب طناب اندر طناب
دشت گفتمی قلم است و جستخیز و خلق موج
در میان موج مردم خیمها همچون حباب
باز بگرفتم عنان تا موکب والی رسید
در زمان کردم بسوی موکب والا شتاب
خویشرا از خانه زین بر زمین انداختم
جبهه تعظیم را صد جا نهادم بر تراب
آصف خاکی نهادم چون فراز خاک دید
کرد در ساعت سر افرازم به توجیه خطاب

واتا:

که سیتی کردار وهک بروسکه که له سه ره وه بفری بۆ خواره وه
وهک بلتی هه لۆ له ئاسمانه وه دائه چۆری بۆ نه چیری
یهک دوو فهرسه خ پری غارم دا بۆ دهره وه بۆ پیشوازی
چه ندان خپوه تم دی له هه ر لایه که وه تهناف به تهناف هه لدرابوون
دهشته که ی له هه شامات بوو بوو به دهریا خهلق شه پۆلی نه دا.
دهواره کانیش له ناو شه پۆلی خهلقا وهک بلتی سه ر ئاو بوو
دیسان له غاوه که م گرت تا که ژاوه ی والی گه بیسته به ره وه
ئیتیر گورج پام کرد بۆ لای که ژاوه ی بالایی
له زینی ولاغه که مه وه خۆم فری دایه زه وی
ته ویلی ریز لی گرتنم سه د جار خسته سه رخاک
ئاسه فی خاکی ته بیعت که به ر خۆله که وه دبی
گورج به وه ی رووی گفتوگۆی کردمی سه ره رزی کردم

آمد از روی تواضع بامن اندر گفتوگو
گرم گرم آزوی سؤال و نرم نرم از من جواب
تا شدم یک باره گی سرمست صهبای حضور
عندلیب آسا دریدم پردهء شرم حجاب
کردم آغاز ثنا خوانی با آواز بلند
وز جمال شاهد معنی برافگندم نقاب
خیر مقدم مرحبا ای خسرو مالک رقاب
ملک و ملت شد بتشریف قدومت فیضیاب
هم ز شادی قدوم تست آخر این همه
خندهء برق و صدای رعد و شاباش سحاب
بر زبان گرمی براند نام عزمت تا خدا
می رود بی امتنان بادبان گشتی بر آب

واتا:

له رووی ته وازعه وه له گه لئا که وته گفتوگۆ

ئەو گەرم گەرم پرسپاری لێ ئەکردم منبیش نەرم نەرم وەلامم ئەداپەوێ.
 تا بە یەكجاری مەستی شەرابی حوزووری بووم
 وەك بولبول پەردەى شەرمم درى
 بە دەنگى بەرز دەستم كرد بە تارىف كردنى
 لەبەر جوانیاری مانای و تەكانى پەردەم لا دا كە و قە دو ان، و تم
 مەرحەبا بە خێر بێت ئەو پاشایەى خاوەنى گەردنى ئێمە بە
 مۆلك و مېللەت بە تەشرىف هێنانى ئێو فەبىزىاب بوون
 ناخر لە خووشى هاتنى ئێو بە ئەم هەموو
 پێكە نینى بروسكە و گرمەى هەور و بارانى شاباشى هەورە
 ئەگەر كەشتییه و ان ناوى هێزى ئێو بێت بە سەر زمانیا
 بى مننەتى باپەوان كەشتى بە سەر ئاودا ئەروات

كاری عاقل نیست رفتن بر خلاف رأی تو
 خویشرا رسوا كند دیوانه ۛ جنت مآب
 در ولایت بعد از این حادث نكردد فتنه ۛ
 تاتو باشى و فهیم پاشا ترا نائب مناب
 بعد از این از دور عقرب بنودم اندیشه ۛ
 چون بدیدم اقتزان ماهرا بر آفتاب
 اقتران این دو نیر مایه ۛ آسایش است
 من چنین فالى زدم (والله اعلم بالصواب)
 از خدا خواهم كه دارد درجهان این هردورا
 بر قرار و پایه دار و كامكار و كامیاب

واتا:

كاری پیاوی عاقل نییه به پێچهوانه ی رای تو بجووتێته و وه
 دیوانه ی سەرەنجام شتی خۆی رسوا بكا
 له ولاتان به و بهش روونادا هیچ ئاژاوه و ههرايى
 تا تو هه ببت و فهیم پاشا جینشینی تو بیت
 پاش ئەمە ترسم له سوورانه و ه ی بورجی (عه قره ب) نییه
 كه دیم مانگ و رۆژ هاو جووت بوون

هاو جووت بوونی ئەم دوو ئەستێرەیه مایه‌ی ئاسایشه
من ڕه‌ملیکی وام لیدا، خوا خویشی ئەزانێ چی راسته
له خوام ئەوێ ڕیکی له جیهانا ئەم دووه
به‌ر قه‌رار و پایه‌دار و به‌ مرز گه‌یشتوو بکا.

نامه‌یه‌ک بۆ عه‌بدولوه‌هاب پاشای والیی مووصل

شیخ ره‌زا نامه‌یه‌کی هه‌لبه‌ست به‌زویانی تورکی بۆ عه‌بدولوه‌هاب پاشای والیو مووصل
ده‌نێریت، تکای لێ ده‌کات که ناسیاویکی به‌ (مه‌ئوری باج = قۆلچی) دامه‌زرینیت و
ده‌لێت:

والی عالیجناب ای عالم آرا آفتاب
عالم آرا آفتاب، ای والی عالینجباب
فیضیاب اولسم عجب می لطفکردن بن دخی؟
بن دخی اولسم عجب می لطفکردن فیضیاب!

واتا:

والیی پایه‌ بلند، ئەی ڕۆژی جیهان ڕازینه‌وه
ئەی ڕۆژی جیهان ڕازینه‌وه، ئەی والیی پایه‌ بلند
ئەگه‌ر نوقمی به‌خششی لوتفتان به‌ عه‌جیبه‌؟
عه‌جیبه‌ گه‌ر منیش نوقمی به‌خششی لوتفتان به‌م؟

مستجاب ایلر دعامی حق عالیکرده حق
حق عالیکرده ایلر حق دعامی مستجاب
بر جواب احسان ایدرسک چوق تشکر ایلرم
چوق تشکر ایلرم احسان ایدرسک بر جواب

واتا:

دۆعام قه‌بوول ئەکات خودا له‌ ده‌رحه‌قی پایه‌ بلندیان
ده‌رحه‌قی پایه‌ بلندیان خودا دۆعام قه‌بوول ئەکات
ئەگه‌ر وه‌لامیک بفه‌رموون زۆر سوپاستان ئەکه‌م
زۆر سوپاستان ئەکه‌م ئەگه‌ر بفه‌رموون جه‌واب

کامیاب اولسون إلهی والی پاشا تا ابد
 تا ابد اولسون الھی والی پاشا کامیاب
 اجتناب ایتمه (رضا) دن ایله تحصیل رضا
 ایله تحصیل رضا ایتمه (رضا) دن اجتناب

واتا:

کامیران بیت خودایه والی پاشا تا ئه بهد
 تا ئه بهد بیت خودایه والی پاشا. کامیران
 دوو دل مه به له وهی له (رهزا) رهزانه ندی وهرگیت
 رهزانه ندی وهرگره له (رهزا) مه به دوو دل

قولچیلگله بر صدیقم بویله اولسون بهریاب
 یا نعم یالا، ثنا خوانک (رضا) یه بر جواب
 اول صدیقم هر کسه معلومدر اهلیتی
 حاشالله لطفک ایتسون اهل اولانی رد باب

واتا:

هاورپیه کم بۆ (قولچی) یی و ابیتته جن به خششان
 بیان تا یان نا وهلامیک بدهره سویاس کارت (رهزا)
 ئه وهاورپیه م له لای هممو که سیک دیاره شایسته یی
 حاشا، ئه وکه سهی لایقه ده رگای لوتفتانی لی داخن

پک قلندر مشریم ای داور عالیجناب
 آمر مطلق جناب اکرمکدر داورا
 سن بیلورسن هر کیمی ایلر سک ایله انتخاب
 عالی شان، عالی نسب، عالی همم، عالی جناب
 آصف ثانی ولی النعمتم عبدالوهاب

واتا:

ته و او مشره بی دهر ویشی ئه ی داوره ی پایه بهرز
 خاوه نی ئه مری موتله ق جه نابی ئه ره می خۆته ئه ی داوره
 تو ئه زانیت ههر که سیک هه لیرتیریت

پایه بهرز، نسهب بهرز، هیمهت بهرز، عالی جه‌ناب
نصفه‌فی دووهم، خاوه‌ن نیعمه‌تم عه‌بدولوه‌هاب

هه‌جوی به‌ه‌رام پاشا

له ده‌وله‌تی عوسمانییدا، له‌گه‌ل موته‌سه‌رپی‌فی لیوا فه‌رمانده‌یه‌کی عه‌سکه‌ریش
حوکم‌رانیی ده‌کرد. به‌رپه‌به‌ری لیوا، چاوی له ده‌س نه‌و قوماندانه بوو. شیخ ره‌زا گه‌لیک
ته‌قه‌لا له‌گه‌ل هه‌مزه پاشای موته‌سه‌رپی‌ف ده‌دا که شیخ مه‌حه‌مه‌دی کوری بکاته مه‌ئم‌ووری
ژماردنی ئاژه‌ل که گوزه‌رانی پی‌توه بکات، به‌لام نایکا و له پاش هه‌جوی ئه‌م داوا له به‌ه‌رام
پاشا ده‌کات ئه‌ویش گف‌تی ناداتی. له‌و ده‌مه‌دا، کاربه‌ده‌ستانی عوسمانی، سه‌رتاپا
خه‌ریکی به‌رتیل خواردن بوون و، شیخ ره‌زایش ئه‌م هه‌له له ده‌ست نادات که ده‌ل‌یت:

بو عجل سامری کیم؟ آدی به‌ه‌رام پاشادر
آنک تصویری الله ایچون جای تماشادر
هنردن، معرفتدن، فهمدن، ادراک و دانشدن
تهی، خالی، مجوف، سانکه برشکل مقوادرا

واتا:

ئه‌م گوپه‌که‌ی سامرییه کتیه؟ ناوی بارام پاشایه.
تو خوا سه‌یری وینه‌ی که‌ن، جیی ته‌ماشایه
له هونه‌ر، زانست، تیگه‌بشتن وئیدراک و دانش
بوش و خالی، وا ده‌زانی که مقه‌ووایه

مقوی شکلنه برشی دینور، اما بو عکروته
نه‌وار دینسون که صورتدن مجرد بر هیولادر
قدومی نحسی ملزومی ویران ایتدی ایرانی
دگل ایرانه، ایراندن اویانه دفع اولادر

واتا:

له شه‌کلی مقه‌وواشتیک ده‌بی، به‌لام بو ئه‌م عه‌کروته
چی هه‌یه پی‌ی بل‌یت، هه‌ر هیولایه
هاتنی نه‌حسی ئیرانی ویران کرد

نهک بۆ ئیبران، ده بیټ بۆ ئه ولای ئیبران ده رکریټ

اگر ایلدن ایله ایلر ایسه احبابه بر دعوت
بساط آرای خوان نعمتی زیتونله خورمادر
تورم ایلمش اشکمبسه سی باسور ریخندن
گگردکچه و کچه سانورسون صوت ناقوس نصارادر

واتا:

ئه گهر سال به سال میتواندارییه کی خۆشه ویستانی بکات
سوفره تارای نیعمه تی خوانی زهیتوون و خورمایه
کۆمی ناوه ساوه له بهر باسووری ریخی
که قرمینه ئهدات وا ده زانی دهنگی ناقووسی دیانه

نیچون مطران افندی سیومه سون (بهرام پاشایی)
که ناقوس دیردن نغمه پرواز کلیسادر
ید اشراوه تسلیم ایلمش اغنام واعشاری
لوانک حاصلی کاتبلرک بیننده یغمادر

واتا:

بۆچ مه تران ئه فه ندی (بهرام پاشا) ی خۆش نه ویت
که دهنگی ناقووسی (دیر) دپت بۆ کلیسا راده کا
باجی سه رانه ی مه ر و ئه عشاری داوه ته دهس ناکه سان
به ره مه می لیواکه له نیوان کاتیاندا تالانییه

بنم مخدومی اغنامه مه ئموور ایتمدی زیرا
بیلردی لییره بندن حاصل اولماز ایش بداوادر
ندامت حاصل ایتمدی هجو حمزه پاشادن
که بو دیوسه نسبت حمزه افلاطون و دانادر

واتا:

کوری منی نه کرده مه ئمووری باجی مه ر و مالات چونکه
دهیزانی لییره له من ده رناچیت کار خراپه
ئیسسته له هه جوی حمزه پاشا په شیمان بوومه وه

که حمزه له چا و نه م دهیبوسه نه فراطون و دانایه

ههجوی هه مزه پاشای مونه سه پیری که رکووک

به رتیل و دزی له حکومتی عوسمانیدا بوو بووه پیشه ی کاربه دهستان هه که سیکیان
ده کرده کاربه دهست، دهیویست به زووترین کات گیرفانی پرکات. هه مزه پاشایه کیکیبوو له
و کاربه دهسته به رتیل خوژانه. شیخ رهزا له چهند شیعریک ههجوی نه کات. له شیعریکی
تورکی ده لیت:

تیکدی پالانی خری ایشته علی الاستعجال
شرقدن غریبه خروج ایلیه جکدر (دجال)
بایمال ایتدی بوتون مللت اسلامی یازیق
ای مسیحاء یره ایندرمه بو دجاله مجال
صویدی رشوتله اگر حمزه بنم طائفه می
بنده اصلانم آنی هجو ایله الحرب سجال
متصرفمی اولور حمزه گبی بر ایشک
هر نه ایتدک سن بزه ایتدک ای قحط رجال

واتا:

به په له کورتانی که ری دووری
له رۆژ هه لاته وه بو رۆژ ناوا (ده ججال) ده رنه چیت
به داخه وه هه مووو میلله تی نیسلامی پامال کرد
نه ی مه سیحا له نه رزدا ریگا مه دهره نه م ده ججاله
نه گهر هه مزه به به رتیل تایفه ی منی پروت کرده وه
منیش شیرم به ههجوی نه م (الحرب سجال)
که ریکی وه کوو هه مزه به مونه سه پیری نه بیت؟
هه رچی کراپیمان توو کردت نه ی (قحط رجال)

له پاشا مزگینیی بو دین که هه مزه پاشا عهزل کراوه. نه م هه مزه پاشایه دوستی سه ی
مه حه مده ی سه ی منجوع* بووه و. شیخ رهزایش نه مه ی پی ده لیت:

(حمزه پاشا) ایله غوغاده ایکن کلدی بشیر
 که بشارت سنه اوخائنی عزل ایتدی مشیر
 ساده عزلیله قناعت ایدم اول ترسک
 ایدرم مرگ مفاجات ایله اتی تبشیر
 (شیخ منجوغ)* ایله طبعی اویاجگدر زیرا
 منجوغ ایله به زنور کلهء اعناق حمیر
 * شیخ منجوغ (موورگ) یه کتیکه له شیخانی سهد سهرودر له کهرکووک
 واتا:

ئهو کهسهی له گهل همزه پاشادا بووه مزگینیبی هینا
 که مزکینیت دهدهمی مشیر ئه و خائینهی لایرد
 تهنها به عزلی قایل نابم ئه و تهردهسه
 ئه مهوی مزگینیبی مردنی له ناکاوم بدهنی
 طبعی له گهل شیخ منجوخ ریک دهکه ویت چونکه
 موورگ و زهنگوله دهکریتته ملی کهر.

ئه م همزه پاشایه، خوی به شاعیر ده زانیت و غه زه لیککی بلاو کردووه ته وه. شیخ رهزا
 ئه مه ده لیت به غه زه له که ی.

نشر اولندی تزک تازه گیبی بر غزلک
 اول تزکدن بیلورم حالی میاندر صقلک
 صقلک هر بری جاروبی خلایه دونه جک
 حمزه بابا بو ایسه زادهء طبع جعلک

واتا:

غه زه لیکتن؛ وهکو و ته پالهی تهر بلاو کرایه وه
 له و ته پالیه وه ده زانم حالی ریشته چند خراپه
 هه موو ته لیککی ریشته ئه بیتته گسکی ئه ده به خانه
 هه مزه به با گهر ئه مه بین رچهی طبعی قالونجه ناسات
 گیت سنک عزلک ایچون کیمسه تأسف ایده ماز

تا کویک وار ایسه، کرکوکده چوقدر بدلک
بولواده املک قالماق ایدی ییلرجه
گوتکه قوبدی فلک رستهء طول املک

واتا:

برۆ؛ کهس بۆ عهزلی تۆ به داخه وه نابیت
تاکو صهگ هه بییت، له کهرکوکدا زۆر هه ن جیت بگرنه وه
هیوات و ابو لهم لیوایه ساله ها بمینیت
فهلک رسته ی دریتی هیوای کوتایه قنگت

سنی تشییع ایدرم دیدهء گریان ایله آه
دوشمندی دامه اول بچهء آهو کفلک
اوپرم لبلرینی اشک ندامت توکرم
او لب غنچه دهن اول پسر لب عسلک

واتا:

تو به چاوی گریانه وه به ری ئه خه م آه
ئه و کوره که فه ل ئاسکته نه که وته داومه وه
له بی ماچ نه که م و نه شکی په شیانی ده ریژم
ئه و له به غونچه ره نگه ی ئه و کورده ی له ب هه نگوبنه ت

گلردم بن ده سـزکله بینردم ارقهـکـزه
بر ایمش ماده لری چونکه جمیل و جملک
عزل عالیکزه ظن ایتمه (رضا) اولدی سبب
سوء کردار و فساد عملندر عملک

واتا:

ده ها تم منیش له گه لئان و سواری پشتان ده بووم
ماده بیان یه ک بووه چونکه جه میل و جه مه ل
وا مه زانه (رضا) بووه هو ی عه زلی جه نابتان
خرابه ی کرده وه ت و کاری فه ساده کارت

گالته کردن به عهبدووللا پاشای والیی مووصل

ناوچهی پشدهر له کاتی حوکی داگیرکه رانی عوسمانییه کان، له سهه سنووری ئیران و عوسمانی، سهریان بو هیچ لایه کیان شوپ نه ده کرد. گه لیک هه بوون که داوایان له کاربه دهستانی حکومت ده کرد که سهه له بهرده رهقه کانی چپای کوردستان نه دات و ریگای گفتوگو بگرن بو ریگ که وتن له گه ل ئیلتی پشدهر. به لام عه بدوللا پاشای والیی مووصل وا ده زانی به چه ند توپیک ده توانی سهه به پشده رییه کان شوپ کات و ئه م سهه رکه وتنه ئاسانه ده کاته ده سکه وتپیک خوی و به مه نیشان و خه لاتپیک باش وه رده گریت. به لام سهه له بهرده رهقه کانی چپاکانی کوردستان ده دا و به شکستی و په شیمانی ده گه ریته وه و له جیاتی نیشان و خه لات، عه زل ده کریت و شیخ رهزا، به شیوهی مه دح گالتهی پی ده کات.

دامان دلیرانهی بند کمر ایتدک
کوه و کمر پشدری زیر و زیر ایتدک
کاشانه لری اوج ثریا ایله همدوش
بر طائفه اشرازی هم آغوش یر ایتدک
تابع اولانی یرلرینه ایلدک اسکان
طاغی قلاتی صاغه سوروب دربر ایتدک
خیبر گبی بر قلعه آلمق دکل آسان
الله ایچون ای حضرت والی هنر ایتدک

واتا:

چاکی دلیرانه تان کرده پشتتان
چیا و هه ردهی پشدهرتان ژیر و زه بهر کرد
قه لاکانیان له گه ل ئه وجی ثوره بیا کرده بهک
دهسته یه کی ئه شرارت له گه ل ئه زدا راست کرده وه
ئه وهی مل شوپ بوو له جیتی ئه وانت دانا
ئه وهی زور داربوو به ره و راست رانیت و ده ربه دهرت کرد
زور ئاسا نییه قه لایه کی وه کوو خه بیر بگریت
بو خوا ده لیم، ئه ی جه نابی والی هونه رت کرد.

صف بستهء جنگ ایلدیگک عسکر اوگنده
جولان ایدهرک ملتہء جانک سپر ایتدک
قیردک قوہء طاغیہنک انفنی مکسور
ہب آنلری محکوم بر ادنی نفر ایتدک

واتا:

لہبہردمی ٹہو سہربازانہی کہ ریزتان کردبوو
جہولانتان دہکرد و قہلای گیانتان بہ سوپہر کرد
لووتی ہیزی زؤردارانتان شکاند
ہہموو ٹہوانت خستہ ژیر دەستی نہفہریتک

بیلدرمک ایچون سلطنت و شان و شکوہی
گوش فلک الاطلسی طوپ ایلہ کر ایتدک
ایرانی دخی آلمق ایدی مقصدک اما
انصافہ یاقشماز دیو صرف نظر ایتدک

واتا:

بؤ ٹہوہی شان و شکوی سہلنتہ نہ تیان پی بناسیتیت
گویتی فہلہکی ٹہطلہسیت بہ تۆپ کہر کرد
مہبہست ٹہوہبوو ئیرانیش بگریٹ بہ لام،
ووتت لہگہل ئینسافا ناگونجیت، سہرفی نہزہرت کرد

اسلوب حکیمانہ ایشی عوقہ سالوردی
تشہیر سلاح ایلہ سوزی مختصر ایتدک
عشق اولسون اگر بویلہ ایسہ دوریہ چیقمق
چشم ظفرہ جلوہ ویران بر سفر ایتدک

واتا:

ناسلووی حہکیمانہ دہبووہ کۆسپ لہبہر کار
بہ چہک ہہلکیشان قالی قسہت بریبیہوہ
نافہرین ٹہگہر وا بیت بؤ دہوریہ دہرچوون
سہفہریتک کرد کہ رہونہق بداتہ چاوی سہرکہوتن

عصرک گیدشی منهج عدل اوزره دگلدی
فتحکله آنی رشک زمان عمر ایتدک
بر حمله ایله قالمادی قارشنده مبارز
ای فارس میدان شجاعت نه لر ایتدک

واتا:

چوونی عصر له سهر بهرنامه‌ی عهدل نه بوو
به فه تحت، نه ووت به سته سهرده می (عمر) هوه
به هیرشیتک له بهرده متان شهرکه ریک نه ما
نه‌ی سواری نازای مه میدان چیتان کرد

یوز سورمک امییدنده ایدم پاینه اما
بختم بکا یار اولادی چابوق گذر ایتدک
یا خود صاقنمق عادت امیش شاه گدادن
شاعرده گدادر دیو آندن حذر ایتدک
یا بشقه سبب دن طولایی (شیخ رضا) نک
خوش گوکلیکی پا مال سپاه کدر ایتدک

واتا:

به ته‌مای نه‌وه بووم روو بساومه به‌ریاتان
به‌ختم یارم نه‌بوو زوو ریشتان
یان خوشاردنه‌وه‌ی شاه له‌گه‌دا عاده‌ته
شاعیریش گه‌دایه وتت و له‌وه خوت لادا
یان له‌بهر هویه‌کی تر له (شیخ ره‌زا)
دل خوشیتان پامالی که دهر کرد

هه‌جوی رانیف پاشای موته‌سه‌ریفی که‌رکووک

رانیف پاشا له ده‌وری عوسمانیدا موته‌سه‌ریفی که‌رکووک بوو. له کاتی موته‌سه‌ریفیی
نه‌ودا، کورپکی بچوکی جو له ده‌س که‌سوکاری را ده‌کات و ده‌یه‌ویت بیته ئیسلام. به
پیی یاسا، له‌بهر نه‌وه‌ی نه‌گه‌یشتووه‌ته ته‌مه‌نی نه‌وه‌ی چاره‌نووسی خوی بکات، و له‌سهر

داوای که سوکاری و حاخامی جووه‌کان، فرمان ددها کوره‌که بده‌نه‌وه دهستی باوکی. نه‌مه ده‌بیته هوئی ناره‌زایی موسولمانه‌کان و نه‌مین پاشای قوماندان فرمان ددها که به‌پیتی یاسا ته‌حقیق بکریت. شیخ ره‌زایش خوئی تیده‌خا له شیعریکی تورکیدا به‌سه‌ر و پوته‌لاکی رائیف پاشادا دیت و ده‌لایت:

گلیر گلماز همان دینی یهودی التزام ایتدی
نه تعظیم شریعت نه رعایات نظام ایتدی
مسلمان اولمش ایکن بر یهودی زاده جبرا
یدی خاخامه تسلیم ایدوب چوق احترام ایتدی
ایشی برخائنه واردردی آخر (رائف) جاهل
که ملت هر طرفدن، خارج و داخل، قیام ایتدی
ملوث ایلدی، رشوتله، دینی دولتی گویا
جناب داویراکرم ابقای نام ایتدی

واتا:

هر هات و نه‌هات پشتگیری له نایینی یهودی کرد
نه رتیز له شریعت و نه‌ریعایه‌تی نیزامی کرد
کوره جوویه‌ک که بووبوه موسلمان، به زور
دایه دهستی حاخام و زور رتیزی لی‌گرت
کاری دایه دهستی خائینیک آخر (رائیف)ی نه‌زان
که میلله‌ت له هم‌مو لایه‌ک، له‌ناو له دهره‌وه هه‌لسان
به به‌رتیل دین و ده‌ولته‌تی پیس کرد که گویا
جه‌نابی داوهری نه‌کره‌م گوی کرد و ناوی به‌جی هیشت

امیر المؤمنین اعدامنه امر ایتسه شایاندر
بو بد طینت که هتک ملت خیر الانام ایتدی
بنای ارتشا چوق یرلری نقصاند قالمشدی
قمو نقصانلری الله ایچون (رائف) تمام ایتدی
الهی حاکمی شرع شریفی بردوام ایله
نه غیرتله که اول علامه‌ء عالی مقام ایتدی

خصوصاً قهرمان دولت و ملت (امین پاشا)
قوماندان دیانت پیشه خیلی اهتمام ایتدی

واتا:

ئەگەر (امیر المؤمنین) ئەمری خنکاندنی بدات شایانە
ئەم بەد رەسەنە کە هەتکی میللەتی (خیر الانام) ی کرد
بنای بەرتیل زۆر جینگای بەجی مابوو
هەموو کەموو کورتی بۆ خوا، (رئییف) تەواوی کرد
خودایە حاکمی شەریعی شەریف بەردەوام کە
بەچی غیرەتیک کە ئەو دانایە بێ پایە بەرزکرد
بە تاییەت قارەمانی دەولەت و میللەت (امین پاشا)
قومانداری ئایینی پیشە زۆر گۆی دایی.

کردهوهی مۆتەسەرپەف بەپێی یاسا و جارسانی «مشروطیت» بوو قوماندان ناتوانیەت
هەلیوەشینیتهوه. شیخ رەزا دەپەوێت ئەمە بگەیینیته کاربەدەستانی بەرزتر کە دەلیت:

قلم آلام یازەیم شاهیە شکایت نامە
دەشت واقعه دن چاتلدی نوک خامە
بر یهودی بچە اسلامی قبول ایتمش ایکن
آغلیه آغلیه ویرمگ نەدیگ خامە

واتا:

قەلمم گرت بنووسم بۆ شا شکایەت نامە
لە سەر سوورمانی رووداوەکە نووکی قەلم شەقی برد
کۆرە جوولەکە یەک کە ئیسلامی قەبوول کردبوو
بە گریان بدیته دەستی حاخام مانای چیبە.

زوجه سی طالقەدر، قانی هدر، مالی حلال
گوشه ە چشم اهانتله بقان اسلامه
(رائف)ک سیئاتی گون گبی میدانە چیقر
گر شهنشاه دوشونسون ایشی، استعلامه
حکم ایدوب کفرینه اصحاب شریعت اول

حضرت قاضی لاری گیبی بر علامه
ایتمسون غیرت اگر حضرت شیخ الاسلام
قاله مز حرمتی پاچادره قدر عمامه
سن ده بو یولده (رضا) مال و سری ایله فدا
مؤمنک جیبینه گیرمز بو گیبی هنگامه

واتا:

ژنی لی حرامه، خوینی هدر و مالی حلاله
ئه وهی به سوچی چاوی ئیهانهت سهیری ئیسلام بکا
خراپه (رائیف) وه کو رۆژ ده که ویتته مهیدانه وه
ئه گهر شاهه نشا بیر له وه بکاته وه له م کاره بزانتیت
حوکمی کفری ئهدات، خاوهن شهریهت
وه کو جهزرتی قازی دانایه کی لاز
ئه گهر جهزرتی شیخوئیسلاام غیرهت نه کات
حورمه تی عمامه به قهدهر باچاره بک نامینتی
تویش له م ریگایه دا (رهزا) سه ر و مالت بکه فیدا
ئه م جوژه ناشووبه ناچیتته گیرفانی خاوهن ئیمان

هاوکاری کردنی مهئموورانی حکومت له گه ل دز و جهرده

له سه رده می حکومتی عوسمانلی، له کوردستاندا، کاربه دهستانی حکومت له گه ل دز و
جهرده رتیک ده که وتن بو دزی و جهرده بی و تالان کردنی کاروانی بازرگانی و مالی
هاوولاتیان. شیخ رهزا له م شیعه تورکییهی خواره وه دا باسی قومیسیتیریکی پولیس
(به هرام) ناو ئه کات که به بهرتیل چاوی له جهرده کانی ریگای سوله یانی و کهرکووک
پوشی بوو و ریگای چه مچه مال بالنده لیتی پرگار نه ئه بوو و ئه لیت:

اشقییا حقنده عاجز ارتکاب ایتمکده در
ارکک ایله قانجغک بیننده واقع بر مثال
بو دوام ایلرسه ملک و مال هب الدن گیدر
جان دخی ایتمزسه تخلیص گریبان احتمال

قوش ده گيچمز کاربانله بادپيما نیلسون
اشقيادهن بوبله باغلانمش طريق (چمچمال)
آلق آلقده، مفوض، بشقه برشی بيلمیور
اولمسون بهرام، یارب، آلدیغی آیلق حلال

واتا:

بهرامبهه جهرده بی دهستلآت و ههه خه ریکی بهرتیل خوارده
وهکوو میثالیک له نیتوان نیرهکهر و ماکهر ههیه.
ئه مه وا بروات مولک و سامان هه مووی له دهس نه پروات
گیانیش یاقه رزگار ناکات ئیحتیمال
مه لیش تی ناپه ریت کاروان و عه ره بانه چی بکهن
به جهرده وا ریگای چه مچه مال داخراوه
له بهرتیل وهرگرتن به ولاره، (مفوض) ههچی تر نازانیت
ئه ی خوایه، بههرام، نهو مانگانه یه ی وهری نه گریهت هه رامت بی

له هه جوئیکی تری دهفته ردار، شیخ رهزا، دزی و بهرتیل خوری ده رده خات که له نیلی
زهنگنه وهری گرتوه. لهم شیعهه تورکییه دا ده لیت:

واجب اولدی ایدهیم درد دلک اظهاری
یوقسه دق علتنه منجر اولور اضمااری
صالی ویر زنگنه لری یا گری ویر رهواری
ویرم باد هوا، اسب صبا، رفتاری
جمله آفاقه دگشتم تویونک بر تاری

واتا:

پتیوست بوو دهردی دل تاشکه را کهم
گه روا نه بی، له دلا هیشته وهی رام ده کیشیت بو نه خوشی دق
زهنگنه کان بهر دلاکه، یان پاره که بگه رینه ره وه
نایده مه بای هه وایا، رهفتاری نه سپی صه با
تهنها موویه کی به هه موو دونیا ناگورمه وه

بری یوزدن متجاوز، بری سوایلر یوز ایش

بری انصافی براقمازده، دیر طقوز ایش
بری سویلر: بو نه چوق رشوت آلور دونکرایمش
کیمسه بیلمز عددی بن بیلرم اوتوز ایش
زنگنه لردن آلنان لیرلرک مقرداری

واتا:

یه کیتک دهلی له صهه پتر، یه کیتک دهلی صهه بووه
یه کیتک پشت له ئیناف ناکات دهلیت نو بووه
یه کیتک نهلیت نه مه چند زوره نه م بهرتیل خوره بهراز بووه
کهس نازانیت ژمارهی، من نه زانم سی بووه
ژمارهی نه و لیرانهی که له زهنگنکان وهرگیراوه.

وعدهء تخلیه گوز فصلی ایکن اولدی شتا
گورمدم بویله عجب خائن مادر بخطا
یاپدی افسونلری، گوستردی فنون شتا
آمی آلدی هوانته ایله مجانا حتی
سییزک سرتنه ده اتمادی بر عنتاری

واتا:

کاتی سه ربه ست کردن که فه سلی پایز بوو به زستان
نه مدی دایک حیزیکی خائنی وا
زور سیحری کرد و هونه ری جوراوجوری پیشان دا
نه سپه که می به هه وانته به به لاش وهرگرت.

ایشی گویرمکده جبان آچه آلقده جسور
نیجه بیک خاطر بیچاره شرنندن مکسور
ذات نحسنده دنائت دیدکن هب محصور
نه رودار که قوماندان سپاه منصور
ایدسک پادشه هم بویله خیانت کاری

واتا:

له کار بینیندا ترسنوک له پاره وهرگرتن نازا

چۆن خاتری ههزار بیچاره له شه‌ری شکاوه
ئه‌ورده‌نا ئه‌تانه‌ی که پیتی ده‌لێت هه‌مووی تییدایه
چه په‌وانه که قوماندانی سویای سه‌رکه‌وتوو
پادشام خیانه‌تیکی وا بکه‌ی.

دولت و مللته‌ سه‌باب زیاندر بو ترس
بلکه بر فتنه‌ و آشوب جه‌اندر بو ترس
ایتسه‌ اللهه‌ یمین عین یلاندر بو ترس
هم بزم قانمزی ضائع ایداندر بو ترس
نیجه‌ قاندردی جنابک قوجه‌ بر خونکاری

واتا:

مایه‌ی زیانی ده‌ولته‌ و میلله‌ته‌ ئه‌م ته‌ره‌سه
به‌لکو فیتنه‌ و ئاشوویی جه‌انه‌ ئه‌م ته‌ره‌سه
ئه‌گه‌ر به‌خوا سوپین بخوا به‌ ته‌واوی درۆیه‌ ئه‌م ته‌ره‌سه
هه‌م خوینی ئیمه‌ی به‌ به‌یه‌هوده‌ داوه‌ ئه‌م ته‌ره‌سه
چون پیاویکی خونکاری وه‌کوو جه‌نابتان ئیقناع کرد؟

گر بودر دائره‌یی گ‌ردش ایام رضا
ویره‌مز دهر مگر سفله‌یه‌ انعام رضا
یارامز عفت و، دولت ایچون اقدام رضا
بو ایسه‌ پیش ره‌وی لشکری اسلام رضا
حق بزم اوزره‌ مظفر ایده‌جک کفاری

واتا:

گه‌ر ئه‌مه‌ بیت دائیره‌ی گه‌ردشی ره‌زانی ره‌زا
ده‌ره‌ ئینعامی ره‌زا ناداته‌ سفله‌یه‌ک
بۆ ره‌زانه‌ندی، پاکی بۆ ده‌ولته‌ بێ سووده
گه‌ر ئه‌مه‌ بیت پیش‌ره‌وی له‌شکری ئیسلام ره‌زا
خودا گاوران به‌سه‌ر ئیمه‌دا سه‌ر ده‌خا

نه‌ بیچ‌م‌در، نه‌ ایمش یوزی، ندر اسطاری

بیچمندن بیلنر ملعنتک آثاری
ارمنی لرله اویوب دوغوری دگل افکاری
طامنز کیمسه بنم تک او خیانتکاری
دیکله تعریف ایدهیم حضرت دفتراری

واتا:

چه بیچمیکنه، رووی چی بووه، چیبیه نه ستاری
له بیچمی ده زانریت آثاری مهلعوونی
له گهال نه رمه نیبیه کاندای ریکه بیری راست نیبیه
کس وه کو من نه و خیانه تکاره نانا سیت
گویت لی بی بوئی وه سف که م حه زه تی ده فته ردار

نه ارامیله ویرر پاره نه ایتامه معاش
آقجهء واحده آندن آلامز کیمسه بلاش
بر تراش پاره سی ویر، سوق گوتنه نابتراش
روحنی آلق ایچسون ای ملک الموت یناش
ایتلره طعمه اولنسون اوتن مرداری

واتا:

نه پاره به بیوه ژنان نه دا نه معاش به هه تیو
کس پوولیک له وهرناگریت به به لاش
پاره ی ته راشیکی بده ری، تابن بکو ته ره قنگی
نه ی (ملک الموت) بو وهرگرتنی گیانی نزدیک به ره وه
با بییته خوزاکی صه گان نه وه له شه مرداره ی.

باباسی سبزه ساتر، والده سی جنگانه
حرمی محترمی، خادمهء کارخانه
دختری بد سیری، جرعه کشی پیمان
باشی بریانه دوشور، آل ایاغی بریانه
(سوق هراجده) اللرده گیزره شلواری

واتا:

باوکی سهوزه دهفرۆشیت، دایکی جینگانه
ژنی بهرپیزی، کارهکهری قهچیهخانه
خوشکی بهد رهوشتی ساقی مهیخانه
سهری دهکهویتیته لایهک دهست و پای بهلایه
له بازاری ههراجی کهران دههپیی به دهستهوه دهگیریت.

حاله باقمیهجقسک فقرانک آترس
فکرینه اویمیهجقسک وزرانک آترس
بیلمدن خربی یاندر شعرانک آترس
بیلمدن خانه بیقار (شیخ رضا) نک آترس
شهرهری حوصله سوزی شهب اشعاری

واتا:

سهیری حالی ههژاران ناکه ی ئه ی تهرهس
لهگه ل بیری وهزیراندا نانگوئجییت ئه ی تهرهس
نهترانی لیدانی شاعیران به هیزه ئه ی تهرهس
نهترانی (شیخ رهزا) مال ئه روختینی ئه ی تهرهس

بهلام نه بهتکا و نهیش به ههجو نهیتوانی مووچهکه ی له دهفتهردار وهرگریت ئه ی
بهچی؟ له شیعره تورکییهدا ئه لیت:

نه رجا ایله معاشم آله بیلدم نه هجا
چاره یوقدر بو قورمساغه مگر موت فجا
پاره م یوقدر آلهیم ابدست ایچون بر ابریق
واجب اولدی صقلیله ایدهیم استتنجا

واتا:

نه به تکا توانیم مهعاشم وهرگرم نه به ههجو
چاره ی نییه ئه م قورمساغه مهگرم مهگرگی فوجا
پاره م نییه گوزه بکرم بو دهسنوئیز
پتیوست بووه به ریشی خۆم پاک بکه مهوه

له هه جوێکی تریدا له م بهیته تورکییه دا ئه لیت:
 بو ولایتده جنابک اوله لی دفتردار
 اولدی طبعک گبی مالیه اموری مردار
 واتا:

له م ویلایه ته دا که جه نابتان دهفته ردار بن
 کاروباری مالیه، وه کوو طبعتان، مرداره وه بوو

به رتیل خواردنی دائیره ی عه دلویه

له دوا سالانی حوکمرانی عوسمانی، به رتیل و دزی هه موو دهسته ی کاربه دهستانی
 گرتبووه وه. هه یج کاریک به بیج به رتیل نه ده پرۆیشت. ئه مه گه یشتبووه دائیره ی عه دلویه ییش.
 شیخ رهزا باسی به رتیل وه رگرتنی ئه و دائیره یه ی که رکووک ئه کات که موته سه ریف و
 والیه مووصلیش تا وانبار ئه کات و له م شیعه تورکییه ده لیت:

خبرک و ارمی؟ آلمش. نه آلمش؟ رشوت
 آلمان شی نه ایش؟ لیسه، آلان کیم؟ هیئت
 هیئتک آدی ندر؟ دائره عه دلویه
 آنی ایجاده ایدنک روحنه یوزبیک لعنت
 قاچ عدد لیسه آلمش عجباً؟ یوز اللی
 لیسه خالصه اوستنده یازلمش ضریت
 بیلدک کیملر ایش لیسه آلانلر؟ های های
 گیدیشنن بیلنور خائن دین و دولت

واتا:

ئاگات لویه؟ وه رگیراوه. چی وه رگیراوه؟ به رتیل
 ئه وه ی وه رگیراوه چی بوو؟ لیسه، کین وه ری گرتووه؟ هه یئته
 ناوی هه یئته چییه؟ دائیره ی عه دلویه
 ئه وه ی ئه وی داناوه صه د هه زار له عننه له پرووحی
 چه ند ژماره لیسه وه رگیراوه؟ صه د و په نجا

لیره‌ی صاغ له سه‌ری نووسراوه (ضریت)
زانیت نه‌وانه کی بوون لی‌ری‌بان وهرگرتووه؟ هه‌ی هه‌ی
له رویشتنی ده‌زانریت خائنی دین و ده‌وله‌ت.

بری مستنطق افندی، بری جنگانه رئیس
ا و برن سویلیه‌مام، سویله بابانه رحمت
یوزینی (راغب) آلوب یگرمیسنی (امین)
او برن سویلیدیکم ذات ولی النعمت
حضرت داور اکرم متصرف پاشا
ایشگک باشنی طوت، حمزه‌یه کلدی نوبت
حصه ویرمک بکاده لازم ایدی حق سکوت
ویرمدی، آغزیمی ظن ایتدی قپاتمش ذمت
اسمی دفترده اوزی خائب و خاسر بری بن
بری موصلده اولان والی عالی‌ء همت
عجبا آلدی قوماندان دخی بر شی، حاشا
وارمی نیاده قوماندان گبی صاحب عفت

واتا:

یه‌کیکیان موسته‌نطبق نه‌فه‌ندی، نه‌ویتریان سه‌روکی جینگانه
نه‌ویتریان نالیم، بلتی ره‌حمه‌ت له بابت
سه‌دی (راغب) وه‌ری گرتووه و بیستی (نه‌مین)
نه‌ویتریان که ده‌لیم ذات وه‌لی نیعمه‌تم
حه‌زرتی خاوه‌ن شکو موته‌سه‌ریف پاشا
سه‌ری که‌ر بگره، ریز هاته (حه‌مه)
پتیوست بوو به‌شی منیش بده‌ن بو‌ده‌م داخستنم
نه‌یدا، وای زانی باج ده‌می داخستووه
نه‌وه‌ی ناوی له ده‌فته‌ردایه و خوی ده‌س بو‌ش و به‌تال، یه‌کیکی من
نه‌ویتریان نه‌وه‌ی له موصلدایه والی هیمه‌ت به‌رز
نایا قوماندان شتیکی وهرگرت؟ نه‌ حاشا

له جیهاندا هه به پاکیکی وهک قوماندان!

شیخ رهزا له بهغدا

یه کهم جار سهردانی شیخ رهزا بو بهغدا، له گه ل شیخ عه بدولر حمانی باوکی بو زیاره تی باره گای شیخ عبدالقادری گه یلانی بووه. له وه هاتنه دا، عه لی پاشای والیبی بهغدا، خوی و گه لی له کار به دهستانی و ویلایه تی بهغدا تا کو شاروچکه ی (خالص) دینه پیری شیخه وه و به پزیککی زور پیشوازی له شیخ عه بدولر حمان نه کن.

ده لاین شیخ عبدالر حمان به کوره کانی نه لیت، له باره گای شیخی گه یلانی هه ر داوایه ک بکه ن خوا پیتانی نه به خشیت. شیخ رهزا له باره گادا نه م شیعره فارسییه ده لیت که تا کو سالانی دوایبی له سه ر ده رگای باره گاه نو سرابوو که له پاشان ده بخونه وه:

« این بارگه حضرت غوث الثقلین است »

شیخ رهزا که به یه کجاری نیشته جیتی شاری بهغدا ده بیت، له سالی ۱۳۱۸ کوچیدا له سه ر داوای شیخ عه لیبی کاک، بو سه ر په رشتیبی ته کیه ی تاله بانای ده بیت که له گه ره کی (المیدان) بو، بریتی بو له خانویه کی دوو نهومی و له پیشه وه ریزه دوکانیکی هه بو، شیخ رهزا کرایه (متولی) نه م وه قفانه و به کریتی نه م دوکانانه گوزه رانی بژی و مه مری ده برده سه ر.

مه به سستی شیخ عه لی نه وه بو که شیخ رهزا له شه ره جنیبوی شاری که رکوک و گه ره کی بهر ته کیه دوور خاته وه و بیگه رینیتته وه سه ر ریبازی ده رویشانه ی با و باپیری، به لام ره وشت و بیرو با وه رو هونه رمه ندی شیخ رهزا له گه ل ره وشتی ده رویشان نه ده گونجا و ته نها بو نه وه ی له گه ل رو شنبیران و نه دیبانی شاری بهغدا ناسیاوی په یدا بکات قایل بوو بیته بهغدا. له م شیعره فارسییه دا نه م مه رجه داده نیت و له بهغدادا پیوه ندی له گه ل گه لیک له بنه ماله ناسراوه کان و رو شنبیران و کار به دهستانی حکومت په یدا کرد و وه کوو نه ستاره یه کی گه ش له ئاسمانی بهغدادا ده دره وشایه وه.

چه کرامت چه خارق عاده

جلق بهتر ز دلق و سجاده

سخن من مفید و مختصر است

بابت سـاـده بابت سـاـده
 گرچه نتوانم از زمین خیزم
 بس که هستم ضعیف و افتاده
 گریگویند هست در بغداد
 سـاـده روی لطیف و بگزاده
 ذره آسا بمهر و دیدارش
 (گیدرم باشم اوزره بغداده)
 سوی مسجد دوگام من نروم
 سوی میخانه تند و آماده
 مشریم مشرب امین فیضی است
 هردو از هردو عالم آزاده
 ای (رضا) تا بمرگ رندی کن
 این بود دولت خدا داده

که دپته به غدا، کاروباری له لای کاربه دهستان جی به جی ده کریت و پیاوه ناسراوه کانی
 به غدا دهستی یارمه تیبی بو درپژئه کهن ته کیهی بو نویئه که نه وه.

کارم که به کام است نه از شاه و وزیر است
 هرمايه که دارم همه از سایه ی پیر است

واتا:

کارم به ناره زووی دهروات نهک له شا و وهزیره وه
 هر سه رمایه بیتکم هه یه، هه موو له سایه ی پیره وه یه

که دپته به غدا، ژبانی ئه ده بی به غدا ی پی خوش بووه و جیگای ئاینداریبه.

گهر بلیم (به غدا) له جه ننه ت خوشتره هیشتا که مه
 چونکه سوکنای غه و ث و که رخی یو ئیمامی ئه عزمه
 ئه ی برادر شاری به غدا بی حه سادته بی هه مه
 زور ئه مین به له م حیسابه پیته بلیم کورته و که مه

لهم ولاتہ ہیج ولاتئ ہەر وہ کو به غدا نییہ
حاکمی عدل و عدالت زۆر ئەمین و بی غەمە

شیخ رەزا لە بەغدا دۆستایەتی و یارمەتی، ئەو بنەمالانە ی که ناسیاییی لە گەلێاندا
پەیدا کردبوو، پێی گەیشتووہ. لەوانە (عەبدولغەنی بەغدادی) خەرقە یەکی شامی بو
هیناوە بە دیاری، لەمەدا، ئەمە ی بە نیشانە ی دۆستایەتی زانیوہ و دەلیت:

من ســــرمــــازدە را داد زغم ازادی
خەرقە ە شام ز(عبدالغنی البغدادی)
خەرقە یاخود شفقت نامە ە از جانب دوست
کہ نمایم بکدامین یک ازینہا شادی

واتا:

نازادی بەخشی بە منی سەرما بردە ئە
پالتۆ شامییەکی عەبدولغەنی بەغدادی
پالتۆکی، یاخود بەزەیی نامەکی ئەو دۆستە کہ بۆم هات
دل بە کام لە مانە خوۆش بکەم

و لە گەل ەموو ئەو بەرئیزییە ی بو شێخی گەیلانی، جار جار دانوولە ی لە گەل سەید
مەحمودی نەقیب نەکولاًوہ، و ەهجوی زۆر تیش و تونی کردووہ. لێرەدا دەلیت:

ارجح بغدادا وانی غریبہا
على جنة الفردوس لولا نقيبہا
لەسەر ئەم شیعەرە شاعیریکی عەرەب پێنج خشتی دەکات و دەلیت:
عجبت لِنفسي كيف ضاع نصيبہا
من العيش في ارض واني اديبہا
فمن ظلمها اذ بان غي طميسہا
«ارجح بغدادا وأنا غریبہا
على جنة المأوى لولا نقيبہا»

لە بەغدادا نە قسە ی لە کەس خواردووہ تەوہ و نەیش لە کەمو کورتی بی دەنگ بووہ.

جاریک دهچیتته مزگهوتی ئیمام (ئهبووحه نیفه) مه لای مزگهوت مرؤقیکی نه زان و بهد
فه سال ده بیت. که ده بیتته ده مه ته قییان، ده زانیت هیچی له باردا نیه و ده لیت:

لوکان یعلم انت من جیرانه
لفر من قبره الامام الاعظم

ته کیه ی تاله بانینی به غدا، هم مزگهوت و هم مالی شیخ رهزا بوو. به لام زور په رپووت
بوو بوو و پتویستی به نوئ کردنه وه بوو. ئه مه ییش پاره یه کی زوری ده ویت به لام پاره لای
شیخ رهزا کوا؟ له شیعریکی تورکیدا ده لیت:

یتمش، سکسان دهردی می درمان ایده بیلمز
مشکلریمی یوز دخی آسان ایده بیلمز
یوز الی ایش بیتر اما گدای دوران
یوز الی قدر لیره یی احسان ایده بیلمز
یا دست تهی گله اگر (موسی عمران)
ویرانه اولان تکیه یی عمران ایده بیلمز

واتا:

ههفتا، ههشتا دهردم تیمار ناکات
سه دیش گیروگرفتم ناسان ناکات
سه د و په نجا کار ته واو ده کات، به لام گه دای دهوران
سه د و په نجا لیره ناتوانیت به خشیت
ئه گهر هر ئیستا موسای عیمران بیت
ته کیه که ویرانه یه عیمرانی ناکات

به لام بنه مالهی عیسا ئه فهندی و جه میل زاده و عه بدولغهنی به غدادی دهستی
به خششیان دریت ده کهن و بوئاوه دان کردنه وهی ته کیه که یارمه تییه کی باشی ده دن و شیخ
رهزا له سوپاسیدا به شیعریکی تورکی ده لیت:

ممكن اوله مز هرکس ایچون مجد مؤید
«قد خصه الله بعیسی بن محمد»
بندن صوریکز بن تانرم آل جمیلی

«اصحاب مکارم، ولد، عم، اب، جد»
تنهانه منم بارکشی منت ایشان
«لاعاتق الا وعلیه لهم الید»
در باره اینها که کریم ابن کریمند
ببریده زبانی که بگوید سخن بد
احسانجه وفا سبقت ایدر وعده لرنند
آنلرجه قباحت گورینور قول مجرد
الطاف خدادان دیلرم عافیت اوزره
خیلی یشاسون هربری منصور و مؤید

واتا:

بۆ هه مو که سیک مه جدی هه تایی پیتک ناییت
خوا تهنها بۆ عیسا کوری محمه د دایناوه
له من بیرسن من ده باناسم ئه و ئالی جه میله
خاوه نی به خشش، کور و مام و باب و باپیر
تهنها منم بارکیش مننه تی ئه وان
هیچ کرده ویه ک نییه، ده بیت ده ستیانی تیاییت
له باره ی ئه ووه که جۆمهر د کوری جۆمهر دن
ئه و زوبانه بیریت که خراپه بیان بلتیت
که وه عدیان دا، به جی هینانی پیش به خشش ده که ویت.
به لای ئه وان قسه ی رووت کرده ویه خراپه
له لوتفی خوا ده پارتمه وه له سهر ته ندروستی
زۆر بژین ههر به که مه نسوور و موئه ییه د

خاییده ء اسلاف دگل شیوه ء شیعرم
آیین (رضا) در بوگبی سبک مجدد

واتا:

وتنه ویه پیشوو نییه شیوه ی شیعرم
تایین (رهزا) یه ئه م دارشته نوئییه

له شيعرئىكى توركى توريدا ديسان باسى به خششى مستهفا ئه فه ندىي جه ميل زاده
ئەكات كه سى (ثريا)ى به ديارى نار دووه بو ته كيه . ده لئيت:

س خاكسبى دگل آل جميله ، ارث آبادر
ان ادنى پايه ء همستلى اوچ ثريادر
خصوصا مصطفى كيم ايده بيلم وصفه ايفاسن
وفا هر چند اكا مخلص بولنمش حقى اوفادر
دگل اوفى اگر اعلا دن اعلا بر لقب بولسه
جناب (مصطفى) حضرتلى اندن اعلا در
يتشمز دامن اوصافنه سر پنجه فكرم
نهال قامتى ، اهلىتى اول رتبه ء بالادر
زلال مشربى ، آلايشى ، شيرين عذابنده
صانورسن الله الله شريتى شهد مصطفى در

واتا:

دهس كراوئى كهس نييه بو ئالى جه ميل له با پيرانه وه ماوه ته وه
كه مترين پايه ي هيمه تيان سى ثريايه
به تاييه ت مستهفا ، كئ! ناتوانم وه سقى بكه م
وهفا هه رچهنده مل كه چى بيت ، هه قى (اوقا) يه
نه وهك اوفى ئه گهر له بهرز بهرزتر له قه بهى هه بيت
جه نابى مستهفا له ودهش بهرزتره
سه ريه نجه ي بيرم ناگاته داوئى ئه وسافى
بهرزى قامه تى ئه هليه تى له و روتبه يه بهرزتره

درى قارنده خشيتندن هر زمان دريا
اگر دريا كفى درياديرسم بر تعدادر
نيجه دريايه تشبيه ايله يم اول دست احسانى
كه كمتر بخشش عاليلرك مخصوص دريادر
ايدر بيك خاطر پزمرده يى بر لطف ايله احيا

اول عالی قدر اگر عیسی دگلسه عم عیسی در
(رضا) آل جمیلی سودیگنده مدح ایدر یوقسه
نه حاجت رایت احسانلری میدانده بر پادر

واتا:

له ترسی ناوسکی پیسته ههرکاتی دهریا
ئه گهر بلیم دهستی دهریا به ته عدا به
چون به دهریا بیشو بهیتم ئه و دهسته به خششه ی
که که متر به خششی به رزی تابه تی دهریا به
به لوتفیک هه زار خاتری غه مناک زیندوو ئه کاته وه
ئه و پایه به رزه ئه گهر عیسا نه بیت مامی عیسا به
(رهزا) له خوشه ویستی مه دحی نالی جه میل ئه کات، ئه مه نه بین
هیچ ئه مه ی ناوی چاکه یان له مه میداندا دیاری به

باسی نه عیم

یه کیک له خاوه ن مه لهاکانی به غدا کچیکی گوران بیژی خه لقی حه له ب دینی. ئه م کچه
برایه کی جوانی ده بیت ناوی (نه عیم) ده بیت و گه لیک له پیاوانی ئه م سه رده مه ی به غدا
که مه نکیشی ده بن. ئیبراهیم مونیب پاچه چی شه ویک به سه رخوشی له تیاترزی (گهوه
سبع) ئه م نه عیمه ده کوژیت. شیخ ره زایش وه کوو شاعیرانی تر شیعیان به سه ردا هه لداوه
و ده لیت:

بر نعیم آدلو صنم گلش دیار شامدن
زن او زن کیم بوبله مه حبوبی چیقارمش آمدن
حاجی گر گورسه انی دور مطاف کعبه ده
باش چیقارر ازدها اسا سیکی احرامدن
دونده پنهان ایلمش سیمین دونک حفظی ایچون
دون دگل گه ردونه حفظ ایتمز آنی اقلامدن
نقره ء سمت و سورینی پاره سز گیرمز اله

سن که مفلس سن (رضا) کیچ بو خیال خامدن

واتا:

کۆته لیککی نه عیم ناو هاتوو له ولاتی شامه وه
ژن نه و ژنه به، کئی جوانیکی وای له کوزی دهرهیناوه
ئه گهر حاجی له سوورانی مه طافی که عبه بیینیت،
کیزی وه کو و ئه ژدیها له ئیحرامه وه سه دینیت
له دهر پیتدا دووی سیمینی شار دووه ته وه
نه ک دهر پی به لکو گهر دوونیش نه وه له قه له م ناشاریته وه
نوقره ی سمت و سورینی به بی پاره دهس ناکه ویت
تو که موفلیسی (رهزا) واز بیتنه له م خه یاله خاوه.

له سه ره نه وه ی نه عیم له لایه ن ئیبراهیم مونیب پاچه چیه وه کوژرا، شیخ رهزا له
شیعریکی تورکیدا نه لیت:

قرلسون ال ایاغک، قانه باتسون پاچه چی زاده
نیچون ویردن نعیمک نونهال عمرینی باده
سوره ن بزم طربدن ساقی و سازنده زیر
نعیم سز درد سر در نغمه بی نشئه باده

واتا:

دهس و پات شککی له خوتین هه لکیشریت پاچه چی زاده
بوچ عومری نوئی نهالی نه عیمت دایه بادا
ساقی و دهنگ ساز که به زمان بو ده گپین
به بی نه عیم سه ر ئیشه به نغمه ی بی نه نشئه باده

له زۆرداری و جۆری ئه م جۆره کرده وانه بیتزار بووه و ئه مانه دهستی زۆرداری حکومه تیان
پی نه ده گه یشته. شیخ له شیعریکی تری تورکیدا ده لیت:

ستم اندازه دن چیقدی الهی بردها گوندر
(هولاکو خان) گبی بر کافر خنزیری بغداده
اسامی نامه عشا قنی اول سرو بالانک
آچوب گوردم یازلمشدی (رضا) نک اسمی بالاده

واتا:

ستم له ئەندازه دەرچوو خودایه جارێکی تر بنێره
(هولاکو خان) ی گاوری بهراز بۆ به غدا
ناوی نامه ی عاشقانی ئەم سهرو بالایه
کردمه وهو دیم ناوی (رهزا) له سه ره وه نوسراوه

له وه سفی گه رماوی به غدا، به م شیعه ره تورکییه ده لیت:

گیرمه، بغداده اگر گلدن ایسه، حمامه
بر گل اندامی گوروب، سنده دوشرسن دامه
چیلدیرر گورسه اگر غلمانلری شیخ الاسلام
طولاشیرر پاینه زنجیر گبی عمامه
بوسه دن رشوت اگر وعده الورسه ایلر
باطل حق تحریر شه هادت نامه

واتا:

ئه گه ر هاتیه ته به غدا مه چۆره گه رما وه وه
گۆن ئه ندامیک ده بینیت، توبش ده که ویتته دا وه وه
ئه گه ر شیخولئیسلام (غلمان) یان ببینی
میتزه ره وه کو زنجیر ده ئالیه ته پایه وه
ئه گه ر وه عدی ماچ به به رتیل وه رگرت
حه ق ده کاته باطل نووسه ری شه هاده تنامه

شیخ رهزا، له به غدا، وه کوو دۆست و ناسیاوی هه بوو، ناحه زیشی هه بوو له گه ل هه ندی
له ره شنبیران و زانایان دا که وته ته قه وه. وه کو له م شیعه ره تورکییه دا ده لیت:

کلمدم فسق و فساد ایتمک ایچون بغداده
بر طاقم اهل غرض باشلادیلر افساده
باشلادم بنده معایبلرینی تعداده
قزلری فاحشه در بچه لری کونداده
سیکی ویرهر کیمی گوردنسه (زهاوی) زاده

واتا:

نه هاتمه به غدا بۆ فسق و فساد
دهسته يه ک خاوهن کينه دهستيان کرده فه سادی
منيش دهستم کرده ژماره کردنی عه بيان
کچيان سۆزانی و کورپان قنگدهر
کيرت بده ههر که سيکت دی له (زه هاوی) زاده

له به غدا ههندی بازرگانی خاوهن پاره ی نه زان ههن، به سامانیانه وه ده نازن و یارمه تیبی
هه ژاران نادهن و له گه ل که لله بۆشپیان خۆیان وا ده رده خهن که هه موو شتیک ده زانن.
یه کپک له وانه (مه دی چلبی) بووه که شیخ رهزا ده به ویت خۆی له قهره ی بدات و بلتیت
«چه له بی» به لووسکه یه کی نازک به دهن ده لئین و له م شیعره تورکییه دا ده لئیت:

دوشنوردم نه ایچون تاجرله دیرلر چلبی
فارسی در بولغت، تورکی میدر یا عربی
بونی کیمدن صوره یم، بحر تفکیرده ایکن
گلدی تاج الادبا قارشومه (مه دی چلبی)

واتا:

بیرم ده کرده وه، بۆچ به بازرگان ده لئین چه له بی؟
ئه م وشه یه فارسییه، تورکییه یان عه ره بی
ئه مه له کت بیرسم له ده ریای بیرکردنه وه دا بووم
هاته به رامبه رم «تاجولئوده یا» مه هدی چه له بی

دیدم. ای جرعه که شی معرفتک شق سطح
وی عیراق و عجمک داهیه یی بو العجیبی
لقب عالیکزک حاصلی معناسی ندر؟
باقدی دوندردی بنا گوشه ء چشم غضبی
دید: یا هو، چلبی نازک اولان زاته دینر
هر فرومایه اولان چابقنه دینمز چلبی
دیدم: احسنت بو فضل وه زرو معرفته
ای بزم مملکتک مفتخر و منتخبی

گیتمه دن مکتبه، تحصیل کمال ایله مه دن
نیـرـده بولدن بو قدر دانش و علم و ادبی
گورمادی مثلنی ای فاضل یکتا گوزمز
(مصری) گیزدم مینی، شام، حجاز و حلبی
سایه سنده ایدرز حل مسائل یوقسه
نه بیلور (شیخ رضا) او یله معما لقبی

واتا:

وتم: ئەی دلۆپەیی زانستی روژن کەرەوه
وہی دانای عەجیبی عیراق و عەجەم
لەقەبی بەرزتان حاصلی مانای چیبە؟
سەیرتکی کردم بە توورەیبیەوه سووچی لی کردم
وتی: یاھو، چەلەبی بە زاتیتکی نازک دەلتین
بەھەر نا ئەسلیتکی جابقی نالتین چەلەبی
وتم: دەم خوژ بو ئەم فەزل و ھونەر و زانستییە.
ئەی جیتی فەخر و ھەلبژاردەیی ولاتی ئیمە.
بە ئەوہی بچیتە قوتابخانە و فیری عەقل و کەمال بی
لەکوئی ئەم ھەموو دانش و زانست و ئەدەبەت دۆزییەوه
چاومان مانەندی تۆی نەدیوہ ئەی فازلئ یەکتا
میسر گەرام و یەمەن و شام و حیزاز و حەلەب
لەسایەییوہ کیشە چارە ئەکەین، ئەگینا،
(شیخ رەزا) چۆن دەزانیت لە قەبیتکی بە لەغزی وا

بەخیر هاتنی والی بەغدا

والیبەکی نوێ دیتە بەغدا. شیخ رەزایش وەکوو ناسرەواکانی شاری بەغدا دەچیت بو
بەخبرهاتنی. لەسەر شێوہی سەلاوی عوسمانیبەکان سەر دادەنوین و دەستی ریزی
بەرز دەکاتەوہ و لەو کاتەدا میتزەرەکەیی دەکەویتە بەرپای والی. یەکانسەر چوار بەیتی تر
دەخاتە سەر شیعەرەکەیی کە دەلتیت: «رسم فرنگیان.» و ئەم رووداوہ پینە دەکات.

رویم بدیده سجده کنان خاکی راهرا
 شکر نه ء قـــدوم ولایت پناهرا
 ای والی ولایت زورا خوش آمدی
 برزن بجای برمکیان بارگاهرا
 رسم فرنگیان کله از سر فگنداست
 تعظیم چون کندد خداوند جاهرا
 من اکتفا بشیوه ء ایشان نمیکنم
 هم سر به پایت افگنم و هم کلاهر
 اقلیم بابل از قدمت یافت رونقی
 کز ابر نوبهار درخت و گیاهرا
 ازین مقدمت چه عجب گر رها شود
 (هاروت بابلی) که اسیرست چاهرا
 عزمتمت خط نفاق زلوح عراق شست
 چون سیل توبه از دل مجرم گناهرا
 نقش است بر صحیفه رأیت رموز غیب
 حاجت به گفتوگو نبود داد خواهرا

واتا:

وهک سوچده بهر خاکی ریگا به چاو نه مالم
 له شوکرانه بئیری هاتنی والیی ویلایهت په نادا
 نهی والیی ویلایهت (زهورا) خوش هاتی
 بارهگا هه لده له جینگای بهرمه کیبه کاندا
 راو په سمی فرهنگیان نه وه کلاو له سه ر داگرن
 کاتنی که قه درو ته عزیمی مروقی خاوهن جاه نه کهن
 من به شپوه کهی نه وانه وه ناوهستم
 سه ریشم فری ده ده مه بهر پییت و کلاوه که شم
 ئیقلیمی عیراق په ونه قتیکی تو ده سگیر بوو
 وهک چون درهخت و گیا له هه وری نه و به هاره وه ده ستگیریان ده بی

هیچ سهیر نیبیه له پیروزی هاتنت رزگار ببی

(هارووتی بابلی) که دیلی ناو چاله.

هاتنت هیللی دوو پروویی و نیفاقی له سهه تهخته ی عیراقددا شۆزی

وهک چۆن لافاوی تۆیه گونا له دللی تاوئبار ده شوات

نیشانه کانی غه ریب له سهه لاپه ره ی بیروپرات نه قش بووه

دادخوا پتیوستی به گفتوگۆ نیبیه.

آسوده آنچنان بوجود تو مملکت
کز دل بلب هوای سفر نیست راهرا
از بیم صولت تو کمان ابراون بدل
از دیده افگنند خدنگ نگاهرا
فرخ رخا، خجسته پیا، والیا یکی
بشن و زمن شکایتی بختی سیاهرا
میراث مانده از پدرم کهنه تکیه
چون عمر نوح دید بسی سال و ماهرا
انجاز سالکان طریقت جماعتی
گسترده بر زمین عبادت جباهرا
شیخ و مرید دست بر اور ده دعای
یارب دوام عمر بده پادشاهرا
شاید شود به وجه توجه معیشتی
آیند و رونده ان خانقاهرا
ای مظهر مجید، (رضا) را توجهی
تحصیل چو فرضت رضای الاهرا
یارب همیشه مظهر نور خدای
تا اقتباس نور زمهر است ماهرا

واتا:

ولات ئه‌وه‌نده به بوونی تو وچانی داوه‌ته‌وه
ئاخ هه‌لکیشان ئاره‌زووی ئه‌وه‌ی نه‌ماوه له دله‌وه سه‌فه‌ر بکا بو سه‌ر لیتو
کچانی ئه‌برو که‌وانی له ترسی هه‌لمه‌تی تو
تیری نیگایان بو دلی عاشقان بو ناو دلی خوین هه‌ل ئه‌ده‌ن
ئهی ناوچه‌وان پیرۆز، ئهی پی و قدووم خیر و به‌ره‌که‌ت،
ئهی والی، شکایه‌تی به‌ختی ره‌شم له‌من ببیسه
کۆنه ته‌کییبه میرات له باوکه‌وه‌ ماوه‌ته‌وه،
وه‌ک عومری نوح سال و مانگیکی زۆری دیوه
کۆمه‌لی له‌وانه‌ی که ریگه‌ی ته‌ریقه‌تیان گرتووه له‌وی،
ته‌ویلیان له‌سه‌ر عه‌ردی خواپه‌رستی راخستووه
شیخ و مرید هه‌موو ده‌ستی دو‌عیایان هه‌ل‌بیره‌وه و ئه‌لین،
خوایا ده‌وامی عومری پادشاه بده
به‌لکو له لایه‌نی رووتیکردنه‌وه،
ژیانی بو نایینده و ره‌وه‌نده‌ی ئه‌و خانه‌قایه‌ بیی.
ئهی دیمه‌نی پریشکو، روویج بکه‌ره ره‌زا،
چونکه ده‌ست خستنی ره‌زای خوداوه‌ند فه‌رزه
خوایه، تو هه‌میشه دیمه‌نی نوری خودایی، تا
ئهو رۆژه‌ی رۆژ رووناکیی خۆی له مانگه‌وه وه‌رئه‌گریت

مه‌دحی توفیق به‌گی میر ئالای

توفیق به‌گی میر ئالای یه‌کیک بو له قوماندانه‌کانی ده‌وله‌تی عوسمانی. پیاویکی
ئه‌دیب و شاعره له شیعره‌ی غه‌زله و مه‌دح ده‌ستیکه‌ی به‌رزی هه‌بوو. له‌گه‌ل شیخ ره‌زا دا
هه‌ندێ شیعیان به‌یه‌کدا هه‌لداوه. له‌م شیعره‌ فارسییه‌دا، شیخ ره‌زا باسی شاعیری
ئه‌کات و ئه‌لیت:

شم‌شیر به‌خون دشمن ئالا
سالار سپاه و میر آلا
(توفیق بگ) انکه از تواضع

پست است، ولی برتبه بالا
دیوان قصائدش مرتب
شعر و غزلش علی و اعلا
هر حرف از و چو در شهوار
هر نقطه چو کوکببست والا

واتا:

شمشیری به خونی دوزمن ناله
سالاری سوپا و میر نالا
توفیق بهگ نه و کسهی که به توازوع
نرم نه نوینی، به لام به روتبه بالا
دیوانی شیعی ریگ و پیگه
شیعر و غزلی بهرز و بالا
هر به پیتیکی وهک دورپی شایانی شایه
هر خالیکی نه ستیره به کی بالا

شاید که صحیفهء بیانش
سازند باب زر محلا
استاد سحن به مدح والی
پر داخته مدحهای بالا
در نامه چونافه مشک بیزاست
نوک قلمش به گاه املا
ترکیب وجود او بدیع است
در عالم صورت و هیولا

واتا:

شایانی نه و به لاپه ردهی فسهاحتی
به ناوی زپی برازینیتته وه
ماموستای قسه به له مه دحی والیدا
دانه ری شیعی مه دحی بالا

بۆنى ميسك ديت له نامه‌ى وهك ناووكى ئاسك
نوکی قه‌له‌می له‌کاتی نووسیندا
دروست بوونی شیوه‌ی زۆر جوانه
له‌جیهانی صورته و هیولادا

گـر طرد کند وگـر نوازد
هرگـز نکنم از او تولا
برمـسند عزتم نشانده
شکرانه‌ء مـسند مـعلا
افزایش عمر و مال و جاهش
خواهم زجناب حق تعالی
گر اهل دلم بسان توفیق
تحصیل کند (رضا) ی مولی

واتا:

دهرم کا یان دلم بداته‌وه
هه‌رگیز لیبی نام ته‌وه‌للا
له‌سه‌ر کورسیی گه‌وره‌یی داینیشاندوم
له‌ شوکرانه‌ی پایه به‌رزی خودا
زۆری ته‌مه‌ن سامان و جاهی
داوا نه‌که‌م له‌ خوای ته‌عالا
نه‌گه‌ر توفیق دلم بینیتته جی
په‌زانه‌ندیی مه‌ولای ده‌سگیر ده‌بی

توفیق به‌گی میرلوا، له‌ شیعرێکیدا مه‌دحی ره‌ئووف به‌گی دۆستی نه‌کا. به‌لام شیخ په‌زا
نه‌م مه‌دحه‌ی په‌ئووف به‌گ به‌ زۆر نه‌زانیت. له‌ شیعرێکی تورکی ده‌لیت:

نسخه‌سی گلدی بکا سویلدیگ مدح ره‌ووف
ایچنه بن دخی برنسنه صوقارسه‌م دیمه‌ اوف
بطن فضلندن نه‌هان نافه‌ء حکمت آثار
ینه چیقدی قوقوسی یعنی ریاح مألوف

قوهء شاعرهیی شیعدردن اکلار عارف
مثلا بعره ایله اولدی اباعر معروف
ذات والاگزى مدح ایتمک شایسته ایکن
بو تنزل یا قیشرمی سنک ادراکنه یوف

واتا:

نوسخه به کم پیگه یشت نه وهی وتووته له مه دحی ره ئووف
دیسان بۆنی ده رچوو، واتا بای زانراو
توانای شاعیری، زانا، له شیعر تی ده گا
وه کوو له (بعره) وه (اباعر) زانرا
که مه دحی پایه به رزیتان شایانی مه دح بوو
نه م نزمیبه له گه ل تیگه یشتنی جه نابنانا ریگ ده که وئی؟

شریت شعر بخور تاکه روانت باشد
نشود دفع قبوضیت طبعیت به صفوف
برسییه اژدره بکزه ر قلم تحریرک
آچوب آغزنی ایسترسه ایدر عالمی لوف

واتا:

شهریه تی شیعر بخو تا ره وان بیت
قه بزى به یانیانت به درمانی (قاوت) ناسا لاناچی
قه له می نووسینت له نه زده رهای برسی نه کا
نه گهر بیه وئی دم ده کاته وه و دنیا قووت ددها

ایش موافق گله مز اولسه توفیق رفیق
نیک وبد جمله سی توفیق اوزرنده موقوف
تخت یا پدرده چابوق اول بزه گوندر توفیق
سن دخی قاچ غروشن ایله (رضا) یه معروف

واتا:

نه گهر توفیق نه بیته ره فیک کار به ریگی ناگونجیت
گوفتار جوان و به د له سهر توفیق وه ستاوه
تخت دروست که زوو که بزمانی بنیره توفیق

توتیش به چند غروشیکه وه چاکه له گهڵ (رهزا) دا بکه

شیخ رهزا گفت ئەداته توفیق به گی میر ئالای که گۆچانیک و تهسبیحیکی بو بنیریت. دیارییه کان که به دهستی خانمی ژنی ئەکه ویت، به بی پرسی توفیق به گ گۆچانه که ی گل ئەداته وه و تهسبیحه که ده نیریتته دوا وه. توفیق به گ له سه نه گه یشتنی تهسبیحه که هه جوئیکی شیخ رهزا ئەکات و دیارییه که ی بیر ئەخاته وه. شیخ رهزا ییش ئەم هه له له دهست نادات و ئەم وه لامه ی به شیعریکی تورکی ئەداته وه:

یازدیغک صاچمه سپانی بکا استاد ایتدک
ایتمه توفیق که لعنت اوقونور مفتربه
سکا وعد ایله دیگم هدیه لک عرض ایتدم
زوجه کز خانمه شاد اولدی دیدی گل بریه
قلدی اظهار فرح پشکشمندن اما
متکائی چیبوروب سبحه یی ویردی گیریه

واتا:

ئو په لار گرتنه ی که بو من نووسیبت به هونه ری بو
مه که توفیق که له عنه ت ئەکریت له بو هتان که ر
ئو دیارییه گفتم پیت دا خسته به دهستی
خانمی ژنتان، شاد بو و وتی بیره پیشه وه
خۆشی خۆی، له وانه ی پیشکه شم کرد، ده رخست به لام
گۆچانه که ی گل دایه وه، تهسبیحه که ی دایه دوا وه.

ئیتیر خۆینه واراننی به ریتز تی ده گهن که شیخ چی به خانمی ژنی وتوو

هه دحی یوسف پاشای میر ئالای به غدا

له ده و له تی عوسمانیدا قوماندانی له شکر دهسته لاتنی به سه ر کار به ده ستانی حکومه ته وه هه بوو. ئەوانیش به بی له شکر نه یانده توانی کاروباری ده و له ت به رنه رتیه. له گهڵ ئە وه شدا، به رتیل وه رگرتنیان به کاریکی رهوا ده زانی. جار جار قوماندانی له شکر بو به ره له ستی دزی و به رتیل وه رگرتنی مه ئمووران خۆیان ده نواند. شیخ رهزا له م چند به یته تورکییه

مه‌دحی یوسف پاشای میر ئالای ئەکا :

طشت زربینی آلوب باشنه دونییایی دولاش
اتکی سور دیه‌مز کیمسه سکا آتلو یواش
بارک الله قوماندان فـلاطون ته‌دبیر
اختلاسک اوگنه کیچدی نه آل کسدی نه باش

واتا :

ته‌شت زهرین بخه‌ره سه‌ر سه‌رت و دونیا بگه‌ری
ئه‌سپت تاو ده کهس پیت نالی سوار ئیواش
بارک الله قوماندانی ئه‌فلاطون ته‌دبیر
پیشی دزیت گرت‌ه‌وه، نه ده‌ستت بری نه سه‌ر

له‌مه‌دحیکی تریدا، باسی ره‌وشت پاکی و بلاو‌کردنه‌وهی عه‌دل و نه‌هیشتنی جو‌ر ده‌کات
ده‌لێت :

کاشانه‌ه‌ه‌ صه‌بای سرور ایتدی عراقی
دولدر قدحی (میرلوا) عشقنه ساقی
اول (یوسف) شیرین حرکات عشقنه بزده
شیرین ایده‌لم باده‌ه‌ه‌ تلخیله مذاقی

واتا :

عیراقی کرده‌ه‌ه‌ خانه‌یی باده‌ی مه‌یی سه‌روور
باده‌که پرکه، به‌ه‌ه‌ عشقی میرلوا، ساقی
با ئیمه‌ش به‌ه‌ه‌ عشقی ئه‌و (یوسف) و شیرین ره‌وشته
به‌ باده‌ی ته‌لخی تامی ده‌مان شیرین که‌ین

رفتار حکیمانه‌ه‌ه‌ ایله‌ه‌ه‌ ایلدی پامال
قارنجه‌ه‌ه‌ باصمق سزن ارباب نفاقی
آل ویرسه‌ه‌ه‌ ایدر گیجه‌ه‌ه‌ ایله‌ه‌ه‌ گوندزی بتدیل
وادر او‌قـدر ردی مظالمه‌ه‌ه‌ عراقی
دون جیبی کسان دامن تقوایه‌ه‌ه‌ صارلمش

باشنده صاریق سانکه اولمش شیخ عراقی
هر حبه سی بر قبه قدر سبحه النده
عراده ایله جنبشسه کلمر آن افاقی
ای بخت سیاهم نه اولور بن دخی اولسه م
(یعقوب) گبی حضرت (یوسف) له ملاقی
پیغمبر ایکن اولدی تاب آور هجران
بن نیجه تحمل ایدهیم بار فراقی

واتا:

به رهفتاری حه کیمان پامالی نه هلی نیفاقی کرد
به بی نه وه پی له میرووله یهک بنیت
گهر دهس بدات شهو و رۆژ ده گۆریتنه وه
نه ونده مهراقی هه یه بۆ لبردنی جۆر
نه وه دی دوینی گیران پر بوو داوین خوا په رستی گرتووه
میتزه به سه ره وا ده زانی شیخی عیراقه
ههر دانه یه کی به قه دهر گومه زیک ته سبیحی به دهسته وه
به عه ره بانه ی گه ورهش بچو و کترین قلی نابزوی
نه ی به ختی ره شم چی ده بیت که منیش بیم
وهک (یعقوب) که له گه ل چه زره تی یووسف به یهک گه یشت
که پیغه مبه ر بوو به رگه ی ناگری هبجرانی نه گرت
نه ی من چۆن به رگه ی باری فیراق بگرم؟

بر نامه ء تلطیف نوازشله (رضا) یم
اندیشه ء بکرن بدل و مهر صدیقی
باقی اوله قالدچه جهان عز و شرفله
قالاقچه جهان عز و شرفله اوله باقی
دوغمزسه اگر چرخ و فلک خواهش اوزره
زیر وزیر اولسون فلکک طاق و رواقی

واتا:

به نامه‌ی کی دلخوش‌کهره‌وه رازیم
ئه‌ندیشه‌ی کچ به‌دهل و شیربایی و ماره‌بیبیه
هه‌ریژی به عیزز و شه‌رف تا جیهان ماوه
تاجیهان ماوه بژی به‌عیز و شه‌رف
ئه‌گهر چهرخ و فه‌لهک له‌سه‌ر خواهش نه‌سوورپیتته‌وه
تاق و ره‌واقی فه‌لهک زتیر و زه‌به‌ر بیت.

شیخ ره‌زا و ناظم پاشا

له‌ده‌وری حوکرانیی عوسمانیدا، به‌غدا ناوچه‌ی ویلایه‌تی وله‌ه‌مان کاتدا ناوچه‌ی
لیو‌ابوو. والی ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ر چهند لیوایه‌کدا هه‌بوو. بو‌نمونه، عیراق بریتی بوو
له‌وو‌یلایه‌تی به‌صره و به‌غدا و مووصل. کوردستانیش رژیمیکی تاییه‌تی هه‌بوو که‌له
پیتشا ئه‌یاله‌تی شاره‌زور و میرنشینی به‌به و له‌پاشان میرنشینییه‌که بریتی بوو له‌لیوای
سوله‌یانی، خرایه‌سه‌ر ویلایه‌تی به‌غدا. له‌کاتی هاتنی ئه‌حمه‌د ناظم به‌گ، که له‌پاشا
بووه ناظم پاشا، شیخ ره‌زا ئه‌م مه‌دحه‌ی به‌شیعریکی فارسی ئه‌کات و دۆستایه‌تییه‌کی
قوول ده‌که‌وپیته‌ نیوانیان.

گنبدی هست که‌نامش کفل سیمین است
اندرونش همسه‌ باآب طلا رنگین است
عشق با‌ساده‌ روخان ازپی سمت است و‌سرین
نه‌رخ و‌زلف خم اندرخم و‌چین درچین است

واتا:

گومه‌زی هه‌یه‌ ناوی سمت و که‌فه‌لی زیوبنه
له‌ناوه‌وه‌ی هه‌موو به‌ ناوی (طلا) ره‌نگینه
عه‌شق له‌گه‌ل ساده‌روان بو‌بووز که‌فه‌له
نه‌ک بو‌رووزولفی لوول و‌چین له‌سه‌رچینه

آن دروغست که‌من شیفته‌ء خل و خطم
شیخ راهم غرض از‌ساده‌ پرستی این است

ایها الناس چومن رخت به به میخانه بکشید
نه بسجد که درو زاهدک بی دین است

واتا:

ئوه درۆیه که ئەلێ من شیت و شیواوی خەت و خالم
شیخیش هەر ئەم مەبەستە ی هەبە لەساده پەرستی
خەلکینە ئیتووش وەک من پرووی بارخانەتان بکەنە مەبەخانە
نەک بۆ مزگەوت که زاهیدی بی دینی تیایه .

خود دو صد عیب نهان دارد و اغماض کند
داستانش همه از عیب من مسکین است
میتوانم که کشم کینه ز دشمن لیکن
ای عزیزان چه کنم؟ سینه من بی کینه است

واتا:

خۆی له خۆی دا دوو صد عهیبی ههیه و چاوی لی ئه پۆشی
داستانه کهیشی هه موو باسی عهیبی منی هه ژار و بی دهسته لاته
ئه توانم کینه ی دوزمن ته حه ممول که م به لام
براده رینه چی بکه م سینه ی من بی کینه یه .

چه غم ار در نظر اهل ربا زشت آید
خلقت من که بچشم همه کس شیرین است
مایه ام گوهر نظم است خریدارش نیست
سالها شد که زخرجی تهیم خرجین است

واتا:

خه م چیه ئه گهر ئه خلاق و رهوشتی من
له بهر چاوی ربا بازان ناشرین بی که له بهر چاوی هه موو که سیکێ تر دا جوانه
سه رمایه ی من گه وهه ری شیعه ره به لام کرباری نییه
ساله ها خورجم خالییه له خه رچی

عازم آید که نویسم به کسی شرح نیاز
جز به (ناظم) که ولی النعم دیرین است

حبذا قبله ء ارباب هنر (ناظم بیگ)
متصرف به شرف چون فلک پروین است

واتا:

شوره بییم لی دئی نیازی دئی خۆم بۆ کهس بنووسم
تهنها بۆ (نازم) نه بئێ که خاوهن نیعمه تی له میژمه
چاک پیاویکه (نازم به گی) قبیله ی هونه رمه ندان
ته سه روف به شه ره فه وه ته کات وه ک فه له ک و په روینه

عزم او یافت مگر باد وزان چالاکست
حزم او دید مگر کوه ازان تمکین است
خامه اش گرچه عبارت زیکی شاخ نی است
بلکه در دیده ء اعدا به اثر زوبین است

واتا:

با عزمی له و وه رگرتوه بۆیه وا چالاکه
کینو ره قی له وه وه دیوه بۆیه سه نگین و به ویقاره
قه له می هه رچه ند ته له قامیشیکه
له چاوی دوژمنا ، وه ک کورته رم تیژ و پرنده به

پس بود معدلتش مایه ء ارایش ملک
شهر بغداد چه محتاج به شهر آیین است
خنجر موعظه تا قبضه بدل کار کند
گر چه شمشیر بدست خطبا چوبین است

واتا:

ئه وه نده عه داله تی بووه به مایه ی رازاندنه وه ی ولات
شاری به غدا که ی موحتاجی داب و ده ستوری شارانه ؟
خه نجه ری ئامۆژگاری تا مستووه که ی کار له دل ته کا
گه رچی شیر ی دهستی خه تییبیان دارینه .

گر ندانم سخن از نگهت خلقش گفتم
روز کاریست که بوی نغم مشکین است

ای دبیری که بتحسین منت حاجت نیست
زانکه سر تا قدمش تعبیه از تحسین است

واتا:

ئه‌گهر توانای ئه‌وهم نه‌بی باسی نوکله‌یی خه‌لقی بکه‌م
ده‌می‌که بوئی هه‌ناسه‌م وه‌ک بوئی میسک خوشه
ئه‌ی گه‌وره‌یی که پیوستت به‌وه نییبه تاریفی بکه‌م
چونکه له‌ ته‌وقی سه‌ریه‌وه تا نووکی پیتی هه‌موو چاکه‌یه.

پایه ات بسکه بلند است ز وصف خجلم
چند بالا بروم مینگرم پائین است
چمن عمر تو از باد خزان این باد
تاچمن پر ز گل و یاسمن و نسرين است

واتا:

پایه‌ت ئه‌وه‌نده بلنده شه‌رمه‌زارم له‌ تاریفکردنت
هه‌رچه‌ند به‌رز برۆم، ئه‌بینم هه‌ر نزمه
چیمه‌نی ته‌مه‌نت دل نیاییت له‌ بای خه‌زان
تا چیمن پر له‌ گول و یاسه‌مین و نه‌سرين

تا درین دیر مسس‌دس بالآل نجوم
پیکر گنبد فیروزه گهر آکین است
ور بکرکوک فروماند (رضا) پنداری
در حصار یست که دیوار و درش رویین است

واتا:

تا ئه‌م دونیا شه‌ش ره‌نگه به‌ ئه‌ستیران که له‌ دوور ئه‌چن
گومبه‌تی ئاسمان که پیروزه زه‌نگه له‌ گه‌وه‌ر گیراوه
ئه‌گهر (ره‌زا) له‌ که‌رکووکدا په‌ککه‌وته و ماندووه گومان بکه
له‌ گه‌مارۆیه‌کایه ده‌ور و دیواری مه‌فره‌قه

ناظم به‌گ که ئه‌م شیعه‌ری پی ئه‌گا نامه‌یه‌کی سوپاس و عه‌بایه‌کی «ووبر» ی به‌ دیاری
بو‌ده‌نی‌ریت، شیخ ره‌زا به‌ شیعه‌رتکی تری فارسی سوپاسی ئه‌کات و ئه‌لایت:

از من بدوست واسطه یهک صبا بس است
ازوی مرا تعارف یک مرحبا بس است
گردون نمیکشم بطمع چون شتر دراز
درویشرا زی شم شتر یهک عبا بس است

واتا:

لای من بۆ دۆست یهک بای صهبا نامه بهر بهسه
له دۆسته وه بۆ یه کتر ناسین مه رحه بایهک بهسه
وه کو حوشر، گهردن بۆ ته ماع درتیز ناکه م
ده رویش عه بایه کی له مووی حوشری بهسه .

پشمی کفایت است ز پوشیدنی مرا
گستردهنی بخانه ء من بوریا بس است
ما بنده را بچیز دیگر احتیاج نیست
این دست خط روانه که کردی بما بس است

واتا:

پۆشاک خورییهک بهسه بۆ من
بو راخستنیش له مائی منا پارچه هه سیری سهر و زیاده
تیمه ی بهنده پتویستمان به ههچی تر نییه
ئهم دهسخه ته ی بۆت ناردین بهسمانه

وقتی که خواجه از سر شفقت غلامرا
درنامه یاد کرد همینش عطا بس است
(ناظم بگم) نواخت فرستاد هدیه ئی
این افتخار بهر من بینوا بس است

واتا:

کاتی که گهوره له بهر بهزه بی هاتنه وه خولامی خوی
له نامه یهکا یاد بکاته وه، ئهم ئه ندازه بهخششه ی بهسه
نازم بهگ دلی دامه وه، دیارییه کی بۆ ناردم
ئهم شانازییه بۆ منی ههزار بهسه .

یارب بحق آل عباس ایش نگاه دار
کین پنج تن شفاعتشان از خدا بس است
غمگین مشو (رضا) اگر مال و جاه نیست
این خواندنت، نیام امام رضا بس است

واتا:

هم دلی بهندهی داوه ته وهو، هم دلی بهنده زاده که یشی
بو ته وه لهم دوو بهنده وه تهم دوغای خیره بهسه له باتی یا:
خوایه: بوخاتری نالی عبا رایگری (محمد و فاطمه و علی و حسن و حسین)
چونکه تکای تهم پینج کهسه لای خوا بو ههر داوایی بهسه
خهفته تبار مه به (رهزا) ته گهر پاره و پایت نه بی
تهنها ته ممت بهسه که به ناوی نیمامی رهزاوه بانگت ته کهن

تهم دو ستایه تیبیهی شیخ رهزا و ناظم بهگی موته سه ریف تا دیت قولتر ده بیت شیخ رهزا
لهم ستایشه دا که لهم شیعره فارسیبه دا بو ناظم بهگی ده نیریت، ره خنه له زیان و ته قدیر
نه کردنی هونه ر و شیعر و ته دهب ده گریت. گهر دوون وا له هونه رمه ند ته کات و که چی ههر
که ری دیت به خهروار گه وه هری ده داتی. به لام شیخ رهزا شوکرانهی ته وه ده کات که خودا،
له جیاتی مال و ده ولت، به هرهی تهم قسه شیرینهی داوه تی. له گه ل سوپاس ناردنی
سه عاتیک به دیاری، ده لیت:

روزی که خدا خلعتی هستی به بشر داد
افسوس که روزی نه بمقدار هنر داد
تا داد معاشی فلکم عمر بسر شد
وان نیز به صد کشمکش و خون جگر داد

واتا:

رژئی که خوا خه لاتی بوونی دا به ناده میزاد
داخه کهم کهوا رزق و رژئی به گویرهی هونه ر به ههر که سی نه دا
تا گهر دوون مانگانه یه کی دامی، ته مه نم بهسه ر چوو
ته ویشی بهسه د کیشمه کیش و خوینی جگر دا
گردون که پیشیزی بهنرمند فزون دید

هر جا که خری یافت، به خروار گهر داد
دانا به مثل همچو درختیست برو مند
صد سنگ بسر خورد درختی که ثمر داد

واتا:

گهردوون که پوولنی به زیاد نهزانی بۆ هونه رمه‌ند
له هه‌رکوی که‌ری ببینی به خه‌روار گه‌وه‌ری نه‌داتی
نمونه‌ی پیاوی زانا وه‌ک داریکی به‌ردار وایه
هه‌رداری به‌ر بدا سه‌د به‌رد نه‌دری به‌ سه‌ریا

با این همه کم طالعی و تلخ مذاقی
صد شکر که شعرم مزه‌ء قند و شکر داد
تنه‌انه همن شعر خوش وگفته‌ء شبرین
المنتة لله که مرا فضل دیگر داد

واتا:

له‌گه‌ل نه‌م گشته که‌م به‌ختی وده‌م تالییه
سه‌د سوپاس بۆ خوا که‌ شیعرم تامی شه‌کر نه‌دا
ته‌نها نه‌م شیعه‌ره خۆش و قسه‌ شیرینانه‌م نییه
منه‌تی خوا نه‌زانم که‌ گه‌وره‌یییه‌کی تریشی داومه‌تی

این هم کرم اوست وگرنه متصرف
از بهر چه نادیده مرا ساعت زر داد
ناظم بگ دانا، که خداوند توانا
اورا نه همین میمنت و شوکت و فرداد

واتا:

نه‌مه‌ش هه‌روا به‌خششی نه‌وه، نه‌گینا موته‌سه‌ریف
له‌به‌رچی له‌ نه‌دیتوو سه‌عاتی زه‌ری دا به‌من؟
نازم به‌گی دانا که‌ خواوه‌ندی توانا
هه‌ر ته‌نها نه‌م به‌ره‌کته‌ت و فه‌ر و شه‌وه‌که‌ته‌ی نه‌داوه‌تی

ادراک فلاطون و جوانمردی حاتم،

مرادنگی حیدر و انصاف عمر داد
دلخواه ازان گشت که از نگهت خلقتش
در نافهء آهوی خطا مشک تترداد

واتا:

تیگه یشتنی ئەفلاتوون و بەخشندەیی حاتم و
مەردایەتیی حەیدەر و دادپەرورەیی عومەری داوہتیی
لەبەر ئەوہ دلی خۆشە کہ لە نوکەهی رەوشتی
لە ناوکی ئاسکی خەتا مسکی تەتار ئەدا

عزمش جبل قاف تواند بفلک برد
قدرش صفت آب تواند بحجر داد
در بزم چوشد حاصل و کانرا همه بخشید
در رزم چوشد خون یلانرا بهدر داد

واتا:

عەزمی ئەتوانی کیتی قاف بگەینیتتە ئاسمان
قەدر و حورمەتی ئەتوانی بەرد بتوینیتتەوہ و ببکا بە ئاو
کہ چووہ ناو بەزموہ ہەرچی بوہ و ہەرچی ہەییہ گشتی ئەبەخشی
کہ چووہ مەیدانی شەرہوہ خوینی قارەمانان ئەدا بە ئاوا

در یوزہء انوار تواست مہر جہان گیر
از رای منیرت کہ خجالت بقمر داد
مہر و غضبت را پی پاداش بدونیک
از روز ازل فاعل مطلق دو اثر داد

واتا:

رۆژی دنیا گرہوہ سوالی رۆشنایی لە بیرو پای ری رۆشنکەرہوہی تو ئەکا
کہ شەرمەزاریی بەسەر مانگا ہیناوہ
خۆشەویستی و رقی تو بۆ پاداش دانہوہی چاکہ و خراپہ
ہەر لە رۆژی سەرہتاوہ خواوہند کہ ہەموو شتی ہەر خۆی ئەبکا دوو کاری پێداون
این را عمل رفعہ و، آنرا عمل جر

آرایش احکام بدین رفعه و جر داد
از عمر گران مایهء خود بهره نبیند
بد گوی تراهم که بکوی تو گذر داد

واتا:

کاری بهرز کردنه وهی داوه به خو شه ویستیت کاری راکیشانی داوه به رقت
(واته نه وهی بهر خو شه ویستیت بکه وی پایه بهرز نه بیته وه و نه وهی بهر رقت بکه وی
پائه کیشری)

نه وهی که خراپه ی توی نه وی و به کولانی تودا گوزهر نه کا
به هره له تمه نی به دبه ختی خوی نابینی

آن به که دعایت کنم و هرزه نگویم
کین هرزه دورایی (برضا) سخت ضرر داد
یارب به جهان باد ترا هرچه مرادست
یارب زدرت باد بدر هرچه کدر داد

واتا:

چاکتر نه وهیه زیاده گویی نه که م و دعای خیرت بو بکه م
چونکه زیاده گویی زبانی زوری به (رهزا) گه یاندوه
خوایه تو هرچیت مه به سته له دنیا دا بوت بیته دی
خوایه هرکه س نارحه تیت پی نه گه به نی له درگات وده درکه وی

له م شیعره فارسییه دا، شیخ رهزا، خوی به حکیم داده نیت، ده زانیت ستایشی بو کی
ده کات و له عننه له کی، و ریز له کی ده گریت و په لار له کی ده وه شینیت و له نه نجامدا
مه دحی ناظم به گی مونه سه ریف ده کات و ده لیت:

بکار آرد حکیم مصلحت بین
گهی داروی تلخ و گاه شیرین
بحروران نباید انگبین داد
نسازد با مزاج گرم تسخین
میاور شربت گلنند و بادام
که داروی جعل بشکست و سرگین

پی صفرآ مزاجان گرچه زهرابت
بود (عین الشفا) حب السلاطین

واتا:

پزشکی مهصله حهت بین
جاری دهرمانی تالّ ددها و جاری شیرین
نابئ ههنگوبن بدرئ به ئادار
گهرم کردن لهگهّل میزاجی گهرم ناگونجی
شهریه تی گولاوو شهکرو بادام مههینه
چونکه دهرمانی قالّونچه پشقل و ریخی ولاّخه
بؤ سهفرا میزاجان ههرجه نی ژاره
دهبیتته مایه ی چاکیبیان (حب سه لایتن)

چو بینی خون فاسد در دماغش
فرو برد در قفایش نشترکین
زخیل شاعران من هم حکیمم
گهی گویم هجاو گاه تحسین
همی گویم نکوبانرا ستایش
همی خواهم بدانرا لعن و نفرین
بکام دوستتان ریزم تبرزد
زنم برفرق بدخواهان تبرزین

واتا:

ئه گهر خویتنی بیست له دماغی داری
نهشته ری رهق به ملیا به رهو خوار بیینه
له ناو خیلّی شاعیراندا منیش ههکیمم
جاری هه جو ئه کمم و جاری تاریف
ئه وهی تاریف نه کراوه تاریفی ئه کمم
بؤ خراپانیش له عنهت و نه فده تم دهوی
شهکری که لله به ئاره زوی دؤستان ده وه رینم
ته وه رزینیش ئه دهم به که لله ی به دخوا هانا

کرمیانرا دهانم گوزهء شههد
لئیمانرا زبانم تیغ روبین
معاذ الله زبان آتشیمنم
(جعلناها رجوما للشیاطین)
ستایش راست ناظم بگ سزاوار
نظام ملک وملت (ناصر دین)
جهان محتاج رایش زانکه دارد
دل روشن تر از جام جهان بین

واتا:

دهمم گوزه‌یی پر له هه‌نگوینه بو چاکان
زبانیشم تیغی پولا‌یینه بو نامردان
په‌نا به خوا له زبانی ناگرینم
(جعلناها رجوما للشیاطین)

تاریف کردن لایقی ناظم به‌گه مایه‌ی ریک و پیک و لات و لایه‌نگیری گهل و نایین
دونیا پیویستی به‌بیرو‌رای نه‌وه چونکه دلی له جامی جیهان روشن‌تره
بیا روزی تماشا کن سواریش
بدوش اشقر اندر خانه زین

واتا:

روژئی و‌ره ته‌ماشای سواری بکه
به‌سه‌ر زینی ماینه شییه‌وه

گرفت آواز هء عدلش جهانرا
ز (مـرز روم) تا دروازه چین
چوبانگ سـازمی آید بگوشش
برزم اندر خـروش نای زرین
کند بر فرق محتاجان گهریاش
زابر رحمت از بالا به پایین
نگهبان سریر شهر یاران

بلی شهرانگهبان است فرزین

واتا:

ناویانگی دادپهروه‌ری جیهانی گرتووه‌ته‌وه
له‌سنووری رۆمه‌وه‌تا ده‌روازه‌ی چین
کاتی که هاواری (ساز) دیتنه بهر گوئ
له‌میدانی جه‌نگا له‌هاتنه خرۆشی نایی زتیرینه‌دا
گه‌وه‌هر به‌سه‌ر سه‌ری هه‌زاران بلاو ئه‌کاته‌وه
له‌هه‌وری ره‌حمه‌ته‌وه له‌سه‌ره‌وه تا خوار
پاسه‌وانی ته‌ختی پادشاهانه
پاسته (فرزین) پاسه‌وانی (شاه)ه

عروسی بکر فکرم را بخواهد
شبی در برکشید تا داد کابین
ازین مدحم غرض خوشنودی اوست
بود آری دعا از بهر آمین
اگر خواهی بچشم خویش بینی
روان برباد صرصر کوه تمکین
خداوندا بحق نور طه
خداوندا بجاه آل یاسین
بتابد کوکب جاه و جلالش
بعالم تا بتابد ماه و پروین

واتا:

بووکی (بکرای) بیرمی ئه‌وی
شه‌وی بیگریتنه باوه‌ش تا ماره‌بییه‌که‌ی بدا
مه‌به‌ست له‌م مه‌دحهم خوشنودیی ئه‌وه
به‌لق بیته بو ئه‌و ئامین
ئه‌گه‌ر ئه‌توانی به‌چاوی خۆت ببینی
چۆن کینوی قده‌ر و یقار به‌کۆلی بای سه‌سه‌ره‌وه ئه‌روا
خودایا بو‌خاتری نوری پیغه‌مبه‌ر

خودایه بۆ خاتری پایه‌ی ئالی یاسین
ئەستێره‌ی شان و شکۆی بدره‌وشیتته‌وه
له جیهانا تا مانگ و ئەستێره‌ی هه‌وته‌وانه ئه‌دره‌وشیتته‌وه.

مه‌دحی گۆل وه‌زیری چایچی

گۆل وه‌زیر، کوردتیک‌ی فه‌یلی ده‌بیته‌. له به‌غدا، له گه‌ره‌کی مه‌یدان چایخانه‌که‌ی جیگای
کۆبوونه‌وه‌ی شاعیر و ئەدیبان بووه. شیخ په‌زا له‌م شیعره‌ تورکییه‌دا، باسی جوومه‌ردیی
ئه‌کات که چۆن له رۆژی بیره‌وه‌ری هاتنه سه‌رته‌ختی سوڵتان، چای به به‌لاش گیتراوه
ئاهه‌نگیک‌ی رێک خستوه.

گل وزیرک مجمع خویان اولان چایخانه‌سی
جوهر روح روان در جرعه‌ء و پیمانه‌سی
قوردیغی کورسیلر اوزره خوب و رویان عراق
آل یناقلر هریری یاقوت و مرجان دانه‌سی

بویله بزم دلفریبی گورسه شیخ خانقاه
مانع اولمز رقصنه واعظلرک افسانه‌سی
پادشاهک جاننه بربنده سیدر (گل وزیر)
ایسته‌مز الا (رضا)ی حضرت شاهانه‌سی
آچه‌لر صرف ایتدی شهر آیین ایچون رۆز جلوس
یوق ایکن بر آچه بیت المالدن ماهانه‌سی
چای ایچون بیکلرجه اجرت ویرمیان آدملره
منت ایتمز، افرین طبع جوانمردانه‌سی
ایسترسه ایلر ستایش ایسترسه ایلر هجا
لا ابالیدر (رضا)نک مشرب رندانه‌سی

واتا:

چایخانه‌ی گۆل وه‌زیر که جیگای کۆبوونه‌وه‌ی جوانانه

جهوههري روحي رهوانه قوم ليدان و پهيمانهي
لهسهر نهو كورسيببانه كه دايناوه روو جواناني عبراق
رووممت نالان ههر بهكه وهك دانهي ياقوت و مهرجان

نهگهر شيخي خانهقا نه م دل خهله تينه ي نيمه ببيني
وهعز و نهفسانهي واعيزان نابيته مانيع بو سه ماي
بو گياني پادشاه بندهيه كه (گول وهزير)
نايهويت، تنها (رهزا) ي شاهانه ي نه بيت.

ناقچه يه كي زوري خه رج كرد بو ناههنگي روژي (جلوس)
له كاتيكا يه ك ناقچه ي مانگانه ي له خه زينه وه نيبه
بو هه زاران كه س كه پاردي چايان نه داوه
مننه ت ناگات، ناهه رين بو طبع جوانمه ردي
ببه ويت مه دح نه كا و ببه ويت هه جو نه كا
بي باكه مه شره بي زيره كي (رهزا).

شيخ رهزا و موفتي زه هاوي

موفتي زه هاوي.. مه لا و داناي كورد، محمه د فه يضي كوري مه لا نه حمه دي كوري
حه سه ن به گي كوري روسته م به گي كوري كه يخه سره و به گي كوري بابا سوله يمانه، كه باپيره
گه وره ي ميرانه ي به به يه. له سالي ۱۳۰۸ له شاري سوله يمانه ي كوردستاني خوارو و
هاتووه ته دونياوه. باوكي له ميرانه ي به به و دايكه ي خه لقي زه هاوي كوردستاني روژه هلا ته.
له به ره وه ي له زه هاودا ژياوه، نازناوي زه هاوي وه رگرتووه. له ته مه نيكي دريژ نزيكه ي
سه د سال، هه شتا سالي به مه لايي و ماموستايي و له مه ۳۸ سالي موفتي به غدا بووه.
خويندني زانسته ي ئيسلامي له لاي ماموستاي دانا شيخ مرفي نوذيبي و زانسته ي به يان
و به لاغه ي له لاي شيخ عه بدوللاي خه رپاني له هه له بجه و له پاشان زانسته ي حيكمه ت و
فه لسه فه و ريبازياتي له لاي شيخ محمه د قه سيم مه ردوخي له سنه و له پاشان ده چيته
سابلاغ (مه هاباد) له لاي مه لاي دانا محمه د ئينو رپه سول كو تاي به خويندن دينيت.

موفتی محمەد فەبضی زەهاوی، بە زوبانی کوردی و عەرەبی شیعی و تووہ بو ئومونہ،
لە شیعیکی کوردیدا دەلیت:

وتم، لە بەغداد ژن هیئا
هەم لەم بەری هەم لەو بەری
بو ئۆیەیان بە حوکمی دین
هەم لەم بەری هەم لەو بەری
تا بە تەقازای جەمالیان
هەم لەم بەری هەم لەو بەری
دەولەمەندیشن تاکە مال
هەم لەم بەری هەم لەو بەری

ئەم شیعیە موفتی زەهاوی کە لەژمارە (۵۰) سالی ۱۹۹۲ی گۆقاری پەنگین
بلاوکرایەو، بوو هۆی کیشە و بەرە لە نیتوان نووسەراندایا شیخ پەزا کە دەلیت:

مالی موفتی لەم بەرە، مەعلومە قاضیش لەو بەرە
من فەقیرم کئی دەزانی لەم بەرم یا لەو بەرم

ئایا موفتی لە شیخ پەزای قۆستوووەتەو یان شیخ پەزا لەو. ئەوێ زانراو، شیعیەکانی
شیخ پەزا لە هەر شارێک و توویەتی کە توووەتە سەر زوبانی دانیشتوانی ئەو شارە.

ئەم شیعیە شیخ پەزا زۆر دەمیەک بوو بەسەر زوبانی کەرکووکیانەو بوو کە بە
موفتی کەرکووک دەرویش ئەفەندی و قاضیی کەرکووکی و توووە.

موفتی زەهاوی لە شیعیکی عەرەبیدا کە بوو سەرخۆشی کردن لە مامۆستا مەلا
عەبدوللا خدری بە بۆنە کۆچی دوایی مەلا سولەیمانی خدری باوکی ناردووێتی ئەلیت.

ألا انما الدنيا سجيتها الغدر
فليس لمغرور بزخرفها عذر
فظاهرها ودّ وباطنها قلی
وادبارها خیر واقبالها شر
ورغبتها غی ورهبتها هوی
وطالبها عبد وهاربها حر

وعزتها ذلّ وفرحتها أسي
وصحتها سقم و ثروتها فقر

شیخ رەزا لەو سالانەی که لە بەغدا ژیاوه، لە سەرەتاوه دوستانه تیبی لە گەل موفتی
زەهاویدا پەیدا کردووه. که باسی زیره کیی موفتی ئەکات ئەلّیت:

مومکن نییه ئیدراکی حه قائیق به ته و او ی
مومکن نییه ئیدراکی نه کا زیه نی زه هاوی

هه روا له به ی تیبکی تریدا ده لّیت که گیتی هیشتا به کیکی تری وه کو زه هاوی نه هیناوه.
ئهی ماده ری گیتی تو هه تا ایسته نه زاوی
زاتیبکی وه کو فه یضی ئەفه ندیبی زه هاوی

چونکه موفتی له فه لسه فه و مه نطیق زۆر شاره زا بوو. به لام له دواییدا دژایه تیبه کی
قوول ئەکه ویتته نیوانیان و به چوار زوبان، کوردی و تورکی و فارسی و عه ره بی هه جو ی
موفتی و جه مپیل صدقی کوری ئەکات.

ئەگه ره له بن و بنچینه ی ئەو ناکۆکیبه قوول ببینه وه، ته نها له م شیعره تورکیبه دا شیخ
رەزا تروسکه یه ک له هۆی ئەو ناکۆکیبه مان بو دهر ئەخات که ئەلّیت:

گرچه علمندن طولایی مفتی بغداد ایش
زوجه سی کرخانه لردن چقمه برگواد ایش
قاتل عبد العزیز خان، مدحت ایله متفق
فکرینه خدمت ایدوب خائنلره امداد ایش

واتا:

هه رچه نده له بهر دانایی موفتیبی به غدا بوو
ژنه که ی له کارخانه ده رچوو، گه وو ادیک بوو
له گەل (مه دحت) کوشتیاری عه بدولعه زیز خان، هاو بییر
خدمه تی بییری ده کا و یارمه تی خائینان بوو

له مه دا دهر ئەکه ویت که موفتی رۆشنبیرتکی عه سری و پیوه ندی له گەل رۆشنبیره
عیلمانیبه کانی تورک پەیدا کردبوو، که شیخ رەزا هه ر چه نده ئەویش که وتبووه ته قه وه له
سو لتانی عوسمانی و کاربه ده ستانی، به لام رقیکی زۆری، له ئیتحادیبه کانیش بوو،

چونکه له حوکمی قورئان و ئایین دوور ده که و تنه وه.

یه کییک له زاناکانی عه ره بی ئه و سه رده مه ی به غدا، (مه حموود شوکری ئالووسی) که هه ساده تی به موفتی ده برد ده لیت:

«أما علمه، فقد كان له بعض الامام بمنطق اليونان وحكمتهم التي هي من الخرافات ومحض الهذيان. وتقلده للافتاء أتى لما يريد الله من خراب العالم وانذاراً يقرب الساعة، حيث انه ورد، ان من علاقته، ان تتوسد الأمور الى غير اهلها.»

هه روا ده لیت:

«انه كان متفقاً مع مدحت پاشا الذي تسبب لقتل امير المؤمنين عبدالعزيز خان، انه كان يخدم فكره ويعين الخائنين لدينهم ودولتهم، كما لا يخفى على من عاشره واطلع على سوء احواله، فقد كان من عاداته المعلومة موافقة الحكام على غيهم وضلاتهم، يحسن منكرهم ويزين باطلهم ويسبب ذلك تمكنوا من تنفيذ اهوائهم ونيل شهواتهم. لذلك عتب بعض السلف على من كان يحضر مجلس امراء الحكومة ورؤساء الدولة مما لا مجال لذكره»

(نامیلکه به کی دهس نووس ئالووسی - کتیبخانه ی موزه ی به غدا)

له م به لگانه دا بۆمان ده رده که ویت که موفتی زه هاوی شاره زابی له فه لسه فه و مه نطیق و حیکه ته ی یونان هه بوو که توند ره وه کانی ئیسلام، فه لسه فه به (هر طقه) داده نین. هه ر دوو دلئ یه ک به رام به ر دروست کردن و بوونی ئه زه لیبی کائنا ت هه رطه قه یه، چونکه به پیچه وانه ی ئیمامی مو تله قی ئیسلامه. هه ر له به ر ئه م بیره توندانه، له کاتی خویدا، ئه و فه یله سووفه ی که بنه ره تی فه لسه فه ی عه ره بی ئیسلامی دانا، که (مه مه د کوری طورخان کوری ئوزلغ) فارابی بوو، له به غدا ده ریان په راند و چوو ه هه له ب و خوئی دایه پالی سه یفو دده وله - ئه له مدانی.

ئه م بیره کراوه ی موفتی زه هاوی وای لی کردوو ه که له بیرو باوه ردا له رۆشن بیرانی ده وله تی عوسمانی نه ک له گه ل سولتانی کۆنه په رستی ئوتو قراتی، که ناوی «امیر المؤمنین» ی له خو نابوو، نزیک بیت. چونکه ئاییندارانی ئه و سه رده مه ی ئیمپراتورییه تی عوسمانی سولتانیان به پارێزه ری ولاتی ئیسلام و ئایینی ئیسلام داده نا. مه دحه ت پاشایش یه کییک بوو له رۆشن بیرانی ئیتحاد و ته ره قی که بو رووخاندنی رژی می ده ره به گی عوسمانی تیده کۆشان. شیخ ره زاو شیخی ئالووسی هه ر هاو کارییه ک له گه ل ئه و جو ره

پیاوانه‌یان به خائینی ئیسلام داده‌ناو هه‌موو جوّره قسه‌و بالۆره‌یان بۆ دروست ده‌کرد. ده‌بیت ئه‌وه‌ش بزانی ئیتحادییه‌کانیش بۆ پاراستنی ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی سیاسه‌تیکی ره‌گه‌ز په‌رستی توندیان به‌رامبه‌ر میله‌تانی غه‌یره تورک به‌کارده‌هیتا که له‌گه‌ڵ ئامانجی ئه‌وان نه‌ده‌گونجا.

پروفسیسور آ. ف. میلر ده‌لّیت:

«ئیتحادییه‌کان له‌ بیری یه‌کیه‌تی عوسمانیدا مه‌به‌ستیان ئه‌وه‌ بوو که هه‌موو

میله‌تانی تریش بکه‌نه‌ تورک»

شیخ ره‌زایش له‌ سه‌ره‌تای ژبانی سیاسیدا، له‌سه‌ر هه‌مان باوه‌ری دژی هاوکاری کردن له‌گه‌ڵ ئیتحادییه‌کان بوو. به‌لام بارودۆخی ده‌وله‌تی عوسمانی تا ده‌هات ئالۆزتر ده‌بوو، نه‌ سولتان و نه‌یش ئیتحادییه‌کان چاره‌سه‌ری ئه‌و گیروگرفتانه‌یان پێ نه‌ده‌کرا. یاسای بنه‌ره‌تی، هه‌رچه‌نده‌ زۆریه‌ی ده‌سته‌لاتی سولتانی دایه‌ ده‌ستی ئیتحادییه‌کان، به‌لام هیچی له‌ ژبانی میله‌تانی ژێر ده‌ستی تورکی نه‌گۆری. وه‌کو له‌ پێشه‌وه‌ وتمان، شیخ ره‌زایش هه‌ستی به‌مه‌ ده‌کرد به‌لام وای ده‌زانی گه‌رانه‌وه‌ بۆ حوکمی قورئان ته‌نها ریگایه‌که‌ بۆ چاره‌سه‌رکردنی گیروگرفتی میله‌تانی ئیمپراتۆریه‌تی عوسمانی، وه‌کو ده‌لّیت:

بیچاره‌ عدالت که بیقلمشدی بناسی

بردن ایچنه‌ سیچدی بو قانون اساسی

قانونی الهی وار ایکن یعنی شریعت

قانون هذباندر چه‌ سیاسی چه‌ اساسی

واتا:

عه‌داله‌تی بیچاره‌ که‌بینای رووخا بوو

به‌یه‌کجاری گوی تیکرد قانونی نه‌ساسی

قانونی خودایی هه‌بیت، یانی شریعت

قانون ورتنه‌یه، سیاسی بیت یا نه‌ساسی

هه‌ر له‌گه‌ڵ په‌ره‌سه‌ندنی بیری نه‌ژادپه‌رستانی تورک، بیروباوه‌ری نه‌ژادی میله‌تانی تریش سه‌ری به‌رزکردبووه‌وه‌. ئیتر نه‌ زه‌یر و زۆری سولتان، که شیخی ئالوسی به‌ «أمیر المؤمنین» ناوی ده‌بات و نه‌یش کوشتن و برینی ئیتحادییه‌کان، که موفتی زه‌هاوی و

جه میلی کوری هاوکار بیان له گه ل ده کردن، چاره ی گبروگرفتی ولاتی نه ده کرد. هر له م سووچه وه ده بیت ته ماشای هه جوه کانی شیخ رها و قسه هه لبه سته کانی شیخی ئالووسی به رامبهر موفتی زه هاوی بکریت. موفتی زه هاویش زیره ک بوو ده یزانی چۆن خۆی بیاریتیت. هه تا ده یگپرنه وه که رۆژتیک موفتی زه هاوی و مه حموود شوکری ئالووسی له سه ر ته ختیک دانیشتون و سه رینیک له نیوانیاندا ده بیت.

ئالووسی شه ر ده فرۆشیتته زه هاوی و ده لیت: «مالفرق بینک و بین الحمار؟».

زه هاوی گورج وه لامي ده داته وه و ده لیت: «هذه الوساده» یانی که ره که تۆی! موفتی خۆی و جه میلی صدقی کوری نه دیب و شاعیر بوون. به لام تا کو ئیستا له ته نها به یتیک به ولاره که جه میل صدقی زه هاوی وه لامي شیخ ره زای داوه ته وه هه چی ترمان ده س نه که وتوه. جه میل صدقی ده لیت:

هجانا الرضا من غیر داع له جونا

کذاک کلاب الحی بالطبع تنبح

که و ابو، ناکۆکی له نیوان شیخ رها و موفتی زه هاوی و جه میلی کوری، که نه وه هه موو هه جوه توند و تیژانه یانی کردوه، له سه ر دژایه تیبی بیروباوه ری سیاسی بووه. شیخی ئالووسیش پتی ناخوش بوو له شاریکی وه کو به غدا مه لایه کی کوردی وه کو موفتی زه هاوی ۳۸ سال موفتی بیت که هه چ گومانی تیدا نییه خۆی به پرکه ره وه ی نه و جیگایه ده زانی و شیخ ره زایشی هان داوه دژی موفتی.

هه جوه کانی شیخ رها دژی موفتی زه هاوی

شیخ رها به کوردی و تورکی و فارسی و عه ره بی هه جوی موفتی زه هاوی و فامیلیای کردوه. له به یتیک کوردیدا نه لیت:

هه یزی کوزی حیز و دزی فه یرووزه گوواوی

مه عجوونی خه نه و وه سمه یه بو ریشی زه هاوی

له شیعریکی فارسیدا به جه میل صدقی زه هاوی ده لیت:

نشوید گر درامیزد باب دجله جیحونرا

ز شهوت دامن آلوده فیروزه خاتونرا

توانی یافت چون گردش کنی در کوچه ء فرجش
عمود سام و رخس رستم و گرز فریدونرا

واتا:

نه گهر ئاوی دیجله تیکه لی ئاوی جه یحوون بکه یت
داوینی پیس و ئالووده ی فه پروزه خانم دانا شورئ
نه گهر به کوچه و کولانی قوزیا بگه رپی
ستوونه که ی سام و ره خشه که ی روستهم و گورزه که ی فه ره یدوون نه دوزینه وه .

جماع مفت اگر خواهی برو در خانه ء مفتی
که آنجا قدر یک جو نیست صد خرمن کس و کونرا
ز خردل دانه ء کمتر نماید گر در اندازی
بسورخ فراخ خواهرش دریا و هامونرا

واتا:

نه گهر گانی به لاشت نهوئ برؤ مالی مفتی
لهوئ سه د خهرمان قوز و قنگ قه دری یه ک دهنکه جوئ نییه
نه گهر دهشت و ده ریا بخه یته کونی قوزی خوشکیه وه
له دهنکه خه رته له یه ک که متر نه نوئین

میان هردو ران خواهرانش جنگلستان نیست
که انجا خفته بینی صد هزاران خرس و میمونرا
شکاف زیر، ناف خاتم فیروزه را نازم،
که در زیر نگین دارد تمام ربع مسکونرا

واتا:

له نیوان هه رده رانی خوشکه کانیا دارستانیکه
هه زاران ورچ و مه میوونی تیا نوستوو ده بینی
شانازی به درزی ژیر ناوکی نه مووستیله که ی فه پروزه (پیروزه) خانه وه بکه م
که ته واوی چواره کی خه لک تیندا ژیاوی توپی زهوی له ژیر نقیمه که ی خو یا راگرتووه
سه چندان سپاه روس لوطی در عقب دارد
اگر خواهد باسانی بگیرد ملک (جاپونرا)

بشاخ (کرکدن) تسکین نیاید خارشی کونش
چه خواهد کرد کیرم جمیل پشت و مآبونرا
اگر هریکی زان لوطیان یک پاره‌بستانند
بأندک مدتی جمع آورند صد گنج قارونرا

واتا:

سئ نه‌وندهی له‌شکری رووس گانکه‌ری به دواوه‌به
نه‌گهر ئاره‌زووی لی بی ولاتی ژاپۆن به ئاسانی نه‌گری
چزووی قنگی به شاخی که‌رگه‌ده‌نگ ناشکی
ئیتتر کیری من چی نه‌توانی بکا بو جه‌میلی پوشت و قنگده‌ر؟
نه‌گهر له هه‌ر کام له‌و گانکه‌رانه یه‌کی پاره‌یی وه‌ریگرن
له‌ماوه‌یه‌کی که‌ما سه‌د گه‌نجی قاروون کوئه‌که‌نه‌وه

له جنیوتکی تریدا به شاعیر جه‌میل صدقی، له چوار به‌یتی فارسیدا ده‌لیت:

زدم به کون (جمیل ابن مفتی بغداد)
کشید گوزی و گفتم بروح ابن زیاد
کشید گوز دیگر چون فرو کشیدم از او
ازان مزید تعفن یزیدم آمد یاد

واتا:

کو‌تامة قنگی جه‌میلی کو‌ری مفتی به‌غدا
بایه‌کی لی به‌ربوو، وتم: به‌روحو ئیبینو زیاد
که لیم ده‌رکیتشایه‌وه، بایه‌کی تری لی به‌ربوو
له‌وه گشته بو‌گه‌نییه‌وه یه‌زیدم هاته‌وه یاد

له شیعرتیکی عه‌ره‌بیشدا ده‌لیت:

قبیل الموت قال ابو جمیل
لزوجه اصبري صبراً جمیلاً
فلم تصبر علی الفحشاء يوماً
وقد جعلت سبیلها سبیلاً

وله شیعریکی فارسیدا بهرامبهر به زه‌هاوی زاده که قائم مقام بووه ده‌لئیت:

(زه‌هاوی زاده) گرچه قائم‌مقام است

خدای ما عزیز و ذو انتقام است

واتا:

ههر چند زه‌هاوی زاده قائم‌مقامه

خوای ئیمه‌ش (عزیز ذو انتقام)ه

له جنیوتیکی تری به جمیل زه‌هاوی له به‌یتیکی فارسیدا ده‌لئیت:

مرا هست کیری چ و بازوی پیل

بکونی ساده رخان و جمیل

واتا:

کیرتکم هه‌یه وه‌کوو قوئی فیل

به قنگی لووسان، به قنگی جه‌میل

هه‌روا له جنیوتیکی تربیدا به تورکی ده‌لئیت:

سورمه‌دان مادرک سیکدن یش ملیونجه میل

کیم بیلور سن هانگی کلبک یاوروسی سن ای (جمیل)

واتا:

کلدانی دایکت له کیر ملیون میلی پئیدا چووه

کی ئه‌زانئیت تو به‌چکه‌ی کام سه‌گیت ئه‌ی جه‌میل

خانم فیروزه خانم حالی اوزره قالمامش

صانکی بر اسکی بنادر خانه‌ء در خورده فیل

له شیعریکی عه‌ره‌بیدا به جه‌میل صدقی زه‌هاوی به پینج خشته‌یه‌کی شیعریکی

پیشووی ده‌لئیت:

یاجمیلاً ماله عرض ولا فعل جمیل

انت من ماء الزنا انزلت جیلاً بعد جیل

حسبنا قول (الرضا) ان قلت فأتوا بالدلیل

سورمدان مادرن سیکدن یش ملیونجه میل

کیم بلور سن هانگی کلبک یا وروسیسک ای جمیل

ههروا له شیعرتیکی تری عه ره بیدا ده لیت:

لیس شعری مثل: یا ارض ابلعی

معجز لکنه سحر حلال

بنت فکر مالها من خاطب

لا لیفقد الحسن بل قحط الرجال

له شیعرتیکی تورکیدا به جه میل صدقی زه هاوی ده لیت:

جمیلک یاشی قاچدر، جدی کیمدر، کیم بلور آدنی؟

آشک بیطار لرندن صور ملی تاریخ میلادی

وطنندن ایلم شلر بر طاقم جنگانه لر هجرت

کلوب بغداده بریاد ایتدی لر ناموسی بغدادی

واتا:

ته مهنی جه میل چه نده، باپیری کتیبه، کتی ناوی نه زانی؟

له به یطاری کهر ده بی بیرسن میژووی له دایک بوونی

له نیشتمان، دهسته به کی جنگانه، کۆچیان کردووه

هاتنه به غدا، ناموسی به غدا یان به ریاد کرد

اگر پشت ایسه تعییب ایتمه تأثیر نسبدندر

طبیعی پشت اولور ابنا ء پشتک آل اولادی

واتا:

نه گهر پوشت بی به شوورده بی مه زانه ته تسیری نه سه به

بی گومان پوشت نه بی نه ولادی پوشت که سوکاری

ههروا له به ییتیکی تری تورکیدا ده لیت:

قزلری فاحشه در، بچه لری کونداده

سیکن ویر هرکمی بولدنسه زهاوی زاده

واتا:

کچه کانیا قه چپهن و منداله کانیا قوندهر

کثرت بده هر که سیکت دی له زه‌هاوی زاده

شیخ ره‌زا له شیعرێکی عه‌ره‌بیشدا به‌ جه‌میل ده‌لێت:

قال الرضا لجميل، حين قال له:
يا شيخ هل لك من ميل الى دبري؟
ايرى تقوس واسترخت مفاصله
مثل العجوز حناها شدة الكبر
يقوم حيننا يريد البول منحنيًا
كأنه قوس ندادف بلا وتر
ولا يقوم اذا نهته سحرا
اذا تقوم ايور الناس في السحر
يبكي جميل بعد خيبته
يقول: وا اسفا لم احظ بالذكر
ثم انثنى عنه يهجوّه ويشتمه
والدف للطرق للنجم في الصغر

له‌م شیعره‌ تورکییه‌ی شیخ ره‌زا ده‌رده‌که‌وێت که مه‌حموود شوکری ئالوسی توانویه‌تی
سوود له‌ شیخ ره‌زا وه‌رگرتیت دژی موفتی زه‌هاوی که ده‌لێت:

عراقک خاندن اقدسیدر (آل آلوسی)
زه‌هاوی زاده‌ جمیلک بوزقتر عرض و ناموسی

واتا:

ئالی ئالوسی خانه‌دانی پیرۆزی عیراقه
عیرز و ناموسی جه‌میلی زه‌هاوی زاده‌ شه‌له‌قاوه

شیخ ره‌زا به‌رامبه‌ر عیراق چی ده‌لێت؟

شیخ ره‌زا خۆشه‌ویستی خۆی به‌رامبه‌ر عیراق له‌ دوا به‌یته‌کانی شیعرێ «اهل عراق» دا
ده‌رده‌برێت که ده‌لێت:

بو عراقک طو پراغنده صو گبی آلتون آقار
صو کنارنده صوسز خلقه صوبی اولمش یصاق

واتا:

له خاکی ئەم عیراقه، وه کو ئاو زێڕی رێ دەکات
به لām ئەو تینوو یانە ی له لیواری ئاودان ئاویان لێ قه دهغه کراوه.

به لām لهو باره یه وه خه لقی عیراق تاوانبار دهکات که بهک له دژی به کترن و رهنجیان
به یادا ده پروات چونکه گوئی به قسه ی حهق نادهن و برۆا به قسه ی هیچو پووچ دهکهن. له م
شیرانه دا ده لیت:

معتدل گیتمز هه واسی گه صاووقدر گه صیجاق
ناموافق ترو مزاجی اهلنه بکزر عراق
بو عراقک خلقنی (حجاج) اصلاح ایتمدی
هر طرفدک ملتک قانک ایدردی انهراق
حق تعالی تقسیم ایتمشدر نفاقی اون یره
طقوزک ویرمش عراقک اهلنه بالاتفاق
گیجه گوندوز چالشسر کسبنده بولماز ازدیاد
کیسه سی بۆش، قارنی آج، باشی آچیق، یالین ایاق
مختلف آب وهواسی دهردی چوقدر رزقی آز
راحت ایسترسک اگر، خاکی عیراقدک اول اوزاق
زنگینی سکران گبی، مسکینی سه رگه ردان گزر،
باطلی تصدیق ایدرکن حق سوزه ویرمز قولاق
بو عراقک ط و پراغنده صوکبی آلتون آقار
صو کنارنده صوسز خلقه صوبی اولمش یصاق

واتا:

هه وای به موخته دیلی ناروات، جارێک سارد و جارێک گهرم
میزاجی نارێکه، له دانیشتوانی دهچیت عیراق
ئەم خه لقی عیراقه، (حجاج) نه یه توانی چاکی کات

که له هه مو لایه که وه خوینی ملله تی ده پیت.
 خوای گه وره دوو روویی کردووه ته ده به شه وه
 نۆی داوه ته خه لقی عیراق به تئیفاق
 شه و رۆژ تیده کوشیت هیچ قانزاجی پتر نابیت
 کیسه ی به تال، سکی برسی، سه ریه تی و پی خاوس
 ئاو و هه وای چه شن چه شن، دهردی زۆر و رزقی که م
 نه گهر ئاسوده بیت ده وئ، له خاکی عیراق دوور به .
 ده و له مه ندی وه کو سه رخۆش ده گه ریت و هه ژاری سه رگه ردان
 گوئ به قسه ی راست نادات و پروا به قسه ی درۆ ده کات
 له خاکی نه م عیراقه زیر وه کو ئاو ده ورات
 نه و میلله ته توونیه ی له لیواری ئاو، ئوی لئ قه ده غه به .

له شیعره فارسییه کانیشیدا ده لیت؛ له درۆم برسی که راستم پی بلیت، خه لقی کام
 مه مله که تی و مالت له کوئیه ؟ وتی من و نیفاق دوو ابلیس زاده ی له عیراقدا که جیگای
 با پیرمانه .

پرسیدم از دروغ که مارا بگوی راست
 اهل کدام مملکتی، خانه ات کجا است؟
 گفتا من و نفاق دوو ابلیس زاده ایم،
 در خطه عیراق که ماوای جدمما است

واتاکه ی

له درۆم برسی وتم راستیم پی بلئ
 تو خه لکی چی ولاتیک، مالت له کوئیه
 وتی: من و دوو روویی دوو بیچوو شه ی تانین
 له ناوچه ی عیراقدا له مه ئوای با پیرمانه

که باسی ئیسماعیل پاشای عوسمانی ده کات که به هیرشیکه چه کداریه وه هاته سه ر
 عیراق به لام هیچی پی نه کرا، نه لئ:

(عراقه) کلدی اسماعیل پاشا فرط سرعتله
 که پای فتنه یه آینه ء ملکه جلا ویرسون

کلاب اشقیبا اطرافک آلدی شاشدی بیچاره
دیدى: «ياهو ناصل بر مملکت الله بلا ویرسون»

واتا:

ئیسماعیل پاشا زۆر به پهله هاته عیراق
که پامالی پای فیتنه له ولاتدا بکات
صهگی جهرده دهوریان دا بیچاره سهری لی شتوا
وتی: «ئهمه چۆن ولاتتیکه به لای خوی لی بی»

هیچ گومانی نییه له هه مو ده می کدا ئه وهی به رهه لستی بیگانه بکات پیی ده لئین
«فتنه» و «اشقیبا».

میژووی چهند رووداوئیک له شیعی شیخ رهزادا

هه ندی رووداو ههن، له کاتی خۆیدا شیخ رهزا به ژماره ی پیتی (ئه بجه دی) به شیعی
میژووی روون کردوونه ته وه. ئهم رووداوانه، یان میژووی کۆچی دوایی پیاوئیکی ناسراو،
یان دروست کردنی مزگهوت و زیاره تگان.

میژووی دروست کردنی زیاره تگای به رمالی پیغه مبهه

به رمالی پیغه مبهه که له لای فامیلیای (خادم السجاده) بوو له مالی حاجی ئه مینی
خادیم ئه لسه سجاده دانرا بوو. سولتان عه بدولحه میدی دووهم فه رمانی دروست کردنی
ئابیده یه ک، که لایقی به رمالی پیغه مبهه بیت له که رکوک، داویه تی. شیخ رهزا میژووی
ئهمه ی له دوو به یته شیعه ره که ی مه دحی سولتاندا کردووه که ده لئیت:

تاریخی مطابق واقع دیدی (رضا)

(سجادهء پیمبر ایچون خانه یا پدیله)

له وی تریان دیسان له به یته یکی تورکیدا ده لئیت:

پک گوزه ل دشمش (رضا) جوهرلی بو تاریخکز

(امجد پیغمبر) ک موقف سجاده سی

به پیتی ژماره‌ی تیبی نه‌بجهدی میژووی دروست کردنی له سالی ۱۳۰۳ هه‌بووه

میژووی دروست کردنی مزگه‌وتی حاجی مسته‌فا ئاغا له که‌رکووک

مزگه‌وتی حاجی مسته‌فا ئاغا له گه‌ره‌کی (بلاغ)ی شاری که‌رکووک. حاجی مسته‌فا ئاغا خه‌لکی شیره‌در بوو. له که‌رکووک بازرگانی تووتن بوو و له فرۆشتنی تووتن پاره‌یه‌کی زۆری ده‌س که‌وتبوو و ئەم مزگه‌وته دروست ده‌کا. مه‌لای دانا، مه‌لا عه‌لی حیکمه‌ت له‌م مزگه‌وته مامۆستا بوو و گه‌لێ مه‌لای کورد زانیاری لێ ده‌سکه‌وت بووه. که مسته‌فا ئاغای کوری حاجی ئه‌حمه‌د ئاغا مزگه‌وته‌که دروست ئه‌کات، شیخ ره‌زا له‌م شیعه‌ فارسییه‌دا میژووی دروست کردنی داده‌نی:

اگر خواهی سعادت سعیها کن در نیکوکاری
که یزدان (لیس للانسان الا ماسعی) فرمود
بیر رنج و بیفشان گنج در راه خداوندی
که در پاداش نیکی بندگانرا وعدها فرمود

واتا:

ئه‌گه‌ر به‌خته‌وه‌ریت ئه‌وی ته‌قه‌لای زۆر بده بۆ چاکه‌ کردن
چونکه‌ خوا فه‌رموویه‌تی (که‌س له‌به‌ری ره‌نجی خۆی زیاتری ده‌سگیر نابین)
ره‌نج بکێشه و گه‌نج دابه‌ش که له ره‌نگای خوداوه‌نددا
چونکه‌ خوا گه‌تی زۆری داوه به‌ بنده‌کان له وه‌لامی چاکه‌دا

مگو زحمت کشید و ساخت مسجد مصطفی آغا
بگو جنت خرید و باخدا بیع و شرا فرمود
جواهر پاش شد طبع (رضا) و گفت تاریخش
(مزين معبدیرا مصطفی آغا بنا فرمود)

واتا:

مه‌لێ زه‌حمه‌تی کێشاوه و مزگه‌وتی دروست کردووه مسته‌فا ئاغا
بلێ به‌هه‌شتی کهبوه و له‌گه‌ل خودا ئالوگۆری بووه
ته‌بیعه‌تی (ره‌زا) گه‌وه‌ری به‌خشیه‌وه و له‌میژووی ئەم مزگه‌وته‌دا وتی:

(مستهفا ئاغا عیباده تگایه کی رازه وهی دروست کرد)

به پیتی ژماره ی پسته کانی دوا بهیت، له سالی ۱۲۹۱ هـ دروست کراوه

نوێ کردنه وهی مهرقه دی شیخی گهیلانی له بهغدا

سهید عهبدولرحمانی نهقیب، که سه رهک وهزیرانی حکومه تی عیراق بوو. مهرقه دی شیخ عبدولقادی گهیلانی نوێ کرده وه و دیمه نیکی لایق به پایه ی ئه و زاته ی دایی. شیخ رهزا له م شیعره فارسییه دا میژووی ئه وهی داناوه. ئه وهی شایانی باسه، له ههردوو ده رگای مهرقه دی گهیلانی شیعی شیخ رهزا دانرا بوو.

چون شد بامر مظهر رحمن نقیب غوث.
تعمیر آشیانهء شهباز کبریا
تاریخی تام خواند بگوش (رضا) سروش
(آراستند بارگاه شاه اولیا)

واتا:

که به فرمانی دیارگهی خوا نهقیبی هه زه ته ی غه و سی
هیلانه ی شابازی گه وریه ی ئاوه دان کرایه وه
سروش میژووی ته وای ئه و روودا وهی دا به گوئی (رهزا) دا
باره گای شای ئه ولیایان رازانده وه.
به پیتی ئه مه له سالی ۱۲۹۹ هـ بووه.

میژووی مردنی شاکر ئه فه ندیی مه کتووبچی

شاکر ئه فه ندیی مه کتووسبچی (مدیر تحریرات) ی به غدا بوو و له نه وهی (شیخ جاکری) به. ئه م شیخه، وه کو د. مستهفا جواد له وتاریکدا له ته له فزیۆنی به غدا وتی، ناوی (شیخی جهانگیر) ه و له ره سه ن دا کورده و له سامه را به خاک سپه راوه. شاکیر ئه فه ندی زۆر دۆستی شیخ رهزا بوو. له میژووی مردنیدا له م شیعره فارسییه ده لیت:

ایام چو پروردهء خودرا کشد آخر

ای دوست دل آن به کسه به ایام نبندی
دیدی که چسان بستهء فرمان اجل باشد
مکتوبچی بغداد بآن پایه بلندی

واتا:

مادام که زهمانه سهره نجام کهسانی پهروه ردهی دهستی خوی نه کوژی
نهی دوست و چاکتره دل به زهمانه نه بهستی
دیت مهکتوبچی بهغدا بهو پایه بهرزه شیهه وه،
چون بهسرایه وه به فرمانی نه جه لیهه!

سید نسب از سلسلهء خواجهء جاگر
معروف بخوش خلقی و مشهور برندی
تاریخ مجوهر ز (رضا) خواستم و گفت
(شد زیب گلستان جنان شاکر افندی)

۱۳۰۲ هـ

واتا:

یه کتیک له نه ولادی پیغه مبه ر له نه وهی خواجهی جاگیر
که به رهوش باشی و زیره کی ناسرابو
میژووی گه وهه رینم له (رهزا) داوا کرد و وتی:
(شاکر نه فهندی بوو به مایهی رازاندنه وهی باغچهی بههشت)

مردنی حاجی عومهری یه عقووبی که رکووک

حاجی عومهری یه عقووبی ده چینه حه ج و له گه رانه وهدا کوچی دوایی نه کا. له و
سه رده مه دا، چوونه حه ج زور ئاسان نه بوو. چوون و گه رانه وه چهند مانگیکی پی نه چوو.
بنه مالهی یه عقووبی له که رکووک، هه ر چه نییک له ره سه ندا ده چنه سه ر نیلی زه نگنه ی
کورد، به لام خو بیان به تورکمان داناوه. له میژووی مردنی حاجی عومهر شیخ رهزا به
تورکی نه م میژووه داده نییت:

حجدن گلوب کیچندی تاریخ ایچون دینلدی

باغ جنازه اندی (حاجی عومهر افندی)
به پیی دوا دیری ئەم شیعره میژووی مردنی له سالی ۱۲۹۸ هـ بووه.

مردنی سهید محهمه‌دی کاکه‌یی

وه‌کو له پیشه‌وه، له‌سه‌ر باسی کاکه‌یی وتمان، کاکه‌یی ئیلیکی کورده له‌سه‌ر رتیبازی
(ئه‌هلی حق)ه. له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ناکۆکی عه‌شایه‌ری له‌ نیوان عه‌شیره‌تی تاله‌بانی و کاکه‌یی
دا بووه، شیخ ره‌زا به‌ شیتویه‌کی عه‌شیره‌ت په‌رستی و نا په‌سه‌ند میژووی خوالیخوش بوو
سه‌ید محهمه‌دی کاکه‌یی نووسیوه. ئەم ناکۆکیه‌ی ئیستا پامال بووه و بووه‌ته‌ پروداویکی
کۆن. شیخ ره‌زا له‌م شیعره‌ تورکیه‌دا ده‌لێت:

مطبخ نار جحیمه شد رحل ایتدی او کیم
لحم خنزیری کباب ایچون چکردی مطبخه
نعش ناپاکی گورنجه سوبلدم تاریخ تام
(کاکه‌یی سید محمد گبتدی دوز دوز دۆزه‌خه)

واتا:

(!) بۆ ناگری جه‌هنهم کۆچی کرد ئه‌وه‌ کێ بوون
گۆشتی به‌رازی بۆ که‌باب راده‌کیشایه مه‌طبه‌خه‌وه
که‌ ته‌رمی ناپاکیم دی میژووی ته‌واوم وت
(کاکه‌یی سه‌ید محهمه‌د راسته و راست چوه‌ دۆزه‌خه‌وه)
میژووی کۆچی دوا‌یی له‌ سالی ۱۳۲۳ هـ بووه.

میژووی هاتنی که‌مالی پاشای موته‌سه‌ریفی که‌رکووک

که‌مالی پاشا به‌کیتک بوو له‌موته‌سه‌ریفه‌ تورکه‌کان ده‌وری عوسمانی له‌که‌رکووک. شیخ
ره‌زا رۆژی که‌یشتنی له‌م شیعره‌ فارسی تورکیه‌دا به‌یان ئەکا:

مژده آمدن اصف ثانی چ و رسید
شاعران جمله فادند ب فکر انشا
أرایوب بولدی (رضا) تام اوله‌قی تاریخی

(گلدی کرکوکە سلامتله کمالی پاشا)

دهکاته ۱۳۲۶ هـ.

واتا:

که مزدهی هاتنی ئاسه فی دووهم گه یشت
شاعیران هه مووکه وتنه بییری شیعردانان
(رهزا) گه را و به ته واوی میژووی دۆزیبه وه
(به سه لامهت هاته که رکوک که مالی پاشا)

درمیان دو شیر مرد خدا
عار باشد کسی رسد بجزا
شیخ (رضا) گفت بهر تاریخش
جای او گشت (جنت لمأوی)

میژووه که سالی ۱۲۸۴ بووه.

واتا:

له نیتوان دوو پیاوی خوادا که وهک شیروان
شوورده بیبه پیاو به سزابگا
شیخ رهزا له میژوودا وتی
به هه شتی به رین بوو به جینگه ی ئه و.

(بوومان ساغ نه بووه وه که شیخ رهزا ئه م میژوویبه ی بو کئی داناوه)

شیخ رهزا و پیری

پیری، له پاش ژبیانیتیکی خوش، وه کو ئیوارهی رۆژیکی به هاری خوشه. شیخ رهزا
هه رچه ندیک له ژبیانی خوی رازی نه بوو هه ژاری کۆسپیتیکی گه وره ی ژبیانی بوو، به لام
ژبیانیتیکی له به رهه می هونه ری ده وله مه ند و له ده وله مه ندی بی به رهه م چاکتره. ئه م
هه ژاریبه ی شیخ رهزا، وه کو کانی بارانه سال به هره ی هونه ری ته قانده بووه وه. به لام پیری
هه ر پیریبه.

پیری به ته نه ها نیعمه ته

پیری و فه قیری زهحه ته
پیریکی زۆر گه وردهم ههیه
له گهل مندا بی رهحه ته

له و پیره گه وردهیه، مه بهستی شیخ عهلیی کاکیه تی، که لئی به گله بی بو، به لام
پیریش هه به گالته وه راده بو پیریت که ده لیت:

شیخ (رهزا) پیر بووه رووی مه جلیسی یاران نییه
طاقه تی که شمه کهش و گهردشی شارانی نییه
دهس به گۆچان ده گهری ئیسته له بهر ضوعفی وجود
مه ترهقه سه رزله که ی قووه تی جارانی نییه

ناشیه ویت سه ربو پیری شوکات و ده لیت:

عومرم گه بی به هه شتا کیرم به کاره هیشتا
ئه گهر ته صدیق نافه رمووی، هه ستم بهرم به ره شتا؟
که چی به عییه زه تی ته له ده لیت:
پیر که کوکی و نه تری، دووره له مردن هیشتا
ورده ئاهه نگیکی دوای کوکه نیشانه ی ئه جه له
پیر که کوکی یو تری ده نگی وه کو باره زله
شاهیدی موعته بهرم عییه زه تی مه ئمووری ته له

به ناجی ئه فه ندی قرگه یش ئه لیت.

پیر بووه ناجی ئه فه ندی، بووه پشتی به که مان
چرچ و ژاکاو و موله وه، وه کو کیری پاش گان

* مامۆستا مهحه مه د جه میل رۆژبه یانی ده لیت ناجی ئه فه ندی له عه شیره تی (شوان) ه

ئهم که سانه ی که باسی شیخ رهزایان کردووه

گه لیک له ئه دیب و رۆشن بیرانی کورد و بیگانه باسی زیره کی و هونه رمه ندی شیخ

رہزایان کردوہ . لہوانہی کہدہستمان کہوتوون ئەمانہن:

مامۆستا مەحمودی شوکری ئەلئالووسی

مامۆستا مەحمود شوکری ئەلئالووسی بەزوبانی عەرەبی دەئیت:

(شعر الشيخ رضا الطالباني اكثره بغير اللغة العربية، بل بعضه باللغة التركية والبعض منه باللسان الفارسي ومنه ما هو بالكردي. فهو ينظم على حسب رواج ذلك اللسان في البلد. وشعره العربي لا عيب فيه ولا ركة تعتريه، بل هو شاعر بكل لسان يعترف له بذلك اهل الادب والفصاحة و البيان. وشعره مشتمل على مضامين ونكات غريبة لم يسبقه بها أحد من الشعراء ولاحات على خاطر احد من الادباء مع ما اشتملت عليه من الحكم والفوائد التي لم يجز بها قلم. وقد رزق شعره الشهرة بحيث اذا نطق بالبيت او البيتين، شاع باقرب زمان في المشرقين والمغربين. وما اصدق من قال فية القائل مستعرضاً شعره:

شعر الرضا الطالباني كله حكم
كأنه جـوهر بالدر منتظم
ان قال بيتاً ترى الآذان مصغية
وللبرايا روته العرب والعجم
كم من حقائق ابداهـا وبينها
كالشمس ينجاب عنها الغيم والظلم
جزا مولاه عنا كل صالحة
ومن اعاديه رب العرش ينتقم
تبارك الله ما ابهى سناه فتى
آلت علي فضله الاحكام والهـمم

والحاصل ان هذا الرجل منزلتة في الادب شهيرة ومزاياه بين الانام
مذكورة وشعره الفارسي احسن شعره حتى يقال انه مدح ناصر الدين شاه
ايران بقصيدة فارسية عجز عن معارضتها شعراء الفرس في طهران.
وشعره في التركي والكردي ايضاً من الرتبة العالية وله شعر عربي جيد

وهو قليل النظم فيه.

شیخ محمەدی خال

نووسەر و ئەدیبی ناسراوی کورد شیخ محمەدی خال که باسی شیخ رەزا و حاجی توفیق بەگ (پیرەمێرد) ئەکات ئەلێت:

(بێ گومانم چۆن شیخ پیرەمێرد و شیخ رەزا شانەشانییەک ئەرۆن لە کوردی و فارسیدا هەروایش شانەشای یەک ئەرۆن لە تورکییدا. بەلام شیخ رەزا لە عەرەبیشدا وەک سێ زوبانەکە ی تر بەرز و بالاییە، که پیرەمێرد لێرەدا دەفی دەنگ نادات. بەراستی هەردوولا مەشخەلێکی پروناکن بۆ وێژەران و نووسەران و بوێژان.

(شیخ محمەدی خال - گۆفاری کۆری زانیاری - ۱۹۸۷).

لەوانە ی باسی زبیرەکی و بلیمەتیی شیخ رەزایان کردووە رۆژەهلات ناسی ئەلان ئۆسکارمانە. بەداخەووە ئەو کتیبە ی که باسی تێدا کردووە بە دەستمان نەکەوت .

ناوهرۆك

9	پیشهکی
14	شیخ رەزا کتیبە؟
14	بنه ماله‌ی تاله‌بانی
23	زنجیره‌ی بنه ماله‌ی تاله‌بانی له هه‌لبه‌ستێکی شیخ رەزادا
24	شێوه‌ی ژبانی شیخ رەزا
24	ته‌کیه‌ی تاله‌بانی له که‌رکووک
26	ژبانی شیخ رەزای تاله‌بانی
39	شیخ رەزا و شاری که‌رکووک
44	مالی شیخ رەزا له‌گه‌رەکی به‌رته‌کیه
45	شیخ رەزا و شیخ عه‌لیی کاکێ
49	شیخ رەزا و شیخ موحه‌مه‌د عه‌لیی برازای
52	شیخ رەزا و حه‌مه‌ی وه‌ستا فه‌تاح
53	له‌یاری زه‌رفیندا
54	له‌گه‌ڵ شیخ هۆمه‌ر
54	زۆرانبازی شیخ رەزا و شیخ ستار
57	له‌سه‌ر جوانی کاکه‌جافی که‌ریم ئاغا
58	له‌به‌ر دووری قادی و وه‌ستا خدر
59	نینه‌کی شیخ رەزا و کلکی حه‌سه‌ن ئاغا هه‌مزه ئاغا
59	شیخ رەزا له‌یاری شه‌تره‌نجدا
61	سوپاس بۆ عوسمان ئه‌فه‌ندی کاتبی ته‌حریراتی که‌رکووک
62	به‌رخانه‌ی شیخ رەزا
63	ماینه‌که‌ی کوێخا عه‌لی
64	شیخ رەزا و شیخ صالحی مامی
64	جه‌نگی مه‌حموود به‌گی شیروانه و جوکل
65	ئه‌ولادی ئه‌م عه‌صره
65	له‌گه‌ڵ عیزه‌تی ته‌ل
66	غه‌زه‌لی هه‌لمه‌لراوی شیخ رەزا

67	سووکە گالتهی شیخ رەزا
73	ناندان و میتوانداری حاجی حەبیبی قەردار
74	مەدحی عەبدوللای پاشای رەواندز
77	هەجوی قاضیی کەرکوک
80	هەجوی حوسنی پاشای فەرماندەیی عوسمانی لە کەرکوک
80	لە شیعەرە هەلمالراوەکانی شیخ رەزا
82	واقە وافی دڵ
83	ماینە کویت
84	هەوال پرسینیکی
85	دۆستایەتیی شیخ رەزا و ئەمین فەیزی
93	کوچی دوايي شیخ رەزا
94	دوا قوناغی شیخ رەزا
94	شینیی شیخ رەزا
97	شیخ رەزا و بنەمالەیی (خادم السجاده)
103	شیخ رەزا لە مەیدانی عەشیرەت ئاراییدا
105	لەشکری تالەبانی بۆ سەر داوودە
113	هەجوی کاکەیی
113	کاکەیی چین و بۆج ریتازیان نەیتنی بوو؟
122	شەری زەنگنە و هەمەوێند
128	شیخ رەزا و ئیلتی جاف
133	عادیلە خانمی خێزانی وەسمان پاشای جاف
135	شیخ رەزا لە شاری کۆبە
135	مەلا عەبدوللای جەلی زاده
137	شیخ رەزا و قاضیی کۆبە
138	لەگەڵ سمایی مەلا خالید
139	شیخ رەزا و فەتحوللا کەیفیی جوانرۆیی
140	شیخ رەزا و شیخ غەفوری مامی
145	شیخ رەزا لە مەیدانی عەشق و غەزەلدا
148	پێنج خشتەیهکی شیعری کوردی
150	پێنج خشتەیی غەزەلیکی مەسیح
152	غەزل
154	راز و نیازی شیخ رەزا
158	گلەیی لە دەست زەمانە
161	ریتازی نایینی شیخ رەزا
175	خۆشەویستی و ریتزی بۆ نەوێ پیغەمبەر (س)
181	ریتزی شیخ رەزا بۆ بارەگای شیخ عەبدولقادری گەیلانی

186	له‌سه‌ر پټبازى قادرى
188	له‌سه‌ر پټبازى نه‌قشبه‌ندى
190	بۆ مه‌رقه‌دى شېخ نوره‌ددىنى برىفكانى
192	له‌گه‌ل شېخانى بياره و ته‌وتله
193	مه‌دحى مه‌لا نه‌بوپه‌كرى مه‌لا عومه‌ر (مه‌لاى گچكه)
197	له‌سه‌ر پټبازى ده‌رويشى و رابه‌ر
198	رڅخه له‌ره‌وشتى هه‌ندى شېخ و ده‌رويشان
201	رڅخه‌گرتنى له‌ دۆخى كۆمه‌لايه‌تى و سياسى
207	له‌ هه‌جوه‌كانى شېخ رەزا
208	له‌گه‌ل عه‌لى به‌گى موديرى قزله
209	عه‌باكه‌ى موديرى تحريرات
210	كه‌له‌شېره‌كه‌ى نه‌قيب
212	له‌گه‌ل ده‌رويش نه‌فه‌ندى موفتېى كه‌ركووك
213	موديرى مالى هه‌ولتيرى
214	هه‌جوى مه‌خموور نه‌فه‌ندى
215	له‌ ستايشه‌كانى شېخ رەزا
215	ستايشى حاجى نه‌سه‌د تاغا
216	ستايشى شېخ ستار
217	له‌ ستايشى شېخ نه‌مېنى هه‌ولتيرى
220	ستايشى مسته‌فا فاضل پاشاى كورى مه‌حه‌مه‌د عه‌لى پاشاى مصرى
224	له‌ ستايشى ته‌حسېن پاشاى والى مووصل
226	له‌ ستايشى شېخ حسامه‌ددىنى طه‌وتله
230	شېخ رەزا و شارى سلېمانى
230	شېخ رەزا و شېخانى به‌رزنجه
240	شېخ رەزا و قوچ به‌گى شاعېر
241	له‌گه‌ل زيوه‌رى شاعېر
241	له‌ هه‌جوى مه‌جوى شاعېردا
241	شېعريك كه‌ هېشتا ساغ نه‌كراوه‌ته‌وه
242	شه‌ره شېعرى شېخ رەزا و شوكرى فه‌زلى
249	شېخ رەزا و مېرانى بابان
252	ستايشى نه‌حه‌مه‌د پاشاى بابان
261	سوپاس بۆ مسته‌فا زېهنى پاشاى بابان

265 نامه به کی سهره خۆشی بۆ مستهفا زیهنی پاشای بابان
267 مه دحی مه جید پاشای بابان
270 مه دحی هه باس ئاغای پشدر
274 تالان کردنی عه شیره تی ئاکۆیان
276 شیخ رهزا و میری شه قلاوه
277 هه ندی له هه جوه کانی شیخ رهزا
278 شیخ رهزا و مهستی ئه فه ندی
279 هه جوی مه لا ماری مه لا عه بدوللای خدری
280 شیخ رهزا بۆ هه جوی مه لا ماری ئه کات
282 هه جوی مه لا سه عید
285 هه جوی حافظ ئه فه ندی قه ردار
286 هه جوی حاجی مستهفا
288 هه جوی دهفته ردار
290 شیخ رهزا و ئیران
292 مه دحی ناصره ددین شا
294 ته له گرافیک بۆ ناصره ددین شا
296 مه بهستی «حافظ» له پرسباری ناصره ددین شا
300 مه دحی حوسامولولک له پینجه یهک له سه ر شیعی حافظ
302 مه دحی یونس خانی والیبی سه
303 شیخ رهزا و دهوله تی عوسمانی
307 شیخ رهزا و سولتان عه بدولحه مید
316 داوایهک له وهزیر ئه وقاف
317 مه دحی که مالی پاشای موته سه پیفی که رکوک
319 سه ردانی والیبی مووصل بۆ که رکوک
323 نامه یهک بۆ عه بدولوه هاب پاشای والیبی مووصل
325 هه جوی به هرام پاشا
327 هه جوی هه مزه پاشای موته سه پیفی که رکوک
330 گالته کردن به عه بدوللا پاشای والی مووصل

332	هه‌جوی پائیف پاشای مۆتەسەپیفی کەرکوک
335	هاوکاری کردنی مامورانی حوکمەت لە گەڵ دز و جەرده
341	بەرتیل خواردنی دائیرە ی عەدلییه
343	شیخ رەزا لە بەغدا
349	باسی نەعیم
353	بەخێرهاتنی والیی بەغدا
356	مەدحی تۆفیف بەگی میرئالای
360	مەدحی یوسف پاشای میرئالای بەغدا
363	شیخ رەزا و ناظم پاشا
375	مەدحی گۆل وەزیری چاپچی
376	شیخ رەزا و موفتی زەهاوی
381	هه‌جوه‌کانی شیخ رەزا دژی موفتیی زەهاوی
386	شیخ رەزا بەرامبەر عیراق چی دەلێت؟
389	میژووی چەند پووداویک لە شیعری شیخ رەزادا
389	میژووی دروست کردنی زیارەتگای بەرمالی پیتغەمبەر
390	میژووی دروست کردنی مزگەوتی حاجی مستەفا ئاغا لە کەرکوک
391	نۆی کردنەوی مەرقەدی شیخ گەیلانی لە بەغدا
391	میژووی مردنی شاکر ئەفەندی مەکتووبچی
392	مردنی حاجی عومەری بەعقوویی کەرکوک
393	مردنی سەید مەحمەدی کاکەیی
393	میژووی هاتنی کەمالی پاشای مۆتەسەپیفی کەرکوک
394	شیخ رەزا و پیری
395	ئەو کەسانەی کە باسی شیخ رەزایان کردووه
396	مامۆستا مەحموود شوکری ئەلئالووسی
397	شیخ مەحمەدی خال

رینووسی یه کگرتووی کوردی

داوا له نووسه رانی به پرتیز ده که یین، ئەوانه ی به رهه مه کانیا ن له رینگه ی ده زگای ئاراس - وه وه بلاو ده که نه وه، پتیره وی له م رینووسه ی خواره وه بکه ن که رینووسی په سند کراوی کۆزی زانیاریی کوردستانه:

یه که م: گیروگرتی پیتی (و).

نیشانه ی (و) له زمانی کوردیدا به شپوه ی خواره وه ده نووسری:

۱- پیتی (و) ی کورت، واته (و) ی بزوینی کورت (و: u)

بۆ نمونه: **کورد. کورت. کوشت.**

۲- پیتی (وو) ی درتیز، واته (وو) ی بزوینی درتیز (وو: ü)

بۆ نمونه: **سوور. چوو. دوو.**

۳- پیتی (و) ی کۆنسۆنانت (نه بزویین). واته (و: w)

بۆ نمونه: **ئاوایی. وه ره. هاوار.**

۴- پیتی (ۆ) ی کراوه. واته (ۆ: o)

بۆ نمونه: **دۆل. گۆز. نۆ.**

هوه ه: گیروگرتی پیتی (و) ی سه ره تای وشه.

هه ره وشه یه که به پیتی (و) ده ست پین بکات به یه که (و) ده نووسریت.

بۆ نمونه: **وریا. ولات. وشه. ورد.**

هه یه م: گیروگرتی پیتی (ی):

نیشانه ی (ی) له زمانی کوردیدا به شپوه ی خواره وه یه:

۱- پیتی (ی) ی بزویین. واته (ی: î)

بۆ نمونه: **زه وی - Zewî**

۲- پیتی (ی) ی کۆنسۆنانت. واته (ی: y)

بۆ نمونه: **یار - yar**

• **سه رنج ۱:** پستیکی (ی) ی بزوینی فره کورت هه یه که له نووسینی کوردی به ئەلفوییتی لاتینیدا نیشانه ی (i) ی بۆ دانراوه وه که له وشه کانی: من - Min ، کن - Kin ، ژن - jin . ئەم نیشانه یه له نووسینی کوردی به ئەلفوییتی عه ره بیدا نییه .

• **سه رنج ۲:** نیشانه کانی (ی) ی بزویین و (ی) ی کۆنسۆنانت واته (î) و (y) له پیتی عه ره بیدا هه ردووکیان هه مان نیشانه ی (ی) یان هه یه به لام له راستیدا له یه کتر جیاوازن و له کاتی به دوا ی یه کتر هاتنیاندا ده بپه هه ردووکیان بنووسریین .
وه که: **نییه . چیهه . دیارییه که . زه ییه که .**

• **سه رنج ۳:** له کاتی هاتنی سۆ پیتی (ی) به دوا ی یه کتردا وه که له وشه کانی (**ئاواییه که مان...**) (**کۆتاییه که ی...**) (**وه ستاییه که ی...**) (**کۆتایی به کاره که هینا**) ده بپه به سه ره یه که وه بنووسریین ، واته سۆ (ی) به شپوه ی (ییه) به دوا ی یه کتردا دپین .

هواره م: گیروگرتی پیتی (ر) ی گران، واته (ر) ی نیشانه دار. ئەم پیتته له هه ره کۆتیه کی وشه دا هات ده بپه به نیشانه که یه وه بنووسریت. واته له سه ره تا و ناوه راست و کۆتای وشه دا هه ره (ر) ی گرانی

نیشانەدارە.

وێک: **رۆژ. بریار. کەر.**

پێنجەم: گێروگرتنی پیتی (و)ی بەیەکەو بەسێن (عطف):

پیتی (و)ی بەیەکەو بەسێن، بە شێوەیەکی جیاوازی لە وشەیی پێش خۆی و پاش خۆی دەنوسرێت و مامەڵەیەکی سەرەخۆی لەگەڵدا دەکریت.

بۆ نمونە: **من و تو. ئارەزوو و وریا.**

• **سەرئێخ:** لە هەندێک وشەیی لێکدراودا پیتی (و)ی بەیەکەو بەسێن بوو بە شێک لە هەردوو وشە لێکدراوەکە و بە هەموویان وشەییەکی سەرەخۆیان دروست کردوو.

وێک: **کاروبار. دەنگریاس. ئەلفری. هاتوچۆ.**

لەم باراندا مامەڵەی سەرەخۆ لەگەڵ پیتی (و)ی بەیەکەو بەسێندا ناکرێت و وشەکە هەمووی بەسەرەخۆ دەنوسرێت وێک لە نمونەکاندا پێشمانمان دا.

شەشەم: وشەیی ناسادە چ ناو بێ یان زاراوە دەبێ بەسەرەخۆ وێک وێک وێک دەنوسرێت. وێک:

ناو: **چەمچەمال. بێکەس. دلشاد. زوورگەزراو. بێخاڵ. ئالپاریز. میانداو. کانیکەو.**
سپیکرە.

زاراوە: **رێنوس. رێپێوان. دەسبەجێ. جێبەجێ. نیشتمانپەرورە. دەستنوس. دەسبازی. ولاتپاریز. نازادپارێز. دووشەمە. سێشەمە. پێنجشەمە. یەکشەر. راستەوخۆ. یەکشەو.**
(مانگی یەکشەو).

هەوتەم: پیتی (ت) لە کۆتای کار (فرمان)دا دەشێ بنوسرێت و دەشێ نەشونوسرێت.

وێک: **دێت و دەروات (یان) دێ و دەروا.**

هەشتەم: نەسبەت لە زمانی کوردیدا زۆریەکی جار بەهۆی پیتی (ی) لە کۆتای ناودا دەکریت.

وێک: **پێنجوینی. هەولێری. دەزکی. شێخانی.**

هەرۆهە ئێم نمونانەیی خوارەو:

ئەحمەدئاوا: ئەحمەد ئاوا.

یارمەجە: یارمەجە.

تووزخورماتوو: تووزخورماتوو.

شنۆ: شنۆ.

ناکرێ: ناکرێ (یان) ناکرەیی.

لادێ: لادێ.

• **سەرئێخ:** ئەو ناوانەیی خۆیان بە پیتی (ی) تەواو دەبن پێویست ناکات (ی)ی نەسبەتێان بەخێتە پال.

وێک:

سلیمانی: کامەران سلیمانی.

کانیماسی: حاجی حوسێن کانیماسی.

ئامێدی: نازاد ئامێدی.

نۆیەم: هەر وشەییەکی بیانی چ هاتبێتە ناو زمانی کوردییەو، یان هەر ناو و وشەییەکی تر که لە نووسینی کوردیدا دێتە پێشەو، دەبێ بە پێنجووسێ کوردی بنوسرێت.

وێک: **قەلەم. ئەکبەر. قاهرە. ئۆتۆمۆبیل. دۆستوئێفسکی.**

هەییەم: ئامرازی (تر، ترین) که بۆ بەراورد بە کاردێن دەبێ بەوشەکانی پێش خۆیانەو بەلکێنرێن. وێک:

جوان: جوانتر - جوانترین.

خاو: خاوتر - خاوترین.

• **سهرنج:** ئەم نامرازەى (تر) جىاوازه له وشەى (تر) كه بهواتەى (دى، دىكه) دتت. ئەمەى دواىى دەبىن به جىاوازه له وشەى پىش خۆى دەنوسرەت.

وەك: **مالتىكى تر، چىى ترم ناوى.**

بازەدەبەم: جىناوى نىشانەى وەك: ئەم. ئەو. ئەف.

ئەم جىناوانە ئەگەر ئاوەلكارى (كات - يان - شوپن) يان بەدوادا هات پىيانەوه دەلكىتن و دەبن به يەك وشەى سەرەخۆ.

وەك: **ئەمشەو. ئەمرۆ. ئەفسال. ئەمجارە. ئەمبەر و ئەوبەر. ئەفرو.**

هوازەدەبەم: نىشانەكانى نەناسراوى وەك (... يەك، ... تىك، ... دەك) به شىوہى خوارەوه دەچنە سەر وشەكانى پىش خۆيان:

۱- ئەگەر وشەكان به پىتە بزوتنەكانى (ا، ي، ه، ئ) تەواو بووين ئەوا نىشانەى (... يەك) يان دەخرىتە پال. وەك:

چيا: چيا يەك.

زەوى: زەوى يەك.

وتنە: وتنە يەك.

دئ: دئ يەك.

۲- ئەگەر وشەكان به پىتە بزوتنەى (وو) يان هەر پىتەكى دەنگدار (نەبزوتنە: كۆنسۆنانت) تەواو بووين ئەوا نىشانەى (تىك - لە كرمانجىبى خواروو) و نىشانەى (ەك) يان لە كرمانجىبى سەرودا دەچىتە سەر.

خانوو: خانوو تىك، خانووەك، خانووەك.

گوند: گوند تىك (كرمانجىبى خواروو)، گوندەك (كرمانجىبى سەرودو).

ژن: ژن تىك (كرمانجىبى خواروو)، ژنەك (كرمانجىبى سەرودو).

سبزەدەبەم: گىروگرفتى پاشگرەكانى (دا. را. وه. هوه)

ئەم پاشگرانە به وشەكانى پىش خۆيانەوه دەلكىتيرين. وەك:

دا: **لە دلدا** (هەر برىنج كه لەدلدا هەيه سارىژى كەن). (خەمىكم لەدلدايه).

را: **لە ئامىدپرا** (لە وپرا به پىن هاتووين). (لە خۆرا دللى گۆراوه).

وه: لە چوارچراوه (لە وپوه هاتووين).

هوه: بە مالەوه (بە مالەوه رۆشستين).

(جارتىكى تر نووسيمهوه). (خانووەكەم كرپيهوه).

• **سهرنج:** پاشگرى (دا) جىايە له وشەى (دا) كه فرمانە و چاوگەكەى (دان)ە.

وەك: **تيرتىكى لە دللى دا. تيرتىكى لە دللى داوم.** ئەم (دا)يهى فرمان به جيا دەنوسرەت.

هوازەدەبەم: گىروگرفتى پىشگرەكانى (هەل. دا. را. وەر. دەر)

۱- ئەم پىشگرانە كاتى دەچنە سەر چاوگ يان فرمان يان هەر حالەتتىكى تر پىيانەوه دەلكىتن به مەرجى جىناوى لكاو نەكەوتىتە نىزان پىشگر و وشەكەى دواى خۆى. وەك:

* چاوگ:

هەل: هەلكردن. هەلگرتن. هەلكورمان. هەلكيشان.

دا: دابران. داخستن. دارمان. داگردن.

را: راگرتن. راكيشان. راپەرين.

وەر: وەرگرتن. وەرسووران.

دەر: دەرکردن. دەرھيتان.

* فرمان:

هەل: هەلگره. هەلمەخە. هەلکشین.

دا: دانج. دامهبره.

پا: پاکیشه. رامهپهپینه.

وه: وهگره. وهرسوپینه.

ده: دهپینه. دهرخه.

* حالهتی تر. وهک:

هەلکشاو. هەلنهکشا. دانراو. پاپهپیو. رانهپهپیو. وهگرتهو. وهگرته. دهرخاو. دهراو.

۲- ئەگەر جیناوی لکاو کهوته نینوان پیشگر و فرمانهکهی دواي خۆی ئەوا بهجیا دهنوسرین و جیناوهکه به پیشگرهوه دهلکینری.

هەل: هەلم گرن. هەلیان کهن. هەلمان کیشن. هەلمان مهواسن.

دا: دامان نهنايه. دایان خهن. دای بره.

پا: پایان دهگرین. رام کیشه. رام پهپینه. راشیان پهپین.

وه: وهمان گرتایه. وهی نهگری. وهریان سووپینهوه.

ده: دهریان پهپاندین. دهی خه.

پازههیه: گیروگرتی وشه ی لیکدراو.

ئەگەر وشه ی دووهم له دۆخی فرماندا بوو، بهجیا دهنوسرین:

رێک دهکهرین. پیکیان هیناپنهوه. پیک نههاتین. یهکیان نهگرتوه. دهستان نهکهرت.

بهلام ئەگەر وشه ی دووهم له دۆخی چاوگ یان حالهتی تردا بوو ئەوا ههردوو وشهکهوه به یهکهوه دهلکینری.

وهک: رێککهوتن. پیکهاتن. یهکگرتن. دهسختن. یهکگرتوو. دهسکهوتوو. پیکهاته.

شازههیه: نامرازی (ش) تهئکید کهوته ههر شوینیکی وشهوه دهپ به بهشیک له وشهکه و نابێ به هۆی له تیبونی وشهکه.

وهک: بشتهوی ناتدهم. نهسخۆی. گوتی دیم... نهشها. نهشمانگرتن. بشمانیهن.
